

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντίχεις!

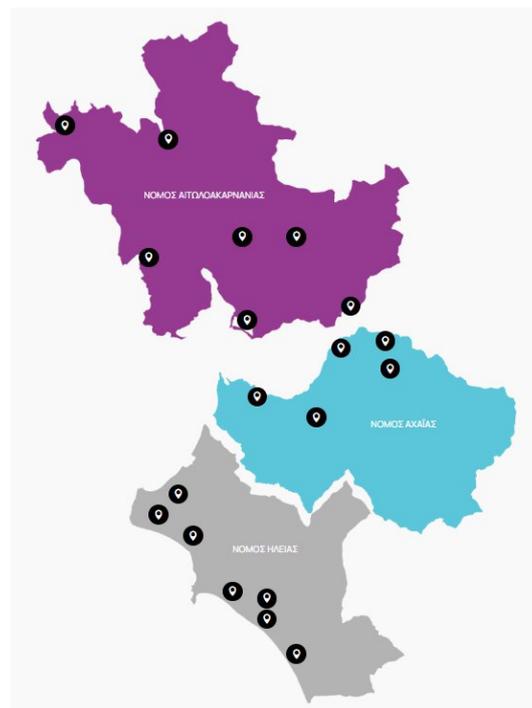

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΜΕΡΙΜΝΑΣ

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΤΑΞΗΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Π3.1. ΈΡΕΥΝΑ ΜΕΤΡΗΣΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΠΤΩΣΕΩΝ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΚΡΙΣΗΣ ΣΤΟΝ ΓΕΝΙΚΟ ΠΛΗΘΥΣΜΟ ΚΑΙ ΣΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΩΦΕΛΟΥΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΣΠ 4

ΠΑΤΡΑ,
ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2026

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ

ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΟ

- ΑΠΕ: Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας
ΓΟΕΒ: Γενικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων
ΔΕΥΑ: Δημοτική Επιχείρηση Ύδρευσης και Αποχέτευσης
ΕΓΠΣ: Ενιαίο Γεωπληροφοριακό Σύστημα
ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΛΣΤΑΤ: Ελληνική Στατιστική Αρχή
ΕΠ: Επιχειρησιακό Πρόγραμμα
ΕΣΕΚ: Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα
ΚΕΝΑΚ: Κανονισμός Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων
ΚΟΤ: Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο
ΚΥΑ: Κοινή Υπουργική Απόφαση
ΜΟ: Μέσος Όρος
ΟΤΑ: Οργανισμοί Τοπικής Αυτοδιοίκησης
Π.Δ.Ε.: Πρόγραμμα Δημόσιων Επενδύσεων
ΠΔΕ: Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας
ΠΕ: Περιφερειακή Ενότητα
ΠΕΣΚΕ: Περιφερειακή Στρατηγική Κοινωνικής Ένταξης
ΡΑΑΕΥ: Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων
ΣΑΗΕ: Συμφωνίες Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας
ΣΕΔΕ: Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών
ΣΠ: Στόχος Πολιτικής
ΤΑΑ: Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
ΤΔΜ: Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης
ΤΟΕΒ: Τοπικός Οργανισμός Εγγείων Βελτιώσεων
ΥΠΕΝ: Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας

[2]

ΦΕΚ: Φύλλο Εφημερίδας της Κυβερνήσεως

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΟ

CBAM: Carbon Border Adjustment Mechanism

CEF: Connecting Europe Facility

CfDs: Contracts for Difference

EED: Energy Efficiency Directive

EPADH: Energy Poverty Advisory Hub (EPAH)

EPBD: Energy Performance of Buildings Directive

EU ETS: EU Emissions Trading System

JTF: Just Transition Fund

LIHC: Low Income High Costs

LNG: Liquefied Natural Gas

LULUCF: Land Use, Land-Use Change and Forestry

NEETs: Young people Not in Employment, Education or Training

nZEB: nearly – Zero Energy Buildings

OECD: Organisation for Economic Co-operation

RED: Renewable Energy Directive

RRF: Recovery and Resilience Facility

SDGs: Sustainable Development Goals

[3]

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΡΚΤΙΚΟΛΕΞΟ.....	2
Ελληνόγλωσσο.....	2
Ξενόγλωσσο.....	3
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	4
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	6
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ.....	12
ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ.....	13
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	15
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ.....	17
1.1. Η Ενεργειακή Κρίση και οι Κοινωνικές της Διαστάσεις.....	17
1.2. Θεσμικό Πλαίσιο και Ρόλος του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης.....	21
1.3. Αναγκαιότητα Μελέτης, Ερευνητικά Ερωτήματα και Στόχοι.....	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ.....	30
2.1. Ορισμός και έννοια της ενεργειακής φτώχειας.....	30
2.2. Ενεργειακή κρίση ως παράγοντας κοινωνικού αποκλεισμού.....	31
2.3. Περιβαλλοντική δικαιοσύνη, κοινωνικά δικαιώματα και ενεργειακές ανισότητες.....	33
2.4. Δίκαιη μετάβαση και αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας.....	36
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ.....	39
3.1. Ευρωπαϊκό Θεσμικό και Κανονιστικό Πλαίσιο Ενεργειακής Πολιτικής.....	39
3.2. Ευρωπαϊκές Τάσεις για την Ενέργεια.....	41
3.2.1. Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία.....	42
3.2.2. Σχέδιο REPowerEU.....	44
3.2.3. Λοιπές Ευρωπαϊκές Τάσεις για την Ενέργεια.....	46
3.3. Δείκτες Eurostat για την παρακολούθηση της ενεργειακής φτώχειας.....	52
3.4. Εθνικό Θεσμικό και Κανονιστικό Πλαίσιο Ενεργειακής Πολιτικής.....	58
3.4.1. Στρατηγικό και νομοθετικό πλαίσιο ενεργειακής μετάβασης και αντιμετώπισης της ενεργειακής φτώχειας.....	58
3.4.2. Εθνικές θεσμικές παρεμβάσεις κοινωνικής ενεργειακής πολιτικής.....	61

[4]

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ.....	64
4.1.Δημογραφικά και Γεωγραφικά Χαρακτηριστικά.....	64
4.2.Κοινωνικά Χαρακτηριστικά.....	77
4.3.Οικονομικά Χαρακτηριστικά και Οικονομικές Δραστηριότητες.....	90
4.4.Χαρακτηριστικά των ευάλωτων ομάδων (ΣΠ4).....	107
4.5.Ευρήματα προηγούμενων σχετικών ερευνών του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.....	109
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	113
5.1.Τεκμηρίωση αναγκαιότητας διεξαγωγής πρωτογενούς έρευνας.....	113
5.2.Μεθοδολογική Θεμελίωση Έρευνας.....	116
5.3.Ανάλυση Ερευνητικής Διαδικασίας.....	116
5.4.Μεταβλητές της Έρευνας.....	119
5.5.Στατιστική Επεξεργασία και Ανάλυση Δεδομένων.....	121
5.5.1. Έλεγχος Ποιότητας και Προετοιμασία Δεδομένων.....	121
5.5.2. Ανάπτυξη Σύνθετου Δείκτη Ευαλωτότητας.....	122
5.5.3. Στατιστική Επεξεργασία και Έλεγχος Υποθέσεων.....	123
5.6.Δεοντολογικές Παράμετροι, Μεθοδολογικές Προκλήσεις και Περιορισμοί έρευνας.....	124
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	127
6.1. Περιγραφική ανάλυση.....	127
Ενότητα Α. Δημογραφικό και κοινωνικοοικονομικό προφίλ.....	128
Ενότητα Β. Πρόσβαση και κόστος ενέργειας.....	138
Ενότητα Γ. Στρατηγικές αντιμετώπισης και προσαρμογής.....	143
Ενότητα Δ. Καθημερινότητα και ποιότητα ζωής.....	147
Ενότητα Ε. Πολιτικές και ο ρόλος της Περιφέρειας.....	150
Ενότητα ΣΤ. Προσδοκίες για το μέλλον.....	152
6.2. Συνθετική Ανάλυση.....	155
Α. Χωρική διάσταση ευαλωτότητας.....	156
Β. Στεγαστική διάσταση ευαλωτότητας.....	157
Γ. Εκκρεμείς οφειλές ενέργειας.....	158
Δ. Ποιότητα ζωής και στερήσεις.....	158
Ε. Ψυχολογική επιβάρυνση.....	160
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	161

[5]

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	165
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	171
Ερωτηματολόγιο Έρευνας.....	171

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που δηλώνουν αδυναμία να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	52
Πίνακας 2: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας έως 65 ετών, που δηλώνει αδυναμία να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	53
Πίνακας 3: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας από 65 ετών και άνω, που δηλώνει αδυναμία να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	54
Πίνακας 4: Ποσοστιαία αποτύπωση του συνόλου του πληθυσμού που δηλώνει αδυναμία να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς θερμαινόμενη, λόγω φτώχειας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	54
Πίνακας 5: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και αδυνατούν να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	55
Πίνακας 6: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που δε βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και αδυνατούν να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	56
Πίνακας 7: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που δηλώνουν αδυναμία έγκαιρης πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	56
Πίνακας 8: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας έως 65 ετών, που δηλώνει αδυναμία έγκαιρης πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	57

[6]

Πίνακας 9: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας από 65 ετών και άνω, που δηλώνει αδυναμία έγκαιρης πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).....	57
Πίνακας 10: Βασικές Εθνικές Νομοθετικές και Κανονιστικές Πράξεις για την Ενέργεια στην Ελλάδα.....	59
Πίνακας 11: Μόνιμος Πληθυσμός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα και ανά Δήμο (2021).....	66
Πίνακας 12: Πληθυσμιακή εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2011-2021).....	67
Πίνακας 13: Πληθυσμιακή πυκνότητα Συνόλου Χώρας και Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	68
Πίνακας 14: Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών για το Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	70
Πίνακας 15: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).....	74
Πίνακας 16: Νοικοκυριά κατά μέγεθος και μέλη αυτών στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	77
Πίνακας 17: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες υπηκοοτήτων εκτός Ελλάδας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	82
Πίνακας 18: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	84
Πίνακας 19: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).	89
Πίνακας 20: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, άνεργοι στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).....	91
Πίνακας 21: Διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012-2022).....	98
Πίνακας 22: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).....	99

[7]

Πίνακας 23: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).....	101
Πίνακας 24. Ηλικία συμμετεχόντων.....	129
Πίνακας 25. Φύλο συμμετεχόντων.....	129
Πίνακας 26. Οικογενειακή κατάσταση συμμετεχόντων	130
Πίνακας 27. Ανώτατο επίπεδο σπουδών συμμετεχόντων	131
Πίνακας 28. Κατάσταση απασχόλησης συμμετεχόντων	132
Πίνακας 29. Περιφερειακή Ενότητα κατοικίας συμμετεχόντων.....	133
Πίνακας 30. Ετήσιο οικογενειακό καθαρό εισόδημα συμμετεχόντων.....	134
Πίνακας 31. Μέγεθος νοικοκυριού συμμετεχόντων.....	135
Πίνακας 32. Καθεστώς κατοικίας συμμετεχόντων.....	137
Πίνακας 33. Κατανομή Νοικοκυριών βάσει κύριου τρόπου θέρμανσης.....	138
Πίνακας 34. Κατανομή δαπανών ρεύματος και θέρμανσης ως ποσοστό του μηνιαίου εισοδήματος.....	140
Πίνακας 35. Αύξηση ενεργειακών δαπανών νοικοκυριού σε σχέση με πέρυσι.....	141
Πίνακας 36. Συχνότητα καθυστέρησης πληρωμής λογαριασμών (τελευταίο 12μηνο)	142
Πίνακας 37. Συχνότητα περιορισμού θέρμανσης/ψύξης λόγω κόστους.....	143
Πίνακας 38. Υιοθέτηση μέτρων για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης.....	144
Πίνακας 39. Βαθμός εξοικείωσης των ερωτηθέντων με τις ενεργειακές κοινότητες.....	145
Πίνακας 40. Συμμετοχή σε προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης / ΑΠΕ.....	146
Πίνακας 41. Περικοπές σε βασικές και δευτερεύουσες ανάγκες λόγω ενεργειακού κόστους.....	147
Πίνακας 42. Βαθμός επίδρασης των αυξήσεων στην ψυχολογική κατάσταση.....	148
Πίνακας 43. Αυτο-αξιολόγηση νοικοκυριών σχετικά με την ενεργειακή φτώχεια.....	149
Πίνακας 44. Προσδοκίες πολιτών για τους φορείς αντιμετώπισης της ενεργειακής κρίσης.....	150
Πίνακας 45. Προτιμώμενες δράσεις παρέμβασης από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	151

[8]

Πίνακας 46. Προβλέψεις ερωτηθέντων για την πορεία των τιμών ενέργειας	153
Πίνακας 47. Κυριότερες ανησυχίες των νοικοκυριών για το μέλλον	154
Πίνακας 48. Κατανομή νοικοκυριών ερωτηθέντων ανά επίπεδο ευαλωτότητας	156
Πίνακας 49. Γεωγραφικές ανισότητες στην κατανομή της ενεργειακής ευαλωτότητας (Ερευνητικό Ερώτημα 1)	156
Πίνακας 50. Σχέση ενοικίασης κατοικίας και ευαλωτότητας (Ερευνητικό Ερώτημα 2)	157
Πίνακας 51. Συχνότητα εμφάνισης εκκρεμών οφειλών ενέργειας (Ερευνητικό Ερώτημα 3)	158
Πίνακας 52. Στέρηση της θερμικής άνεσης λόγω της αύξησης του κόστους ενέργειας (Ερευνητικό Ερώτημα 4)	158
Πίνακας 53. Ποσοστό νοικοκυριών που προχώρησαν σε περικοπή βασικών δαπανών (Διατροφή, Υγεία, Εκπαίδευση) για την κάλυψη ενεργειακών αναγκών, ανά επίπεδο ευαλωτότητας (Ερευνητικό Ερώτημα 5)	159
Πίνακας 54. Βαθμός επίπτωσης της ενεργειακής ακρίβειας στην ψυχική υγεία (Ερευνητικό Ερώτημα 6)	160

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 1: Οι Επιχειρησιακοί Στόχοι του «Μηχανισμού Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Καινοτομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας».	22
Διάγραμμα 2: Χρονολογική σειρά εξέλιξης πληθυσμού Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.	64
Διάγραμμα 3: Ποσοστιαία κατανομή της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα (% , 2021)	67
Διάγραμμα 4: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων του Συνόλου της Χώρας (2021)	71
Διάγραμμα 5: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021)	71
Διάγραμμα 6: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά φύλο, στο Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).	72

[9]

Διάγραμμα 7: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας (2021).....	76
Διάγραμμα 8: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).....	76
Διάγραμμα 9: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).....	79
Διάγραμμα 10: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών για το σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και για τις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021)....	79
Διάγραμμα 11: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες ιθαγένειας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	80
Διάγραμμα 12: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).....	86
Διάγραμμα 13: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).	87
Διάγραμμα 14: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).	89
Διάγραμμα 15: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).....	92
Διάγραμμα 16: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).....	92
Διάγραμμα 17: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στο Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).....	93
Διάγραμμα 18: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).	93
Διάγραμμα 19: Νέοι εκτός απασχόλησης και εκπαίδευσης-κατάρτισης, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).....	94
Διάγραμμα 20: Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανά μήνα για το έτος 2023.	96
Διάγραμμα 21: Συνολική ανεργία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά ηλικιακή κατηγορία (2023 και 2024).....	97

[10]

Διάγραμμα 22: Διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012-2022).....	98
Διάγραμμα 23: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).....	100
Διάγραμμα 24: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).....	101
Διάγραμμα 25: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) των ΠΕ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).	103
Διάγραμμα 26: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) ανά κλάδο (σε εκ. ευρώ) για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022*).....	104
Διάγραμμα 27: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).....	106
Διάγραμμα 28: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).....	106
Διάγραμμα 29. Πηγή δείγματος έρευνας.....	128
Διάγραμμα 30. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά ηλικία.....	129
Διάγραμμα 31. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά φύλο.....	130
Διάγραμμα 32. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά κατηγορία οικογενειακής κατάστασης.....	131
Διάγραμμα 33. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά επίπεδο σπουδών.....	132
Διάγραμμα 34. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά κατάσταση απασχόλησης	133
Διάγραμμα 35. Χωρική κατανομή του δείγματος.....	134
Διάγραμμα 36. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά ομάδα οικογενειακού καθαρού εισοδήματος.....	135
Διάγραμμα 37. Κατανομή νοικοκυριών βάσει αριθμού μελών.....	136
Διάγραμμα 38. Παρουσία μελών με αυξημένες ανάγκες στο νοικοκυριό.....	137
Διάγραμμα 39. Κατανομή νοικοκυριών βάσει καθεστώτος κατοίκησης.....	138
Διάγραμμα 40. Ποσοστό χρήσης συστημάτων θέρμανσης στο σύνολο των νοικοκυριών.....	139

[11]

Διάγραμμα 41. Επιβάρυνση νοικοκυριών από δαπάνες ρεύματος και θέρμανσης..	140
Διάγραμμα 42. Αύξηση ενεργειακών συγκριτικά με το προηγούμενο έτος.	141
Διάγραμμα 43. Συχνότητα καθυστέρησης εξόφλησης λογαριασμών ενέργειας.....	142
Διάγραμμα 44. Υιοθέτηση μέτρων για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης....	144
Διάγραμμα 45. Βαθμός εξοικείωσης των ερωτηθέντων με τις ενεργειακές κοινότητες	145
Διάγραμμα 46. Βαθμός συμμετοχής σε προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης / ΑΠΕ	146
Διάγραμμα 47. Βαθμός επίδρασης των αυξήσεων στην ψυχολογική κατάσταση....	148
Διάγραμμα 48. Υποκειμενική αντίληψη των ερωτηθέντων για την ενεργειακή φτώχεια του νοικοκυριού.....	149
Διάγραμμα 49. Προσδοκίες πολιτών για τους φορείς αντιμετώπισης της ενεργειακής κρίσης.....	151
Διάγραμμα 50. Προτιμώμενες δράσεις παρέμβασης από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.....	152
Διάγραμμα 51. Εκτιμήσεις πολιτών για την εξέλιξη του ενεργειακού κόστους στο επόμενο εξάμηνο.....	153
Διάγραμμα 52. Κυριότερες ανησυχίες των νοικοκυριών για το μέλλον.....	154
Διάγραμμα 53. Κατανομή νοικοκυριών ερωτηθέντων ανά επίπεδο ευαλωτότητας..	156

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: Το Οργανόγραμμα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.....	26
Εικόνα 2: Οι Περιφερειακές Ενότητες και οι έδρες των Δήμων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.....	65

ΕΠΙΤΕΛΙΚΗ ΣΥΝΟΨΗ

Η παρούσα μελέτη διερευνά τις κοινωνικές και οικονομικές επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης στον γενικό πληθυσμό και ειδικότερα στους ωφελούμενους του Στόχου Πολιτικής 4 στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, με έμφαση στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και στις ανισότητες πρόσβασης στην ενέργεια. Η έρευνα εντάσσεται στο πλαίσιο λειτουργίας του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης και αποσκοπεί στην παραγωγή τεκμηριωμένων δεδομένων για τον σχεδιασμό στοχευμένων κοινωνικών και ενεργειακών πολιτικών.

Η μεθοδολογία της μελέτης βασίστηκε σε συνδυαστική προσέγγιση ανάλυσης δευτερογενών στατιστικών δεδομένων και πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου σε δείγμα 689 νοικοκυριών της Περιφέρειας. Μέσω της επεξεργασίας των δεδομένων αναπτύχθηκε σύνθετος δείκτης ενεργειακής ευαλωτότητας, ο οποίος επέτρεψε την αποτύπωση διαφοροποιήσεων μεταξύ κοινωνικών ομάδων, χωρικών ενοτήτων και κοινωνικοοικονομικών χαρακτηριστικών των νοικοκυριών.

Τα ευρήματα της έρευνας αναδεικνύουν ότι η ενεργειακή κρίση έχει επιφέρει σημαντική επιβάρυνση στον οικογενειακό προϋπολογισμό μεγάλου μέρους των νοικοκυριών της Περιφέρειας καθώς το 45% των ερωτηθέντων δαπανά πλέον πάνω από το 20% του μηνιαίου εισοδήματός του αποκλειστικά για λογαριασμούς ρεύματος. Η αύξηση του κόστους ηλεκτρικής ενέργειας και θέρμανσης έχει οδηγήσει σε συστηματικές καθυστερήσεις πληρωμής λογαριασμών, με το 69% των νοικοκυριών να δηλώνει ότι καθυστέρησε την εξόφληση τουλάχιστον μία φορά το τελευταίο έτος, σε περιορισμό της χρήσης ενέργειας ακόμη και σε περιόδους αυξημένων αναγκών – με το 56% να περιορίζει τη θέρμανση «συχνά» ή «πάντα» – και σε εκτεταμένες περικοπές βασικών δαπανών, όπως διατροφή (41%) και υγεία (24%). Η ενεργειακή επιβάρυνση εμφανίζεται ως κρίσιμος παράγοντας υποβάθμισης της ποιότητας ζωής και ενίσχυσης των υλικών στερήσεων.

Ιδιαίτερα έντονη καταγράφεται η κοινωνική διάσταση της ενεργειακής κρίσης, καθώς το 50,5% του δείγματος κατατάσσεται στην κατηγορία της «Υψηλής Ευαλωτότητας». Τα ευάλωτα νοικοκυριά, τα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος, οι ενοικιαστές – εκ των οποίων το 61,2% ανήκει στην κατηγορία υψηλής ευαλωτότητας – και οι κάτοικοι ενεργειακά αναποτελεσματικών κατοικιών εμφανίζουν υψηλότερα επίπεδα ενεργειακής ευαλωτότητας. Παράλληλα, αναδεικνύονται σαφείς χωρικές διαφοροποιήσεις, με περιοχές αγροτικού χαρακτήρα και περιοχές με περιορισμένη πρόσβαση σε υποδομές να εμφανίζουν εντονότερα φαινόμενα ενεργειακής ανασφάλειας, όπως η Π.Ε. Ηλείας που συγκεντρώνει το 44,3% των ευάλωτων νοικοκυριών.

[13]

Η έρευνα καταδεικνύει επίσης ότι η ενεργειακή κρίση δεν αποτελεί μόνο οικονομικό ζήτημα αλλά συνδέεται άμεσα με την ψυχοκοινωνική κατάσταση των νοικοκυριών. Σημαντικό ποσοστό των ερωτηθέντων που αγγίζει το 67% (αθροιστικά «αρκετά» και «πολύ»), δηλώνει ότι η αύξηση του ενεργειακού κόστους επηρεάζει αρνητικά την ψυχική ευημερία, ενισχύοντας το άγχος, την ανασφάλεια και την αίσθηση κοινωνικής επισφάλειας. Η ενεργειακή φτώχεια λειτουργεί συνεπώς ως πολλαπλασιαστής κοινωνικών ανισοτήτων και μηχανισμός διεύρυνσης του κοινωνικού αποκλεισμού.

Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν την ανάγκη μετάβασης από αποσπασματικές παρεμβάσεις σε ολοκληρωμένες πολιτικές ενεργειακής κοινωνικής προστασίας. Η βραχυπρόθεσμη οικονομική στήριξη παραμένει αναγκαία για την προστασία των ευάλωτων νοικοκυριών, ωστόσο η αντιμετώπιση του φαινομένου απαιτεί διαρθρωτικές παρεμβάσεις που θα μειώνουν μόνιμα την ενεργειακή επιβάρυνση. Κρίσιμες κατευθύνσεις αποτελούν η ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος – την οποία ζητά το 31% των πολιτών –, η ενίσχυση της πρόσβασης σε ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, η ανάπτυξη ενεργειακών κοινοτήτων και η ενσωμάτωση κοινωνικών κριτηρίων στον ενεργειακό σχεδιασμό.

Η μελέτη καταλήγει ότι η ενεργειακή μετάβαση μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής μόνο εφόσον ενσωματώνει αρχές δικαιοσύνης, ισότητας πρόσβασης και στοχευμένης υποστήριξης των ευάλωτων ομάδων. Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, μέσω του Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης και των περιφερειακών πολιτικών, δύναται να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στον σχεδιασμό και την υλοποίηση παρεμβάσεων που θα περιορίζουν την ενεργειακή φτώχεια και θα ενισχύουν την ανθεκτικότητα των τοπικών κοινωνιών.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ενεργειακή κρίση της περιόδου 2021–2022, η οποία πυροδοτήθηκε από την ταχεία ανάκαμψη της ζήτησης στη μετά-COVID εποχή και κλιμακώθηκε ραγδαία εξαιτίας των γεωπολιτικών αναταραχών, αποτέλεσε μια τομή για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες. Το φαινόμενο λειτουργεί ως ένας φαύλος κύκλος κοινωνικού αποκλεισμού, αναγκάζοντας τα νοικοκυριά σε οδυνηρές επιλογές μεταξύ της κάλυψης του ενεργειακού κόστους και άλλων βασικών αναγκών, όπως η διατροφή και η φαρμακευτική περίθαλψη. Παράλληλα, επηρεάζει άμεσα την υγεία (σωματική και ψυχική), εντείνοντας το άγχος και την ανασφάλεια, ενώ υπονομεύει την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών και τη δυνατότητα ισότιμης συμμετοχής των πολιτών στην κοινωνική ζωή. Η εκτόξευση του κόστους ενέργειας λειτούργησε ως καταλύτης, επιδεινώνοντας τις ανισότητες και φέρνοντας στην επιφάνεια την ευαλωτότητα των νοικοκυριών απέναντι σε εξωγενείς κλυδωνισμούς.

Στον πυρήνα αυτής της πρόκλησης βρίσκεται η ενεργειακή φτώχεια. Σύμφωνα με τον ορισμό της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2020), το φαινόμενο περιγράφεται ως η «δυσκολία ή αδυναμία ενός νοικοκυριού να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς θερμαινόμενη ή δροσερή σε προσιτό κόστος». Η Επιτροπή έχει υπογραμμίσει την ανάγκη να ενταχθεί η ενεργειακή φτώχεια ως ξεχωριστή προτεραιότητα στις στρατηγικές κοινωνικής και ενεργειακής πολιτικής, αναγνωρίζοντας ουσιαστικά την πρόσβαση στην ενέργεια ως θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα και υπηρεσία κοινής ωφέλειας.

Στην Ελλάδα, οι επιπτώσεις υπήρξαν ιδιαίτερα δραματικές, καθώς η χώρα κατέγραφε ήδη υψηλά ποσοστά ενεργειακής ένδειας, με μεγάλο μέρος του πληθυσμού να δυσκολεύεται να εξασφαλίσει συνθήκες θερμικής άνεσης. Το φαινόμενο λειτουργεί ως ένας φαύλος κύκλος κοινωνικού αποκλεισμού, επηρεάζοντας άμεσα την υγεία (σωματική και ψυχική), την εκπαιδευτική πορεία των παιδιών και τη δυνατότητα συμμετοχής των πολιτών στην κοινωνική ζωή.

Η παρούσα μελέτη εστιάζει γεωγραφικά στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, μια περιοχή με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά που επιτείνουν το πρόβλημα. Η δημογραφική γήρανση, η μείωση του πληθυσμού και η ύπαρξη απομακρυσμένων ή αγροτικών περιοχών δημιουργούν ένα υπόβαθρο αυξημένης ευαλωτότητας. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης καθίσταται κομβικός, λειτουργώντας ως ο μηχανισμός τεκμηρίωσης που συλλέγει και αναλύει τα απαραίτητα δεδομένα για τη χάραξη στοχευμένων πολιτικών.

Κεντρικό αντικείμενο της έρευνας αποτελεί η διερεύνηση των επιπτώσεων στους ωφελούμενους του Στόχου Πολιτικής 4 (ΣΠ 4), ο οποίος αφορά μια «πιο κοινωνική και

[15]

χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπη», κι έτσι η μελέτη επικεντρώνεται στις ευάλωτες ομάδες όπως ηλικιωμένους, άτομα με αναπηρία, μονογονεϊκές οικογένειες, μακροχρόνια ανέργους και Ρομά. Οι πληθυσμοί αυτοί βιώνουν την κρίση πολλαπλασιαστικά, καθώς συχνά διαβιούν σε ενεργειακά αναποτελεσματικές κατοικίες και διαθέτουν περιορισμένους πόρους για να προσαρμοστούν, κινδυνεύοντας να επωμιστούν δυσανάλογα τα βάρη της μετάβασης.

Η μεθοδολογική προσέγγιση της μελέτης συνδυάζει την ανάλυση δευτερογενών δεδομένων με την πρωτογενή έρευνα πεδίου. Μέσα από τη διενέργεια ποσοτικής έρευνας και τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, επιδιώκεται η συστηματική καταγραφή και κατανόηση των βιωμένων εμπειριών των πολιτών, των στρατηγικών επιβίωσης που αναπτύσσουν, καθώς και του βαθμού εξοικείωσής τους με τα διαθέσιμα θεσμικά εργαλεία ενεργειακής μετάβασης (όπως οι Ενεργειακές Κοινότητες).

Στρατηγικός στόχος της παρούσας μελέτης είναι η διατύπωση προτάσεων για μια δίκαιη ενεργειακή μετάβαση. Σε απόλυτη ευθυγράμμιση με την κατεύθυνση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2020), η οποία τονίζει πως η ενεργειακή μετάβαση πρέπει να διασφαλίζει ότι «κανείς δεν μένει στο περιθώριο», η μελέτη φιλοδοξεί να αποτελέσει ένα χρηστικό εργαλείο. Σκοπός είναι ο σχεδιασμός μέτρων που θα θωρακίζουν τα ευάλωτα νοικοκυριά, θα μειώνουν τις ανισότητες και θα προάγουν την ουσιαστική κοινωνική συνοχή στη Δυτική Ελλάδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ

1.1. Η ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ ΤΗΣ ΔΙΑΣΤΑΣΕΙΣ

Η ενεργειακή κρίση της περιόδου 2021–2022 αποτέλεσε καθοριστικό γεγονός για τις ευρωπαϊκές κοινωνίες, επηρεάζοντας σε πολλαπλά επίπεδα την καθημερινότητα πολιτών και επιχειρήσεων. Ξεκινώντας ήδη από τα τέλη του 2021, η ταχεία ανάκαμψη της παγκόσμιας ενεργειακής ζήτησης μετά την ύφεση της πανδημίας COVID-19 προκάλεσε απότομη άνοδο των τιμών της ενέργειας. Οι ραγδαίες αυξήσεις στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας, του φυσικού αερίου και των καυσίμων, σε συνδυασμό με την αβεβαιότητα των διεθνών αγορών και την κορύφωση των γεωπολιτικών εντάσεων – ιδίως με την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία στις αρχές του 2022 – δημιούργησαν μια πρωτοφανή κατάσταση που ανέδειξε τα όρια ανθεκτικότητας των υφιστάμενων οικονομικών και κοινωνικών δομών (IEA, 2022).

Παράλληλα, η Ευρωπαϊκή Ένωση ανταποκρίθηκε με το σχέδιο REPowerEU – μια πρωτοβουλία για την ταχεία μείωση της εξάρτησης από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα και την επιτάχυνση της πράσινης μετάβασης – ενισχύοντας τις δεσμεύσεις της στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας. Οι εξελίξεις αυτές κατέστησαν πιο έντονη την ανάγκη για ενεργειακή αυτάρκεια και δίκαιη ενεργειακή μετάβαση, δηλαδή μια μετάβαση που δεν θα αφήνει κανέναν πολίτη στο περιθώριο (European Commission, 2022). Με άλλα λόγια, το ενεργειακό ζήτημα αναδείχθηκε όχι μόνο ως οικονομική και περιβαλλοντική πρόκληση, αλλά και ως κοινωνική, απαιτώντας μια συνολική αντιμετώπιση σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Η ενεργειακή κρίση δεν περιορίζεται σε τεχνικές ή μακροοικονομικές διαστάσεις, αλλά έχει άμεσες κοινωνικές προεκτάσεις. Κεντρικό φαινόμενο σε αυτό το πλαίσιο είναι η ενεργειακή φτώχεια. Ο όρος αυτός περιγράφει την αδυναμία ενός νοικοκυριού να καλύψει επαρκώς τις βασικές ενεργειακές του ανάγκες με προσιτό κόστος και συνδέεται άμεσα με την ποιότητα ζωής, την υγεία και τη συνολική κοινωνική συμμετοχή (Bouzarovski & Petrova, 2015). Η ενεργειακή φτώχεια εκδηλώνεται με πολλούς τρόπους: χαρακτηριστικές είναι οι περιπτώσεις νοικοκυριών που δεν μπορούν να θερμάνουν επαρκώς την κατοικία τους τον χειμώνα ή να την δροσίσουν το καλοκαίρι, καθώς και οι αναγκαστικές περικοπές σε άλλες βασικές δαπάνες (όπως η υγεία ή η διατροφή) προς όφελος της πληρωμής ολοένα και υψηλότερων λογαριασμών ενέργειας. Οι συνθήκες αυτές υποβαθμίζουν την καθημερινότητα των πολιτών και

δύνανται να οδηγήσουν σε σοβαρά προβλήματα υγείας (σωματικής και ψυχικής), ιδιαίτερα μεταξύ των ευάλωτων πληθυσμών.

Οι συνέπειες της ενεργειακής κρίσης δεν κατανέμονται ομοιόμορφα, καθώς ορισμένες κοινωνικές ομάδες πλήττονται δυσανάλογα περισσότερο. Ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού (λ.χ. οι ηλικιωμένοι, τα άτομα με χρόνια προβλήματα υγείας ή αναπηρία, οι άνεργοι και οι μονογονεϊκές οικογένειες) αντιμετωπίζουν εντονότερα το βάρος του υψηλού ενεργειακού κόστους. Τα νοικοκυριά αυτά διαθέτουν συνήθως χαμηλότερα εισοδήματα και περιορισμένη δυνατότητα προσαρμογής σε αιφνίδιες οικονομικές μεταβολές, γεγονός που τα καθιστά λιγότερο ανθεκτικά στις ενεργειακές ανατιμήσεις (Thomson, Snell & Bouzarovski, 2017). Επιπλέον, η ενεργειακή στέρηση έχει συσχετιστεί με δυσμενείς επιπτώσεις στην υγεία και την ευημερία των πληττόμενων νοικοκυριών, καθώς η διαβίωση σε κρύα ή ανεπαρκώς θερμαινόμενα σπίτια οδηγεί σε αυξημένη νοσηρότητα και θνησιμότητα (Thomson, Snell & Bouzarovski, 2017). Συνεπώς, η ενεργειακή φτώχεια λειτουργεί ως μηχανισμός κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς συμβάλλει στα εξής:

- Δημιουργία νέων μορφών ανισότητας,
- Δημιουργία «χώρου» για περαιτέρω κοινωνικές διακρίσεις,
- Διεύρυνση χάσματος μεταξύ όσων μπορούν να ανταπεξέλθουν στο ενεργειακό κόστος και όσων αδυνατούν
- και υπονόμηση κοινωνικής συνοχής

Η κοινωνική διάσταση της ενεργειακής κρίσης αποτυπώνεται ξεκάθαρα στη δυσκολία ίσης πρόσβασης όλων των πολιτών σε βασικά αγαθά και υπηρεσίες. Η έλλειψη επαρκούς και προσιτής ενέργειας δεν συνιστά απλώς ένα οικονομικό ζήτημα, αλλά μετατρέπεται σε εμπόδιο για την κοινωνική ισότητα και την ευημερία (Pye et al., 2020). Με άλλα λόγια, όταν ένα μέρος του πληθυσμού δεν μπορεί να καλύψει τις ενεργειακές του ανάγκες, θίγονται θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα και επιδεινώνεται η κοινωνική ανισότητα. Κατά συνέπεια, η χάραξη ενεργειακής πολιτικής οφείλει να ενσωματώνει την κοινωνική συνοχή ως βασικό άξονα. Μια ενεργειακή μετάβαση προς ένα βιώσιμο μέλλον μπορεί να θεωρηθεί επιτυχημένη μόνο εάν είναι δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς, εξασφαλίζοντας ότι όλοι ανεξαιρέτως οι πολίτες θα επωφεληθούν από τις νέες μορφές ενέργειας και καμία κοινωνική ομάδα δεν θα μείνει πίσω στη διαδικασία αυτή.

Στην ελληνική πραγματικότητα, οι συνέπειες της πρόσφατης ενεργειακής κρίσης υπήρξαν ακόμη πιο οξείες. Αιτίες αυτού αποτελούν αφενός η έντονη εξάρτηση της Χώρας από εισαγόμενες πηγές ενέργειας και αφετέρου οι περιορισμένες δυνατότητες προσαρμογής πολλών νοικοκυριών στις απότομες μεταβολές των τιμών (Σπυρόπουλος, 2022). Η απότομη αύξηση του ενεργειακού κόστους κατά τα έτη

[18]

2021–2022 επέφερε δυσανάλογη επιβάρυνση στα οικονομικά ασθενέστερα στρώματα, οδηγώντας σε εκτεταμένα φαινόμενα ενεργειακής φτώχειας. Ήδη πριν από την κορύφωση της κρίσης, η Ελλάδα συγκαταλεγόταν στις ευρωπαϊκές χώρες με τα υψηλότερα επίπεδα ενεργειακής ένδειας.

Το 2020 περίπου 17% των ελληνικών νοικοκυριών αδυνατούσαν να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς ζεστή κατά τη διάρκεια του χειμώνα, ποσοστό υπερδιπλάσιο του αντίστοιχου μέσου όρου στην Ευρωπαϊκή Ένωση (περίπου 8%) (Eurostat, 2021). Η κατάσταση επιδεινώθηκε περαιτέρω με την έκρηξη των τιμών το 2022, όταν σχεδόν ένα στα πέντε νοικοκυριά – 19,2% του συνόλου – δεν διέθετε επαρκή θέρμανση στην κατοικία του, ενώ μεταξύ των νοικοκυριών που βρίσκονται κάτω από το όριο της φτώχειας το αντίστοιχο ποσοστό εκτοξεύθηκε στο 39,7% (ΚΕΠΕ, 2024). Τα δεδομένα αυτά καταδεικνύουν το βάθος του προβλήματος στην ελληνική κοινωνία. Επιπλέον, σημαντική μερίδα νοικοκυριών αντιμετωπίζει δυσχέρεια στην έγκαιρη εξόφληση των λογαριασμών ηλεκτρικής ενέργειας και διαβίει σε κατοικίες με ανεπαρκή μόνωση, στοιχεία που επιτείνουν τις αρνητικές συνέπειες για την υγεία και την ποιότητα ζωής των πολιτών. Συνολικά, η ενεργειακή κρίση ανέδειξε στην Ελλάδα ένα διευρυνόμενο κοινωνικό χάσμα, καθώς ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού βιώνει ενεργειακή ανασφάλεια, με σοβαρές επιπτώσεις στην καθημερινότητα και την αξιοπρέπεια των νοικοκυριών.

Η αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών της ενεργειακής κρίσης απαιτεί ένα πολύπλευρο πλέγμα παρεμβάσεων, σε βραχυπρόθεσμο, μεσοπρόθεσμο και μακροπρόθεσμο ορίζοντα. Ως τελικός στόχος ορίζεται μια δίκαιη ενεργειακή μετάβαση. Ακολουθεί μια συνοπτική επισκόπηση των στρατηγικών ανά χρονικό πλαίσιο:

1. Βραχυπρόθεσμα μέτρα στήριξης:

Σε άμεσο ορίζοντα, κρίσιμης σημασίας είναι η εφαρμογή μέτρων ανακούφισης που θα μετριάσουν το ενεργειακό βάρος στα νοικοκυριά, ιδίως στα πιο ευάλωτα. Τέτοια βραχυπρόθεσμα μέτρα περιλαμβάνουν άμεσες επιδοτήσεις ή επιχορηγήσεις στους λογαριασμούς ρεύματος και θέρμανσης, τη θέσπιση κοινωνικών τιμολογίων με μειωμένες χρεώσεις για ευπαθείς ομάδες καταναλωτών, καθώς και έκτακτα βοηθήματα ή απαλλαγές (π.χ. επιδόματα θέρμανσης) που στοχεύουν στην αντιμετώπιση του αυξημένου κόστους ενέργειας (IEA, 2022). Παράλληλα, αρκετά Κράτη-Μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) έχουν παρέμβει ρυθμιστικά – με προσωρινές μειώσεις φόρων στην ενέργεια ή ανώτατα όρια τιμών – προκειμένου να προστατεύσουν τους καταναλωτές από τις ακραίες διακυμάνσεις των τιμών. Τα άμεσα αυτά μέτρα στοχεύουν στη βραχυπρόθεσμη ελάφρυνση των νοικοκυριών, αποτρέποντας την περαιτέρω επιδείνωση της ενεργειακής φτώχειας κατά τους χειμερινούς μήνες κορύφωσης της ζήτησης.

[19]

2. Μεσοπρόθεσμες παρεμβάσεις:

Σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο, το βάρος της στρατηγικής μετατοπίζεται σε διαρθρωτικές παρεμβάσεις που θα μειώσουν την έκθεση των νοικοκυριών στο ενεργειακό κόστος και θα ενισχύσουν την ανθεκτικότητα της οικονομίας απέναντι σε μελλοντικές κρίσεις. Πρωταρχική ανάγκη αποτελεί η ενεργειακή αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος – ιδίως των παλαιών και ενεργοβόρων κατοικιών – μέσω επενδύσεων στη θερμομόνωση, στην αντικατάσταση κουφωμάτων, στην αναβάθμιση των συστημάτων θέρμανσης/ψύξης και γενικά στη βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης των νοικοκυριών. Προγράμματα όπως το ελληνικό «Εξοικονομώ», που επιδοτεί ενεργειακές ανακαινίσεις κατοικιών, εντάσσονται σε αυτή τη λογική και μπορούν να μειώσουν δραστικά την κατανάλωση ενέργειας και το κόστος για τα νοικοκυριά μακροπρόθεσμα. Παράλληλα, κεντρικό μέλημα αποτελεί η μείωση της ενεργειακής εξάρτησης μέσω της διαφοροποίησης των πηγών εφοδιασμού και της προώθησης των εγχώριων ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. Η ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας - ΑΠΕ (ηλιακή, αιολική κ.ά.) και των υποδομών αποθήκευσης ενέργειας, σε συνδυασμό με τη βελτίωση των διασυνδέσεων και των δικτύων, αυξάνει την ενεργειακή αυτάρκεια της χώρας και μειώνει την ευαλωτότητα στις διακυμάνσεις των διεθνών αγορών (European Commission, 2023). Συνολικά, οι μεσοπρόθεσμες αυτές δράσεις εστιάζουν στην πρόληψη, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις ώστε λιγότερα νοικοκυριά να βρίσκονται σε κατάσταση ενεργειακής ένδειας στο μέλλον και καθιστώντας τα σπίτια πιο αποδοτικά και την προμήθεια ενέργειας πιο σταθερή και οικονομικά προσιτή.

3. Μακροπρόθεσμες στρατηγικές και δίκαιη μετάβαση:

Μακροπρόθεσμα, η ενεργειακή κρίση θέτει επί τάπητος την ανάγκη διαμόρφωσης μιας συνολικής στρατηγικής για μια δίκαιη και βιώσιμη ενεργειακή μετάβαση. Η στρατηγική αυτή οφείλει να διασφαλίσει ότι η μετάβαση προς ένα καθαρότερο ενεργειακό σύστημα θα πραγματοποιηθεί χωρίς νέους κοινωνικούς αποκλεισμούς και ανισότητες. Βασικό στοιχείο αποτελεί η ενσωμάτωση συμμετοχικών διαδικασιών στον ενεργειακό σχεδιασμό. Ειδικότερα, οι πολίτες και οι τοπικές κοινότητες πρέπει να έχουν ενεργό ρόλο και λόγο στη λήψη αποφάσεων (π.χ. σε ζητήματα χωροθέτησης ενεργειακών έργων ή ανάπτυξης ενεργειακών κοινοτήτων), ώστε η μετάβαση να αντικατοπτρίζει τις ανάγκες και τις ανησυχίες της κοινωνίας. Ταυτόχρονα, πρέπει να εξασφαλιστεί η ισότιμη πρόσβαση όλων των κοινωνικών ομάδων στις νέες μορφές ενέργειας και στις τεχνολογικές καινοτομίες της ενεργειακής μετάβασης. Ενδεικτικά, τα οφέλη από τις ΑΠΕ (όπως φθηνότερη ηλεκτρική ενέργεια από οικιακά φωτοβολταϊκά) και από τις πολιτικές εξοικονόμησης ενέργειας θα πρέπει να είναι προσβάσιμα στα εύρωστα οικονομικά νοικοκυριά και στα ασθενέστερα, μειώνοντας τον κίνδυνο δημιουργίας ενός ενεργειακού ψηφιακού χάσματος όπου μόνο οι πιο εύποροι θα μπορούν να [20]

επωφεληθούν από τις καινοτομίες. Η έννοια της «δίκαιης μετάβασης» βρίσκεται πλέον στο επίκεντρο του ευρωπαϊκού διαλόγου, δεδομένου πως η ΕΕ προωθεί δράσεις που συνδυάζουν τους περιβαλλοντικούς στόχους με την κοινωνική δικαιοσύνη, ώστε η μετάβαση σε μια κλιματικά ουδέτερη οικονομία να συνοδεύεται από κοινωνική αλληλεγγύη και μέριμνα για όσους επηρεάζονται αρνητικά (Bouzarovski, 2018). Μια τέτοια μακροπρόθεσμη στρατηγική αποτελεί θεμελιώδη προτεραιότητα, καθώς μόνο με αυτόν τον τρόπο θα ενισχυθεί η κοινωνική συνοχή και θα αποφευχθούν νέες μορφές περιθωριοποίησης στον μετασχηματισμό του ενεργειακού τομέα.

Ουσιαστικά, η ενεργειακή κρίση δεν μπορεί να θεωρηθεί αποκλειστικά ως τεχνικό ή οικονομικό ζήτημα, αλλά πρωτίστως ως ένα κοινωνικό πρόβλημα με πολυάριθμες πτυχές. Η πολυδιάστατη φύση της – επηρεάζοντας την ποιότητα ζωής, την υγεία, τις κοινωνικές ανισότητες και τις ίσες ευκαιρίες – απαιτεί διεπιστημονικές προσεγγίσεις και ολοκληρωμένες πολιτικές παρεμβάσεις. Η μεγάλη πρόκληση έγκειται στο να διασφαλιστεί ότι η συνεχιζόμενη ενεργειακή μετάβαση θα είναι δίκαιη, βιώσιμη και συμπεριληπτική. Αυτό σημαίνει ότι σε κάθε βήμα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη οι κοινωνικές συνέπειες, να ενισχύεται η κοινωνική αλληλεγγύη και να αποτρέπεται η διεύρυνση του χάσματος μεταξύ «ενεργειακά προνομιούχων» και «ενεργειακά ευάλωτων» πολιτών.

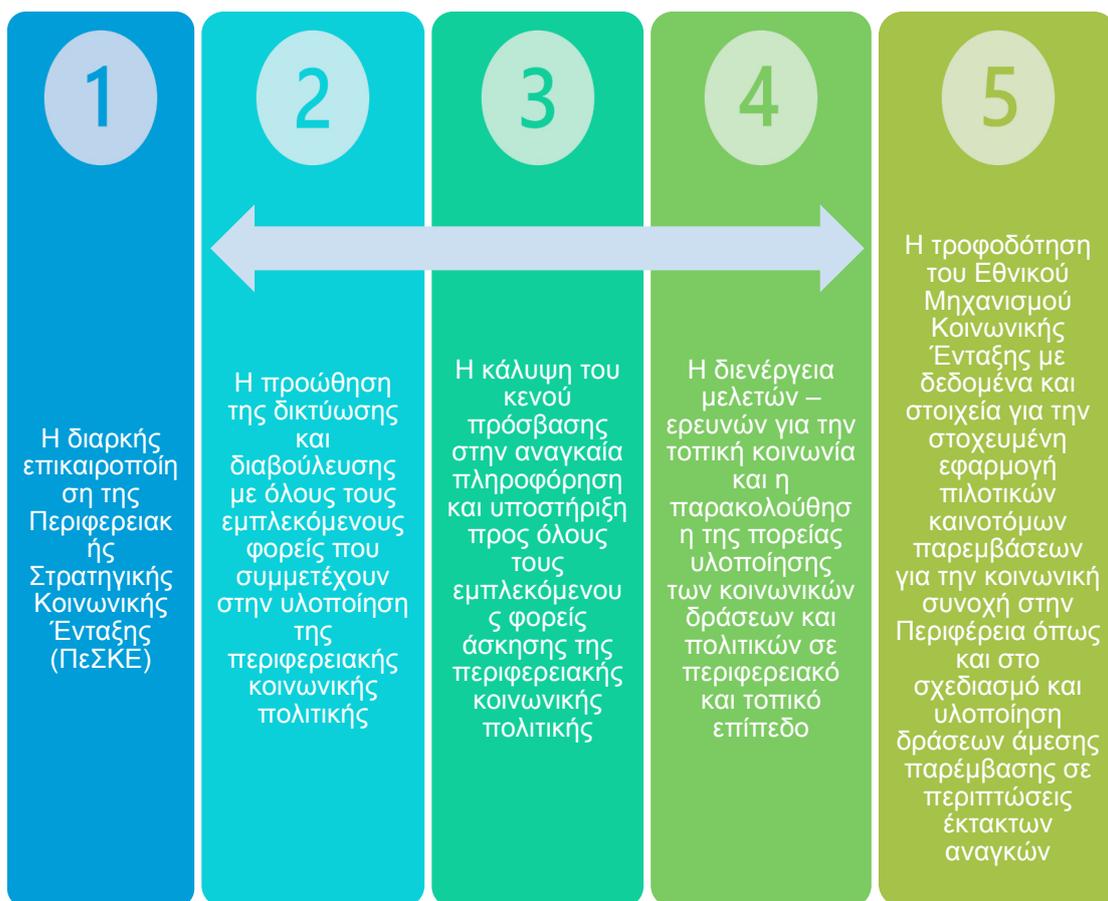
1.2.ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΚΑΙ ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΈΝΤΑΞΗΣ

Το έργο «Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» χρηματοδοτείται από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα (ΕΠ) «Δυτική Ελλάδα 2021 – 2027» με βάση την Απόφαση Ένταξης με αρ. πρωτ. 252/19-01-2024(ΑΔΑ: ΨΟ6Τ7Λ6-Η15) και έχει λάβει κωδικό MIS 6004353. Το συγκεκριμένο έργο εντάσσεται στην Πράξη «Μηχανισμός Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Καινοτομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας», που χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους- μέσω του Προγράμματος Δημόσιων Επενδύσεων (Π.Δ.Ε.) και πιο συγκεκριμένα από Πιστώσεις του Προγράμματος (αριθ. ενάρθ. έργου 2024ΕΠ00170001)-. Η λειτουργία του Μηχανισμού καθορίζεται από το Ν.4445/2016 (ΦΕΚ Α' 236/19.12.2016) «Εθνικός Μηχανισμός Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής, ρυθμίσεις για την κοινωνική αλληλεγγύη και εφαρμοστικές διατάξεις του ν.4387/2016 (Α' 85) και άλλες διατάξεις, όπως κωδικοποιήθηκε με το Ν.4829/202»¹.

¹ Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας [21]

Οι βασικοί επιχειρησιακοί στόχοι του Παρατηρητηρίου παρουσιάζονται στο ακόλουθο Διάγραμμα.

Διάγραμμα 1: Οι Επιχειρησιακοί Στόχοι του «Μηχανισμού Συντονισμού Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Καινοτομίας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας».

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/perifereiako-paratiritirio-koinonikis-entaxis/skopos-armodiotites/>)

Η δημιουργία και λειτουργία του «Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας» αποσκοπεί στη συστηματική συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση κοινωνικών δεδομένων, με στόχο την τεκμηρίωση των πολιτικών κοινωνικής ένταξης και την υποστήριξη του σχεδιασμού και της υλοποίησης παρεμβάσεων κοινωνικής πολιτικής. Αποτελεί βασικό πυλώνα υποστήριξης της Περιφερειακής Στρατηγικής για την Κοινωνική Ένταξη και την Καταπολέμηση της Φτώχειας (ΠεΣΚΕ), παρέχοντας αξιόπιστη πληροφόρηση σχετικά με τις κοινωνικές ανισότητες, τις ευάλωτες ομάδες και τις εξελίξεις στο κοινωνικό πεδίο. Μέσω της

(Ανακτήθηκε από: <https://socialpolicy-pde.gr/michanismos/thesmiko-plaisio/>)

[22]

παρακολούθησης δεικτών και της αξιολόγησης δράσεων, ενισχύει τη στοχευμένη και αποτελεσματική χάραξη πολιτικής, βασισμένη σε πραγματικά δεδομένα².

Το Παρατηρητήριο συνδέεται οργανικά με τον Εθνικό Μηχανισμό Συντονισμού, Παρακολούθησης και Αξιολόγησης των Πολιτικών Κοινωνικής Ένταξης και Κοινωνικής Συνοχής και λειτουργεί συμπληρωματικά προς τις δράσεις του, συμβάλλοντας στην παρακολούθηση της πορείας υλοποίησης των μέτρων κοινωνικής ένταξης σε περιφερειακό επίπεδο. Κεντρικός στόχος του Παρατηρητηρίου είναι η ανάπτυξη ενός ολοκληρωμένου συστήματος γνώσης και πληροφόρησης που θα στηρίζει τη λήψη αποφάσεων, θα εντοπίζει κοινωνικές ανάγκες και θα ενισχύει τη διαφάνεια και τη λογοδοσία στην εφαρμογή κοινωνικών πολιτικών. Παράλληλα, λειτουργεί ως κόμβος συνεργασίας μεταξύ φορέων και υπηρεσιών κοινωνικής πολιτικής, διευκολύνοντας τη διασύνδεση, τη συνεργασία και την ανταλλαγή καλών πρακτικών σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο³.

Βασική αρμοδιότητα του Παρατηρητηρίου αποτελεί η εκπόνηση μελετών για τη μέτρηση της φτώχειας, τη διερεύνηση των διαστάσεων της και την εκτίμηση του αντικτύπου των εισοδηματικών ελλείψεων στον κοινωνικό ιστό και στην ποιότητα ζωής του πληθυσμού της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (ΠΔΕ). Επίσης, επιδιώκει τη συμμετοχή όλων των δημόσιων υπηρεσιών και των ιδιωτικών φορέων παροχής κοινωνικής φροντίδας για την υλοποίηση οριζόντιων δράσεων, στις οποίες θα περιλαμβάνεται και η στήριξη των ευπαθών ομάδων. Άλλες αρμοδιότητες του Παρατηρητηρίου είναι⁴:

- Η διενέργεια κοινωνικών ερευνών για τον σχεδιασμό προγραμμάτων με στόχο την κάλυψη των αναγκών του ευρύτερου πληθυσμού.
- Η συμμετοχή σε διαπεριφερειακά, διακρατικά και διεθνή δίκτυα για την ανταλλαγή τεχνογνωσίας, τον εντοπισμό και την προώθηση των προτεραιοτήτων κοινωνικής πολιτικής της ΠΔΕ.
- Η σύνταξη και παρακολούθηση της ΠεΣΚΕ.
- Ο συντονισμός των Δήμων εντός των ορίων της οικείας Περιφέρειας σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης και τη μέριμνα για την εφαρμογή οριζόντιων μέτρων πολιτικής και η ανάπτυξη παρεμβάσεων στο πλαίσιο αντιμετώπισης ειδικών τοπικών αναγκών.

² Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Ανακτήθηκε από: <https://socialpolicy-pde.gr/perifereiako-paratiritirio-koinonikis-entaxis/skopos-armodiotites/>)

³ Όπ.π

⁴ Όπ.π

- Η δικτύωση όμορων Δήμων με σκοπό την αντιμετώπιση κοινών αναγκών και η δικτύωση των φορέων υλοποίησης προνοιακών παρεμβάσεων και κοινωνικών υπηρεσιών.
- Η διαβίβαση στοιχείων, δεδομένων και πληροφοριών προς το ΕΓΠΣ του Εθνικού Μηχανισμού.
- Η παρακολούθηση και καταγραφή κοινωνικών φαινομένων (όπως ακραία φτώχεια, υπερχρεωμένα νοικοκυριά) και η αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, ιδιαίτερα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων.

Δεδομένου ότι ο απώτερος σκοπός του Παρατηρητηρίου είναι η διαμόρφωση και εφαρμογή πολιτικών που ανακουφίζουν από τις συνέπειες της φτώχειας και ενισχύουν τη συνοχή και την αλληλεγγύη στην ΠΔΕ, ωφελούμενου του έργου είναι όλοι οι πολίτες της. Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στα άτομα και τις οικογένειες που απειλούνται ή έχουν εγκλωβιστεί σε συνθήκες φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού και συγκεκριμένα σε⁵:

- Πρόσωπα σε συνθήκες ακραίας φτώχειας λόγω έλλειψης βασικών πόρων (διατροφή, στέγαση, υγιεινή, θέρμανση).
- Παιδιά ηλικίας 0–17 ετών που απειλούνται ή βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό.
- Άτομα με αυξημένο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης έχει συσταθεί στην έδρα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, στην Πάτρα. Η υποστήριξη λειτουργίας του Παρατηρητηρίου παρέχεται στη Διεύθυνση Κοινωνικής Μέριμνας ΠΕ Αχαΐας, με χωρική αρμοδιότητα σε όλη την Περιφέρεια. Επισημαίνεται πως η λειτουργία του έργου αποσκοπεί στα κατωτέρω:

1. Αποτελεσματική παρακολούθηση και τον συντονισμό των στόχων οι οποίοι εξειδικεύονται στο πλαίσιο της ΠεΣΚΕ.
2. Ανάδειξη των τοπικών αναγκών σε θέματα πολιτικών κοινωνικής προστασίας, πρόνοιας και αλληλεγγύης.
3. Διαβίβαση στοιχείων και πληροφοριών στο ΕΓΠΣ του Εθνικού Μηχανισμού.
4. Αποτύπωση και χαρτογράφηση των χωρικών διαστάσεων της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού.

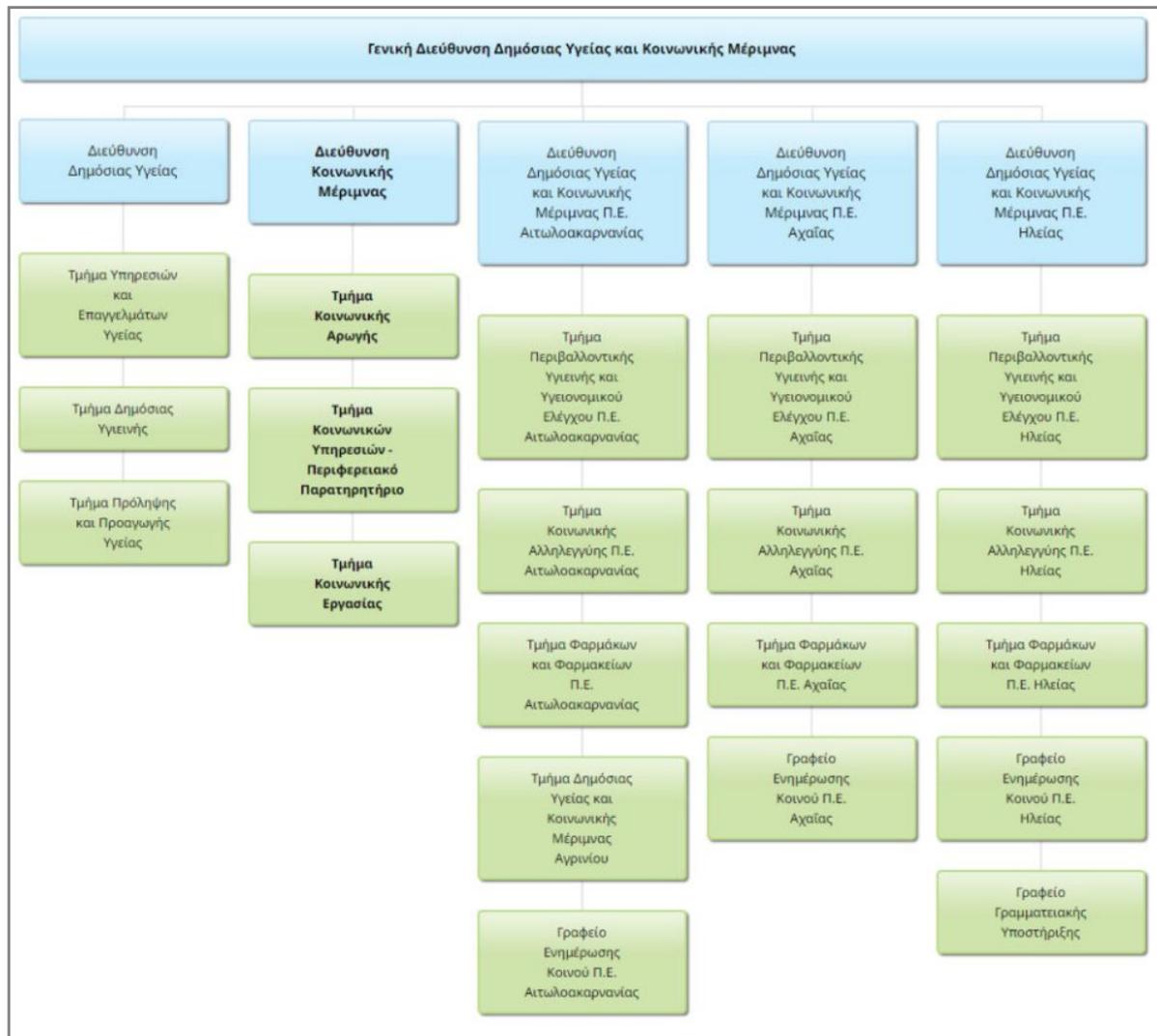
Ως πυλώνας της κοινωνικής ένταξης σε αυτοδιοικητικό επίπεδο, το Παρατηρητήριο προωθεί τις ακόλουθες δράσεις:

⁵ Οπ.π.
[24]

- Εκπόνηση ετήσιας Περιφερειακής Έρευνας Εισοδήματος και Συνθηκών Διαβίωσης, για τη διαπίστωση των επιπτώσεων συγκεκριμένων πολιτικών στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.
- Ανάπτυξη και εφαρμογή εργαλείων και δεικτών παρακολούθησης των διαδικασιών κοινωνικής ένταξης των ωφελούμενων της ΠΕ.Σ.Κ.Ε., ιδίως σε ζητήματα που άπτονται της ένταξης στην αγορά εργασίας και της ανάπτυξης οικονομικής δραστηριότητας.
- Παρακολούθηση και καταγραφή κοινωνικών φαινομένων και την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, ιδιαίτερα των ευάλωτων πληθυσμιακών ομάδων.
- Δημιουργία διαδικτυακής πύλης για την καταγραφή της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, τη συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση συγκεντρωτικών στοιχείων στατιστικού χαρακτήρα και αναφορών κοινωνικών φαινομένων σε περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και δράσεων της περιφερειακής στρατηγικής.

Το Οργανόγραμμα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας απεικονίζεται ακολούθως (Εικόνα 1).

Εικόνα 1: Το Οργανόγραμμα του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Πηγή: Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/perifereiako-paratirritorio-koinonikis-entaxis/organosi-kai-leitoyrgia/>)

Το Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Δυτικής Ελλάδας αποτελεί θεσμικό εργαλείο στρατηγικής σημασίας για την κοινωνική πολιτική. Μέσω της ανάλυσης δεδομένων, της συνεργασίας με φορείς και της ανάπτυξης εργαλείων κοινωνικής καινοτομίας, υποστηρίζει την αποτελεσματική χάραξη πολιτικών που ανταποκρίνονται στις πραγματικές ανάγκες της κοινωνίας. Ο ρόλος του δεν περιορίζεται στην παρακολούθηση, αλλά επεκτείνεται στην ενεργό συμβολή για την πρόληψη, αντιμετώπιση και μείωση των κοινωνικών ανισοτήτων.

Η ανάλυση των κοινωνικών επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης καθιστά ιδιαίτερα εμφανή την ανάγκη ύπαρξης θεσμών που μπορούν να τεκμηριώνουν με αξιόπιστο [26]

τρόπο τις κοινωνικές ανάγκες και να τροφοδοτούν τη χάραξη πολιτικών. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης Δυτικής Ελλάδας είναι καθοριστικός, καθώς:

1. Συλλέγει και επεξεργάζεται στοιχεία για κοινωνικά φαινόμενα (λ.χ. η φτώχεια, οι στερήσεις και ο κοινωνικός αποκλεισμός), που επιδεινώνονται από την αύξηση του ενεργειακού κόστους.
2. Αξιοποιεί μεθοδολογίες και δείκτες ώστε να αποτυπώνει με ακρίβεια την έκταση της ενεργειακής φτώχειας και τις διαφοροποιήσεις της μεταξύ γενικού πληθυσμού και ευάλωτων ομάδων.
3. Υποστηρίζει τον σχεδιασμό στοχευμένων πολιτικών τόσο σε περιφερειακό όσο και σε εθνικό επίπεδο, ενισχύοντας τη σύνδεση της ενεργειακής πολιτικής με την κοινωνική ένταξη.
4. Λειτουργεί ως κόμβος συνεργασίας μεταξύ Δήμων, κοινωνικών υπηρεσιών και πολιτειακών φορέων, διασφαλίζοντας την υλοποίηση οριζόντιων δράσεων στήριξης.

Με τον τρόπο αυτό, το Παρατηρητήριο αναδεικνύεται ως ο βασικός θεσμικός μηχανισμός που μπορεί να καταγράψει τις κοινωνικές επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης και να συμβάλει αποφασιστικά στη διαμόρφωση μιας δίκαιης και χωρίς αποκλεισμούς ενεργειακής μετάβασης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

1.3.ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΜΕΛΕΤΗΣ, ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ

Ενόψει των προαναφερθέντων, καθίσταται κρίσιμο να μελετηθούν επιστημονικά οι πραγματικές επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης στους πολίτες, προκειμένου να τεκμηριωθεί η έκταση του προβλήματος και να καθοδηγηθεί η διαμόρφωση πολιτικών. Η παρούσα μελέτη επικεντρώνεται ακριβώς σε αυτό το αντικείμενο. Αφορά στη διεξαγωγή έρευνας πεδίου σε ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, αλλά και στο γενικό πληθυσμό της ΠΔΕ για την ενεργειακή κρίση. Είναι γεγονός πως οι αυξήσεις στις τιμές ενέργειας, καθώς και οι διαταραχές στον ενεργειακό εφοδιασμό, προκάλεσαν σημαντικά προβλήματα που επιβεβαιώνουν τον οριζόντια χαρακτήρα της κρίσης αυτής. Τα προβλήματα παρατηρούνται, κυρίως, στην αδιάλειπτη πρόσβαση των πολιτών στην ενέργεια, καθώς και στη σταθερότητα των τιμών.

Πρόσθετα, η μεγαλύτερη μερίδα των νοικοκυριών δυσκολεύεται να ανταποκριθεί στο αυξημένο ενεργειακό κόστος. Επακόλουθο αυτού είναι το ποσοστό εκείνων που μαστίζονται από τη μεγέθυνση της ενεργειακής φτώχειας. Το μέγεθος και οι επιπτώσεις

[27]

της ενεργειακής κρίσης, που συνεχίζει να υφίσταται έως και σήμερα, καθιστούν αναγκαία τη διερεύνηση της.

Η παρούσα μελέτη αποκτά ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο του Στόχου Πολιτικής (ΣΠ) 4 «Μια πιο κοινωνική και χωρίς αποκλεισμούς Ευρώπη μέσω της εφαρμογής του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων», που αφορά την ενίσχυση της κοινωνικής ένταξης και της ισότητας ευκαιριών, σύμφωνα με τον Ευρωπαϊκό Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων. Ο ΣΠ 4 εστιάζει στη(ν):

- Προστασία των ευάλωτων ομάδων (ηλικιωμένοι, άτομα με αναπηρία, μονογονεϊκές οικογένειες, Ρομά, μετανάστες και πρόσφυγες).
- Καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού με παρεμβάσεις που εξασφαλίζουν αξιοπρεπή διαβίωση.
- Διασφάλιση της ισότιμης πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες, όπως ενέργεια, στέγαση και υγεία.

Συνεπώς, η διερεύνηση του αντίκτυπου που συνεχίζει να έχει η ενεργειακή κρίση στους ευάλωτους πολίτες (ομάδα ωφελούμενων ΣΠ 4), για την εφαρμογή μέτρων για τη διασφάλιση της πρόσβασης σε ζεστή κατοικία είναι μείζονος σημασίας. Η ειδική ομάδα των ωφελούμενων του ΣΠ4 αντιπροσωπεύει έναν ιδιαίτερα ευάλωτο κοινωνικά πληθυσμό και η συγκριτική ανάλυση μεταξύ του γενικού πληθυσμού και των ωφελούμενων του ΣΠ4 επιτρέπει την ανάδειξη τυχόν αποκλίσεων ή εντονότερων φαινομένων ενεργειακής φτώχειας.

Βάσει των ανωτέρω, τα κεντρικά Ερευνητικά Ερωτήματα που καλείται να απαντήσει η μελέτη είναι:

- ✓ Ποια είναι η έκταση της ενεργειακής φτώχειας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας;
- ✓ Ποιες στρατηγικές υιοθετούν τα νοικοκυριά για να αντιμετωπίσουν το αυξημένο ενεργειακό κόστος;
- ✓ Υπάρχουν σημαντικές διαφοροποιήσεις στις επιπτώσεις μεταξύ του γενικού πληθυσμού και των ευάλωτων ομάδων;

Για την πληρέστερη διερεύνηση των ανωτέρω, τίθενται τα εξής Ειδικότερα Ερευνητικά Ερωτήματα, τα οποία εξετάζονται μέσω της συνθετικής ανάλυσης των δεδομένων της ποσοτικής έρευνας:

- ✓ Υπάρχουν γεωγραφικές ανισότητες στην κατανομή της ενεργειακής ευαλωτότητας εντός της ΠΔΕ;
- ✓ Αποτελεί η ενοικίαση κατοικίας επιβαρυντικό παράγοντα που αυξάνει την ενεργειακή επισφάλεια;

[28]

- ✓ Ποια είναι η συχνότητα καθυστέρησης αποπληρωμής λογαριασμών ενέργειας ενέργειας στις πιο ευάλωτες ομάδες;
- ✓ Σε ποιον βαθμό τα ευάλωτα νοικοκυριά στερούνται τη θερμική άνεση προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο ενεργειακό κόστος;
- ✓ Ποιες βασικές ανάγκες (διατροφή, υγεία, εκπαίδευση) θυσιάζονται λόγω της ενεργειακής ακρίβειας;
- ✓ Ποια είναι η επίπτωση της ενεργειακής ανασφάλειας στην ψυχική υγεία των πολιτών;

Αντίστοιχα, οι βασικοί Στόχοι της έρευνας περιλαμβάνουν:

- Την ποσοτική αποτύπωση των ενεργειακών δαπανών και των στερήσεων που βιώνουν τα νοικοκυριά.
- Τη συγκριτική αξιολόγηση της ευαλωτότητας ανάμεσα σε διαφορετικές πληθυσμιακές ομάδες, μέσω της ανάπτυξης ενός Σύνθετου Δείκτη Ευαλωτότητας
- Την καταγραφή των κοινωνικών και ψυχολογικών επιπτώσεων της κρίσης στην καθημερινότητα των πολιτών.

Για την επίτευξη των παραπάνω στόχων, αναπτύχθηκε κατάλληλη μεθοδολογία ποσοτικής έρευνας με τη χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, τα δεδομένα του οποίου επεξεργάστηκαν με στατιστικά εργαλεία (Microsoft Excel, SPSS). Τα αποτελέσματα της έρευνας θα τροφοδοτήσουν τους Δήμους, τις αρμόδιες Διευθύνσεις της Περιφέρειας, την Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΕΠ αλλά και τις Διευθύνσεις του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων. Επισημαίνεται πως, μέσω της παρούσας έρευνας, αναμένεται να αποτυπωθούν με σαφήνεια οι κοινωνικές διαστάσεις της ενεργειακής κρίσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και να εξαχθούν πολύτιμα συμπεράσματα για στοχευμένες παρεμβάσεις πολιτικής, ώστε η ενεργειακή μετάβαση να υλοποιηθεί με τρόπο δίκαιο και χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ

2.1. ΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΈΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η ενεργειακή φτώχεια έχει αναδειχθεί τα τελευταία χρόνια σε μείζον κοινωνικό ζήτημα, ιδιαίτερα μετά την παγκόσμια ενεργειακή κρίση που επέτεινε το κόστος ζωής και όξυνε τις κοινωνικές ανισότητες. Ο όρος αναφέρεται στην αδυναμία των νοικοκυριών να εξασφαλίσουν επαρκή και αξιοπρεπή πρόσβαση σε βασικές ενεργειακές υπηρεσίες, απαραίτητες για την υγεία, την ασφάλεια και τη συνολική ποιότητα ζωής. Τέτοιες υπηρεσίες περιλαμβάνουν τη θέρμανση, την ψύξη, τον φωτισμό, την παροχή ζεστού νερού και τη χρήση βασικών ηλεκτρικών συσκευών – όλα στοιχειώδη για μια αξιοπρεπή διαβίωση. Η ενεργειακή φτώχεια είναι ένα πολυδιάστατο φαινόμενο που επηρεάζεται από παράγοντες όπως το διαθέσιμο εισόδημα, η ενεργειακή απόδοση των κατοικιών, οι τιμές ενέργειας και η αποτελεσματικότητα των πολιτικών κοινωνικής προστασίας.

Σε διεθνές επίπεδο, δεν υπάρχει ένας ενιαίος και καθολικά αποδεκτός ορισμός της ενεργειακής φτώχειας. Στην Ευρωπαϊκή Ένωση, η ενεργειακή φτώχεια περιγράφεται ως η «δυσκολία ή αδυναμία ενός νοικοκυριού να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς θερμαινόμενη ή δροσερή σε προσιτό κόστος» (European Commission, 2020). Στη Μεγάλη Βρετανία, ο Boardman (1991) πρότεινε έναν κλασικό ορισμό, που είναι ο εξής «Ένα νοικοκυριό θεωρείται ενεργειακά φτωχό όταν δαπανά πάνω από το 10% του εισοδήματός του για την κάλυψη ενεργειακών αναγκών». Παράλληλα, έχουν εισαχθεί εναλλακτικοί δείκτες μέτρησης (λ.χ. Low Income High Costs - LIHC), που συνδυάζουν το ενεργειακό κόστος με το διαθέσιμο εισόδημα και προσφέρει πιο σύνθετη αποτύπωση της ενεργειακής στέρησης.

Στην Ελλάδα, η έννοια της ενεργειακής φτώχειας εισήχθη στον δημόσιο διάλογο κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης του 2009 και απέκτησε μεγαλύτερη ένταση με την εκτόξευση των τιμών ενέργειας την περίοδο 2021–2023. Σύμφωνα με τον «Οδηγό για την ενεργειακή φτώχεια» του Υπουργείου Περιβάλλοντος & Ενέργειας (2019), «ένα νοικοκυριό χαρακτηρίζεται ενεργειακά φτωχό όταν αδυνατεί να καλύψει τις βασικές ενεργειακές του ανάγκες λόγω χαμηλού εισοδήματος, χαμηλής ενεργειακής απόδοσης της κατοικίας ή/ και υψηλού κόστους ενέργειας». Οι συνέπειες αυτής της κατάστασης είναι άμεσα ορατές και είναι οι ακόλουθες: περιορισμένη ή ανεπαρκής θέρμανση τον χειμώνα, υπερβολική θερμική καταπόνηση το καλοκαίρι, χαμηλή ποιότητα αέρα στους εσωτερικούς χώρους, καθώς και χρήση μη ασφαλών ή μη αποδοτικών πηγών ενέργειας με αυξημένους κινδύνους για την υγεία και την ασφάλεια των ενοίκων.

Παρά το γεγονός ότι η ενεργειακή φτώχεια συνδέεται στενά με τη γενική οικονομική φτώχεια, δεν ταυτίζεται απολύτως με αυτήν. Ένα νοικοκυριό με εισόδημα πάνω από

[30]

το όριο της σχετικής φτώχειας μπορεί να βιώνει ενεργειακή στέρηση, λόγω κακής ποιότητας στέγασης ή παλαιότητας των κατοικιών του. Αντίστροφα, νοικοκυριά με πολύ χαμηλό εισόδημα μπορούν να προστατεύονται από στοχευμένα μέτρα πολιτικής, (λ.χ. το επίδομα θέρμανσης ή τα κοινωνικά τιμολόγια) και έτσι, να αποφεύγουν την ενεργειακή φτώχεια. Συνεπώς, η ενεργειακή φτώχεια πρέπει να αναγνωρίζεται ως αυτόνομο κοινωνικό πρόβλημα που χρήζει ειδικής μέτρησης και προσαρμοσμένων παρεμβάσεων.

Οι κοινωνικές και υγειονομικές συνέπειες της ενεργειακής φτώχειας είναι ιδιαίτερα σημαντικές. Η ανεπαρκής θέρμανση ή ψύξη επιβαρύνει την υγεία, αυξάνοντας τον κίνδυνο αναπνευστικών και καρδιαγγειακών νοσημάτων, ενώ συνδέεται και με επιδείνωση της ψυχικής υγείας λόγω άγχους και κοινωνικής απομόνωσης (Liddell & Morris, 2010). Επιπλέον, τα παιδιά που μεγαλώνουν σε συνθήκες ενεργειακής στέρησης εμφανίζουν χαμηλότερες εκπαιδευτικές επιδόσεις και περιορισμένες ευκαιρίες κοινωνικής κινητικότητας, γεγονός που συμβάλλει στην αναπαραγωγή κύκλων ανισότητας.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έχει υπογραμμίσει την ανάγκη να ενταχθεί η ενεργειακή φτώχεια ως ξεχωριστή προτεραιότητα στις στρατηγικές κοινωνικής και ενεργειακής πολιτικής, με στόχο την ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής. Ως σύνθετο και πολυδιάστατο φαινόμενο, η ενεργειακή φτώχεια δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο μέσω εισοδηματικών δεικτών. Απαιτείται ανάλυση και σε επίπεδο ποιότητας στέγασης, ενεργειακής αποδοτικότητας και επάρκειας μέτρων κοινωνικής στήριξης. Η κατανόηση του φαινομένου είναι απαραίτητη για την αξιολόγηση των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης τόσο στον γενικό πληθυσμό όσο και σε ιδιαίτερα ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οι ωφελούμενοι του ΣΠ 4. Η συστηματική μελέτη και αποτύπωσή της συμβάλλει στη χάραξη αποτελεσματικών παρεμβάσεων, ενισχύει την κοινωνική συνοχή και μειώνει τις ανισότητες που προκαλεί η άνιση πρόσβαση στην ενέργεια.

2.2. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΩΣ ΠΑΡΑΓΟΝΤΑΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Η ενεργειακή κρίση, που εκδηλώθηκε με ιδιαίτερη ένταση την περίοδο 2021–2023, ανέδειξε τον καθοριστικό ρόλο της ενέργειας ως οικονομικού αγαθού, αλλά και ως βασικού κοινωνικού δικαιώματος (Boardman, 1991 & Βαταβάλη, Κατσουλάκος, & Χατζηκωνσταντίνου, 2023). Η απότομη αύξηση των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας και καυσίμων προκάλεσε σοβαρές δυσχέρειες στα νοικοκυριά, ιδιαίτερα σε εκείνα που ήδη βρίσκονταν σε κατάσταση ευαλωτότητας (European Commission, 2022). Ως αποτέλεσμα, η ενεργειακή κρίση λειτούργησε ως καταλύτης κοινωνικού αποκλεισμού,

[31]

ενισχύοντας προϋπάρχουσες ανισότητες και περιορίζοντας τη δυνατότητα συμμετοχής πολλών πολιτών στην κοινωνική, οικονομική και πολιτισμική ζωή (Jenkins et al., 2016).

Η αύξηση του ενεργειακού κόστους έχει οδηγήσει σε δυσανάλογη επιβάρυνση των οικογενειακών προϋπολογισμών (Bouzarovski, 2018). Πολλά νοικοκυριά αναγκάζονται πλέον να διαθέτουν πολύ μεγαλύτερο ποσοστό του εισοδήματός τους για την κάλυψη βασικών ενεργειακών αναγκών, γεγονός που «συμπιέζει» άλλες κρίσιμες δαπάνες, όπως για διατροφή, υγεία και εκπαίδευση (Parada & Kaliampakos, 2021 & Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2019). Αυτό ενισχύει έναν φαύλο κύκλο φτώχειας: τα νοικοκυριά βυθίζονται περαιτέρω σε οικονομική δυσχέρεια προσπαθώντας να καλύψουν τις ενεργειακές ανάγκες τους (Middlemiss, 2016). Σε ακραίες περιπτώσεις, η αδυναμία πληρωμής των λογαριασμών οδηγεί ακόμη και σε διακοπές ρεύματος ή θέρμανσης, επιβαρύνοντας δραματικά τις συνθήκες διαβίωσης και επιτείνοντας τον κοινωνικό αποκλεισμό (Boardman, 2010).

Η ενεργειακή κρίση συνδέεται άμεσα με προβλήματα υγείας (Marmot Review Team, 2011). Η ανεπαρκής θέρμανση κατά τους χειμερινούς μήνες αυξάνει τα περιστατικά αναπνευστικών και καρδιαγγειακών νοσημάτων, ενώ η αδυναμία επαρκούς ψύξης κατά τους καλοκαιρινούς καύσωνες οδηγεί σε θερμική καταπόνηση – με ιδιαίτερα σοβαρές συνέπειες για ηλικιωμένους και παιδιά (Liddell & Morris, 2010). Παράλληλα, όταν τα νοικοκυριά καταφεύγουν σε μη ασφαλείς ή ακατάλληλες πηγές θέρμανσης, αυξάνεται ο κίνδυνος ατυχημάτων, πυρκαγιών και επιβλαβών καπναερίων μέσα στην κατοικία (Howden-Charman et al., 2012). Οι επιπτώσεις αυτές δημιουργούν υγειονομικό πρόβλημα και κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς ένα άτομο με κλονισμένη υγεία δυσκολεύεται περισσότερο να συμμετάσχει ενεργά στην κοινωνία και την οικονομία (Hills, 2012).

Η ενεργειακή κρίση έχει σημαντικές έμμεσες συνέπειες και στην εκπαίδευση, ιδίως των παιδιών, καθώς και γενικότερα στην κοινωνική συμμετοχή (Healy & Clinch, 2004). Παιδιά που μεγαλώνουν σε νοικοκυριά με ανεπαρκή θέρμανση ή ηλεκτροδότηση δυσκολεύονται να μελετήσουν αποτελεσματικά ή να χρησιμοποιήσουν τεχνολογικά μέσα που απαιτούν ηλεκτρική ενέργεια, επηρεάζοντας αρνητικά τις σχολικές τους επιδόσεις και περιορίζοντας τις μελλοντικές τους ευκαιρίες (Sonacool, 2015). Επιπλέον, όταν μια οικογένεια αδυνατεί να καλύψει τις ενεργειακές της ανάγκες, τείνει να περιορίζει δραστηριότητες που συνεπάγονται με πρόσθετα έξοδα, οδηγώντας σε κοινωνική απομόνωση και συρρίκνωση των κοινωνικών δικτύων υποστήριξης (Pye et al., 2020).

Η ενεργειακή κρίση δεν επηρεάζει ομοιόμορφα όλους τους πληθυσμούς ή όλες τις περιοχές (Bouzarovski & Petrova, 2015). Οι αγροτικές, νησιωτικές και ορεινές περιοχές

πλήττονται συχνά περισσότερο, λόγω αφενός του υψηλότερου κόστους μεταφοράς και διανομής της ενέργειας σε απομακρυσμένες περιοχές και αφετέρου της συνήθως χαμηλότερης ενεργειακής απόδοσης των κατοικιών εκεί (Jones et al., 2021). Επιπλέον, περιοχές με ανεπαρκείς υποδομές βιώνουν εντονότερα τις συνέπειες μιας κρίσης τιμών, καθώς έχουν λιγότερες εναλλακτικές (Sareen & Thomson, 2022). Συνεπώς, η γεωγραφική διάσταση της ενεργειακής κρίσης συνδέεται με τον κοινωνικό αποκλεισμό (Eurostat, 2023).

Συνολικά, η ενεργειακή κρίση λειτουργεί ως πολλαπλασιαστής υφιστάμενων κοινωνικών ανισοτήτων (Middlemiss & Gillard, 2015). Επηρεάζει δυσανάλογα τις πιο ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, όπως οικογένειες με χαμηλό εισόδημα, ανέργους, ηλικιωμένους με χαμηλές συντάξεις, μονογονεϊκές οικογένειες, άτομα με αναπηρίες (Robinson, 2019). Η πρόσβαση σε επαρκή και προσιτή ενέργεια δεν αφορά μόνο την κάλυψη βασικών αναγκών, αλλά συνδέεται και με τη δυνατότητα συμμετοχής στην σύγχρονη ψηφιακή κοινωνία, με την επαγγελματική δραστηριοποίηση και γενικότερα με την κοινωνική ένταξη (Sovacool et al., 2016). Επομένως, η ενεργειακή κρίση δεν αποτελεί απλώς μια συγκυριακή οικονομική πρόκληση· συνιστά έναν δομικό παράγοντα κοινωνικού αποκλεισμού (Thomson, Bouzarovski, & Snell, 2017).

Ουσιαστικά, η ενεργειακή κρίση αναδεικνύεται ως ένας πολυδιάστατος παράγοντας κοινωνικού αποκλεισμού (Bouzarovski & Thomson, 2020). Επιδρά αρνητικά στο εισόδημα και το επίπεδο διαβίωσης, στην υγεία, στην εκπαίδευση, στην ποιότητα ζωής και στην κοινωνική συμμετοχή. Η αντιμετώπισή της απαιτεί στοχευμένες πολιτικές που επενδύουν στη βιώσιμη πρόσβαση στην ενέργεια, στην ενεργειακή αποδοτικότητα και στην ενίσχυση των ευάλωτων ομάδων (European Commission, 2020 & European Parliament, 2023). Μόνο με αυτόν τον τρόπο μπορεί να διασφαλιστεί ότι η ενεργειακή μετάβαση θα είναι κοινωνικά δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς – ότι δηλαδή το όραμα για μια πράσινη οικονομία θα συνοδεύεται από παράλληλη μείωση της φτώχειας και των ανισοτήτων, αντί για τη διεύρυνσή τους (Walker, 2021).

2.3. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΗ ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΚΑΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ

Η ενεργειακή φτώχεια και η πρόσφατη ενεργειακή κρίση μπορούν να ιδωθούν μέσα από ένα ευρύτερο πλαίσιο περιβαλλοντικής και ενεργειακής δικαιοσύνης (Jenkins et al., 2016). Η έννοια της περιβαλλοντικής δικαιοσύνης, που ξεκίνησε ως κίνημα στις ΗΠΑ, αφορά την ισότιμη κατανομή των περιβαλλοντικών αγαθών και βαρών μεταξύ κοινωνικών ομάδων (Boardman, 1991). Στο πεδίο της ενέργειας, αυτό μεταφράζεται στο αίτημα όλοι οι πολίτες (ανεξαρτήτως εισοδήματος, τόπου διαμονής ή άλλων χαρακτηριστικών) να απολαμβάνουν δίκαιη πρόσβαση σε καθαρές και προσιτές ενεργειακές υπηρεσίες, χωρίς κάποιο τμήμα του πληθυσμού να επωμίζεται

[33]

δυσανάλογα το κόστος ή τις αρνητικές συνέπειες (Liddell & Morris, 2010). Στην πραγματικότητα, η ενεργειακή φτώχεια αποτελεί μορφή περιβαλλοντικής και κοινωνικής αδικίας, καθώς συγκεκριμένες ευάλωτες ομάδες υφίστανται πολλαπλές στερήσεις (οικονομικές, υγείας, ποιότητας ζωής) που σχετίζονται με την ενέργεια (Βαταβάλη, Κατσουλάκος, & Χατζηκωνσταντίνου, 2023).

Στη σύγχρονη βιβλιογραφία, έχει αναδυθεί το πλαίσιο της «ενεργειακής δικαιοσύνης» (energy justice) για την ανάλυση αυτών των ζητημάτων. Η ενεργειακή δικαιοσύνη επικεντρώνεται σε τρεις βασικές αρχές (Jenkins et al., 2016):

- Διανεμητική δικαιοσύνη: Δίκαιη κατανομή των οφελών (π.χ. επιδοτήσεις, προγράμματα αναβάθμισης) και των βαρών (π.χ. κόστη, περιβαλλοντικές επιπτώσεις) του ενεργειακού συστήματος μεταξύ των κοινωνικών ομάδων και των περιοχών.
- Διαδικαστική δικαιοσύνη: Δίκαιη συμμετοχή όλων των ενδιαφερόμενων (πολιτών, τοπικών κοινοτήτων) στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων για ενεργειακά ζητήματα, ώστε οι φωνές των ευάλωτων ομάδων να εκπροσωπούνται επαρκώς (Sovacool et al., 2016).
- Δικαιοσύνη αναγνώρισης: Αναγνώριση και σεβασμός στις ιδιαίτερες ανάγκες των διαφορετικών κοινωνικών ομάδων (π.χ. των φτωχών, των ηλικιωμένων, των αναπήρων) κατά τον σχεδιασμό ενεργειακών πολιτικών, χωρίς διακρίσεις και με έμφαση στην εξάλειψη των ανισοτήτων (Bouzarovski & Petrova, 2015).

Εφαρμόζοντας αυτές τις αρχές, προκύπτει ότι οι πολιτικές αντιμετώπισης της ενεργειακής φτώχειας οφείλουν να διασφαλίζουν πως τα βάρη της ενεργειακής μετάβασης (π.χ. αυξήσεις τιμών λόγω μέτρων για το κλίμα) δεν θα πέσουν δυσανάλογα στους πιο αδύναμους, και αντιθέτως ότι τα οφέλη (π.χ. οι νέες τεχνολογίες ή τα οικονομικά οφέλη από την εξοικονόμηση) θα τους περιλάβουν ενεργά (European Commission, 2019). Για παράδειγμα, τα προγράμματα «Εξοικονομώ» ή το «Κοινωνικό Τιμολόγιο» ενσωματώνουν στοιχεία ενεργειακής δικαιοσύνης, αφού στοχεύουν στη στήριξη όσων την έχουν περισσότερο ανάγκη (Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας, 2019). Εξίσου σημαντικό είναι ότι η έννοια της ενεργειακής δικαιοσύνης υπογραμμίζει τον ρόλο της αναγνώρισης, καθώς ομάδες που πλήττονται από ενεργειακή φτώχεια συχνά δεν έχουν ισχυρή φωνή στις αποφάσεις. Ωστόσο, η ενεργειακή δικαιοσύνη απαιτεί την ορατότητα αυτών των ομάδων και των προβλημάτων τους στον δημόσιο διάλογο (Thomson, Bouzarovski, & Snell, 2017).

Παράλληλα, η πρόσβαση στην ενέργεια θεωρείται και θεμελιώδες κοινωνικό δικαίωμα. Στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Πυλώνα Κοινωνικών Δικαιωμάτων, έχει καταγραφεί ρητώς ότι κάθε πολίτης της Ένωσης έχει δικαίωμα πρόσβασης σε βασικές υπηρεσίες κοινής ωφέλειας, συμπεριλαμβανομένης της ενέργειας, σε προσιτό κόστος (European

Union, 2017). Αυτό το δικαιωματικό υπόβαθρο συνεπάγεται ότι τα κράτη έχουν την υποχρέωση να κατοχυρώνουν ένα ελάχιστο επίπεδο ενεργειακής παροχής για όλους – αντίστοιχο με άλλα κοινωνικά δικαιώματα όπως η πρόσβαση σε νερό, στέγαση ή υγεία (European Commission, 2020). Η θεώρηση της ενέργειας ως κοινωνικού δικαιώματος μετατοπίζει τη συζήτηση από τη φιλανθρωπία και την προσωρινή βοήθεια προς τους φτωχούς, στη διασφάλιση μόνιμων δομών και εγγυήσεων που δεν θα επιτρέπουν σε κανέναν να μείνει χωρίς ρεύμα ή θέρμανση λόγω οικονομικής αδυναμίας.

Επιπλέον, επισημαίνεται η σύνδεση της ενεργειακής φτώχειας με τις ευρύτερες θεωρίες της ανισότητας. Όπως έχουν δείξει κλασικές κοινωνιολογικές και οικονομικές προσεγγίσεις, οι ανισότητες είναι πολυεπίπεδες και αλληλοτροφοδοτούμενες (Walker, 2021). Η ενεργειακή ανισότητα (δηλαδή η άνιση πρόσβαση ή άνιση επιβάρυνση όσον αφορά την ενέργεια) συνδέεται με εισοδηματικές ανισότητες, με ανισότητες στην ποιότητα της κατοικίας, αλλά και με την άνιση γεωγραφική ανάπτυξη (Bouzarovski, 2018). Για παράδειγμα, φτωχότερα νοικοκυριά τείνουν να κατοικούν σε κατοικίες χαμηλότερης ποιότητας (κακή μόνωση, παλαιές συσκευές), γεγονός που οδηγεί σε υψηλότερες ενεργειακές ανάγκες – άρα και υψηλότερο κόστος ως μερίδιο του εισοδήματός τους (Eurostat, 2023). Αυτό δημιουργεί έναν φαύλο κύκλο, στον οποίον ταυτόχρονα η ενεργειακή φτώχεια γίνεται σύμπτωμα και αιτία των κοινωνικών ανισοτήτων (Boardman, 2010).

Από τη μία πλευρά, αντανακλά υπάρχουσες ανισότητες (π.χ. χαμηλά εισοδήματα, ανεργία, ανεπαρκής κοινωνική προστασία). Από την άλλη, η ίδια η ενεργειακή αποστέρηση διαιωνίζει και βαθαίνει αυτές τις ανισότητες, οδηγώντας σε χειρότερη υγεία, μειωμένες μορφωτικές ευκαιρίες και κοινωνικό αποκλεισμό των θιγόμενων πληθυσμών (Βαταβάλη κ.ά., 2023). Οι σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις για τη φτώχεια (λ.χ. η «θεωρία των ικανοτήτων» του Sen) αντιμετωπίζουν την ενεργειακή φτώχεια ως στέρηση βασικών δυνατοτήτων, κατά την οποία το άτομο δεν μπορεί να έχει θερμό, φωτεινό και ασφαλές σπίτι, γεγονός που μειώνει τις ευκαιρίες του να ευημερήσει σε πολλούς τομείς (Sen, 1999).

Συμπερασματικά, η ενσωμάτωση των αρχών της περιβαλλοντικής και ενεργειακής δικαιοσύνης και η αναγνώριση της ενέργειας ως κοινωνικού δικαιώματος προσφέρουν ένα ισχυρό θεωρητικό και ηθικό πλαίσιο για την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας (European Parliament, 2023). Αναδεικνύουν ότι το ζήτημα δεν είναι απλώς τεχνικό ή οικονομικό, αλλά βαθύτατα κοινωνικό. Αφορά την ισότητα, τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ποιότητα της δημοκρατίας μας. Η υιοθέτηση αυτής της οπτικής μπορεί να οδηγήσει σε πιο ολοκληρωμένες και δίκαιες πολιτικές, οι οποίες θα επιδιώκουν την επίτευξη των κλιματικών στόχων, αλλά και τη διασφάλιση ότι όλοι οι πολίτες θα ωφεληθούν από τη μετάβαση στη βιώσιμη ενέργεια, χωρίς νέους

[35]

αποκλεισμούς (European Commission, 2022). Η ορθή και προσεκτική σχεδίαση της ενεργειακής μετάβασης του 21^{ου} αι., μπορεί να λειτουργήσει υπέρ της μείωσης των κοινωνικών ανισοτήτων και να οδηγήσει σε μία πιο βιώσιμη και δίκαιη πραγματικότητα.

2.4. ΔΙΚΑΙΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η δίκαιη μετάβαση (just transition), δεν είναι απλά ένα περιβαλλοντικό εργαλείο, αλλά μία «ευκαιρία που παρουσιάζεται μία φορά στον αιώνα» για τον ριζικό επανασχεδιασμό των κοινωνικο-οικονομικών συστημάτων και να εξαλείψει την ενεργειακή φτώχεια (Biswas et al., 2022). Θεωρητικά, η μετάβαση προσφέρει ένα πλαίσιο αποδέσμευσης από τα παλιά «εκμεταλλευτικά» μοντέλα και στροφής προς μία ανάπτυξη βασισμένη στην ανθρώπινη ευημερία και την κοινωνική δικαιοσύνη (Winkler, 2020). Η διεθνής βιβλιογραφία ανέδειξε ότι μία πραγματικά δίκαιη μετάβαση μπορεί να αποτελέσει λύση για την ενεργειακή φτώχεια και τις ανισότητες που συνδέονται με αυτή, εφόσον στόχος της δεν είναι μόνο η απανθρακοποίηση, αλλά και η διαμόρφωση ενός εγγενώς δίκαιου και περιεκτικού συστήματος, στο οποίο διασφαλίζεται η συμπερίληψη όλων των πολιτών αλλά και των περιοχών (Tamasiga et al., 2025·Axon & Morrissey, 2020).

Η ενεργειακή φτώχεια αναγνωρίζεται ως μία διακριτή μορφή κοινωνικής αδικίας και τροφοδοτείται από ένα «εκμεταλλευτικό πλέγμα» (extractive nexus), μεταξύ της ενεργειακής και οικονομικής ανασφάλειας (Biswas et al., 2022). Τα ευάλωτα νοικοκυριά εγκλωβίζονται σε έναν φαύλο κύκλο, όπου η έλλειψη οικονομικού κεφαλαίου οδηγεί στη χρήση ενεργειακά αναποτελεσματικών κατοικιών και συσκευών, γεγονός που αυξάνει την κατανάλωση και το κόστος ενέργειας, επιδεινώνοντας περαιτέρω την κατάσταση φτώχειας (Biswas et al., 2022·Axon & Morrissey, 2020).

Στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης προτείνεται ως λύση η υιοθέτηση «γεννητικών» (generative) πολιτικών, οι οποίες ενισχύουν τις ικανότητες των πολιτών, ως προς τον έλεγχο της ενέργειάς τους (Biswas et al., 2022). Στόχος είναι η επίτευξη του διπλού οροσήμου «Μηδενική Φτώχεια – Μηδενικός Άνθρακας» (Zero Poverty – Zero Carbon), το οποίο προσανατολίζεται προς την πράσινη ανάπτυξη, αλλά ως μοχλός κοινωνικής ένταξης και όχι ενός πρόσθετου βάρους για τους φτωχότερους πολίτες (Winkler, 2020·Tamasiga et al., 2025).

Οι αρχές της ενεργειακής δικαιοσύνης (βλ. 2.3.), αποκτούν εφαρμοστικό χαρακτήρα στο πλαίσιο της δίκαιης μετάβασης. Αναλυτικότερα, η διανεμητική δικαιοσύνη, αφορά στην προτεραιοποίηση των ευάλωτων νοικοκυριών στη διανομή των ωφελειών της πράσινης ενέργειας, όπως οι επιδοτήσεις, η πρόσβαση σε φθηνή και καθαρή ενέργεια και τα προγράμματα της ενεργειακής αναβάθμισης (Sovacool & Dworkin,

[36]

2015·McCaughey & Heffron, 2018). Έπειτα, η δικαιοσύνη αναγνώρισης, προϋποθέτει την προσαρμογή των πολιτικών, στις ιδιαίτερες ανάγκες των κοινωνικών ομάδων που πλήττονται από την ενεργειακή φτώχεια (ηλικιωμένοι, άτομα με χαμηλό εισόδημα, κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών κ.α.), που συνήθως δεν συμπεριλαμβάνονται στις οριζόντιες παρεμβάσεις (Axon & Morrissey, 2020). Τέλος, η διαδικαστική δικαιοσύνη, αποβλέπει στην κοινωνική αποδοχή της μετάβασης και την αποτροπή επιβολής τεχνολογικών λύσεων «από τα πάνω», μέσω της ενεργού συμμετοχής των πολιτών και των τοπικών κοινοτήτων στις διαδικασίες λήψης αποφάσεων (Sovacool & Dworkin, 2015· Axon & Morrissey, 2020).

Σύμφωνα με τους Tamasiga et al. (2025), μία υποσχόμενη κατεύθυνση δίκαιης μετάβασης, είναι η αποκέντρωση της παραγωγής ενέργειας μέσα από την ανάπτυξη μικροδικτύων και ενεργειακών κοινοτήτων. Στο πλαίσιο των συστημάτων αυτών, οι ευάλωτοι καταναλωτές γίνονται ενεργοί παραγωγοί (prosumers), μειώνοντας έτσι την εξάρτησή τους από την αστάθεια των τιμών της αγοράς και τα ορυκτά καύσιμα (Tamasiga et al., 2025· Axon & Morrissey, 2020). Βέβαια, η μετάβαση μπορεί να ενέχει κινδύνους «νέου κοινωνικού αποκλεισμού», σε περίπτωση που οι τεχνολογικές λύσεις απαιτούν υψηλό κεφάλαιο, κι έτσι η πράσινη ενέργεια ωφελεί τους εύπορους και επιβαρύνει τους ευάλωτους με το κόστος συντήρησης των παλαιών συστημάτων (Axon & Morrissey, 2020·Wang & Lo (2021). Συνεπώς, η ενεργειακή κρίση καθιστά αναγκαία μία ανθρωποκεντρική προσέγγιση, με προτεραιότητα την παροχή πρακτικών γνώσεων και οικονομικής υποστήριξης με στόχο την ενεργειακή αναβάθμιση (Axon & Morrissey, 2020· Tamasiga et al., 2025).

Επιπλέον, για να λειτουργήσει η μετάβαση αποδοτικά για τις ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού, πρέπει να:

- Υιοθετηθεί μία ολιστική στρατηγική σύνδεσης της κλιματικής δράσης (SDG 13) και της εξάλειψης της φτώχειας (SDG 1) (Tamasiga et al., 2025·Winkler, 2020)
- Εξασφαλιστεί διαφανής χρηματοδότηση και δίκαιη κατανομή των βαρών, ώστε η πράσινη ενέργεια να μην οδηγεί σε αύξηση κόστους (Tamasiga et al., 2025· Sovacool & Dworkin, 2015).
- Ενισχυθεί η διαδικαστική δικαιοσύνη με ουσιαστική διαβούλευση με τις κοινότητες πριν την εφαρμογή νέων τεχνολογιών (Axon & Morrissey, 2020· Sun et al., 2023)

Τέλος, στο πλαίσιο της ΕΕ, ο μηχανισμός της ενεργειακής μετάβασης λειτουργεί ως ένας ριζικός κοινωνικο-τεχνικός μετασχηματισμός που καθοδηγείται από μακροπρόθεσμους στόχους και πολιτικούς δρώντες (Markard et al., 2012). Η διακυβέρνηση αυτή ακολουθεί ένα υβριδικό μοντέλο, συνδυάζοντας το «σκληρό

[37]

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντίχεις!

δίκαιο» σε τομείς όπως η Εσωτερική Αγορά Ενέργειας και η προστασία των καταναλωτών, με το «μαλακό δίκαιο» και την εθελοντική συνεργασία σε τομείς όπου τα κράτη-μέλη διατηρούν την αυτονομία τους (Bouzarovski, 2018). Παράλληλα, η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή τονίζει ότι η ενεργειακή μετάβαση στο πλαίσιο της Ένωσης πρέπει να διασφαλίζει ότι «κανείς δεν μένει στο περιθώριο», παρέχοντας στοχευμένη στήριξη στις περιφέρειες, τους εργαζόμενους και τις κοινότητες που επηρεάζονται περισσότερο από την απανθρακοποίηση - ένα στοιχείο που αναδεικνύει την κοινωνική διάσταση και την ανάγκη για συνοχή και αλληλεγγύη στο μεταβαλλόμενο ενεργειακό τοπίο της ΕΕ (Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2020).

[38]

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΕ ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΑΙ ΕΘΝΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ

3.1.ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΪΣΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Η διαμόρφωση της ενεργειακής πολιτικής στην ΕΕ βασίζεται σε ένα ολοκληρωμένο και πολυεπίπεδο ρυθμιστικό πλαίσιο, το οποίο θωρακίζει θεσμικά τους στόχους της ενεργειακής μετάβασης, της ασφάλειας εφοδιασμού και της κοινωνικής συνοχής. Οι Κανονισμοί και οι Οδηγίες που έχουν υιοθετηθεί τα τελευταία χρόνια αποτελούν τον κορμό της ευρωπαϊκής ενεργειακής διακυβέρνησης και διαμορφώνουν ένα πλαίσιο δεσμευτικών υποχρεώσεων για τα κράτη μέλη.

Το 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή εγκαινίασε το πλαίσιο της Ενεργειακής Ένωσης, το οποίο στηρίζεται σε πέντε αλληλένδετους πυλώνες:

1. ασφάλεια ενεργειακού εφοδιασμού,
2. ολοκληρωμένη εσωτερική αγορά ενέργειας,
3. ενεργειακή αποδοτικότητα,
4. απανθρακοποίηση της οικονομίας,
5. έρευνα, καινοτομία και ανταγωνιστικότητα.

Το πλαίσιο αυτό θεμελίωσε τη λογική της κοινής στρατηγικής προσέγγισης στην ενέργεια, ενοποιώντας στόχους και πολιτικές σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Σε συνέχεια αυτής της πρωτοβουλίας, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2018/1999 για τη διακυβέρνηση της Ενεργειακής Ένωσης και του Κλίματος καθιέρωσε ενοποιημένους μηχανισμούς παρακολούθησης και υποβολής εκθέσεων, υποχρεώνοντας τα Κράτη-Μέλη να εκπονούν Εθνικά Σχέδια για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) έως το 2030.

Η ΕΕ έχει υιοθετήσει επίσης μια σειρά οδηγιών για την προώθηση των ΑΠΕ και την ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας, μεταξύ των οποίων:

- Οδηγία (ΕΕ) 2018/2001 (RED II), καθώς και η νεότερη RED III (2023): θέτουν δεσμευτικούς στόχους για το μερίδιο των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας (τουλάχιστον 42,5% έως το 2030).
- Οδηγία 2012/27/ΕΕ (Energy Efficiency Directive), όπως τροποποιήθηκε το 2018 και αναθεωρήθηκε το 2023: καθορίζει στόχους για τη μείωση της κατανάλωσης ενέργειας και θεσπίζει μέτρα βελτίωσης της ενεργειακής αποδοτικότητας σε όλους τους τομείς.

[39]

- Οδηγία 2010/31/ΕΕ για την ενεργειακή απόδοση κτιρίων (EPBD): εισάγει την αρχή των «Κτιρίων Σχεδόν Μηδενικής Κατανάλωσης Ενέργειας» (nearly – Zero Energy Buildings - nZEB) και ενισχύει τις απαιτήσεις ενεργειακής απόδοσης για νέες και ανακαινισμένες κατασκευές.

Κεντρικό εργαλείο της ευρωπαϊκής πολιτικής για την κλιματική αλλαγή αποτελεί το Ευρωπαϊκό Σύστημα Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών - ΣΕΔΕ (EU Emissions Trading System - EU ETS), το οποίο θεσπίστηκε με την Οδηγία 2003/87/ΕΚ και έχει υποστεί πολλαπλές αναθεωρήσεις. Το ETS καθιερώνει ανώτατα όρια εκπομπών για ενεργοβόρες βιομηχανίες και τον τομέα της ηλεκτροπαραγωγής, επιτρέποντας το εμπόριο δικαιωμάτων εκπομπής ως μηχανισμό μείωσης των εκπομπών, εκεί όπου το κόστος είναι χαμηλότερο. Παράλληλα, ο Κανονισμός (ΕΕ) 2018/842 (Effort Sharing Regulation) για τον καταμερισμό των προσπαθειών καθορίζει εθνικούς στόχους μείωσης εκπομπών για τομείς εκτός ETS (μεταφορές, γεωργία, κτίρια), διασφαλίζοντας ότι και αυτοί οι τομείς συμβάλλουν στη συλλογική επίτευξη των κλιματικών δεσμεύσεων.

Η ΕΕ έχει θεσπίσει ειδικούς κανονισμούς και για την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας. Ο Κανονισμός (ΕΕ) 2017/1938 αφορά την ασφάλεια προμήθειας φυσικού αερίου και προβλέπει μηχανισμούς αλληλεγγύης μεταξύ κρατών μελών σε περιπτώσεις κρίσεων. Αντίστοιχα, ρυθμιστικά εργαλεία για τα στρατηγικά αποθέματα πετρελαίου και την ενίσχυση των διασυνδέσεων ηλεκτρικής ενέργειας ενδυναμώνουν την ενεργειακή ανθεκτικότητα της Ένωσης.

Στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, η Επιτροπή παρουσίασε το νομοθετικό πακέτο «Fit for 55» (2021) – ένα σύνολο προτάσεων και κανονισμών που αποσκοπούν στη μείωση των εκπομπών κατά 55% έως το 2030. Μεταξύ άλλων, το πακέτο περιλαμβάνει:

- αναθεώρηση του EU ETS και επέκτασή του σε νέους τομείς,
- νέα πρότυπα εκπομπών CO₂ για οχήματα,
- τη δημιουργία του Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα (Social Climate Fund), που θα στηρίζει ευάλωτα νοικοκυριά στην ενεργειακή μετάβαση.

Τέλος, κομβική εξέλιξη αποτελεί η πρόσφατη Μεταρρύθμιση του Σχεδιασμού της Αγοράς Ηλεκτρικής Ενέργειας (2024). Η μεταρρύθμιση αυτή εισάγει εργαλεία όπως οι αμφίδρομες συμβάσεις επί διαφοράς (CfD) και οι συμφωνίες αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (ΣΑΗΕ), που διασφαλίζουν τη διοχέτευση πλεοναζόντων εσόδων στους τελικούς καταναλωτές και τη στήριξη νέων επενδύσεων σε καθαρή ενέργεια. Ταυτόχρονα, ενισχύονται τα δικαιώματα των πολιτών μέσω της πρόσβασης σε συμβάσεις σταθερής τιμής διάρκειας τουλάχιστον ενός έτους, της δυνατότητας για

[40]

κοινή χρήση ενέργειας και της θεσμοθέτησης πλήρους προστασίας των ευάλωτων πελατών από αποσυνδέσεις. Επιπλέον, προβλέπεται ένας μηχανισμός όπου το Συμβούλιο μπορεί να κηρύξει κατάσταση κρίσης τιμών, επιτρέποντας στα κράτη μέλη να προβαίνουν σε προσωρινές δημόσιες παρεμβάσεις για τον καθορισμό τιμών προμήθειας κάτω του κόστους για νοικοκυριά και μικρομεσαίες επιχειρήσεις.

Το ευρωπαϊκό ρυθμιστικό πλαίσιο για την ενέργεια χαρακτηρίζεται από μια συνδυαστική προσέγγιση: αφενός θεσπίζει δεσμευτικούς στόχους και κανόνες για τη μείωση εκπομπών και την ενίσχυση των ΑΠΕ, αφετέρου εισάγει μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας και αλληλεγγύης ώστε η ενεργειακή μετάβαση να είναι δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς. Το πλαίσιο αυτό επιτρέπει την ευθυγράμμιση των κρατών μελών με τους ευρωπαϊκούς στόχους, εξασφαλίζοντας ενιαία κατεύθυνση στην ενεργειακή πολιτική αλλά και διατηρώντας περιθώριο για εθνικές ιδιαιτερότητες.

3.2.ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

Η ενεργειακή πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης κατά τις δύο τελευταίες δεκαετίες χαρακτηρίζεται από μια σταδιακή, αλλά σαφή, μετάβαση προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, την κλιματική ουδετερότητα και την κοινωνική συνοχή. Στον πυρήνα αυτής βρίσκεται η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία, η οποία θέτει την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050 και οργανώνει τον μετασχηματισμό της παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας. Συμπληρωματικά, το REPowerEU ιεραρχεί τη διαφοροποίηση προμηθειών και την επιτάχυνση των ΑΠΕ ως απάντηση σε κινδύνους ασφάλειας εφοδιασμού. Το κανονιστικό πλέγμα (RED III, EED, EPBD, EU ETS και «Fit for 55») θεσπίζει δεσμευτικούς στόχους για ΑΠΕ, εξοικονόμηση και μείωση εκπομπών, ενώ πρωτοβουλίες όπως το Renovation Wave ενισχύουν την ανακαίνιση κτιρίων. Παράλληλα, η δίκαιη μετάβαση κατοχυρώνεται μέσω του JTF και του Social Climate Fund, ώστε τα οφέλη να κατανέμονται ισότιμα. Συνολικά, οι τάσεις αυτές συγκλίνουν σε μια ενεργειακή αρχιτεκτονική, ψηφιοποιημένη και ανθεκτική, με σαφή προσανατολισμό στην κοινωνική συνοχή.

3.2.1.ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΠΡΑΣΙΝΗ ΣΥΜΦΩΝΙΑ

Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία⁶ (European Green Deal), που παρουσιάστηκε το 2019, ως οριζόντιο πλαίσιο πολιτικής, ενοποιεί στόχους κλιματικής ουδετερότητας, ανταγωνιστικότητας και κοινωνικής συνοχής, καθιστώντας το 2050 ορόσημο

⁶ The European Green Deal: Stiving to be the first climate-neutral continent (Ανακτήθηκε από: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en)

μηδενικών καθαρών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου (European Commission, 2019). Η Συμφωνία δεν αποτελεί ενιαίο νόμο, αλλά «ομπρέλα» στρατηγικών, νομοθετικών πακέτων και χρηματοδοτικών εργαλείων που καλύπτουν ενέργεια, βιομηχανία, μεταφορές, γεωργία, κτίρια και χρηματοπιστωτικό σύστημα. Η βασική της αρχή είναι ότι «Ο “πράσινος” μετασχηματισμός μπορεί και πρέπει να είναι οικονομικά βιώσιμος και κοινωνικά δίκαιος». Η Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία διαρθρώνεται γύρω από τους κατωτέρω πυλώνες:

1. Μείωση εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55% έως το 2030, σε σχέση με τα επίπεδα του 1990:

Κρίσιμος ενδιάμεσος στόχος είναι η μείωση των εκπομπών κατά 55% έως το 2030 σε σχέση με το 1990, που μετουσιώνεται σε δέσμη νομοθετικών πράξεων («Fit for 55») και ανακατανομή προσπάθειών ανά τομέα πολιτικής (European Commission, 2021). Η επίτευξή του προϋποθέτει συνδυασμό εργαλείων: αυστηροποίηση του Συστήματος Εμπορίας Δικαιωμάτων Εκπομπών (EU ETS) και επέκτασή του σε νέους τομείς, αυξημένους εθνικούς στόχους μείωσης εκτός ETS (ESR) και ενισχυμένες δεσμεύσεις απορρόφησης άνθρακα στις χρήσεις γης (LULUCF). Η αρχιτεκτονική αυτή ευθυγραμμίζει τα Εθνικά Σχέδια για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ) με την ενωσιακή πορεία απανθρακοποίησης και καθιστά τον στόχο -55% δεσμευτικό ορόσημο, όχι ευχολόγιο (European Commission, 2023).

2. Ενίσχυση των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, με στόχο την αύξηση του μεριδίου τους στην τελική κατανάλωση ενέργειας:

Ο δεύτερος πυλώνας είναι η ταχεία αύξηση του μεριδίου των ΑΠΕ στην τελική κατανάλωση ενέργειας. Η επικαιροποιημένη οδηγία για τις ΑΠΕ (RED III) ανεβάζει τον ενωσιακό πήχη, συνδέοντας τους επιμέρους υπο-στόχους (ηλεκτρισμός, θέρμανση/ψύξη, μεταφορές) με απλούστευση αδειοδοτήσεων, οριοθέτηση «περιοχών επιτάχυνσης ΑΠΕ» και ενίσχυση διασυνδέσεων. Η προώθηση φωτοβολταϊκών (στέγης και μεγάλης κλίμακας), αιολικών (χερσαίων και υπεράκτιων) και ευέλικτων τεχνολογιών (αποθήκευση με μπαταρίες, αντλησιοταμίευση) συνοδεύεται από πολιτικές για την ενεργειακή συμμετοχικότητα (ενεργειακές κοινότητες, prosumers), ώστε τα κοινωνικά οφέλη της καθαρής ενέργειας να διαχέονται ευρύτερα (European Commission, 2023).

3. Αναβάθμιση της ενεργειακής αποδοτικότητας, ειδικά στον κτιριακό τομέα:

Η αναβάθμιση της ενεργειακής αποδοτικότητας αποτελεί πυρήνα της Συμφωνίας, ιδίως στον κτιριακό τομέα, ο οποίος ευθύνεται για σημαντικό ποσοστό κατανάλωσης ενέργειας και εκπομπών. Η ευρωπαϊκή πρωτοβουλία «Κύμα Ανακαινίσεων» (Renovation Wave) στοχεύει στον διπλασιασμό του ρυθμού ανακαινίσεων έως το

2030, με έμφαση στις «βαθείς» αναβαθμίσεις (deep renovations) που εξασφαλίζουν διατηρήσιμη εξοικονόμηση (European Commission, 2020). Η αναθεωρημένη Οδηγία Ενεργειακής Απόδοσης Κτηρίων (Energy Performance of Buildings Directive – EPBD) καθιερώνει αυστηρότερα ελάχιστα πρότυπα ενεργειακής απόδοσης, ενισχύει τα Πιστοποιητικά Ενεργειακής Απόδοσης και προωθεί ενσωμάτωση ΑΠΕ στα κτίρια (π.χ. φωτοβολταϊκά στέγης), συνδέοντας την τεχνολογική αναβάθμιση με τη μείωση της ενεργειακής φτώχειας μέσω στοχευμένων χρηματοδοτήσεων σε ευάλωτες κατοικίες.

4. Δίκαιη μετάβαση και κοινωνική διάσταση

Η Πράσινη Συμφωνία ρητά αναγνωρίζει ότι η κλιματική πολιτική χωρίς κοινωνική δικαιοσύνη κινδυνεύει να αποτύχει. Ο μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης και το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης (JTF) χρηματοδοτούν την αναδιάρθρωση περιφερειών με υψηλή εξάρτηση από ορυκτά καύσιμα (π.χ. λιγνιτικές ζώνες), επενδύσεις στη διαφοροποίηση της τοπικής οικονομίας, στην επανειδίκευση εργαζομένων και στην υποστήριξη ΜΜΕ. Παράλληλα, το Κοινωνικό Ταμείο για το Κλίμα στοχεύει στην άμβλυση των επιπτώσεων του κόστους μετάβασης για ευάλωτα νοικοκυριά και πολύ μικρές επιχειρήσεις, χρηματοδοτώντας ενεργειακές αναβαθμίσεις, καθαρές μεταφορές και προσωρινές εισοδηματικές ενισχύσεις (European Commission, 2021). Η αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας καθίσταται, έτσι, διαρθρωτική προτεραιότητα και όχι συγκυριακή πολιτική.

Η Συμφωνία συνοδεύεται από νέα εργαλεία διακυβέρνησης και χρηματοδότησης. Ειδικότερα:

- το πλαίσιο της βιώσιμης ταξινομίας (EU Taxonomy) για «πράσινες» επενδύσεις,
- τους αναθεωρημένους κανόνες κρατικών ενισχύσεων για πράσινα έργα,
- το Μηχανισμό Συνοριακής Προσαρμογής Άνθρακα (CBAM) για ισότιμους όρους ανταγωνισμού
- και την κινητοποίηση κεφαλαίων μέσω InvestEU, Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF) και πολιτικής συνοχής.

Σε επίπεδο αγοράς ενέργειας, ενισχύεται η επάρκεια πόρων (adequacy), η ευελιξία (demand response, αποθήκευση) και η προστασία καταναλωτών, με μέτρα διαφάνειας και ενίσχυσης της συμμετοχής τους στις αγορές λιανικής και εξισορρόπησης.

Αν και προϋπάρχει, η Πράσινη Συμφωνία απέκτησε πρόσθετη γεωπολιτική διάσταση μετά το 2022. Την περίοδο εκείνη το REPowerEU επιτάχυνε την απεξάρτηση από ρωσικά ορυκτά καύσιμα, τη διαφοροποίηση προμηθευτών και τις επενδύσεις σε αποθήκευση και διασυνδέσεις (European Commission, 2022). Η επιτάχυνση των ΑΠΕ και της αποδοτικότητας λειτουργεί, πλέον, ως κλιματική και ως στρατηγική ενεργειακής

ασφάλειας, μειώνοντας την έκθεση σε τιμολογιακούς και γεωπολιτικούς κλυδωνισμούς.

Η Συμφωνία δεν περιορίζεται στην περιβαλλοντική διάσταση, καθώς ενσωματώνει ρητά κοινωνικούς στόχους. Η ενεργειακή φτώχεια αντιμετωπίζεται με συνδυασμό εισοδηματικών, δομικών και συμπεριφορικών παρεμβάσεων (λ.χ. προσωρινές ενισχύσεις σε κρίσεις τιμών, μόνιμα προγράμματα αναβάθμισης κατοικιών χαμηλού εισοδήματος, ενεργειακές κοινότητες για συλλογικό όφελος και προστασία των καταναλωτών στην αγορά). Η λογική «πρώτα η αποδοτικότητα» (efficiency first) μειώνει μόνιμα λογαριασμούς, ενώ η συμμετοχή των πολιτών ως «prosumers» και η ψηφιοποίηση (έξυπνοι μετρητές, demand response) δίνουν πρακτικά μέσα μείωσης της επιβάρυνσης και ενδυνάμωσης των ευάλωτων (European Commission, 2019; 2021).

Για τα Κράτη-Μέλη, η Πράσινη Συμφωνία συνεπάγεται επικαιροποίηση των ΕΣΕΚ, αναμόρφωση ρυθμιστικών πλαισίων και ιεράρχηση δημόσιων δαπανών υπέρ της πράσινης μετάβασης. Η εδαφική διάσταση είναι κρίσιμη, καθώς οι πράσινες επενδύσεις πρέπει να σχεδιάζονται με κριτήρια κοινωνικής στόχευσης, ώστε να αμβλύνουν τις ανισότητες και να μην τις οξύνουν. Συνεπώς, αναδύονται ισχυρές διασυνδέσεις με πολιτικές κοινωνικής ένταξης, περιφερειακής ανάπτυξης και στέγασης, ιδίως σε περιοχές που υφίστανται βιομηχανικό μετασχηματισμό ή έχουν υψηλή ενεργειακή ευαλωτότητα.

3.2.2. ΣΧΕΔΙΟ REPOWEREU

Το Σχέδιο REPowerEU, που παρουσιάστηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2022 (European Commission, 2022), αποτελεί μια στρατηγική απάντηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης στην ενεργειακή κρίση που προέκυψε μετά τη γεωπολιτική αστάθεια και ειδικότερα την εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Ο βασικός στόχος του είναι η επιτάχυνση της ενεργειακής ανεξαρτησίας της Ένωσης, μέσω της διαφοροποίησης των πηγών ενέργειας, της ενίσχυσης των ανανεώσιμων πηγών και της προώθησης μέτρων εξοικονόμησης. Η πρωτοβουλία αυτή δεν αποτελεί ένα μεμονωμένο σχέδιο, αλλά εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας, λειτουργώντας ως καταλύτης για την επιτάχυνση της πράσινης μετάβασης.

Κεντρικά στοιχεία του σχεδίου είναι τρία κατωτέρω αλληλένδετα πεδία δράσης:

1. **Διαφοροποίηση του ενεργειακού εφοδιασμού:** Στόχος είναι η μείωση της εξάρτησης από τα ρωσικά ορυκτά καύσιμα μέσω νέων εμπορικών συμφωνιών, αξιοποίησης υποδομών LNG και ανάπτυξης αγωγών που συνδέουν την Ευρώπη με εναλλακτικούς προμηθευτές.

[44]

- 2. Επιτάχυνση της διείσδυσης των ΑΠΕ:** Ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στην αιολική και ηλιακή ενέργεια, καθώς και στην παραγωγή και χρήση πράσινου υδρογόνου, ώστε να ενισχυθεί η αυτάρκεια και να μειωθούν οι εκπομπές.
- 3. Ενίσχυση της εξοικονόμησης ενέργειας:** Τα σχετικά μέτρα περιλαμβάνουν την ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων, την εφαρμογή έξυπνων τεχνολογιών και την ενίσχυση της περιβαλλοντικής συνείδησης των πολιτών.

Η υλοποίηση του REPowerEU υποστηρίζεται από ένα ευρύ χρηματοδοτικό πλαίσιο, το οποίο αξιοποιεί τους πόρους του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας (RRF). Τα Κράτη-Μέλη καλούνται να ενσωματώσουν ειδικά κεφάλαια στα εθνικά τους σχέδια, με επενδύσεις που αφορούν ανανεώσιμες πηγές, δίκτυα, αποθήκευση ενέργειας, καθώς και μέτρα κοινωνικής προστασίας για τη στήριξη των πιο ευάλωτων νοικοκυριών. Με αυτόν τον τρόπο, το παρόν δεν αποτελεί μόνο ένα σχέδιο ενεργειακής ασφάλειας, αλλά και ένα εργαλείο ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής, εφόσον λαμβάνει υπόψη του την ανάγκη για δίκαιη μετάβαση.

Παράλληλα, το Σχέδιο εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και λειτουργεί συμπληρωματικά προς αυτήν, καλύπτοντας τις άμεσες ανάγκες που δημιουργήσε η ενεργειακή κρίση. Επισημαίνεται πως η Πράσινη Συμφωνία θέτει μακροπρόθεσμους στόχους για την κλιματική ουδετερότητα έως το 2050, το REPowerEU επικεντρώνεται στη βραχυπρόθεσμη και μεσοπρόθεσμη ασφάλεια εφοδιασμού και στη μείωση των κινδύνων που συνδέονται με γεωπολιτικές εξαρτήσεις. Επίσης, το REPowerEU έχει ήδη συμβάλει στη δημιουργία ενός νέου πλαισίου ενεργειακής πολιτικής στην Ευρώπη, ενισχύοντας τον στρατηγικό διάλογο για την ενεργειακή αυτονομία και τη δίκαιη μετάβαση.

Ουσιαστικά, το REPowerEU συνιστά μια κρίσιμη πρωτοβουλία που αντανακλά την ικανότητα της ΕΕ να αντιδρά άμεσα σε εξωτερικές κρίσεις και να επαναπροσδιορίζει τις προτεραιότητές της. Μέσω της διαφοροποίησης πηγών, της επιτάχυνσης των ανανεώσιμων και της ενίσχυσης της εξοικονόμησης, το σχέδιο συμβάλλει στη μείωση των κινδύνων ενεργειακής εξάρτησης και στη θωράκιση της ευρωπαϊκής οικονομίας απέναντι σε μελλοντικές προκλήσεις. Ταυτόχρονα, η κοινωνική του διάσταση ενισχύει τον στόχο για μια δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς μετάβαση, συνδέοντας την ενεργειακή ασφάλεια με την κοινωνική προστασία και τη βιώσιμη ανάπτυξη.

3.2.3. ΛΟΙΠΕΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΕΣ ΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑ

A. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΚΑΙ ΑΝΑΝΕΩΣΙΜΕΣ ΠΗΓΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Η προώθηση της ενεργειακής μετάβασης συνιστά στρατηγική επιλογή της ΕΕ, καθώς συνδέεται άρρηκτα με την κλιματική ουδετερότητα, τη μείωση της εξάρτησης από τα

[45]

ορυκτά καύσιμα και την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας. Η μετάβαση αυτή αποτυπώνεται σε μια διαδικασία σταδιακού απεγκλωβισμού από τις παραδοσιακές μορφές ενέργειας και στην υιοθέτηση ενός νέου μοντέλου παραγωγής και κατανάλωσης, το οποίο στηρίζεται στις ΑΠΕ, στην αύξηση της ενεργειακής αποδοτικότητας και στην ψηφιοποίηση των ενεργειακών συστημάτων.

Οι ΑΠΕ (ηλιακή, αιολική, υδροηλεκτρική, γεωθερμική ενέργεια και βιομάζα) αποτελούν τον κύριο πυλώνα της ευρωπαϊκής πράσινης μετάβασης. Η ΕΕ έχει θέσει, μέσω της αναθεωρημένης Οδηγίας για τις ΑΠΕ (RED III, 2023), δεσμευτικό στόχο συμμετοχής τους κατά 42,5% στην τελική κατανάλωση ενέργειας έως το 2030, με προοπτική αύξησης στο 45%. Η επίτευξη αυτού του στόχου απαιτεί συστηματικές μεταρρυθμίσεις στην παραγωγή και κατανάλωση ενέργειας, καθώς και αυξημένες επενδύσεις σε καινοτόμες τεχνολογίες.

Οι ταχύτερα αναπτυσσόμενες μορφές ΑΠΕ σε ευρωπαϊκό επίπεδο είναι τα φωτοβολταϊκά και η αιολική ενέργεια. Η διαρκής μείωση του κόστους, οι βελτιώσεις στην τεχνολογική απόδοση και η θεσμική στήριξη της ΕΕ έχουν καταστήσει τις τεχνολογίες αυτές κυρίαρχες στην ευρωπαϊκή αγορά ενέργειας. Στο πλαίσιο αυτό, ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στην ανάπτυξη υπεράκτιων αιολικών πάρκων, τα οποία προσφέρουν υψηλή δυναμικότητα, αλλά και στη διάδοση μικρής κλίμακας φωτοβολταϊκών στις στέγες, που ενισχύουν την αποκεντρωμένη παραγωγή και την έννοια της «ενεργειακής δημοκρατίας» σε επίπεδο ΕΕ.

Η αυξημένη διείσδυση ΑΠΕ προϋποθέτει την παράλληλη ανάπτυξη συστημάτων αποθήκευσης ενέργειας, ώστε να εξασφαλίζεται η σταθερότητα του δικτύου έναντι της στοχαστικής φύσης των ανανεώσιμων πηγών. Στο ευρωπαϊκό πλαίσιο, ιδιαίτερη έμφαση δίδεται σε τεχνολογίες όπως: οι μπαταρίες μεγάλης κλίμακας, η αντλησιοταμίευση και το πράσινο υδρογόνο. Η Στρατηγική της ΕΕ για το Υδρογόνο (2020) περιλαμβάνει εκτεταμένα σχέδια επενδύσεων σε ηλεκτρολύτες και δίκτυα διανομής, με στόχο την εμπορική αξιοποίηση του υδρογόνου έως το 2030.

Παράλληλα, η ενεργειακή μετάβαση δεν περιορίζεται σε κεντρικές πολιτικές και επενδύσεις μεγάλης κλίμακας, αλλά ενσωματώνει την ενεργό συμμετοχή των πολιτών μέσω των ενεργειακών κοινοτήτων. Η θεσμοθέτησή τους σε επίπεδο ΕΕ παρέχει τη δυνατότητα σε τοπικές κοινωνίες να παράγουν, να καταναλώνουν και να διαχειρίζονται συλλογικά ενέργεια από ΑΠΕ, ενισχύοντας την κοινωνική διάσταση της μετάβασης και συμβάλλοντας στη μείωση της ενεργειακής φτώχειας.

Συνολικά, η ΕΕ διαμορφώνει ένα νέο ενεργειακό παράδειγμα με αιχμή τις ΑΠΕ, την αποθήκευση και την ενεργειακή δημοκρατία. Ωστόσο, η επιτυχία αυτής της διαδικασίας εξαρτάται από την ικανότητά της να συνδυάσει τεχνολογική καινοτομία με πολιτικές

κοινωνικής συνοχής, διασφαλίζοντας ότι η πράσινη μετάβαση θα είναι δίκαιη και χωρίς αποκλεισμούς.

B. ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΑΠΟΔΟΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΑΝΑΚΑΙΝΙΣΗ ΚΤΙΡΙΩΝ

Η ενεργειακή αποδοτικότητα αποτελεί θεμελιώδη πυλώνα της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ενέργεια και το κλίμα, καθώς συμβάλλει ταυτόχρονα στη βιωσιμότητα, την ανταγωνιστικότητα και την κοινωνική συνοχή. Η εξοικονόμηση ενέργειας δεν περιορίζεται στην απλή μείωση της κατανάλωσης, αλλά εντάσσεται σε ένα ευρύτερο όραμα που συνδέει την πράσινη μετάβαση με την κοινωνική δικαιοσύνη. Στο πλαίσιο αυτό, ο κτιριακός τομέας κατέχει κεντρική θέση, δεδομένου ότι τα κτίρια αντιστοιχούν σε περίπου 40% της ενεργειακής κατανάλωσης και σχεδόν 36% των εκπομπών CO₂ στην ΕΕ (European Commission, 2020). Συνεπώς, η αναβάθμιση του κτιριακού αποθέματος θεωρείται κρίσιμο εργαλείο για την επίτευξη των στόχων κλιματικής ουδετερότητας, αλλά και για την αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας.

Το θεσμικό πλαίσιο της ΕΕ εστιάζει σε δεσμευτικές υποχρεώσεις για τα Κράτη-Μέλη. Η Οδηγία για την Ενεργειακή Αποδοτικότητα (EED, 2012/27/ΕΕ), όπως αναθεωρήθηκε το 2018 και το 2023, προβλέπει μέτρα όπως: την εφαρμογή ενεργειακών ελέγχων και συστημάτων διαχείρισης ενέργειας, την υποχρέωση των ενεργειακών εταιρειών να επιτυγχάνουν ετήσιες μειώσεις κατανάλωσης και την ενσωμάτωση αρχών ενεργειακής αποδοτικότητας σε όλους τους τομείς πολιτικής. Παράλληλα, η Οδηγία για την Ενεργειακή Απόδοση των Κτιρίων (EPBD, 2010/31/ΕΕ) εισήγαγε την έννοια των Κτιρίων Σχεδόν Μηδενικής Κατανάλωσης Ενέργειας (nZEB), καθιστώντας υποχρεωτική την εφαρμογή τους για όλα τα νέα κτίρια από το 2021. Η επικείμενη αναθεώρηση της EPBD (2023) ενισχύει περαιτέρω τις απαιτήσεις, εισάγοντας υποχρεωτική αναβάθμιση των πιο ενεργοβόρων κτιρίων έως το 2030–2033, καθιέρωση ελάχιστων προτύπων απόδοσης και υποχρεωτική ενσωμάτωση ΑΠΕ (λ.χ. φωτοβολταϊκά στις στέγες).

Η στρατηγική της ΕΕ ενισχύεται από την πρωτοβουλία «Renovation Wave» (2020), η οποία στοχεύει στον διπλασιασμό του ρυθμού ενεργειακών ανακαινίσεων έως το 2030 και στην αναβάθμιση τουλάχιστον 35 εκατομμυρίων κτιρίων. Η πρωτοβουλία αυτή δεν περιορίζεται σε τεχνικές παρεμβάσεις, αλλά αποσκοπεί στη μείωση της κατανάλωσης και των εκπομπών, στην τόνωση της ευρωπαϊκής οικονομίας (μέσω νέων θέσεων εργασίας στον κατασκευαστικό τομέα) και στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην κοινωνική διάσταση, με προγράμματα που στοχεύουν σε κοινωνικές κατοικίες και σε περιοχές με υψηλή ενεργειακή φτώχεια.

Οι παρεμβάσεις που προωθούνται από την ΕΕ περιλαμβάνουν την ενίσχυση της θερμομόνωσης, την αντικατάσταση κουφωμάτων, την εγκατάσταση συστημάτων θέρμανσης και ψύξης υψηλής απόδοσης (όπως οι αντλίες θερμότητας), την

[47]

αξιοποίηση ΑΠΕ στα κτίρια και την εφαρμογή έξυπνων συστημάτων διαχείρισης ενέργειας. Τα μέτρα αυτά δεν βελτιώνουν μόνο την ενεργειακή απόδοση, αλλά και την υγεία, την άνεση και την οικονομική ανθεκτικότητα των νοικοκυριών, ιδιαίτερα των ευάλωτων ομάδων.

Παρά την πρόοδο, η εφαρμογή των πολιτικών αυτών εξακολουθεί να αντιμετωπίζει προκλήσεις, όπως το υψηλό αρχικό κόστος επενδύσεων, τις γραφειοκρατικές διαδικασίες, την έλλειψη τεχνικής κατάρτισης και την άνιση πρόσβαση των ευάλωτων νοικοκυριών σε διαθέσιμες επιδοτήσεις. Ωστόσο, η ενίσχυση της χρηματοδότησης μέσω του Ταμείου Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας, των Διαρθρωτικών Ταμείων και του Ταμείου Δίκαιης Μετάβασης παρέχει νέα περιθώρια για την επιτάχυνση της αναβάθμισης του κτιριακού αποθέματος στην Ευρώπη.

Συνολικά, η ενεργειακή αποδοτικότητα στον κτιριακό τομέα συνιστά θεμέλιο λίθο της ευρωπαϊκής πράσινης μετάβασης. Ο συνδυασμός θεσμικών ρυθμίσεων, τεχνολογικών καινοτομιών και κοινωνικά στοχευμένων πολιτικών καθιστά τον τομέα αυτό μοχλό για την επίτευξη των κλιματικών στόχων της Ένωσης, ενώ ταυτόχρονα συμβάλλει στην ενίσχυση της κοινωνικής συνοχής και στη μείωση της ενεργειακής φτώχειας.

Γ. ΔΙΚΑΙΗ ΜΕΤΑΒΑΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ

Η ενεργειακή μετάβαση της ΕΕ δεν αφορά αποκλειστικά περιβαλλοντικούς και τεχνολογικούς στόχους – συνιστά ταυτόχρονα μια βαθιά κοινωνική και οικονομική μεταρρύθμιση. Η στροφή προς ένα κλιματικά ουδέτερο μοντέλο παραγωγής και κατανάλωσης ενέργειας συνεπάγεται την εγκατάλειψη παραδοσιακών μορφών ενέργειας (λ.χ. ο άνθρακας και ο λιγνίτης), γεγονός που δημιουργεί ισχυρές πιέσεις σε περιοχές και κοινωνικές ομάδες που εξαρτώνται από αυτούς τους πόρους. Για τον λόγο αυτό, η ΕΕ έχει εντάξει στο επίκεντρο της Στρατηγικής της την αρχή της δίκαιης μετάβασης, η οποία διασφαλίζει ότι οι κοινωνικές συνέπειες της ενεργειακής αλλαγής θα αντιμετωπίζονται με στοχευμένα μέτρα στήριξης.

Κεντρικό χρηματοδοτικό εργαλείο της ΕΕ αποτελεί το Ταμείο Δίκαιης Μετάβασης - ΤΔΜ (Just Transition Fund - JTF), που εντάσσεται στον ευρύτερο Μηχανισμό Δίκαιης Μετάβασης. Το Ταμείο παρέχει πόρους για:

- οικονομική διαφοροποίηση των περιοχών που πλήττονται από την απολιγνιτοποίηση,
- επενδύσεις σε νέες, βιώσιμες μορφές παραγωγής και απασχόλησης,
- κατάρτιση και επανεκπαίδευση εργαζομένων,
- στήριξη μικρομεσαίων επιχειρήσεων και νεοφυών εταιρειών.

Η λογική του ΤΔΜ είναι να εξασφαλίσει ότι η μετάβαση δεν θα δημιουργήσει «χαμένους» αλλά θα αποτελέσει ευκαιρία ανασυγκρότησης και ενίσχυσης της περιφερειακής ανάπτυξης. Παράλληλα, το πακέτο «Fit for 55» (2021) ενσωματώνει και κοινωνικές προβλέψεις – μεταξύ αυτών, τη δημιουργία του Κοινωνικού Ταμείου για το Κλίμα (Social Climate Fund), το οποίο θα χρηματοδοτήσει μέτρα για την ανακούφιση των ευάλωτων νοικοκυριών από τις επιπτώσεις της κλιματικής μετάβασης, όπως:

- επιδοτήσεις λογαριασμών ενέργειας,
- επενδύσεις στην ενεργειακή αποδοτικότητα κατοικιών,
- υποστήριξη των καθαρών μεταφορών με κοινωνικό πρόσημο.

Με αυτόν τον τρόπο, η ΕΕ επιδιώκει να συνδέσει την κλιματική δράση με την κοινωνική δικαιοσύνη, ώστε οι στόχοι της πράσινης μετάβασης να μην υπονομεύσουν την κοινωνική συνοχή.

Η δίκαιη μετάβαση στοχεύει κατά προτεραιότητα σε περιοχές που εξαρτώνται από την παραγωγή ενέργειας με άνθρακα και λιγνίτη, (π.χ. η Δυτική Μακεδονία και η Μεγαλόπολη στην Ελλάδα, η Σιλεσία στην Πολωνία, περιοχές της Τσεχίας, της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, κ.ά.). Για αυτές τις περιοχές, η μετάβαση ισοδυναμεί με έναν συνολικό οικονομικό μετασχηματισμό. Οι εργαζόμενοι που απασχολούνται σε ενεργειακούς κλάδους υψηλής έντασης άνθρακα υποστηρίζονται μέσω προγραμμάτων κατάρτισης, αναβάθμισης δεξιοτήτων και πρόσβασης σε νέες μορφές απασχόλησης, ώστε να μεταβούν ομαλά σε ένα νέο παραγωγικό μοντέλο.

Είναι ευρέως αποδεκτό ότι η ενεργειακή μετάβαση δεν μπορεί να επιτύχει αν αγνοηθεί η κοινωνική της διάσταση. Η αύξηση του κόστους ενέργειας, οι ανισότητες στην πρόσβαση σε καθαρές τεχνολογίες και η απώλεια θέσεων εργασίας σε παραδοσιακές βιομηχανίες ενδέχεται να εντείνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και να προκαλέσουν αντιδράσεις. Για τον λόγο αυτό, οι ευρωπαϊκές πολιτικές προσπαθούν να συνδυάσουν την περιβαλλοντική φιλοδοξία με την κοινωνική δικαιοσύνη, ώστε η πράσινη μετάβαση να μετατραπεί σε συλλογικό όφελος και όχι σε πηγή νέων ανισοτήτων.

Συνοψίζοντας, η αρχή της δίκαιης μετάβασης λειτουργεί ως η κοινωνική «ασπίδα» της ευρωπαϊκής ενεργειακής στρατηγικής. Η ΕΕ επιδιώκει να διασφαλίσει ότι η ενεργειακή μετάβαση θα συνδυαστεί με την περιφερειακή ανάπτυξη, τη δημιουργία βιώσιμων θέσεων εργασίας και τη μείωση της ενεργειακής φτώχειας, μέσω των σχετικών μηχανισμών που έχει δημιουργήσει. Επομένως, η μετάβαση καθίσταται περιβαλλοντικά αναγκαία και κοινωνικά αποδεκτή.

Δ. ΨΗΦΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ΣΤΟΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟ ΤΟΜΕΑ

Η ενεργειακή μετάβαση στην ΕΕ δεν περιορίζεται στην ανάπτυξη των ΑΠΕ και την αναβάθμιση της αποδοτικότητας. Ένας από τους βασικούς επιταχυντές της μετάβασης είναι η ψηφιοποίηση, που επαναπροσδιορίζει τον τρόπο με τον οποίο παράγεται, διανέμεται και καταναλώνεται η ενέργεια. Η εισαγωγή ψηφιακών τεχνολογιών, σε συνδυασμό με την καινοτομία, δημιουργεί ένα νέο υπόδειγμα όπου οι πολίτες και οι επιχειρήσεις μετατρέπονται από παθητικοί καταναλωτές σε ενεργούς χρήστες (prosumers), συμμετέχοντας στη διαχείριση και παραγωγή ενέργειας. Τα έξυπνα δίκτυα αποτελούν τη ραχοκοκαλιά της ψηφιακής ενεργειακής μετάβασης. Μέσω αυτών:

- ενσωματώνονται υψηλά ποσοστά ΑΠΕ στο ενεργειακό σύστημα,
- βελτιώνεται η σταθερότητα και η ασφάλεια εφοδιασμού,
- επιτρέπεται η διμερής ροή ενέργειας μεταξύ παραγωγών και καταναλωτών.

Η χρήση έξυπνων μετρητών δίνει στους πολίτες τη δυνατότητα να παρακολουθούν σε πραγματικό χρόνο την κατανάλωσή τους, να προσαρμόζουν τις συνήθειές τους και να συμμετέχουν σε συστήματα δυναμικής τιμολόγησης. Αυτό συμβάλλει στη μείωση του κόστους και των ενεργειακών απωλειών, ενώ παράλληλα ενδυναμώνει τον ρόλο των καταναλωτών.

Η ψηφιοποίηση του ενεργειακού τομέα βασίζεται σε δεδομένα μεγάλης κλίμακας (big data) και στη χρήση τεχνολογιών Internet of Things (IoT). Μέσω αισθητήρων, συστημάτων παρακολούθησης και αλγορίθμων τεχνητής νοημοσύνης:

- βελτιστοποιείται η διαχείριση ζήτησης και προσφοράς,
- γίνεται πρόβλεψη της κατανάλωσης,
- ενισχύεται η ασφάλεια και η ανθεκτικότητα των δικτύων.

Η διαχείριση των δεδομένων συνδέεται άρρηκτα με την κυβερνοασφάλεια, καθώς η ψηφιακή δικτύωση των ενεργειακών υποδομών καθιστά κρίσιμη την προστασία τους από ψηφιακές απειλές.

Η καινοτομία επεκτείνεται και στις τεχνολογίες αποθήκευσης ενέργειας. Οι μπαταρίες μεγάλης κλίμακας, η αντλησιοταμίευση και –κυρίως– το πράσινο υδρογόνο θεωρούνται καθοριστικοί παράγοντες για ένα ευέλικτο και αποκεντρωμένο ενεργειακό σύστημα. Η στρατηγική της ΕΕ για το υδρογόνο (2020) προβλέπει επενδύσεις σε ηλεκτρολύτες, υποδομές μεταφοράς και αποθήκευσης, με στόχο τη σταδιακή αξιοποίηση του υδρογόνου στην ηλεκτροπαραγωγή, τις μεταφορές και τη βιομηχανία.

[50]

Επίσης, η προώθηση της ηλεκτροκίνησης αποτελεί σημαντική διάσταση της ενεργειακής καινοτομίας. Η ανάπτυξη δικτύων φόρτισης, οι μπαταρίες νέας γενιάς και η ενσωμάτωση των ηλεκτρικών οχημάτων στα ενεργειακά δίκτυα (π.χ. τεχνολογία vehicle-to-grid – V2G) μετατρέπουν τον τομέα των μεταφορών σε βασικό πυλώνα της ενεργειακής μετάβασης. Αποτέλεσμα αυτού είναι η μείωση των εκπομπών του τομέα των μεταφορών, αλλά η ενίσχυση και η σταθερότητα των δικτύων μέσω της αποθήκευσης και ανταλλαγής ενέργειας.

Η ψηφιοποίηση δίνει τη δυνατότητα στους καταναλωτές να αποκτήσουν ενεργό ρόλο στην αγορά ενέργειας. Τα νοικοκυριά μπορούν να παράγουν ενέργεια από ΑΠΕ και να την ανταλλάσσουν με γείτονες ή να την πωλούν στο δίκτυο, μέσω ενεργειακών κοινοτήτων και συστημάτων ομότιμης συναλλαγής (peer-to-peer trading). Αυτή η εξέλιξη ενισχύει την ενεργειακή δημοκρατία και μπορεί να συμβάλει στον περιορισμό της ενεργειακής φτώχειας, καθώς οι κοινότητες μοιράζονται τα οφέλη της καθαρής ενέργειας.

Η ΕΕ υποστηρίζει την ψηφιοποίηση και την καινοτομία στον ενεργειακό τομέα με στοχευμένα προγράμματα (λ.χ. το Horizon Europe και το Connecting Europe Facility -CEF), που χρηματοδοτούν έργα έρευνας, ανάπτυξης και υποδομών. Παράλληλα, το ρυθμιστικό πλαίσιο για τα έξυπνα δίκτυα, την αποθήκευση και τις ενεργειακές κοινότητες προσαρμόζεται συνεχώς, ώστε να διευκολύνει την είσοδο καινοτόμων λύσεων στην αγορά.

Συνολικά, η ψηφιοποίηση και η καινοτομία αποτελούν κρίσιμες συνιστώσες της ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ενέργεια. Μέσω των έξυπνων δικτύων, της διαχείρισης δεδομένων, της αποθήκευσης, του υδρογόνου και της ηλεκτροκίνησης, η ΕΕ οικοδομεί ένα ενεργειακό σύστημα πιο βιώσιμο, ανθεκτικό και δημοκρατικό. Η επιτυχία της μετάβασης, ωστόσο, εξαρτάται από την ισορροπία ανάμεσα στην τεχνολογική πρόοδο, την κοινωνική αποδοχή και τη θεσμική στήριξη των αλλαγών.

3.3. ΔΕΙΚΤΕΣ EUROSTAT ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΑΡΑΚΟΛΟΥΘΗΣΗ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η παρακολούθηση της ενεργειακής φτώχειας, μέσω δεικτών της Eurostat, παρέχει μια αξιόπιστη εικόνα για το εύρος και τη δυναμική του φαινομένου σε εθνική και ευρωπαϊκή κλίμακα. Οι συγκεκριμένοι δείκτες εστιάζουν στην αδυναμία των νοικοκυριών να διατηρήσουν επαρκώς θερμαινόμενη την κατοικία τους, καθώς και στις δυσκολίες έγκαιρης πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας⁷, προσφέροντας ποσοτικά

⁷ **Λογαριασμοί κοινής ωφελείας:** Είναι λογαριασμοί που αφορούν υπηρεσίες που χρησιμοποιούν όλοι οι πολίτες, όπως: ηλεκτρική ενέργεια, φυσικό αέριο και νερό.
[51]

στοιχεία για διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και ηλικιακές κατηγορίες. Τα στοιχεία για τους συγκεκριμένους δείκτες συλλέγονται στο πλαίσιο των στατιστικών της ΕΕ για το εισόδημα και τις συνθήκες διαβίωσης, με σκοπό την παρακολούθηση της εξέλιξης της φτώχειας και της κοινωνικής ένταξης στην ΕΕ. Η συλλογή των στοιχείων βασίζεται σε έρευνα, που σημαίνει ότι οι τιμές του δείκτη είναι αυτοαναφερόμενες. Μέσω των στοιχείων που παρουσιάζονται ακολούθως, αναδεικνύονται οι πολλαπλές διαστάσεις της ενεργειακής φτώχειας.

Ο ακόλουθος Πίνακας παρουσιάζει τον δείκτη που μετρά το ποσοστό που δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να διατηρεί το σπίτι του επαρκώς θερμαινόμενο, μεταξύ 2020 και 2024. Παρατηρείται πως η ΕΕ καταγράφει τιμές που κινούνται από 7,5% το 2020 έως 10,6% το 2023, με μια μικρή αποκλιμάκωση το 2024 (9,2%). Αντίθετα, η Ελλάδα εμφανίζει σταθερά υψηλότερες τιμές, ξεκινώντας από 17,1% το 2020 και φτάνοντας στο 19,2% το 2023, πριν υποχωρήσει ελαφρώς στο 19,0% το 2024. Η διαφορά σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (ΜΟ) παραμένει σημαντική σε όλη την πενταετία, καταδεικνύοντας τη μεγαλύτερη έκταση του προβλήματος σε εθνικό επίπεδο.

Πίνακας 1: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που δηλώνουν αδυναμία να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	7,5	6,9	9,3	10,6	9,2
Ελλάδα	17,1	17,5	18,7	19,2	19,0

Πηγή: *Inability to keep home adequately warm*
(Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_60/default/table)

Για τον πληθυσμό έως 65 ετών (Πίνακας 3) κατά την περίοδο 2020-2024, η εικόνα του δείκτη που μετρά το ποσοστό που δεν έχει την οικονομική δυνατότητα να διατηρεί το σπίτι του επαρκώς θερμαινόμενο είναι ακόμη πιο έντονη. Στην ΕΕ το ποσοστό κυμαίνεται από 9,1% το 2021 έως 13,9% το 2023, με μια μικρή μείωση στο 12,9% το 2024. Αντίθετα, στην Ελλάδα τα ποσοστά παραμένουν πολύ υψηλότερα σε όλη την περίοδο: από 22,2% το 2021 έως 27,6% το 2024. Το γεγονός ότι η αύξηση είναι συνεχής και κορυφώνεται στο τέλος της πενταετίας δείχνει ότι οι ενεργειακές δυσκολίες εντείνονται, κυρίως, στον οικονομικά ενεργό πληθυσμό⁸.

⁸ **Οικονομικά ενεργός πληθυσμός:** Ορίζεται το εργατικό δυναμικό μίας χωρικής ενότητας και περιλαμβάνει τα άτομα εκείνα τα οποία είναι ικανά προς εργασία και ταυτόχρονα θέλουν να εργαστούν, δηλ. τους απασχολούμενους και τους ανέργους (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2020).
[52]

Πίνακας 2: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας έως 65 ετών, που δηλώνει αδυναμία να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	10,3	9,1	11,7	13,9	12,9
Ελλάδα	23,8	22,2	23,4	23,4	27,6

Πηγή: *Inability to keep home adequately warm*
(Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_60/default/table)

Στη συνέχεια, παρουσιάζεται Πίνακας με τον προαναφερόμενο δείκτη για την ηλικιακή ομάδα άνω των 65 ετών. Τα ποσοστά είναι, επίσης, υψηλά και εμφανίζουν διακυμάνσεις. Στην ΕΕ, το εύρος κυμαίνεται από 9,4% το 2021 έως 13,1% το 2023. Στην Ελλάδα, το ποσοστό ξεκινά από 27,1% το 2020, μειώνεται ελαφρώς σε 25,7% το 2021, αυξάνεται σε 29,9% το 2022, και καταλήγει σε 27,2% το 2024. Παρατηρείται δηλαδή μια σχετική σταθερότητα σε επίπεδα περίπου τριπλάσια του ευρωπαϊκού μέσου όρου, γεγονός που φανερώνει τη συνεχή έκθεση των ηλικιωμένων σε συνθήκες ενεργειακής.

Πίνακας 3: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας από 65 ετών και άνω, που δηλώνει αδυναμία να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	9,5	9,4	11,7	13,1	11,9
Ελλάδα	27,1	25,7	29,9	26,4	27,2

Πηγή: *Inability to keep home adequately warm*
(Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_60/default/table)

Σύμφωνα με τη Eurostat, ένας άνθρωπος βρίσκεται σε κατάσταση φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού όταν αντιμετωπίζει μία ή περισσότερες από τις παρακάτω προβληματικές καταστάσεις:

Μη οικονομικά ενεργός πληθυσμός: Ορίζεται η μερίδα του πληθυσμού που δε μπορεί να εργαστεί (π.χ. μικρά παιδιά, ηλικιωμένοι, ασθενείς) ή δεν το επιθυμεί για διάφορους λόγους (ΕΛ.ΣΤΑΤ, 2020).

[53]

1. Θεωρείται φτωχός: Διαθέτει εισοδήματα μικρότερα του 60% του μέσου εθνικού εισοδήματος,
2. Ζει σε κατάσταση ένδειας: Στερείται βασικά καταναλωτικά αγαθά, ή αδυνατεί να ανταπεξέλθει σε στοιχειώδεις οικονομικές υποχρεώσεις,
3. Ζει σε οικογένεια αντιμέτωπη με τον κίνδυνο της ανεργίας: Μέλος οικογένειας που κανένα μέλος της δεν έχει «κανονική δουλειά».

Ο κατωτέρω Πίνακας παρουσιάζει, ποσοστιαία, τον πληθυσμό αδυνατεί να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς θερμαινόμενη, ανάλογα με την κατάσταση φτώχειας στην ΕΕ και στην Ελλάδα, κατά το διάστημα 2020-2024. Ουσιαστικά, απεικονίζει το ποσοστό των ατόμων που βιώνουν ενεργειακή φτώχεια σε ευρωπαϊκό και εθνικό επίπεδο. Στην ΕΕ, τα ποσοστά κυμαίνονται από 7,5% το 2020, μειώνονται σε 6,9% το 2021 και κατόπιν αυξάνονται σε 10,6% το 2023, πριν υποχωρήσουν εκ νέου στο 9,2% το 2024. Στην Ελλάδα, τα ποσοστά είναι σταθερά υπερδιπλάσια, ξεκινώντας από 17,1% το 2020, κορυφώνονται στο 19,2% το 2023 και καταλήγουν στο 19,0% το 2024. Η διαφορά με τον ΜΟ της ΕΕ παραμένει σταθερή σε όλη την πενταετία.

Πίνακας 4: Ποσοστιαία αποτύπωση του συνόλου του πληθυσμού που δηλώνει αδυναμία να διατηρήσει την κατοικία του επαρκώς θερμαινόμενη, λόγω φτώχειας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	7,5	6,9	9,3	10,6	9,2
Ελλάδα	17,1	17,5	18,7	19,2	19,0

Πηγή: Population unable to keep home adequately warm by poverty status
(Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_60/default/table)

Στη συνέχεια, ακολουθεί ο Πίνακας που απεικονίζει το ποσοστό των νοικοκυριών που βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (εισόδημα κάτω από το 60% του ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος⁹) και ταυτόχρονα αδυνατεί να διατηρήσει το σπίτι του επαρκώς θερμαινόμενο (δηλ. αντιμετωπίζει το πρόβλημα της ενεργειακής φτώχειας). Στην ΕΕ, τα ποσοστά κυμαίνονται από 16,4% το 2021 έως 22,2% το 2023, με ελαφρά

⁹ **Διάμεσο εισόδημα:** Είναι το εισόδημα που χωρίζει τον πληθυσμό σε δύο ίσες ομάδες: οι μισοί έχουν εισόδημα κάτω από αυτό το ποσό και οι άλλοι μισοί πάνω από αυτό.

Ισοδύναμο διαθέσιμο εισόδημα: Είναι το συνολικό διαθέσιμο εισόδημα ενός νοικοκυριού, προσαρμοσμένο στον αριθμό και την ηλικία των μελών του. Ουσιαστικά, εξομαλύνει τις διαφορές στο μέγεθος των νοικοκυριών.

60% του διάμεσου εισοδήματος: Το όριο κινδύνου φτώχειας στην Ευρωπαϊκή Ένωση ορίζεται ως το 60% του διάμεσου ισοδύναμου εισοδήματος του πληθυσμού. Συνεπώς, όποιος έχει εισόδημα κάτω από αυτό το όριο, θεωρείται ότι βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας.

αποκλιμάκωση το 2024 (19,7%). Στην Ελλάδα, οι τιμές είναι σχεδόν διπλάσιες σε σχέση με τον ευρωπαϊκό μέσο όρο: από 36,8% το 2021 ανεβαίνουν στο 39,8% το 2023 και κορυφώνονται στο 43,6% το 2024. Η σταθερά μεγάλη διαφορά δείχνει ότι στην Ελλάδα η ενεργειακή φτώχεια πλήττει δυσανάλογα τα νοικοκυριά που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας, φανερώνοντας μια ιδιαίτερη συγκέντρωση του προβλήματος σε αυτή την ομάδα πληθυσμού.

Πίνακας 5: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και αδυνατούν να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	18,1	16,4	20,1	22,2	19,7
Ελλάδα	39,2	36,8	38,9	39,8	43,6

Πηγή: Population unable to keep home adequately warm by poverty status
(Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_60/default/table)

Ο ακόλουθος Πίνακας παρουσιάζει πληροφορίες για το ποσοστό των νοικοκυριών που δε βρίσκεται σε κίνδυνο φτώχειας (εισόδημα άνω από το 60% του ισοδύναμου διάμεσου εισοδήματος), αλλά αδυνατεί να διατηρήσει το σπίτι του επαρκώς θερμαινόμενο (δηλ. αντιμετωπίζει το πρόβλημα της ενεργειακής φτώχειας), κατά τη χρονική περίοδο 2020-2024. Στην ΕΕ τα ποσοστά κυμαίνονται από 5,3% το 2020 έως 8,3% το 2023, με ελαφρά πτώση στο 7,1% το 2024. Στην Ελλάδα, τα αντίστοιχα ποσοστά είναι σημαντικά υψηλότερα, φτάνοντας στο 14,4% το 2023 και περιοριζόμενα στο 13,0% το 2024. Το στοιχείο αυτό καταδεικνύει ότι η ενεργειακή αδυναμία δεν αφορά μόνο τα χαμηλά εισοδήματα, αλλά επηρεάζει και νοικοκυριά με σχετικά καλύτερη οικονομική κατάσταση.

Πίνακας 6: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που δε βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας και αδυνατούν να διατηρήσουν την κατοικία τους επαρκώς θερμαινόμενη, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	5,3	58,0	7,2	8,3	7,1
Ελλάδα	12,4	12,8	14,1	14,4	13,0

[55]

Πηγή: Population unable to keep home adequately warm by poverty status
(Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/sdg_07_60/default/table)

Οι καθυστερήσεις πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας στην ΕΕ και στην Ελλάδα μεταξύ 2020-2024, απεικονίζονται στον κατωτέρω Πίνακα. Αναφορικά με την ΕΕ, τα ποσοστά παραμένουν σχεδόν σταθερά, γύρω στο 6,5–6,9% για όλη την πενταετία. Αντίθετα, στην Ελλάδα οι τιμές είναι πολλαπλάσιες: από 26,3% το 2021, κορυφώνονται στο 34,1% το 2022 και παραμένουν εξαιρετικά υψηλές έως το 2024 (32,0%). Η σταθερή αυτή απόκλιση δείχνει ότι οι λογαριασμοί αποτελούν ιδιαίτερα βαρύ οικονομικό βάρος για τα ελληνικά νοικοκυριά.

Πίνακας 7: Ποσοστιαία αποτύπωση των νοικοκυριών που δηλώνουν αδυναμία έγκαιρης πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	6,5	6,4	6,9	6,9	6,9
Ελλάδα	28,2	26,3	34,1	32,9	32,0

Πηγή: Arrears on utility bill
(Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdcs07/default/table?utm_source=chatgpt.com)

Οι δύο Πίνακες που βρίσκονται παρακάτω, παρουσιάζουν το ποσοστό του πληθυσμού που δηλώνει αδυναμία έγκαιρης αποπληρωμής λογαριασμών κοινής ωφέλειας, στην ΕΕ και στην Ελλάδα για το διάστημα 2020-2024, βάσει ηλικιακής ομάδας. Στην ΕΕ, η αδυναμία πληρωμής λογαριασμών παραμένει σε χαμηλά επίπεδα: γύρω στο 6,5–7,2% για τον πληθυσμό έως 65 ετών και στο 3,4–4,5% για τον πληθυσμό άνω των 65 ετών. Αντίθετα, στην Ελλάδα τα ποσοστά είναι ιδιαίτερα αυξημένα. Για τους έως 65 ετών κυμαίνονται από 28,4% το 2021 έως 40,7% το 2024, ενώ για τους άνω των 65 ετών αυξάνονται από 20,1% το 2021 σε 42,3% το 2024. Η εξέλιξη αυτή αποτυπώνει όχι μόνο την κλιμάκωση του προβλήματος, αλλά και τη γενικευμένη του φύση, καθώς επηρεάζει τόσο τον νεότερο όσο και τον μεγαλύτερο σε ηλικία πληθυσμό.

Πίνακας 8: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας έως 65 ετών, που δηλώνει αδυναμία έγκαιρης πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024

[56]

Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	6,8	6,5	6,5	6,9	7,2
Ελλάδα	30,1	28,4	30,8	29,5	40,7

Πηγή: Arrears on utility bill

(Διαθέσιμο

στο:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdcs07/default/table?utm_source=chatgpt.com)

Πίνακας 9: Ποσοστιαία αποτύπωση πληθυσμού, ηλικίας από 65 ετών και άνω, που δηλώνει αδυναμία έγκαιρης πληρωμής λογαριασμών κοινής ωφελείας, στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στην Ελλάδα (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	3,8	3,4	4,2	4,2	4,5
Ελλάδα	20,7	20,1	25,0	33,1	42,3

Πηγή: Arrears on utility bill

(Διαθέσιμο

στο:

https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_mdcs07/default/table?utm_source=chatgpt.com)

3.4.ΕΘΝΙΚΟ ΘΕΣΜΙΚΟ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΙΣΤΙΚΟ ΠΛΑΪΣΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

3.4.1. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΟ ΚΑΙ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΪΣΙΟ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΜΕΤΑΒΑΣΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΦΤΩΧΕΙΑΣ

Η Εθνική Ενεργειακή Πολιτική της Ελλάδας διαμορφώνεται σε στενή συνάρτηση με το Ενωσιακό Θεσμικό Πλαίσιο, αντανακλώντας τις δεσμεύσεις της Χώρας για την κλιματική ουδετερότητα, την πράσινη μετάβαση και την ενίσχυση της ενεργειακής ασφάλειας. Οι Στρατηγικές Κατευθύνσεις, οι Κανονισμοί και οι Νομοθετικές Πράξεις, που έχουν υιοθετηθεί τα τελευταία έτη, αποσκοπούν στη δημιουργία ενός ολοκληρωμένου Πλαισίου βιώσιμης ανάπτυξης. Οι άξονες του εν λόγω πλαισίου είναι η εξοικονόμηση ενέργειας, η προώθηση των ΑΠΕ, η απανθρακοποίηση του ενεργειακού μίγματος και η προστασία των καταναλωτών.

Στο κέντρο του Θεσμικού Πλαισίου βρίσκεται το Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ), το οποίο εγκρίθηκε το 2019 (ΦΕΚ 4893/Β/31.12.2019). Το ΕΣΕΚ αναθεωρείται περιοδικά ώστε να ευθυγραμμίζεται με τους στόχους της Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας και του Σχεδίου REPowerEU. Επίσης, θέτει ποσοτικούς στόχους για το 2030, όπως: μείωση εκπομπών αερίων θερμοκηπίου κατά 55% σε σχέση με το

[57]

1990, αύξηση του μεριδίου ΑΠΕ στο 35% της τελικής κατανάλωσης ενέργειας και βελτίωση της ενεργειακής απόδοσης κατά 38%.

Συμπληρωματικά, ο Νόμος 4936/2022 (ΦΕΚ 105/Α/27.05.2022) με τίτλο «Εθνικός Κλιματικός Νόμος» αποτέλεσε την πρώτη οριζόντια νομοθετική πράξη που εισήγαγε δεσμευτικούς ενδιάμεσους στόχους για το 2030, 2040 και 2050. Παράλληλα, καθιέρωσε το πλαίσιο για την κλιματική διακυβέρνηση στην Ελλάδα. Ο νόμος αυτός θέτει το οδικό χάρτη για την πλήρη κλιματική ουδετερότητα έως το 2050, προωθώντας πολιτικές όπως η σταδιακή απανθρακοποίηση της ηλεκτροπαραγωγής και η ηλεκτροκίνηση στις μεταφορές.

Σε στρατηγικό επίπεδο, εκτός από το ΕΣΕΚ, καθοριστική είναι και η «Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για το 2050». Η παρούσα Στρατηγική υποβλήθηκε στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και εξειδικεύει τις πορείες απανθρακοποίησης της ελληνικής οικονομίας. Παράλληλα, το Εθνικό Σχέδιο Ανασυγκρότησης και Ανθεκτικότητας «Ελλάδα 2.0» περιλαμβάνει εκτεταμένο πυλώνα για την πράσινη μετάβαση με έργα που χρηματοδοτούνται από το ΤΑΑ.

Παράλληλα, η ελληνική Πολιτεία έχει θεσπίσει ένα ευρύ φάσμα κανονισμών και ΦΕΚ που καλύπτουν θέματα αγοράς ενέργειας, ενεργειακών κοινοτήτων, αποδοτικότητας κτιρίων και προστασίας καταναλωτών, ενώ η Ρυθμιστική Αρχή Αποβλήτων, Ενέργειας και Υδάτων (ΡΑΑΕΥ) εποπτεύει την εφαρμογή τους. Ενδεικτικά, αναφέρονται οι κανονισμοί λειτουργίας της αγοράς ηλεκτρικής ενέργειας (Ν. 4001/2011), η αναδιοργάνωση της αγοράς σύμφωνα με το Μοντέλο Στόχος (Target Model, Ν. 4425/2016), οι ρυθμίσεις για τις Ενεργειακές Κοινότητες (Ν. 4513/2018, όπως τροποποιήθηκε με τον Ν. 4951/2022), καθώς και το θεσμικό πλαίσιο για την ενεργειακή απόδοση κτιρίων (Ν. 4122/2013, ΚΕΝΑΚ). Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τις βασικές νομοθετικές και κανονιστικές Πράξεις για την ενέργεια στην Ελλάδα.

Πίνακας 10: Βασικές Εθνικές Νομοθετικές και Κανονιστικές Πράξεις για την Ενέργεια στην Ελλάδα.

Νομοθέτημα / ΦΕΚ	Ημερομηνία Έκδοσης	Τίτλος / Περιγραφή	Κύριος Στόχος
ΦΕΚ 4893/Β/31.12.2019	2019	Εθνικό Σχέδιο για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)	Καθορισμός ενεργειακών και κλιματικών στόχων για το 2030 – μείωση εκπομπών, αύξηση ΑΠΕ, ενεργειακή απόδοση.
ΦΕΚ 4447/Β/28.9.2021	2021	Εθνικό Σχέδιο για την Καταπολέμηση της Ενεργειακής Ένδειας	Θέσπιση ορισμού ενεργειακά ευάλωτων νοικοκυριών και καθορισμός εθνικών

[58]

			στόχων μείωσης του φαινομένου για το 2030.
N. 5106/2024 – ΦΕΚ 63/A/1.5.2024	2024	Ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (Πρόγραμμα «Απόλλων»)	Μείωση ενεργειακού κόστους ευάλωτων νοικοκυριών και ΟΤΑ μέσω εικονικού ταυτοχρονισμένου συμφητισμού.
N. 4936/2022 – ΦΕΚ 105/A/27.05.2022	2022	Εθνικός Κλιματικός Νόμος	Θέσπιση δεσμευτικών στόχων για το 2030, 2040, 2050 – κλιματική ουδετερότητα.
N. 4001/2011 – ΦΕΚ 179/A/22.08.2011	2011	Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου	Ρύθμιση αγοράς ενέργειας, αρμοδιότητες Ρυθμιστικής Αρχής Ενέργειας (σημερινής ΡΑΑΕΥ).
N. 4122/2013 – ΦΕΚ 42/A/19.02.2013	2013	Ενεργειακή Απόδοση Κτιρίων (Εναρμόνιση με Οδηγία 2010/31/ΕΕ)	Καθιέρωση Κανονισμού Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων (ΚΕΝΑΚ), πιστοποιητικά ενεργειακής απόδοσης.
N. 4425/2016 – ΦΕΚ 185/A/30.9.2016	2016	Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αγοράς Ενέργειας (Target Model)	Εναρμόνιση με το ευρωπαϊκό μοντέλο στόχο, δημιουργία Χρηματιστηρίου Ενέργειας και τεσσάρων νέων αγορών.
N. 4513/2018 – ΦΕΚ 9/A/23.01.2018	2018	Ενεργειακές Κοινότητες	Προώθηση συλλογικής συμμετοχής σε ΑΠΕ και ενεργειακή αυτοπαραγωγή.
N. 4951/2022 – ΦΕΚ 129/A/04.07.2022	2022	Ρυθμίσεις για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας και τις Ενεργειακές Κοινότητες	Τροποποιήσεις στο πλαίσιο Ενεργειακών Κοινοτήτων – επιτάχυνση έργων ΑΠΕ.
ΚΥΑ ΔΕΠΕΑ/οικ. 178581 – ΦΕΚ 2367/B/12.07.2017	2017	Κανονισμός Ενεργειακής Απόδοσης Κτιρίων (ΚΕΝΑΚ – επικαιροποίηση)	Αναθεώρηση τεχνικών προδιαγραφών για ενεργειακές μελέτες.
Πρόγραμμα «Εξοικονομώ» (ΚΥΑ – διάφορα ΦΕΚ)	Από 2011 έως σήμερα	Χρηματοδοτικό εργαλείο για ενεργειακή αναβάθμιση κατοικιών	Επιδοτήσεις/δάνεια για θερμομόνωση, κουφώματα, θέρμανση, ΑΠΕ.

[59]

Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο (ΚΟΤ) – ΥΑ ΑΠΕΗΛ/Γ/Φ.1/οικ. 24461 – ΦΕΚ 3427/Β/21.12.2017	2017	Καθορισμός όρων και κριτηρίων για την παροχή μειωμένου τιμολογίου ηλεκτρικής ενέργειας	Προστασία ευάλωτων καταναλωτών από ενεργειακή φτώχεια.
Επίδομα Θέρμανσης (ΚΥΑ ανά έτος)	Ετήσια έκδοση	Οικονομική ενίσχυση για δαπάνες θέρμανσης (πετρέλαιο, φυσικό αέριο, βιομάζα, ηλεκτρικό)	Στήριξη νοικοκυριών σε ορεινές/μειονεκτικές περιοχές.
Εθνική Μακροπρόθεσμη Στρατηγική για το 2050 (ΥΠΕΝ)	2021	Σχέδιο υποβληθέν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή	Οδικός χάρτης απανθρακοποίησης οικονομίας έως το 2050.
«Ελλάδα 2.0» – Ταμείο Ανάκαμψης	2021	Σχέδιο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας	Έργα πράσινης μετάβασης, ΑΠΕ, εξοικονόμησης και βιώσιμων μεταφορών.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

Πέραν των ανωτέρω νομοθετικών ρυθμίσεων, σταθμό για την εθνική στρατηγική αποτέλεσε η θεσμοθέτηση του Σχεδίου Δράσης για την Καταπολέμηση της Ενεργειακής Φτώχειας το 2021 (ΦΕΚ 4447/Β/28.09.2021). Το εθνικό θεσμικό πλαίσιο για την καταπολέμηση της ενεργειακής ένδειας καθορίζεται κυρίως από τον Ν. 4342/2015 και τον Ν. 4685/2020, ο οποίος ενσωμάτωσε τις Ευρωπαϊκές Οδηγίες 2018/844/ΕΕ και 2019/692/ΕΕ. Κεντρικό ρόλο διαδραματίζει ο Ν. 4001/2011, ο οποίος ορίζει τις κατηγορίες των ευάλωτων πελατών, όπως οι οικονομικά ασθενείς, άτομα που χρήζουν μηχανικής υποστήριξης, ηλικιωμένοι και κάτοικοι απομακρυσμένων περιοχών. Στο πλαίσιο αυτό εφαρμόζονται στοχευμένα μέτρα προστασίας, όπως το Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο (ΚΟΤ), το Μητρώο Ευάλωτων Πελατών με ειδικές προθεσμίες εξόφλησης και απαγόρευση διακοπής ρεύματος σε κρίσιμες περιόδους, καθώς και το Τιμολόγιο Υπηρεσιών Αλληλεγγύης. Παράλληλα, προβλέπεται η παροχή επιδόματος θέρμανσης, η λειτουργία ειδικού λογαριασμού για την επανασύνδεση παροχών λόγω ληξιπρόθεσμων οφειλών και η υλοποίηση προγραμμάτων ενεργειακής αναβάθμισης όπως το «Εξοικονόμηση κατ' Οίκον». Η μακροπρόθεσμη αντιμετώπιση του φαινομένου ενισχύεται μέσω των Ενεργειακών Κοινοτήτων και των Καθεστώτων Επιβολής Υποχρέωσης Ενεργειακής Απόδοσης, ενώ η ΡΑΕ διασφαλίζει τη διαφάνεια μέσω εργαλείων σύγκρισης τιμών. Το Σχέδιο Δράσης ευθυγραμμίζεται με τους στόχους του ΕΣΕΚ για μείωση της ενεργειακής ένδειας κατά 50% έως το 2025 και κατά 75% έως το 2030, χρησιμοποιώντας τον συνδυαστικό δείκτη I&Ieq για τη συστηματική παρακολούθηση της προόδου μέσω του Εθνικού Παρατηρητηρίου Ενεργειακής Ένδειας.

[60]

3.4.2. ΕΘΝΙΚΕΣ ΘΕΣΜΙΚΕΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ιδιαίτερα σημαντικές κρίνονται οι εθνικές θεσμικές παρεμβάσεις που εστιάζουν στην κοινωνική διάσταση της ενέργειας. Ειδικότερα:

1. Κοινωνικό Οικιακό Τιμολόγιο (ΚΟΤ):

Το ΚΟΤ αποτελεί έναν από τους κεντρικούς μηχανισμούς ανακούφισης της ενεργειακής φτώχειας στην Ελλάδα. Πρόκειται για ειδικό τιμολογιακό καθεστώς που προσφέρει μειωμένες χρεώσεις ηλεκτρικής ενέργειας σε νοικοκυριά με χαμηλά εισοδήματα, ανέργους, άτομα με αναπηρία, καθώς και πολύτεκνες οικογένειες. Η ένταξη στο ΚΟΤ βασίζεται σε συγκεκριμένα εισοδηματικά και κοινωνικά κριτήρια, τα οποία επικαιροποιούνται τακτικά ώστε να αντανakλούν τις τρέχουσες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες.

Το ΚΟΤ έχει συμβάλει ουσιαστικά στη μείωση του ενεργειακού κόστους για τις πιο ευάλωτες ομάδες του πληθυσμού. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά του συχνά αμφισβητείται, καθώς το μέτρο έχει κυρίως ανακουφιστικό –και λιγότερο διαρθρωτικό– χαρακτήρα: δεν αντιμετωπίζει τα βαθύτερα αίτια της ενεργειακής φτώχειας, που συνδέονται με την κακή ενεργειακή απόδοση των κατοικιών και τα ευρύτερα εισοδηματικά προβλήματα. Παρ' όλ' αυτά, παραμένει ένας βασικός πυλώνας της ελληνικής πολιτικής κοινωνικής προστασίας στον τομέα της ενέργειας, προσφέροντας άμεση βοήθεια σε χιλιάδες νοικοκυριά.

2. Πρόγραμμα «Εξοικονομώ»:

Συμπληρωματικά προς το ΚΟΤ, η ελληνική πολιτεία έχει υλοποιήσει σειρά προγραμμάτων με στόχο τη βελτίωση της ενεργειακής αποδοτικότητας των κατοικιών και την ενίσχυση της πράσινης μετάβασης. Το πλέον χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι το πρόγραμμα «Εξοικονομώ», το οποίο παρέχει επιδοτήσεις και χαμηλότοκα δάνεια για παρεμβάσεις όπως:

- θερμομόνωση τοίχων και δώματος,
- αντικατάσταση κουφωμάτων με νέα, υψηλής απόδοσης,
- εγκατάσταση συστημάτων θέρμανσης/ψύξης υψηλής απόδοσης,
- χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας (π.χ. φωτοβολταϊκά, ηλιακοί θερμοσίφωνες).

Το πρόγραμμα «Εξοικονομώ» απευθύνεται κυρίως σε νοικοκυριά μεσαίων και χαμηλών εισοδημάτων και συνδυάζει οικονομικά κίνητρα με την περιβαλλοντική στόχευση της μείωσης των εκπομπών. Η πολιτική αυτή δεν περιορίζεται στην άμεση ανακούφιση από το υψηλό ενεργειακό κόστος, αλλά επενδύει σε μακροπρόθεσμες [61]

λύσεις που μειώνουν τις ενεργειακές απώλειες και αναβαθμίζουν το κτιριακό απόθεμα. Έτσι, το «Εξοικονομώ» εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο της Πράσινης Συμφωνίας και συνδέει την εθνική πολιτική με τη στρατηγική της ΕΕ.

3. Επίδομα θέρμανσης και οι έκτακτες επιδοτήσεις λογαριασμών:

Πέραν του ΚΟΤ και των προγραμμάτων αναβάθμισης, η ελληνική κυβέρνηση εφαρμόζει και άλλα κοινωνικά μέτρα για την προστασία των νοικοκυριών από το ενεργειακό κόστος. Το επίδομα θέρμανσης αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα: παρέχεται σε νοικοκυριά που χρησιμοποιούν πετρέλαιο, φυσικό αέριο, βιομάζα ή ακόμη και ηλεκτρική ενέργεια για τη θέρμανση, με βάση εισοδηματικά και γεωγραφικά κριτήρια. Η ενίσχυση αυτή είναι ιδιαίτερα σημαντική σε ορεινές και μειονεκτικές περιοχές, όπου το κόστος θέρμανσης είναι υψηλότερο λόγω καιρικών συνθηκών.

Επιπλέον, σε περιόδους οξυμένης κρίσης –όπως το 2021–2023 με την εκτόξευση των τιμών ενέργειας– υιοθετήθηκαν προσωρινά μέτρα ανακούφισης, όπως οι επιδοτήσεις λογαριασμών ηλεκτρικής ενέργειας, προκειμένου να μετριαστούν οι άμεσες συνέπειες για τα νοικοκυριά. Αν και τέτοια μέτρα είναι προσωρινού χαρακτήρα, αποτελούν κρίσιμα «δίχτυα ασφαλείας» για την προστασία των καταναλωτών σε συνθήκες ακραίας ενεργειακής αστάθειας.

4. Πρόγραμμα «Απόλλων» - Ενεργειακές Κοινότητες Πολιτών:

Το Πρόγραμμα «Απόλλων» συνιστά το μεγαλύτερο εθνικό πρόγραμμα ενεργειακού συμψηφισμού, το οποίο συνδυάζει την ενεργειακή μετάβαση με την άσκηση κοινωνικής πολιτικής. Μέσω της εφαρμογής εικονικού ταυτοχρονισμένου συμψηφισμού (virtual net metering), στοχεύει στην κάλυψη του 90% των ενεργειακών αναγκών των ευάλωτων νοικοκυριών (δικαιούχοι ΚΟΤ Α) και του 50% των καταναλώσεων των ΟΤΑ (Α' και Β' βαθμού), των ΔΕΥΑ και των ΓΟΕΒ/ΤΟΕΒ. Με αυτόν τον τρόπο, επιδιώκεται η δραστική μείωση του ενεργειακού κόστους, η βελτίωση του βιοτικού επιπέδου των ευάλωτων πολιτών και η οικονομική εξυγίανση των οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης, απαλλάσσοντας τους από συσσωρευμένα ενεργειακά χρέη. Η υλοποίηση του εγχειρήματος βασίζεται στη σύσταση μιας «Ενεργειακής Κοινότητας Πολιτών» σε κάθε μία από τις 13 Περιφέρειες της χώρας, η οποία θα λειτουργεί ως κόμβος συγκέντρωσης και διαχείρισης των ενεργειακών αναγκών των μελών της.

Όπως διαπιστώνεται από τα παραπάνω, η εθνική ενεργειακή στρατηγική της Ελλάδας συνδυάζει τις ευρωπαϊκές κατευθύνσεις με τις ιδιαίτερες ανάγκες της χώρας. Μέσα από στρατηγικά σχέδια, νομοθετικές ρυθμίσεις και κοινωνικά μέτρα, προωθείται η πράσινη μετάβαση και η ενεργειακή αποδοτικότητα. Παράλληλα, ενισχύεται η

κοινωνική συνοχή μέσω πολιτικών που στηρίζουν τα νοικοκυριά και προάγουν τη βιώσιμη ανάπτυξη.

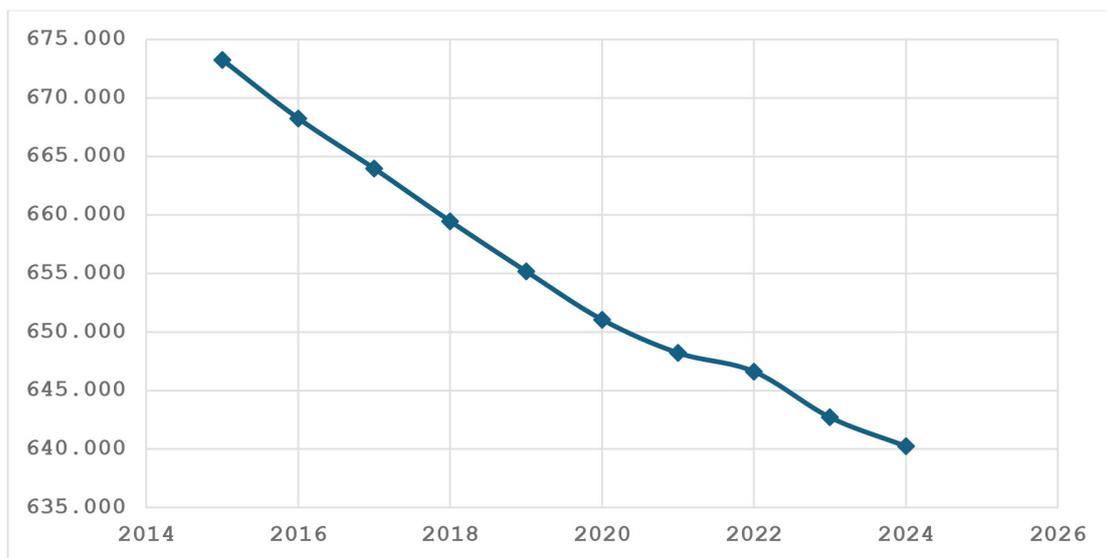
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: ΥΦΙΣΤΑΜΕΝΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΣΤΗΝ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

4.1. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι μία από τις 13 περιφέρειες της Ελλάδας. Αποτελεί τον δευτεροβάθμιο οργανισμό τοπικής αυτοδιοίκησης που καλύπτει το βορειοδυτικό τμήμα της Πελοποννήσου και το δυτικό τμήμα της Δυτικής Ελλάδας. Καταλαμβάνει έκταση 11.336 τ.χλμ. και ο πληθυσμός της ανέρχεται, σύμφωνα με την απογραφή του 2021, σε 648.220 κατοίκους. Μεγαλύτερη πόλη και πρωτεύουσά της είναι η Πάτρα.

Η δημογραφική εξέλιξη της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας κατά την περίοδο 2015-2024 αποτυπώνεται στο Διάγραμμα που ακολουθεί. Σύμφωνα με τα στοιχεία της Eurostat, καταγράφεται μια αδιάκοπη φθίνουσα πορεία του πληθυσμού που ξεκινά από τους 674.000 κατοίκους το 2015 και φτάνει στους 640.000 κατοίκους το 2024. Η συνολική απώλεια πληθυσμού ανέρχεται σε περίπου 34.000 άτομα, γεγονός που αντιστοιχεί σε ποσοστιαία μείωση της τάξης του 5% μέσα σε μία δεκαετία. Η καμπύλη της πληθυσμιακής εξέλιξης εμφανίζει σταθερή και γραμμική πτώση, χωρίς ουσιαστικές διακυμάνσεις ή περιόδους ανάκαμψης, στοιχείο που υποδηλώνει μια δομική και συστημική δημογραφική συρρίκνωση.

Διάγραμμα 2: Χρονολογική σειρά εξέλιξης πληθυσμού Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας.

Πηγή: Eurostat & Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/chronologiki-seira-exelixis-plithysmoy-perifereias-dytikis-elladas/>)

[64]

Η Περιφέρεια χαρακτηρίζεται από εξαιρετικά ποικίλο γεωμορφολογικό ανάγλυφο που συνδυάζει εκτεταμένες παράκτιες ζώνες με πρόσβαση στο Ιόνιο Πέλαγος και τον Κορινθιακό Κόλπο, ορεινούς όγκους που φτάνουν τα 2.224 μέτρα (Καλιακούδα), καθώς και γόνιμες πεδιάδες που αποτελούν σημαντικούς αγροτικούς πόλους. Η ΠΔΕ συνιστάται από 3 Περιφερειακές Ενότητες (ΠΕ): ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας, ΠΕ Αχαΐας και ΠΕ Ηλείας, στις οποίες υπάγονται οι 19 Δήμοι της. Όπως παρατηρείται και από την ακόλουθη Εικόνα, η Αιτωλοακαρνανία αποτελείται από 7 Δήμους, η Αχαΐα από 5 και η Ηλεία από 7.

Εικόνα 2: Οι Περιφερειακές Ενότητες και οι έδρες των Δήμων της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία

[65]

Ακολούθως, παρουσιάζεται Πίνακας με τον μόνιμο πληθυσμό της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά ΠΕ και Δήμο, σύμφωνα με την πιο πρόσφατη απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ (2021).

Πίνακας 11: Μόνιμος Πληθυσμός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα και ανά Δήμο (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2021
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	648.220
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΧΑΪΑΣ	305.979
ΔΗΜΟΣ ΠΑΤΡΕΩΝ	215.923
ΔΗΜΟΣ ΑΙΓΙΑΛΕΙΑΣ	46.989
ΔΗΜΟΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΑΧΑΪΑΣ	25.634
ΔΗΜΟΣ ΕΡΥΜΑΝΘΟΥ	8.208
ΔΗΜΟΣ ΚΑΛΑΒΡΥΤΩΝ	9.224
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	192.346
ΔΗΜΟΣ ΙΕΡΑΣ ΠΟΛΗΣ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ	32.048
ΔΗΜΟΣ ΑΓΡΙΝΙΟΥ	89.689
ΔΗΜΟΣ ΑΚΤΙΟΥ - ΒΟΝΙΤΣΑΣ	14.641
ΔΗΜΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ	14.980
ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΜΟΥ	5.711
ΔΗΜΟΣ ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ	25.065
ΔΗΜΟΣ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ	10.207
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΛΕΙΑΣ	149.895
ΔΗΜΟΣ ΠΥΡΓΟΥ	45.364
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΑΒΙΔΑΣ - ΚΥΛΛΗΝΗΣ	22.550
ΔΗΜΟΣ ΑΝΔΡΙΤΣΑΙΝΑΣ - ΚΡΕΣΤΕΝΩΝ	11.202
ΔΗΜΟΣ ΑΡΧΑΙΑΣ ΟΛΥΜΠΙΑΣ	11.156
ΔΗΜΟΣ ΖΑΧΑΡΩΣ	8.654

[66]

ΔΗΜΟΣ ΗΛΙΔΑΣ	29.346
ΔΗΜΟΣ ΠΗΝΕΙΟΥ	21.624

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2025 & ίδια επεξεργασία.

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει την πληθυσμιακή εξέλιξη της ΠΔΕ, για τα έτη 2011-2021. Ο μόνιμος πληθυσμός της Περιφέρειας μειώθηκε κατά 4,6%. Όσον αφορά στις Περιφερειακές Ενότητες, μεγαλύτερη μείωση παρατηρείται στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας (-8,8%), ακολουθεί η ΠΕ Ηλείας (-5,9%) και η ΠΕ Αχαΐας (-1,2%). Το αντίστοιχο εθνικό ποσοστό ισούται με μείωση της τάξης του 3,1%.

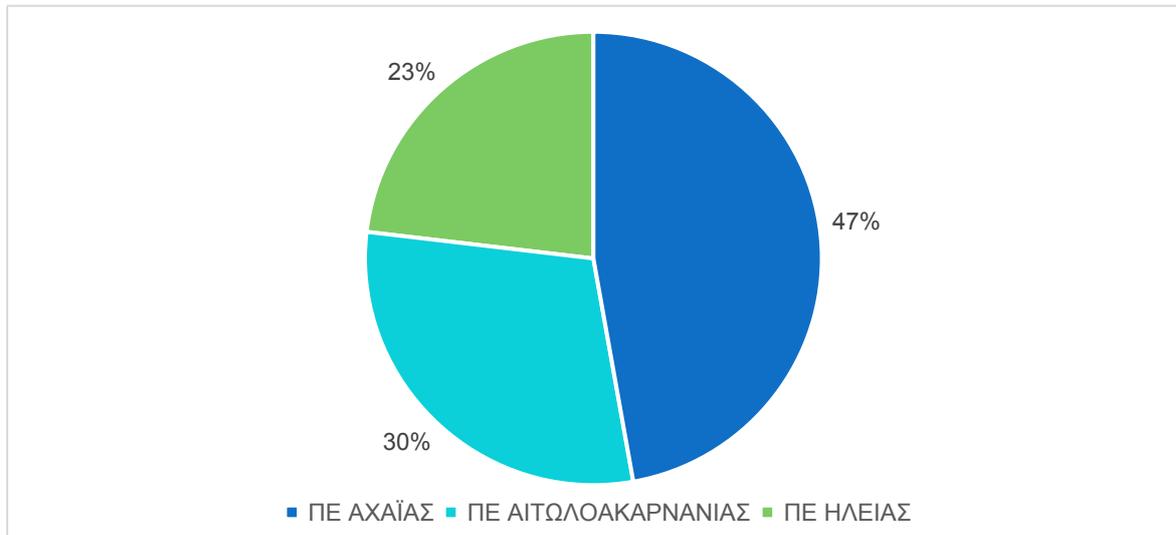
Πίνακας 12: Πληθυσμιακή εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2011-2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ		ΠΟΣΟΣΤΙΑΙΑ ΜΕΤΑΒΟΛΗ 2011-2021 (%)
	2011	2021	
ΣΥΝΟΛΟ ΧΩΡΑΣ	10.816.286	10.482.487	-3,1
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	679.796	648.220	-4,6
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΧΑΪΑΣ	309.694	305.979	-1,2
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ	210.802	192.346	-8,8
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΗΛΕΙΑΣ	159.300	149.895	-5,9

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Το Διάγραμμα 3 παρουσιάζει την ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού της ΠΔΕ, ανά ΠΕ, για το έτος 2021. Η ΠΕ Αχαΐας αντιπροσωπεύει το 47% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας, ακολουθεί η ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας με το 30% και το χαμηλότερο ποσοστό καταγράφεται στην ΠΕ Ηλείας που κατέχει, μόλις, το 23%.

Διάγραμμα 3: Ποσοστιαία κατανομή της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας ανά Περιφερειακή Ενότητα (% , 2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Η πληθυσμιακή πυκνότητα της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας το 2021 εκτιμάται στους 57,1 κατ./τ.χλμ., αριθμός αρκετά χαμηλότερος συγκριτικά με τον εθνικό μέσο όρο (79,4 κατ./τ.χλμ). Μεταξύ των ΠΕ παρουσιάζεται έντονη διακύμανση, καθώς η χαμηλότερη πυκνότητα αντιστοιχεί σε 35,5 κατ./τ.χλμ και ανήκει στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας, ακολουθεί η ΠΕ Ηλείας με 57,2 κατ./τ.χλμ. και η υψηλότερη πυκνότητα, η οποία ξεπερνά και την εθνική τιμή, καταγράφεται στην ΠΕ Αχαΐας και αντιστοιχεί σε 93,4 κατ./τ.χλμ.

Πίνακας 13: Πληθυσμιακή πυκνότητα Συνόλου Χώρας και Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ 2021	ΈΚΤΑΣΗ(τ.χλμ)	ΠΛΗΘΥΣΜΙΑΚΗ ΠΥΚΝΟΤΗΤΑ (κάτοικοι/τ.χλμ.)
Σύνολο χώρας	10.482.487	132.049	79,4
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	648.220	11.350	57,1
ΠΕ Αχαΐας	305.979	3.275	93,4
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	192.346	5.423	35,5
ΠΕ Ηλείας	149.895	2.619	57,2

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Η πληθυσμιακή σύνθεση της ΠΔΕ χαρακτηρίζεται από αυξητικές τάξεις του γηραιού πληθυσμού.

Ειδικότερα, από τον υπολογισμό του δείκτη γήρανσης για την Περιφέρεια προκύπτει ότι κατά το έτος 2021 σε 100 παιδιά (0-9 ετών) αντιστοιχούσαν 238 ηλικιωμένοι (70 ετών και άνω), ενώ για Το Σύνολο της Χώρας η αναλογία αυτή ανέρχεται σε 100 παιδιά προς 201 ηλικιωμένους.

Παρακάτω ακολουθούν ο Πίνακας που απεικονίζεται τη ηλικιακή διάρθρωση σε επίπεδο Συνόλου Χώρας, Περιφέρειας και ΠΕ, καθώς και σχετικά Διαγράμματα.

Πίνακας 14: Μόνιμος πληθυσμός κατά ομάδες ηλικιών για το Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

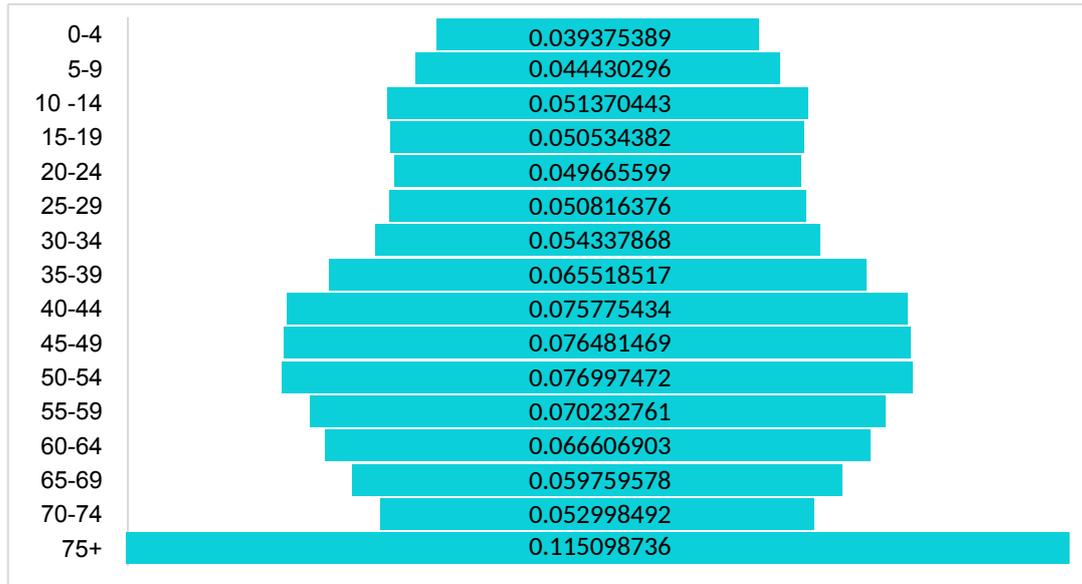
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ																
	Σύνολο	Ομάδες ηλικιών															
		0-4	5-9	10 -14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
Σύνολο χώρας	10.482.487	412.752	465.740	538.490	529.726	520.619	532.682	569.596	686.797	794.315	801.716	807.125	736.214	698.206	626.429	555.556	1.206.521
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	648.220	25.670	28.602	33.782	35.918	36.599	32.891	34.185	40.155	44.984	46.585	48.315	44.759	44.234	39.936	35.961	75.648
ΠΕ Αχαΐας	305.979	12.766	14.058	16.210	19.049	20.824	15.864	15.960	19.220	22.123	22.145	22.725	20.526	19.771	17.985	15.672	31.090
ΠΕ Αιτωλο/νίας	192.346	7.583	8.467	10.106	9.967	8.684	8.890	9.366	11.345	12.721	13.934	14.687	13.990	13.665	12.239	11.281	25.433
ΠΕ Ηλείας	149.895	5.321	6.078	7.471	6.902	7.095	8.137	8.858	9.596	10.140	10.506	10.904	10.248	10.798	9.706	9.008	19.129

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ. 2025 & ίδια επεξεργασία.

Σύμφωνα με την απογραφή της ΕΛΣΤΑΤ (2021), η ηλικιακή ομάδα με το υψηλότερο ποσοστό σε επίπεδο Επικράτειας είναι οι κάτοικοι άνω των 75 ετών (11,5%), ενώ το χαμηλότερο ποσοστό ανήκει στα παιδιά από 0-4 ετών (3,9%).

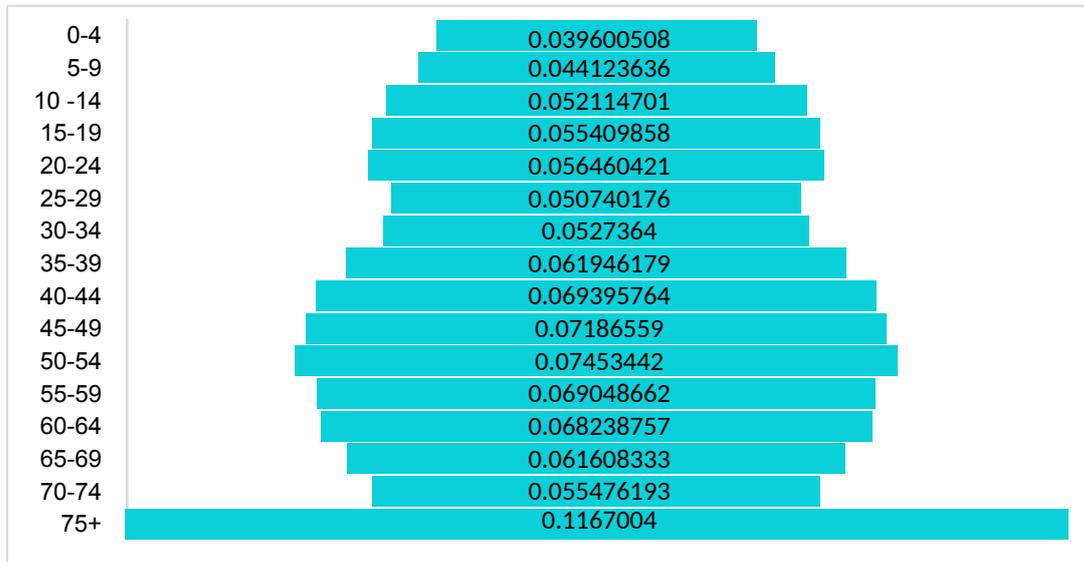
Διάγραμμα 4: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων του Συνόλου της Χώρας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Η ΠΔΕ ακολουθεί την πληθυσμιακή τάση του Συνόλου της Χώρας. Το μεγαλύτερο ποσοστό μόνιμων κατοίκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας για το 2021 εντοπίζεται εξίσου στην ηλικιακή ομάδα 75+ (11,7%) ενώ το χαμηλότερο ποσοστό εντοπίζεται στα παιδιά ηλικίας 0-4 ετών (4,0%).

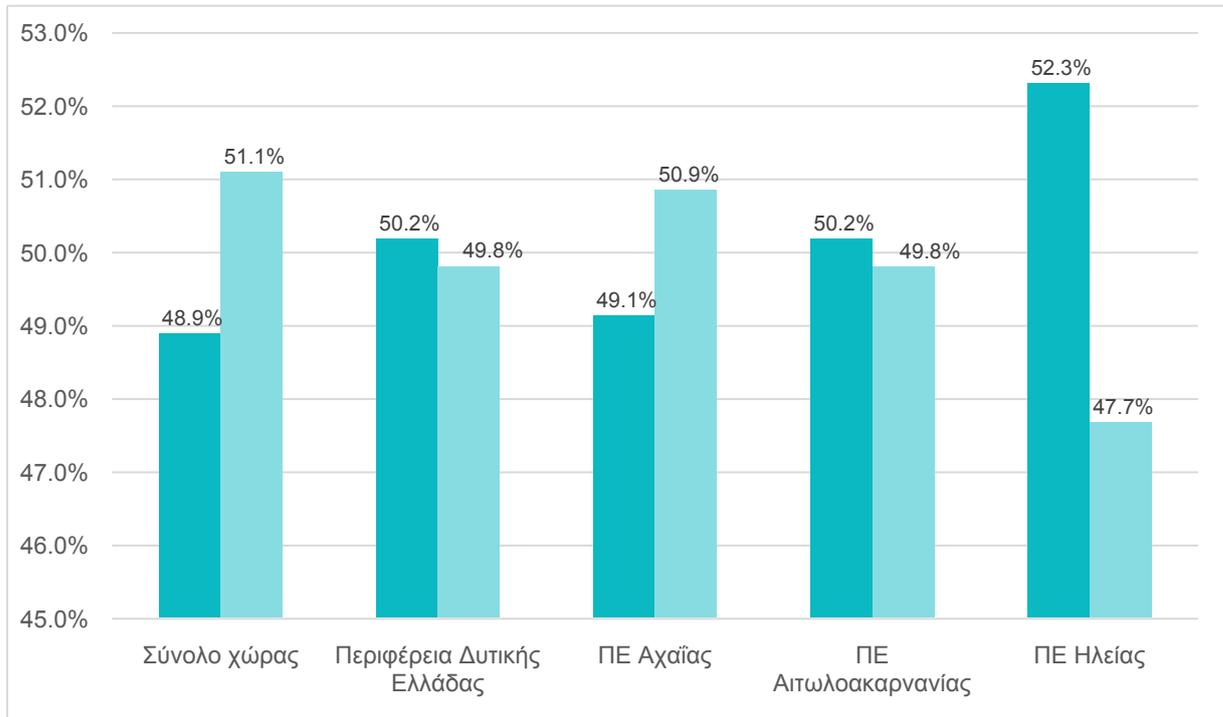
Διάγραμμα 5: Ποσοστιαία ηλικιακή κατανομή των μόνιμων κατοίκων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Η κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, ανά φύλο, παρουσιάζεται το κατωτέρω Διάγραμμα για το έτος 2021. Στο Σύνολο της Χώρας οι γυναίκες υπερτερούν έναντι των ανδρών (51,1% οι γυναίκες έναντι 48,9% οι άνδρες), εν αντιθέσει με την ΠΔΕ που οι άνδρες είναι περισσότεροι (50,2% άνδρες έναντι 49,8% οι γυναίκες). Στην ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας (50,2% οι άνδρες και 49,8% οι γυναίκες) και για στην ΠΕ Ηλείας, (52,3% οι άνδρες έναντι 47,7% οι γυναίκες) παρατηρείται το ίδιο μοτίβο με την Περιφέρεια. Ωστόσο, στην ΠΕ Αχαΐας το ποσοστό των γυναικών είναι υψηλότερο (50,9% οι γυναίκες έναντι 49,1% οι άνδρες).

Διάγραμμα 6: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά φύλο, στο Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει την κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, για το 2021, κατά ομάδες ηλικιών και κατά φύλο. Για όλες τις εξεταζόμενες Χωρικές Ενότητες, παρατηρείται πως τα υψηλότερα ποσοστά καταγράφονται στις γυναίκες άνω των 75 ετών, ενώ τα χαμηλότερα ποσοστά καταγράφονται στα κορίτσια κάτω των 4 ετών. Επίσης, παρουσιάζονται σχετικά Διαγράμματα.

Πίνακας 15: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας και την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακές Ενότητες (2021).

ΜΟΝΙΜΟΣ ΠΛΗΘΥΣΜΟΣ																
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Ομάδες Ηλικιών															
	0-4	5-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44	45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75+
Σύνολο χώρας	Ανδρες															
	2,0%	2,3%	2,6%	2,6%	2,6%	2,6%	2,8%	3,3%	3,8%	3,8%	3,8%	3,4%	3,2%	2,8%	2,5%	4,8%
	Γυναίκες															
	1,9%	2,2%	2,5%	2,4%	2,4%	2,4%	2,7%	3,3%	3,8%	3,8%	3,9%	3,6%	3,5%	3,1%	2,8%	6,7%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	Ανδρες															
	2,0%	2,3%	2,7%	2,9%	3,0%	2,8%	2,8%	3,2%	3,6%	3,7%	3,8%	3,4%	3,4%	3,1%	2,7%	4,9%
	Γυναίκες															
	1,9%	2,1%	2,5%	2,7%	2,7%	2,3%	2,5%	3,0%	3,4%	3,5%	3,7%	3,5%	3,4%	3,1%	2,8%	6,8%
ΠΕ Αχαΐας	Ανδρες															
	2,1%	2,4%	2,8%	3,2%	3,5%	2,7%	2,6%	3,1%	3,6%	3,6%	3,6%	3,2%	3,1%	2,8%	2,5%	4,3%
	Γυναίκες															
	2,0%	2,2%	2,5%	3,0%	3,3%	2,5%	2,6%	3,2%	3,6%	3,6%	3,8%	3,5%	3,3%	3,0%	2,7%	5,8%
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	Ανδρες															
	2,1%	2,3%	2,7%	2,7%	2,4%	2,5%	2,5%	3,0%	3,4%	3,8%	4,0%	3,8%	3,7%	3,3%	2,8%	5,3%
	Γυναίκες															
	1,9%	2,1%	2,5%	2,5%	2,1%	2,1%	2,4%	2,9%	3,2%	3,5%	3,6%	3,5%	3,4%	3,1%	3,0%	8,0%

[74]

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντιθέσεις!

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

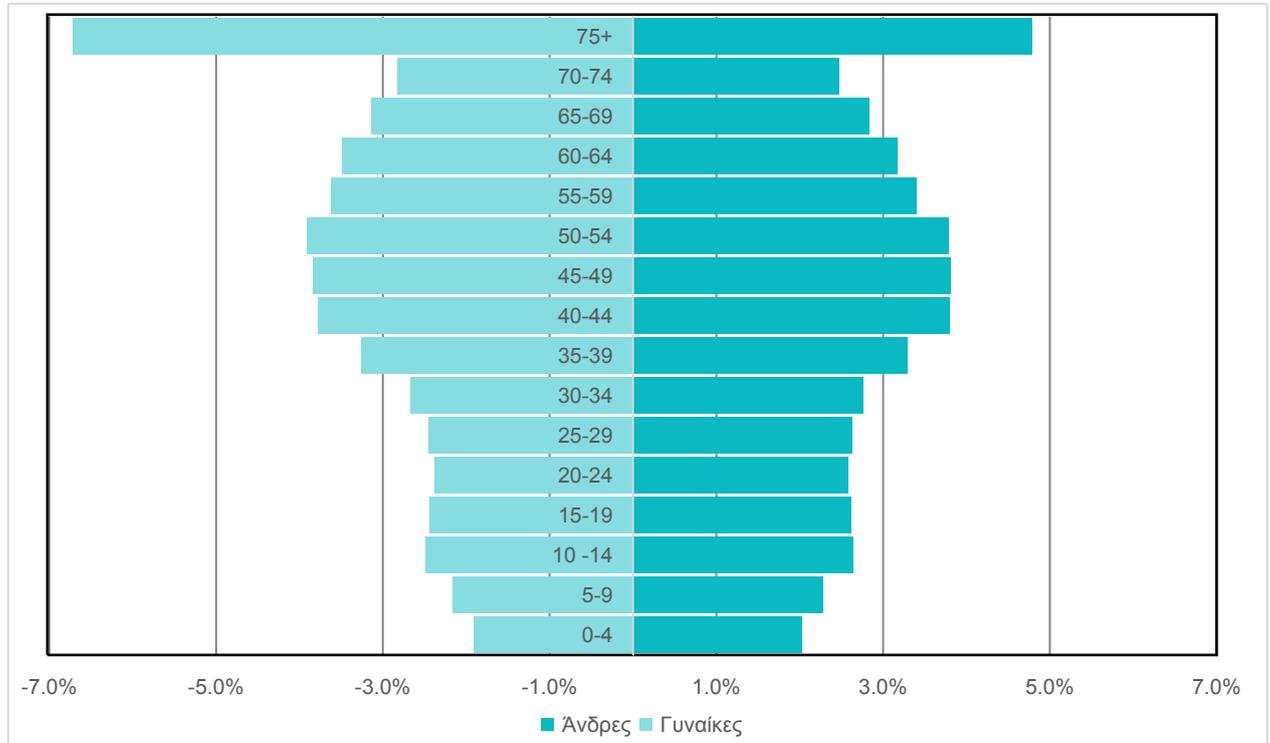
ΠΕ Ηλείας	Ανδρες															
	1,8%	2,1%	2,6%	2,4%	2,7%	3,3%	3,6%	3,6%	3,6%	3,7%	3,7%	3,5%	3,7%	3,3%	3,0%	5,6%
	Γυναίκες															
	1,7%	2,0%	2,4%	2,2%	2,0%	2,1%	2,3%	2,8%	3,1%	3,4%	3,5%	3,3%	3,5%	3,2%	3,0%	7,1%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

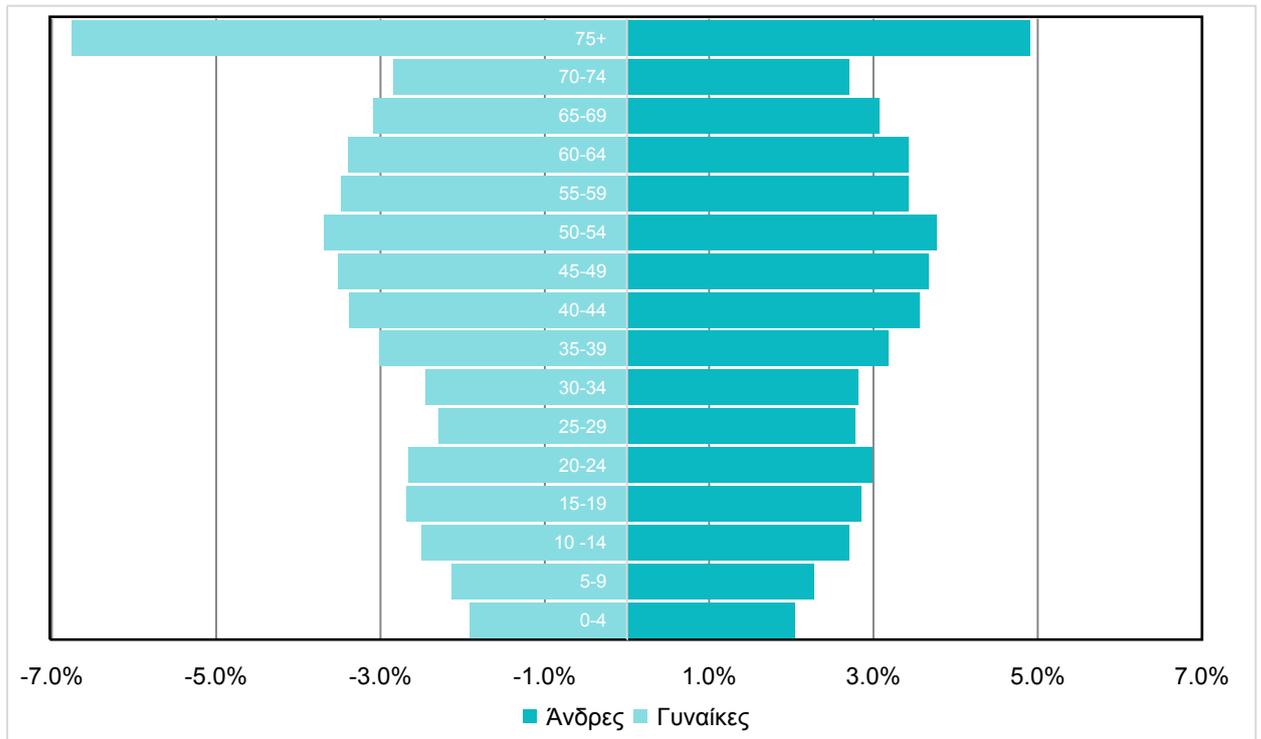

Διάγραμμα 7: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού, κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο, για το Σύνολο της Χώρας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 8: Ποσοστιαία κατανομή του μόνιμου πληθυσμού κατά ηλικιακή ομάδα και κατά φύλο για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

4.2. ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ

Ο ακόλουθος Πίνακας παρουσιάζει στοιχεία για τον αριθμό μελών των νοικοκυριών στο Σύνολο Χώρας και στην ΠΔΕ, ανά ΠΕ, για το έτος 2021. Το μέσο μέγεθος νοικοκυριού στη Δυτική Ελλάδα ήταν 2,4 μέλη/νοικοκυριό, ακολουθώντας την τάση της Επικράτειας (2,4 μέλη/νοικοκυριό). Παρόμοια, στην ΠΕ Αχαΐας, το μέσο μέγεθος νοικοκυριού εκτιμάται στα 2,4 μέλη/νοικοκυριό ενώ στις υπόλοιπες δύο ΠΕ (Αιτωλοακαρνανίας και Ηλείας), φτάνει στα 2,5 μέλη/νοικοκυριό. Επιπλέον, σε όλες τις εξεταζόμενες περιοχές, το υψηλότερο ποσοστό καταγράφεται στα νοικοκυριά με ένα μέλος (29%-35%) και ακολουθούν τα νοικοκυριά με 2 μέλη (26%-29%), με εξαίρεση την ΠΕ Ηλείας που έχουν ίδιο ποσοστό (29%).

Πίνακας 16: Νοικοκυριά κατά μέγεθος και μέλη αυτών στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ			Νοικοκυριά κατά αριθμό μελών (%)				
	ΣΥΝΟΛΟ	ΜΕΛΗ	ΜΕΣΟ ΜΕΓΕΘΟΣ	1 ΜΕΛΟΣ	2 ΜΕΛΗ	3 ΜΕΛΗ	4 ΜΕΛΗ	5+ ΜΕΛΗ
Σύνολο χώρας	4.332.456	10.270.092	2,4	32%	28%	18%	15%	6%
Περιφέρεια	257.340	630.061	2,4	32%	28%	17%	15%	8%

[77]

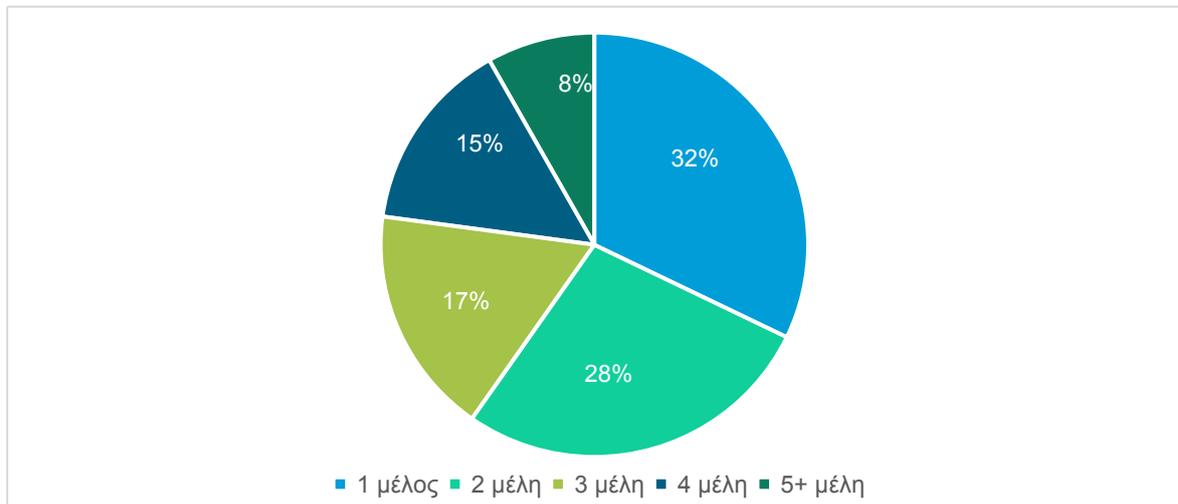
Δυτικής Ελλάδας								
ΠΕ Αχαΐας	125.084	298.831	2,4	35%	26%	17%	15%	7%
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	76.419	189.108	2,5	30%	29%	17%	15%	9%
ΠΕ Ηλείας	55.834	142.117	2,5	29%	29%	18%	15%	9%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Τα ακόλουθα Διαγράμματα απεικονίζουν το ποσοστό των νοικοκυριών, κατά μέλη, για το σύνολο της ΠΔΕ και ανά ΠΕ ξεχωριστά.

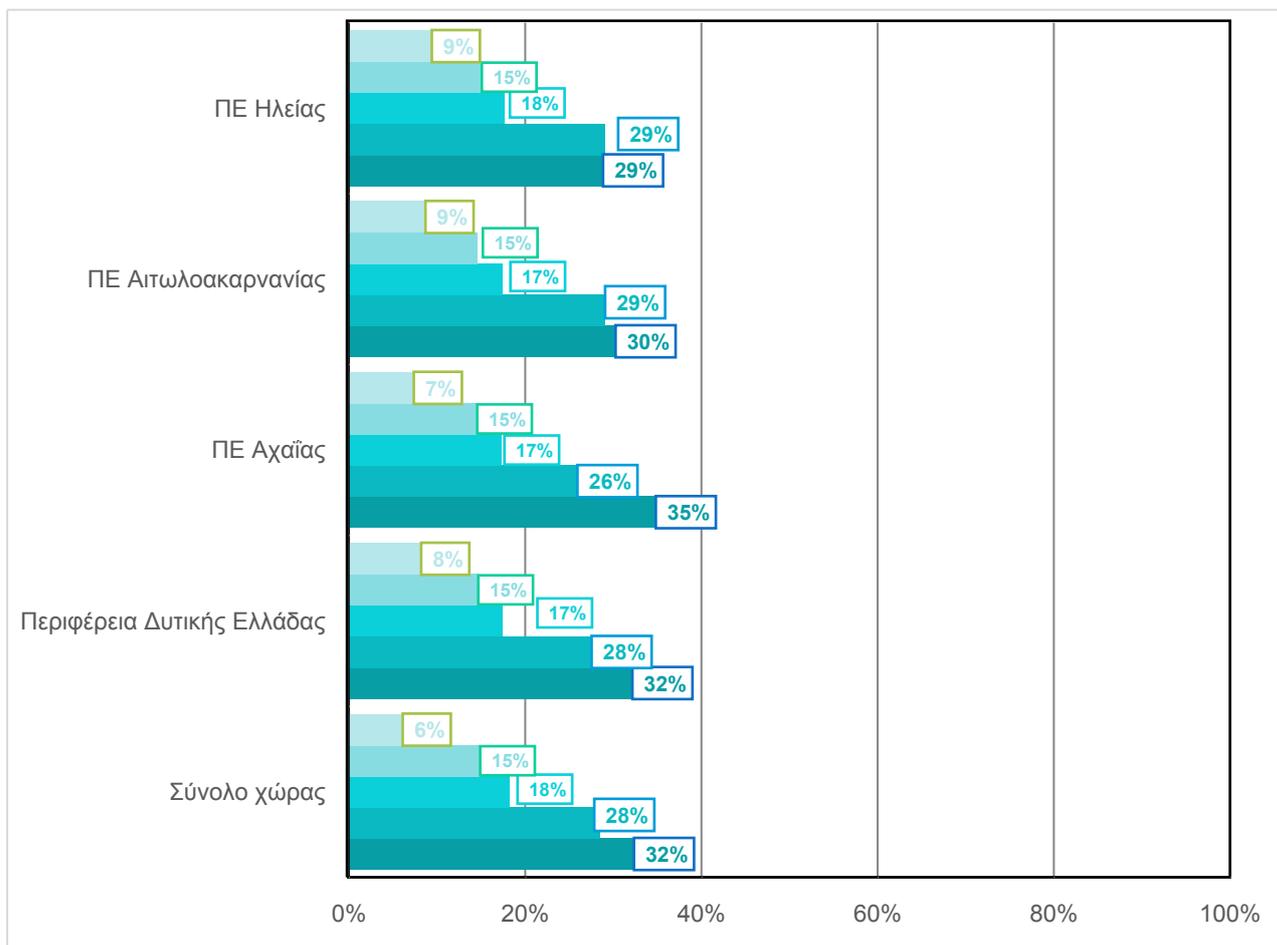

Διάγραμμα 9: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & *ιδία επεξεργασία.*

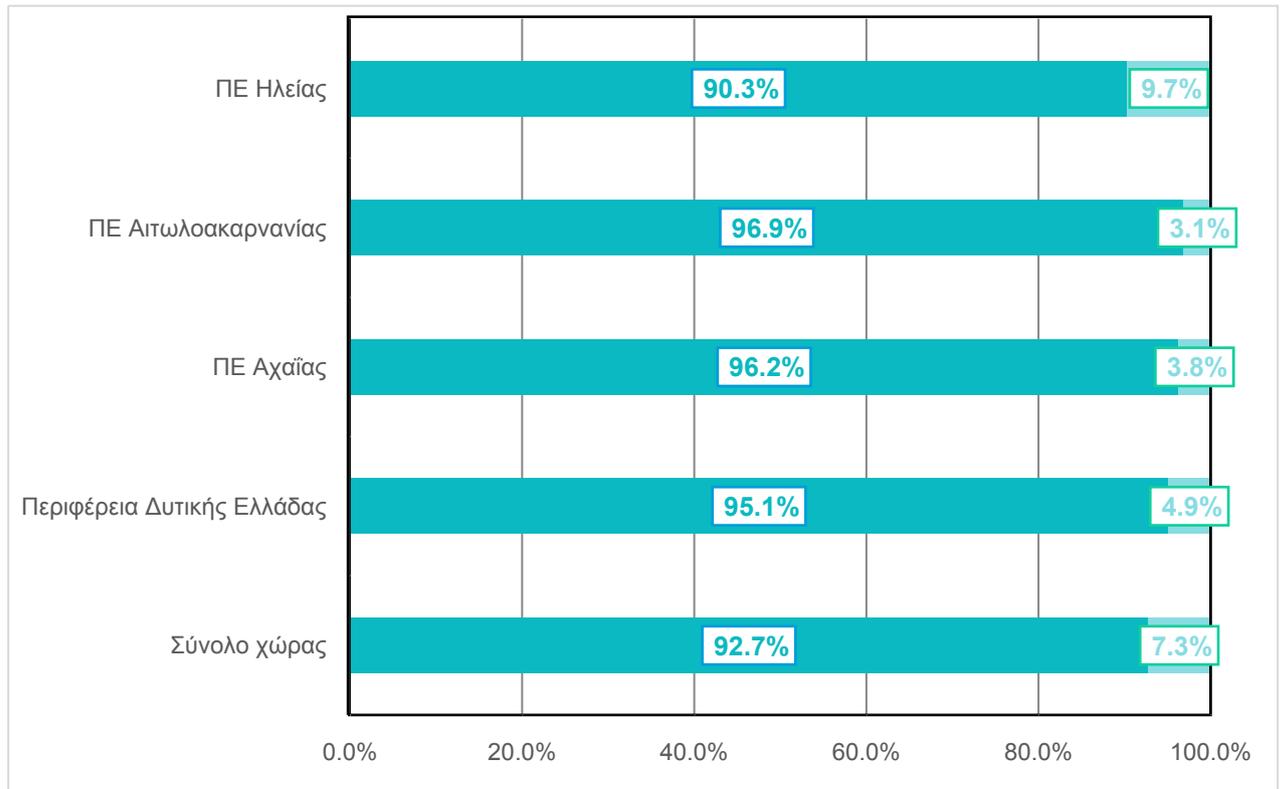
Διάγραμμα 10: Ποσοστό (%) νοικοκυριών κατά μέλη αυτών για το σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και για τις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2025 & *ιδία επεξεργασία.*

Το Διάγραμμα 11 παρουσιάζει την υπηκοότητα των μόνιμων κατοίκων του Συνόλου της Χώρας, της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και των ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν, για το έτος 2021. Στην Ελλάδα το 92,7% διαθέτει ελληνική υπηκοότητα έναντι του 7,3% που διαθέτει μη ελληνική. Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας τα ποσοστά διαφέρουν, καταγράφοντας 95,1% σε μόνιμους κατοίκους ελληνικής υπηκοότητας ενώ μόλις το 4,9% δηλώνει πως διαθέτει υπηκοότητα κάποιας άλλης χώρας. Όσον αφορά στις ΠΕ της ΠΔΕ, παρόλο που η ΠΕ Αχαΐας και η ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας ακολουθούν την τάση της Περιφέρειας στην οποία ανήκουν, στην ΠΕ Ηλείας παρατηρείται ότι 1 στους 10 μόνιμους κατοίκους δεν έχει ελληνική υπηκοότητα.

Διάγραμμα 11: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες ιθαγένειας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Όπως προκύπτει από τον ακόλουθο Πίνακα, η πλειοψηφία των μόνιμων κατοίκων με υπηκοότητα διαφορετική της ελληνικής, προέρχεται από χώρες Ευρώπης εκτός ΕΕ (48%-79%). Ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι στο Σύνολο της Χώρας, στην ΠΔΕ και στην ΠΕ Ηλείας, η δεύτερη πολυπληθέστερη ομάδα είναι άτομα από χώρες της Ασίας, με την ΠΕ Ηλείας να φτάνει στο 40%, ενώ στην ΠΕ Αχαΐας και Αιτωλοακαρνανίας, κατοικούν κυρίως άτομα από χώρες ΕΕ εκτός Ελλάδας.

Πίνακας 17: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά ομάδες υπηκοοτήτων εκτός Ελλάδας, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΧΩΡΕΣ							Χωρίς δηλωθείσα χώρα	Χωρίς Ιθαγένεια ή Αδιευκρίνιστη Ιθαγένεια
	ΕΕ εκτός Ελλάδας	Ευρώπης εκτός ΕΕ	Αφρικής	Καραϊβικής, Νότιας ή Κεντρικής Αμερικής	Βόρειας Αμερικής	Ασίας	Ωκεανίας		
Σύνολο χώρας	15%	57%	4%	0%	1%	21%	0%	0%	0%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	13%	61%	1%	0%	1%	22%	0%	0%	0%
ΠΕ Αχαΐας	18%	68%	2%	0%	1%	9%	1%	1%	1%
ΠΕ Αιτωλο/νίας	12%	79%	1%	0%	1%	6%	0%	0%	0%
ΠΕ Ηλείας	10%	48%	1%	0%	0%	40%	0%	0%	0%

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει το εκπαιδευτικό επίπεδο σε εθνικό και περιφερειακό (ΠΔΕ) επίπεδο, για το έτος 2021. Όπως παρατηρείται, η πλειοψηφία των μόνιμων κατοίκων της Ελλάδας είναι απόφοιτοι Λυκείου (27%) ή κατέχουν Διδακτορικό / Μεταπτυχιακό / Πτυχίο Πανεπιστημίου-Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, Ανώτερων Επαγγελματικών Σχολών και ισότιμων σχολών (21%). Όσον αφορά στην ΠΔΕ, το υψηλότερο ποσοστό του πληθυσμού είναι απόφοιτοι Λυκείου (Γενικού, Επαγγελματικού, Εκκλησιαστικού κ.λπ. ή εξαταξίου Γυμνασίου) (28%) ή διαθέτουν μόνο απολυτήριο Δημοτικού (24%).

Εξετάζοντας την Περιφέρεια, σε επίπεδο ΠΕ, παρατηρούνται τα ακόλουθα:

- ΠΕ Αχαΐας: η πλειοψηφία κατέχει απολυτήριο Λυκείου (31%), ενώ οι απόφοιτοι Δημοτικού και οι κατέχοντες Διδακτορικού/Μεταπτυχιακού/Πτυχίου Πανεπιστημίου-Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, Ανώτερων Επαγγελματικών Σχολών και ισότιμων σχολών καταγράφουν το ίδιο ποσοστό (19%).
- ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας και ΠΕ Ηλείας: οι περισσότεροι μόνιμοι κάτοικοι έχουν ολοκληρώσει μόνο το Δημοτικό και ξεπερνούν το ¼ των κατοίκων (ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας: 28% και ΠΕ Ηλείας: 31%), ενώ το δεύτερο υψηλότερο

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντίχεις!

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

ποσοστό, και συγκεκριμένα το $\frac{1}{4}$ των μόνιμων κατοίκων (25%), έχουν καταφέρει να ολοκληρώσουν τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση.

Πίνακας 18: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Διδακτορικό / Μεταπτυχιακό / Πτυχίο Πανεπιστημίου-Πολυτεχνείου, ΑΤΕΙ, ΑΣΠΑΙΤΕ, Ανώτερων Επαγγελματικών Σχολών και ισότιμων σχολών	Πτυχίο μεταδευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (ΙΕΚ, Κολέγια κλπ.)	Απολυτήριο Λυκείου (Γενικού, Επαγγελματικού, Εκκλησιαστικού κ.λπ. ή εξαταξίου Γυμνασίου)	Πτυχίο Επαγγελματικών Σχολών / Απολυτήριο τριτάξιου Γυμνασίου	Απολυτήριο Δημοτικού	Εγκατέλειψε ή δε φοίτησε στο Δημοτικό, αλλά γνωρίζει γραφή και ανάγνωση / Ολοκλήρωσε την προσχολική αγωγή / Δεν γνωρίζει γραφή και ανάγνωση	Μη κατατασσόμενοι (άτομα γεννηθέντα μετά την 1/1/2016)
Σύνολο χώρας	21%	6%	27%	13%	19%	9%	5%
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	16%	4%	28%	13%	24%	11%	5%
ΠΕ Αχαΐας	19%	4%	31%	12%	19%	9%	5%
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	14%	4%	25%	14%	28%	12%	5%

[84]

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντιθέσεις!

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

ΠΕ Ηλείας	11%	3%	25%	15%	31%	12%	4%
------------------	-----	----	-----	-----	-----	-----	----

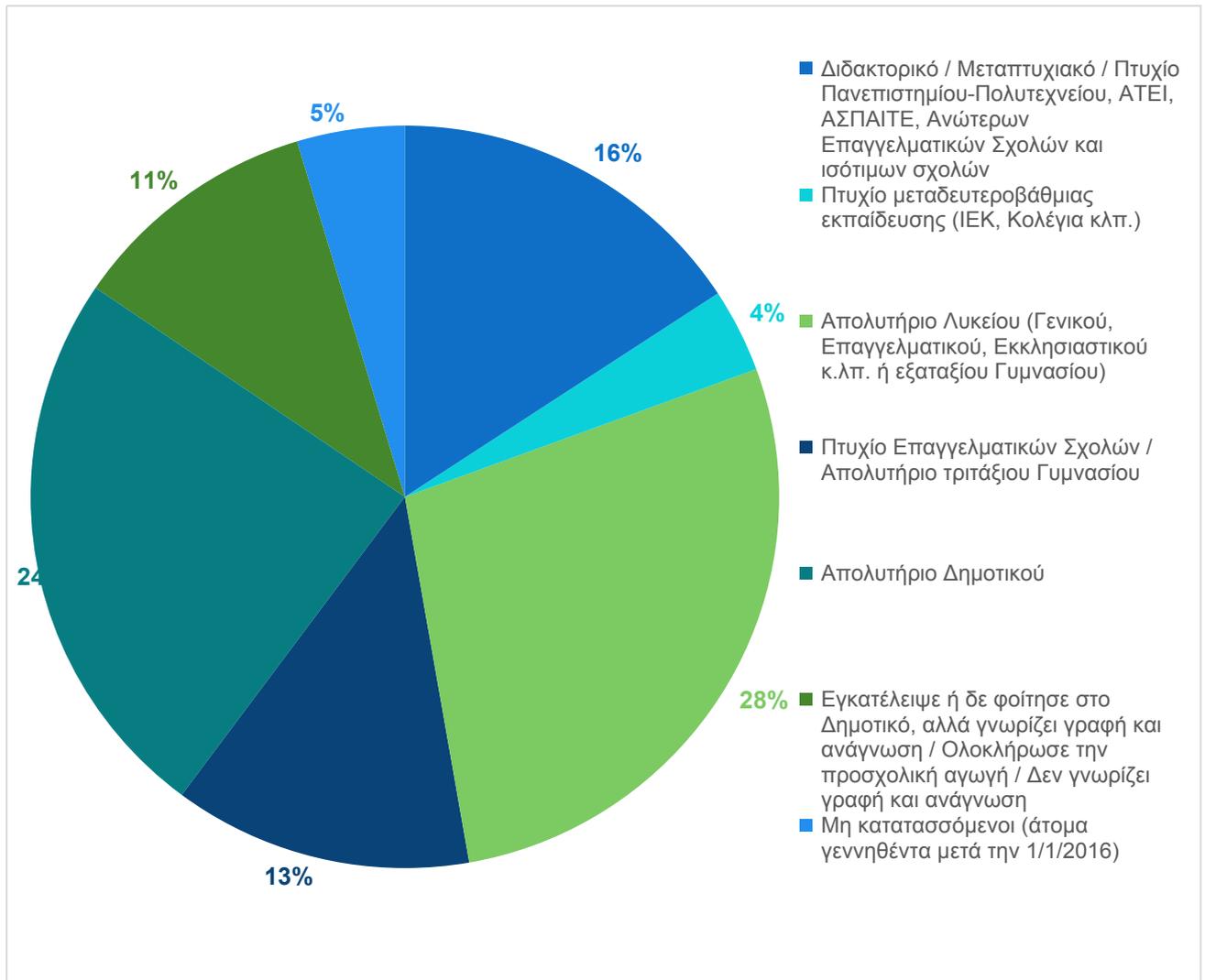
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

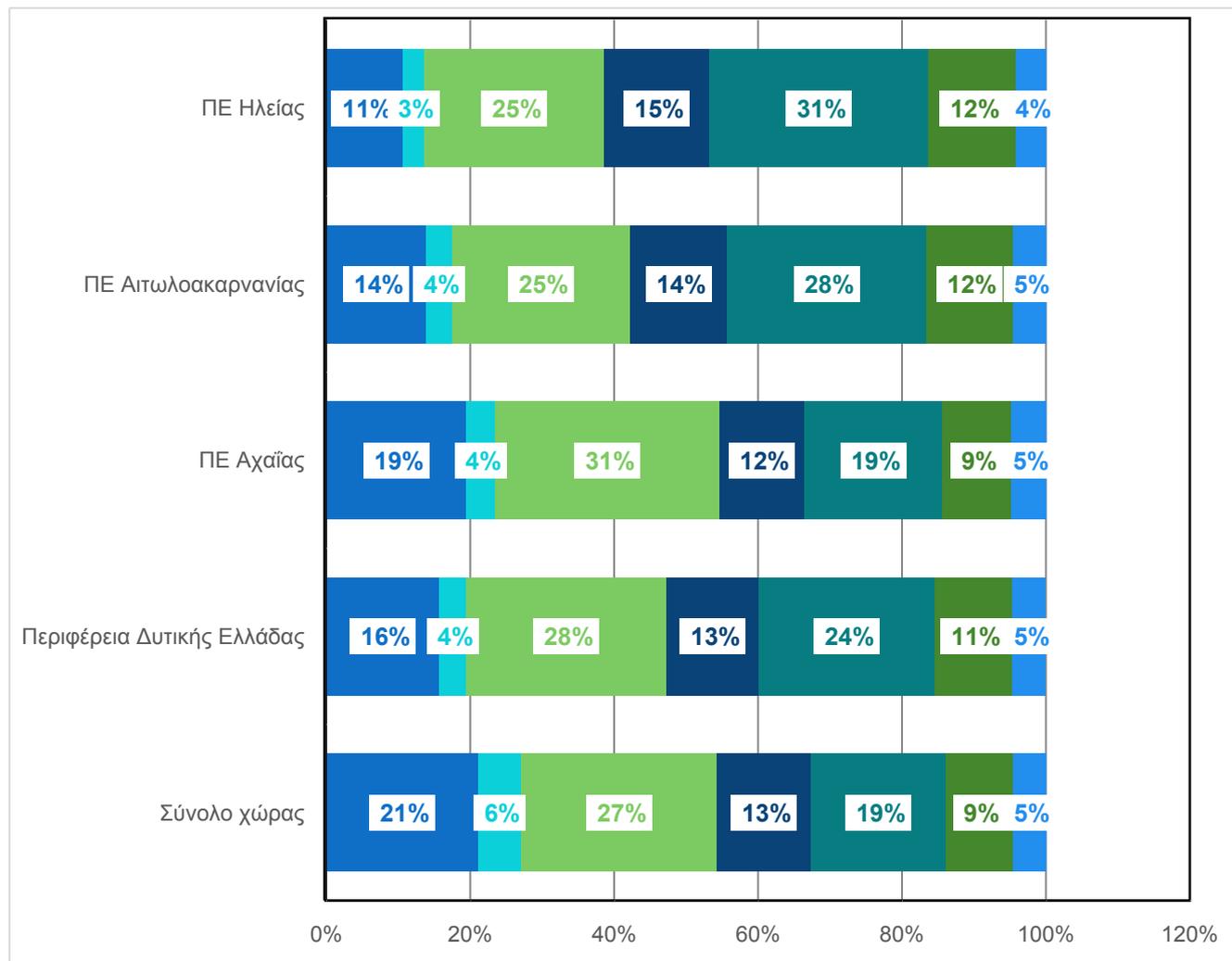
Τα δύο ακόλουθα Διάγραμμα παρουσιάζουν την ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021). Το πρώτο απεικονίζει το σύνολό της, ενώ το δεύτερο εξειδικεύει ανά ΠΕ.

Διάγραμμα 12: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 13: Ποσοστιαία αποτύπωση του μόνιμου πληθυσμού, κατά επίπεδο εκπαίδευσης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Ο Πίνακας και το Διάγραμμα που ακολουθούν απεικονίζουν το ποσοστό των κατοίκων που βρίσκονται σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, κατά τα έτη 2020-2024, σε επίπεδο ΕΕ (των 27 χωρών), στο Σύνολο της Χώρας και στην ΠΔΕ. Παρατηρείται μία σταθερή βελτίωση στους δείκτες κινδύνου φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού κατά την περίοδο 2020-2024, με την ΕΕ να παραμένει σχετικά σταθερή γύρω στο 21%, την Ελλάδα να σημειώνει μια σημαντική μείωση από 27,4% το 2020 σε 26,9% το 2024 και την Περιφέρεια να εμφανίζει τη μεγαλύτερη βελτίωση με πτώση από 43,7% σε 35,2% (μείωση της τάξης του 19,5%). Παρά τη θετική εξέλιξη, το ποσοστό της ΠΔΕ παραμένει σχεδόν διπλάσιο από τον ευρωπαϊκό ΜΟ. Η Ελλάδα συνολικά, αν και βελτιώνεται, εξακολουθεί να υστερεί κατά περίπου 6 ποσοστιαίες μονάδες από τον ευρωπαϊκό ΜΟ.

[87]

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντίχεις!

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

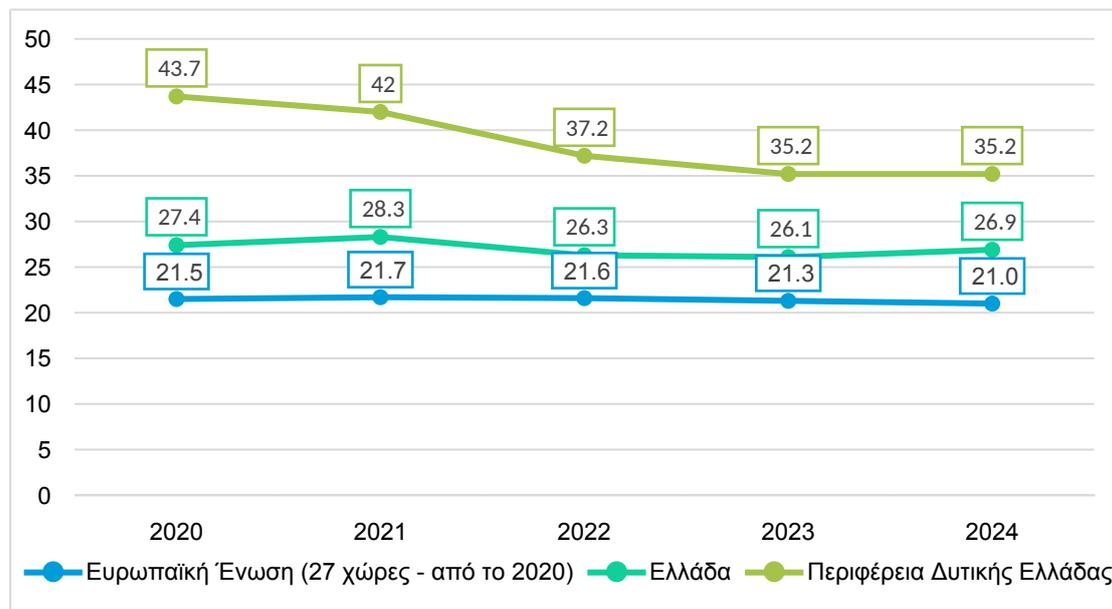

Πίνακας 19: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΠΟΣΟΣΤΟ (%)				
	2020	2021	2022	2023	2024
Ευρωπαϊκή Ένωση (27 Χώρες)	21,5	21,7	21,6	21,3	21,0
Ελλάδα	27,4	28,3	26,3	26,1	26,9
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	43,7	42	37,2	35,2	35,2

Πηγή: Eurostat, 2025 (Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01n/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc_pe.ilc_peps & https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps11n/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc_pe.ilc_peps), & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 14: Ποσοστό ατόμων σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού Ευρωπαϊκή Ένωση, στην Ελλάδα και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).

Πηγή: Eurostat, 2025 (Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps01n/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc_pe.ilc_peps & https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ilc_peps11n/default/table?lang=en&category=livcon.ilc.ilc_pe.ilc_peps) & ίδια επεξεργασία.

ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
ΔΥΤΙΚΗΣ
ΕΛΛΑΔΑΣ
χέρια αντίχεις!

Περιφερειακό
Παρατηρητήριο
Κοινωνικής Ένταξης
Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

4.3. ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΕΣ

Ο Πίνακας που ακολουθεί παρουσιάζει τον οικονομικά ενεργό και μη ενεργό πληθυσμό, στο Σύνολο της Χώρας, στην ΠΔΕ και στις ΠΕ αυτής, για το έτος 2021.

[90]

Με τη συγχρηματοδότηση
της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Πίνακας 20: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός, απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, άνεργοι στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

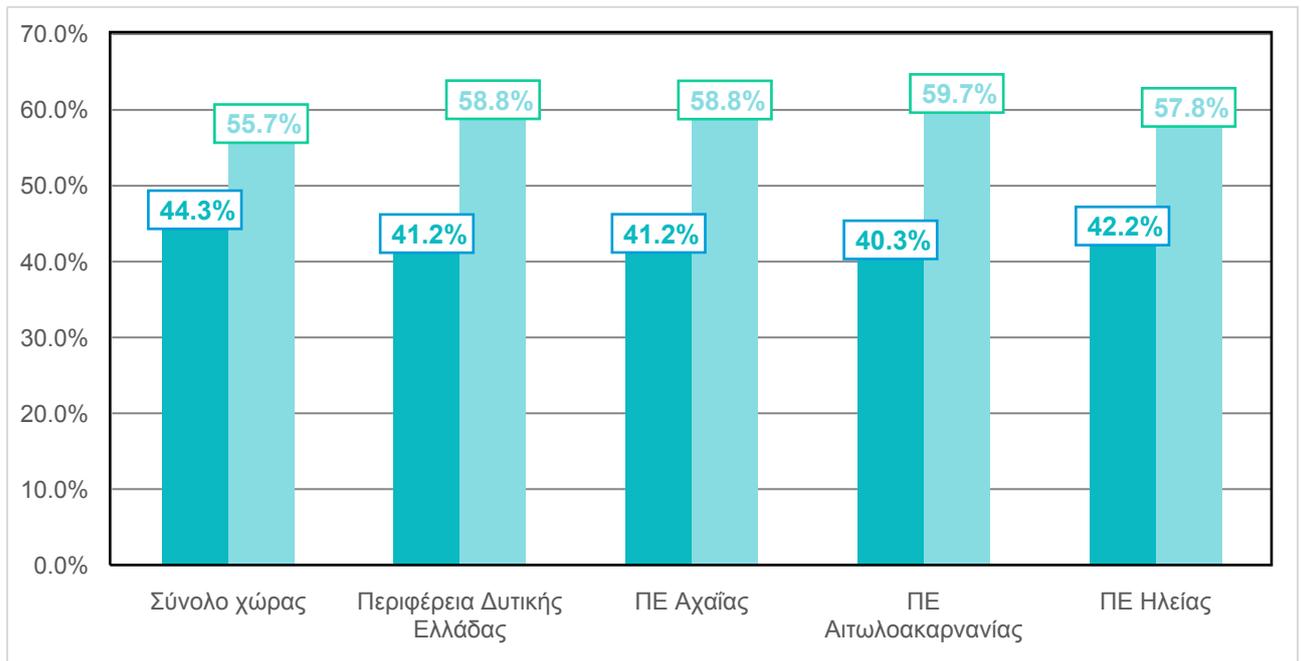
ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	ΣΥΝΟΛΟ	ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΑΣΧΟΛΙΑΣ						
		Οικονομικά ενεργοί						Οικονομικά μη ενεργοί
		Σύνολο	Απασχολούμενοι				Άνεργοι	
			Σύνολο	Πρωτογενής τομέας	Δευτερογενής τομέας	Τριτογενής τομέας		
Σύνολο χώρας	10.482.487	4.645.760	3.986.515	364.124	594.601	3.027.790	659.248	5.836.726
Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας	648.220	266.912	217.748	44.053	27.543	146.152	49.161	381.311
ΠΕ Αχαΐας	305.979	126.079	102.739	9.153	13.870	79.715	23.342	179.897
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	192.346	77.609	62.149	15.107	8.275	38.766	15.458	114.735
ΠΕ Ηλείας	149.895	63.225	52.861	19.792	5.397	27.672	10.360	86.674

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

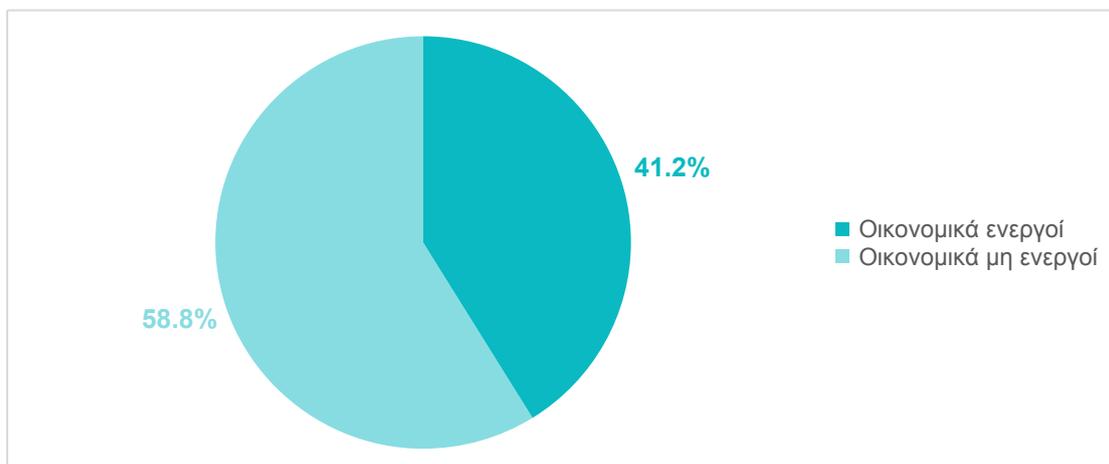
Από τα Διαγράμματα που ακολουθούν προκύπτει πως η πλειοψηφία των μόνιμων κατοίκων και στις πέντε εξεταζόμενες Χωρικές Ενότητες είναι οικονομικά μη ενεργοί. Συγκεκριμένα στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, το ποσοστό των οικονομικά ενεργών εκτιμάται στο 41,2%, ελαφρώς χαμηλότερο από το σύνολο της χώρας (44,3%) έναντι του 58,8% που αποτελείται από τους οικονομικά μη ενεργούς (55,7% στο σύνολο της χώρας).

Διάγραμμα 15: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά Περιφερειακή Ενότητα (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 16: Οικονομικά ενεργός και μη ενεργός πληθυσμός στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).

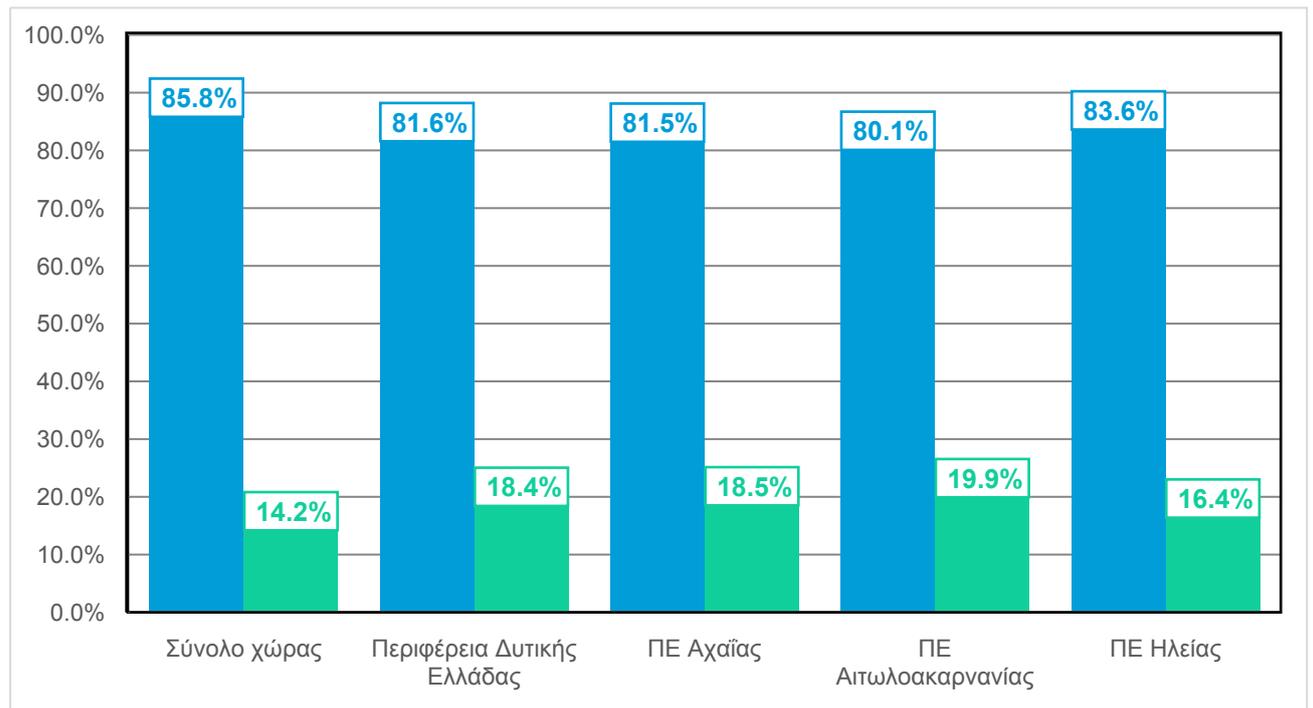

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

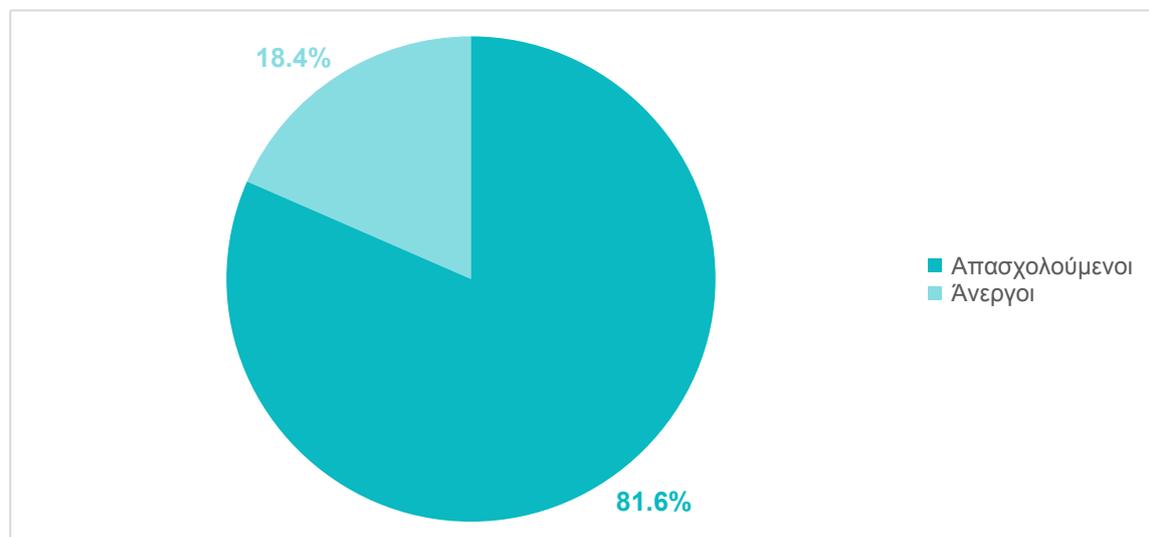
Σύμφωνα με τα κατωτέρω Διαγράμματα, το 81,6% των οικονομικά ενεργών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας είναι απασχολούμενοι και το 18,4% δηλώνουν άνεργοι. Ωστόσο, τα αντίστοιχα ποσοστά στην Επικράτεια είναι 85,8% και 14,2% αντίστοιχα.

Διάγραμμα 17: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στο Σύνολο της Χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

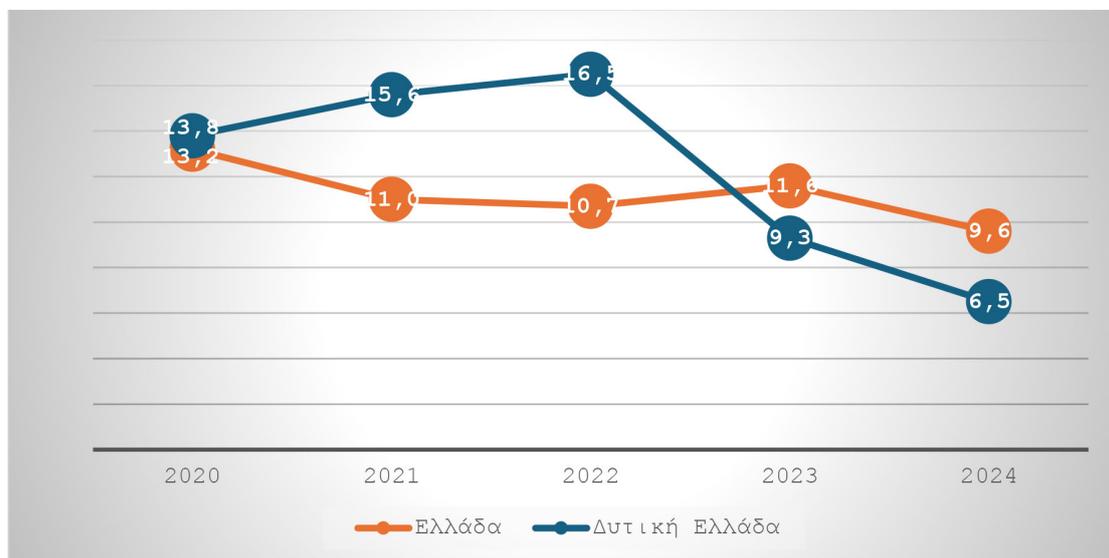
Διάγραμμα 18: Απασχολούμενοι και Άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Το κατωτέρω Διάγραμμα απεικονίζει τους νέους που είναι εκτός απασχόλησης και εκπαίδευσης-κατάρτισης, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024). Αναλυτικά, η Ελλάδα ξεκινά το 2020 από την τιμή 3,7, καταγράφει σημαντική πτώση στο 1,1 το 2021 και περαιτέρω μείωση στο 0,9 το 2022, για να εμφανίσει αύξηση στο 11,5 το 2023 και τέλος μικρή μείωση στο 9,6 το 2024. Η Δυτική Ελλάδα ξεκινά από την ίδια τιμή με την Ελλάδα το 2020 (3,7), αυξάνεται στο 5,7 το 2021, φτάνει στη μέγιστη τιμή της στο 6,7 το 2022, για να μειωθεί στο 9,3 το 2023 και να συνεχίσει την πτωτική τάση στο 6,5 το 2024. Βασικό χαρακτηριστικό είναι ότι κατά την περίοδο 2021-2022 παρατηρούνται εντελώς αντίθετες κινήσεις, με την Ελλάδα να καταγράφει συνεχή μείωση ενώ η Δυτική Ελλάδα εμφανίζει σταδιακή αύξηση. Το 2023 αποτελεί σημείο καμπής καθώς η Ελλάδα εμφανίζει την πιο δραματική αύξηση της περιόδου, ενώ η Δυτική Ελλάδα αρχίζει πτωτική πορεία. Στο τέλος της περιόδου, και οι δύο δείκτες κινούνται προς μείωση, αλλά η Ελλάδα διατηρεί υψηλότερες τιμές από τη Δυτική Ελλάδα. Ουσιαστικά, το Διάγραμμα αποκαλύπτει μια σαφή απόκλιση στην εξέλιξη των δύο περιοχών, με την εθνική τάση να διαφοροποιείται σημαντικά από την περιφερειακή, ενώ η περίοδος 2022-2023 φαίνεται να είναι κρίσιμη, καθώς οι τάσεις αντιστρέφονται δραματικά.

Διάγραμμα 19: Νέοι εκτός απασχόλησης και εκπαίδευσης-κατάρτισης, στο Σύνολο της Χώρας και στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2020-2024).

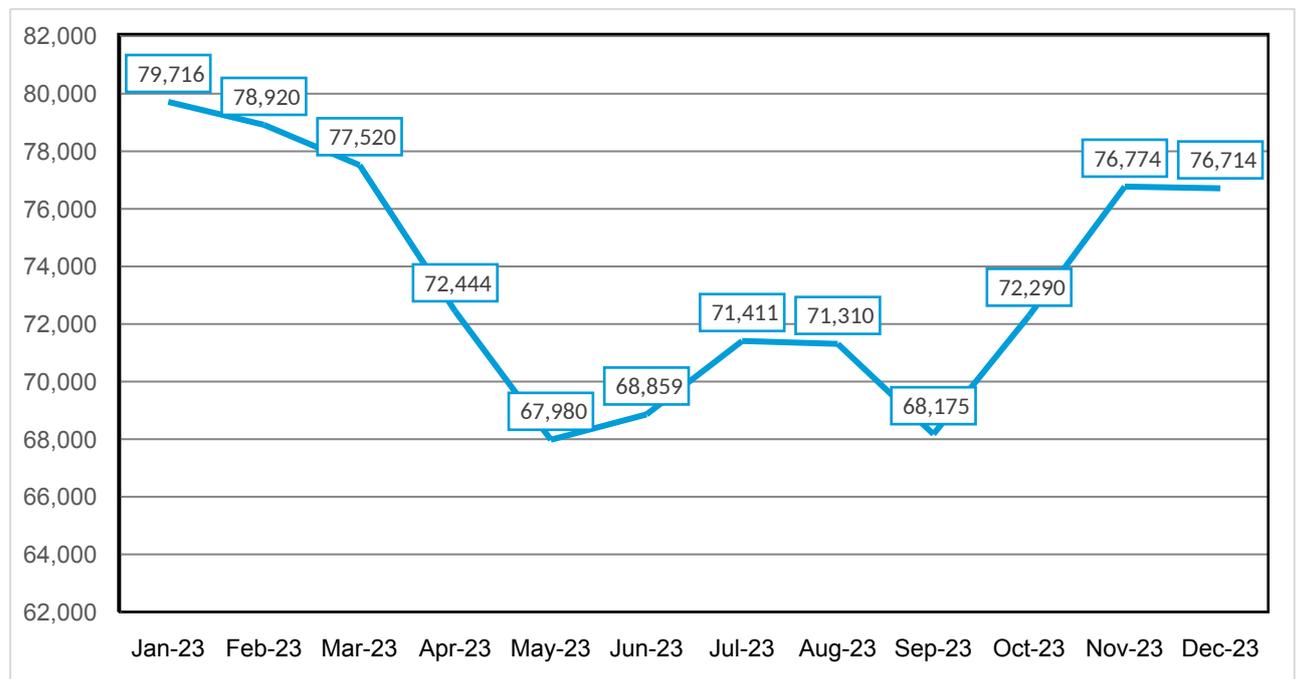
Πηγή: Eurostat & Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/category/statistika-stoicheia/>)

Το Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει στοιχεία από το Μηχανισμό Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας¹⁰. Σύμφωνα με τα πρόσφατα διαθέσιμα στοιχεία για την ανεργία (Δεκέμβριος του 2023), το σύνολο των ανέργων στην Περιφέρεια Δυτικής

¹⁰ <https://mdaae.gr/data/engegrammenoi-anergoi-ana-dimo/>

Ελλάδας έφτανε τους 76.714 κατοίκους, εκ των οποίων οι 29.701 ήταν άνδρες (38,7%) ενώ οι 47.013 ήταν γυναίκες (61,3%). Εξετάζοντας την ανεργία της ΠΔΕ ανά μήνα του 2023, τον Ιανουάριο καταγράφεται ο υψηλότερος αριθμός ανέργων (79.716) ενώ τον Μάιο ο χαμηλότερος (67.980). Την ίδια τάση ακολουθούν και οι τρεις ΠΕ που εντάσσονται στην ΠΔΕ, με εξαίρεση την ΠΕ Αχαΐας, όπου ο χαμηλότερος αριθμός ανέργων καταγράφεται τον Σεπτέμβριο, με μικρή διαφορά σε σχέση με τον Μάιο.

Διάγραμμα 20: Εγγεγραμμένοι άνεργοι στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας ανά μήνα για το έτος 2023.

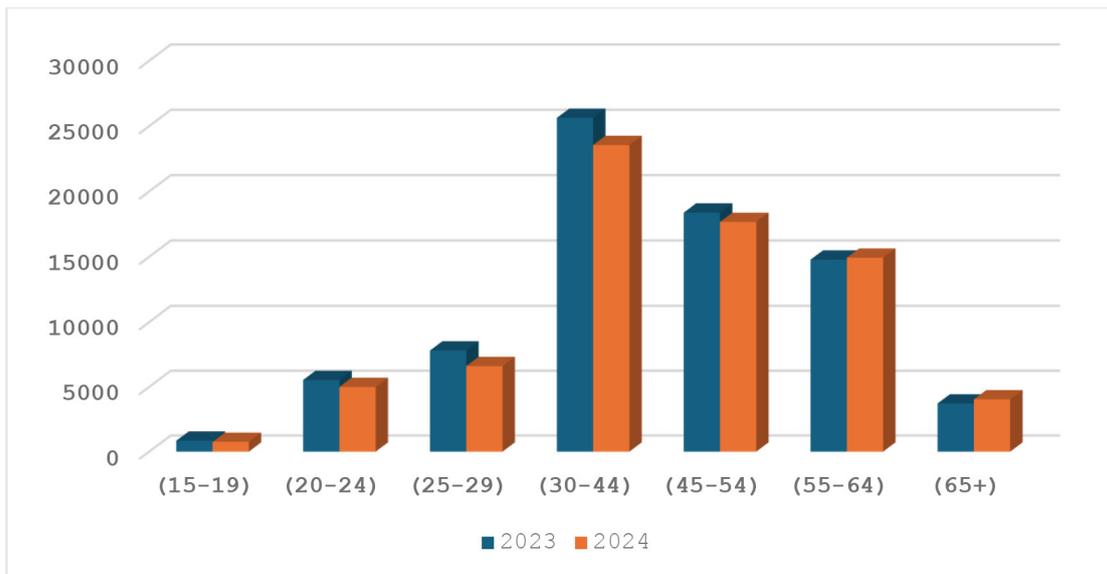

Πηγή: Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών της Αγοράς Εργασίας (Διαθέσιμο στο: <https://mdaae.gr/data/engegrammenoi-anergoi-ana-perifereia/>) & ίδια επεξεργασία.

Το Διάγραμμα που παρουσιάζεται στη συνέχεια, παρουσιάζει τους εγγεγραμμένους ανέργους, ανά ηλικιακή ομάδα, στην ΠΔΕ, για τα έτη 2023 και 2024. Τα στοιχεία και για τα δύο έτη αναφοράς αναδεικνύουν ότι το μεγαλύτερο μέρος των εγγεγραμμένων ανέργων στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας συγκεντρώνεται στις ηλικιακές κατηγορίες 30–44 ετών και 45–54 ετών. Το γεγονός αυτό υποδηλώνει πως η ανεργία δεν πλήττει μόνο τους νεότερους, αλλά κυρίως άτομα σε παραγωγική και οικογενειακά απαιτητική φάση της ζωής τους, με σημαντικές επιπτώσεις τόσο στο εισόδημα των νοικοκυριών όσο και στη γενικότερη κοινωνική συνοχή. Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι η ομάδα των 55–64 ετών καταγράφει ένα υψηλό μερίδιο του πληθυσμού, γεγονός που αντανάκλα τις δυσκολίες επανένταξης των μεγαλύτερων ηλικιακά εργαζομένων στην αγορά εργασίας. Αντιθέτως, οι νεότερες ηλικιακές ομάδες (15–24 ετών) και οι άνω των 65 ετών αποτελούν μικρό πληθυσμό, υποδηλώνοντας είτε χαμηλότερη συμμετοχή στην αναζήτηση εργασίας είτε διαφοροποιημένες επαγγελματικές και κοινωνικές συνθήκες.

Συνολικά, οι αριθμοί αυτοί σκιαγραφούν μια εικόνα έντονης συγκέντρωσης της ανεργίας στις μέσες παραγωγικές ηλικίες, στοιχείο που αναδεικνύει την ανάγκη για στοχευμένες πολιτικές στήριξης, τόσο με δράσεις επανεκπαίδευσης και κατάρτισης όσο και με μέτρα ενίσχυσης της απασχόλησης σε κλάδους με προοπτικές ανάπτυξης.

Διάγραμμα 21: Συνολική ανεργία στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, ανά ηλικιακή κατηγορία (2023 και 2024).

Πηγή: Eurostat & Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/category/statistika-stoicheia/>)

Η μελέτη του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών αποτελεί έναν από τους πιο κρίσιμους δείκτες για την αποτύπωση της οικονομικής ευημερίας και της κοινωνικής συνοχής σε περιφερειακό επίπεδο. Το διαθέσιμο εισόδημα αποτυπώνει το σύνολο των πόρων που έχουν τα νοικοκυριά στη διάθεσή τους για κατανάλωση και αποταμίευση, μετά την αφαίρεση των φόρων και των κοινωνικών εισφορών, και επομένως αποτελεί άμεσο μέτρο του βιοτικού επιπέδου. Η εξέλιξή του επιτρέπει την εκτίμηση των οικονομικών πιέσεων που ασκούνται στα νοικοκυριά, την αξιολόγηση της αγοραστικής τους δύναμης και την κατανόηση των επιπτώσεων των κοινωνικοοικονομικών κρίσεων, αλλά και της αποτελεσματικότητας των πολιτικών κοινωνικής προστασίας.

Στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, η πορεία του διαθέσιμου εισοδήματος κατά την περίοδο 2012–2022 παρουσιάζει σημαντικές διακυμάνσεις. Στα πρώτα χρόνια της περιόδου (2012–2016), οι τιμές παραμένουν σχετικά χαμηλές, κυμαινόμενες γύρω στα 6.200–6.300 εκατομμύρια πρότυπα αγοραστικής δύναμης (PPS), γεγονός που αντανακλά τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης και της λιτότητας, με εξαίρεση το 2013 που η τιμή είχε πέσει στα 5.961,06.

Από το 2017 καταγράφεται μια τάση ανόδου, η οποία όμως δεν είναι γραμμική. Συγκεκριμένα, το διαθέσιμο εισόδημα αυξάνεται από τα 6.497,40 εκατομμύρια το 2017 στα 6.819,29 το 2019, με μια ενδιάμεση υποχώρηση το 2018 (6.396,26). Το 2020 εμφανίζεται εκ νέου μείωση (6.560,04).

Η εικόνα αντιστρέφεται την τριετία 2020–2022, οπότε παρατηρείται σαφής βελτίωση. Το διαθέσιμο εισόδημα αυξάνεται σημαντικά το 2021 (7.116,48) και φτάνει στο υψηλότερο επίπεδο της περιόδου το 2022 (7.519,81), γεγονός που πιθανότατα συνδέεται με την ανάκαμψη της οικονομικής δραστηριότητας και την υλοποίηση μέτρων στήριξης σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις.

Συνολικά, η ανάλυση του διαθέσιμου εισοδήματος των νοικοκυριών της ΠΔΕ παρουσιάζονται στον ακόλουθο Πίνακα. Η Περιφέρεια ακολουθεί μια πορεία σταδιακής ενίσχυσης του διαθέσιμου εισοδήματος, αν και εξακολουθεί να εμφανίζει ευπάθειες σε περιόδους κρίσεων.

Πίνακας 21: Διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012-2022).

ΔΙΑΘΕΣΙΜΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ	ΕΥΡΩ										
	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ	6.214,43	5.961,06	6.291,96	6.242,47	6.253,85	6.497,40	6.396,26	6.819,29	6.560,04	7.116,48	7.519,81

Χρονική συχνότητα: Ετήσια

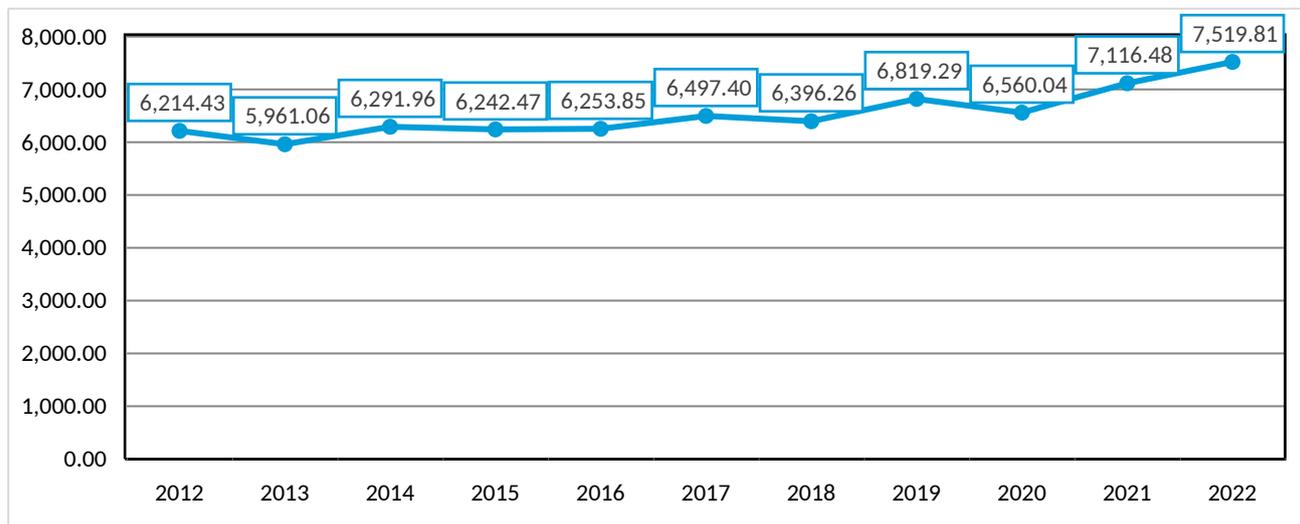
Μονάδα μέτρησης: Εκατομμύρια πρότυπα αγοραστικής δύναμης (PPS, ΕΕ27 από το 2020)

Κατεύθυνση ροής: Ισοζύγιο

Δείκτης εθνικών λογαριασμών (ΕΕΚ 2010): Διαθέσιμο εισόδημα, καθαρό

Πηγή: Eurostat, 2025 (Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00026/default/table?lang=en&category=t_reg.t_reg_e_co) & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 22: Διαθέσιμο εισόδημα νοικοκυριών στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2012-2022).

Πηγή: Eurostat 2025 (Διαθέσιμο στο: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tgs00026/default/table?lang=en&category=t_reg.t_reg_e_co) & ίδια επεξεργασία.

Η μέση μηνιαία δαπάνη των νοικοκυριών αποτελεί έναν σημαντικό δείκτη για την εκτίμηση του βιοτικού επιπέδου και της αγοραστικής δύναμης των πολιτών. Ο δείκτης αυτός αποτυπώνει το ύψος των χρηματικών πόρων που διαθέτουν τα νοικοκυριά σε μηνιαία βάση για κατανάλωση, καλύπτοντας βασικές και μη βασικές ανάγκες. Η ανάλυσή του σε περιφερειακό επίπεδο αναδεικνύει τις χωρικές ανισότητες και τις διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στο εσωτερικό της χώρας, οι οποίες συχνά συνδέονται με την οικονομική ανάπτυξη, την απασχόληση, την παραγωγική διάρθρωση και τις κοινωνικές συνθήκες κάθε περιοχής.

Ο Πίνακας και το Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει στοιχεία για τη μέση μηνιαία δαπάνη για το έτος 2023. Η ΠΔΕ καταγράφει μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ύψους 92,9 μονάδων, τοποθετούμενη λίγο πάνω από τον μέσο όρο των περισσότερων ηπειρωτικών περιφερειών της χώρας. Η δαπάνη αυτή είναι υψηλότερη από εκείνη της Ηπείρου (78,1), της Στερεάς Ελλάδας (69,5) και της Ανατολικής Μακεδονίας (85,1), γεγονός που υποδηλώνει μια σχετική ανθεκτικότητα των νοικοκυριών της Περιφέρειας σε σχέση με άλλες περιοχές με χαμηλότερη κατανάλωση. Ωστόσο, παραμένει χαμηλότερη από τις πιο ανεπτυγμένες και αστικοποιημένες περιφέρειες, όπως η Αττική (115,3), το Νότιο Αιγαίο (112,4) και η Κρήτη (98,4).

Πίνακας 22: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).

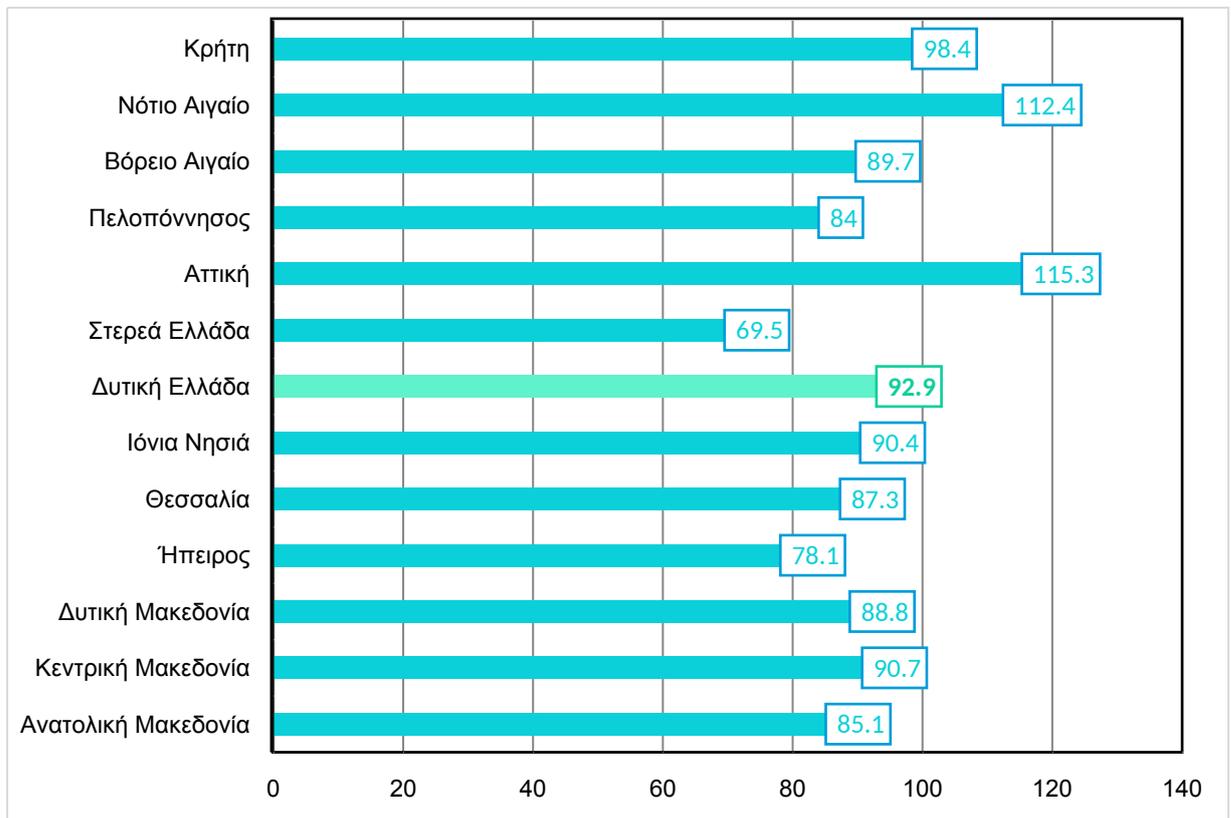
ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ	ΜΕΣΗ ΜΗΝΙΑΙΑ ΔΑΠΑΝΗ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ
Ανατολική Μακεδονία	85,1

Κεντρική Μακεδονία	90,7
Δυτική Μακεδονία	88,8
Ήπειρος	78,1
Θεσσαλία	87,3
Ιόνια Νησιά	90,4
Δυτική Ελλάδα	92,9
Στερεά Ελλάδα	69,5
Αττική	115,3
Πελοπόννησος	84
Βόρειο Αιγαίο	89,7
Νότιο Αιγαίο	112,4
Κρήτη	98,4

Πηγή: Eurostat & Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας
(Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/category/statistika-stoicheia/>)

Διάγραμμα 23: Μέση μηνιαία δαπάνη νοικοκυριού ανά Περιφέρεια (2023).

Πηγή: Eurostat & Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας (Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy-pde.gr/category/statistika-stoicheia/>)

Σύμφωνα με τις πιο πρόσφατες μετρήσεις, η ΠΔΕ παράγει το 4,5% του εγχώριου ΑΕΠ (ΕΛΣΤΑΤ, 2021) και είναι η 6η περιφερειακή οικονομία της χώρας (ΟΕCD, 2020b). Το αναπτυξιακό της δυναμικό, όσον αφορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, είναι ωστόσο χαμηλό, στο 74% του εθνικού και στο 44% του Ευρωπαϊκού. Η ΠΔΕ απώλεσε το 24% του ΑΕΠ της κατά την οικονομική κρίση (2008-2017).¹¹

Ο Πίνακας και τα Διαγράμματα που ακολουθούν παρουσιάζουν στοιχεία για το Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (ΑΕΠ) σε επίπεδο χώρας, Περιφέρειας και Περιφερειακών Ενοτήτων για τα έτη 2018-2022* (Προσωρινά στοιχεία).

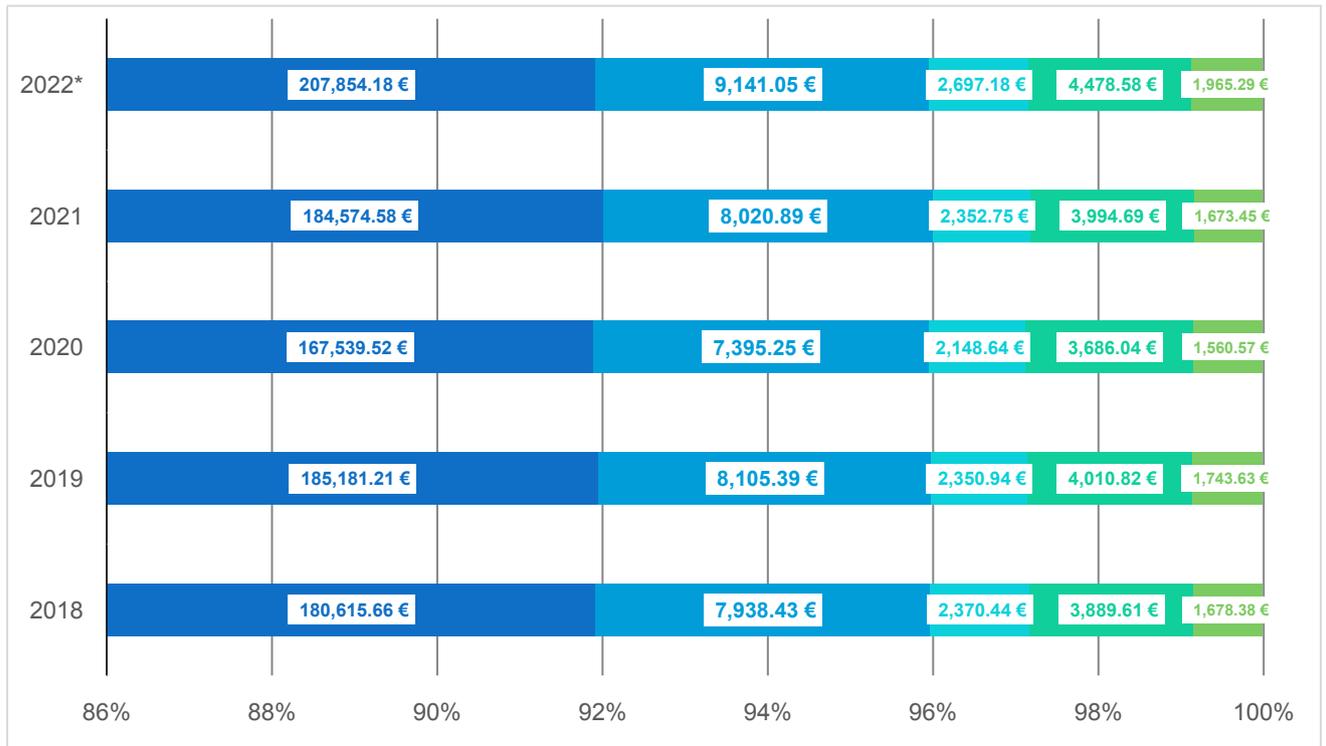
Πίνακας 23: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).

ΧΩΡΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν (σε εκ.ευρώ)				
	2018	2019	2020	2021	2022*
ΕΛΛΑΔΑ	180.616	185.181	167.540	184.575	207.854
Δυτική Ελλάδα	7.938	8.105	7.395	8.021	9.141
ΠΕ Αιτωλοακαρνανίας	2.370	2.351	2.149	2.353	2.697
ΠΕ Αχαΐας	3.890	4.011	3.686	3.995	4.479
ΠΕ Ηλείας	1.678	1.744	1.561	1.673	1.965

*: Προσωρινά στοιχεία
Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 24: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) στο Σύνολο της Χώρας και της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, ανά ΠΕ, μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).

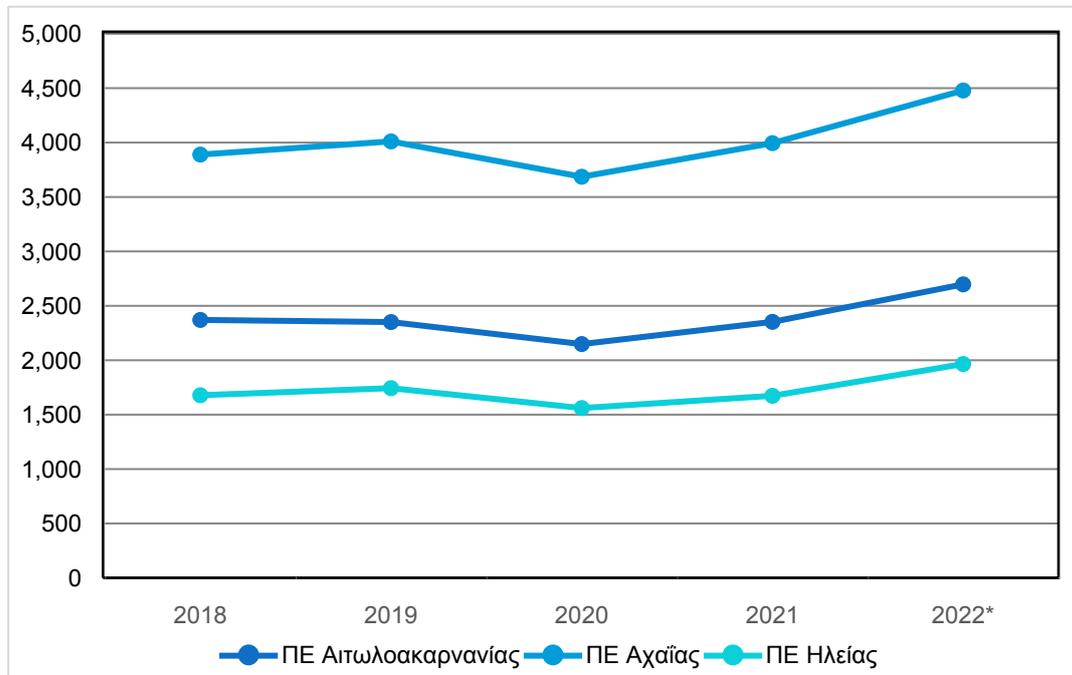
¹¹ Επιχειρησιακό Πρόγραμμα “ΔΥΤΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ 2021-2027”. Ανακτήθηκε από: <https://dytikiellada.gr/wp-content/uploads/2022/09/sfc2021-PRG-2021EL16FFPR010-1.2.pdf>

*: Προσωρινά στοιχεία
Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2025 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 25: Διαχρονική απεικόνιση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) των ΠΕ της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας μεταξύ των ετών 2018-2022* (σε εκ. ευρώ).

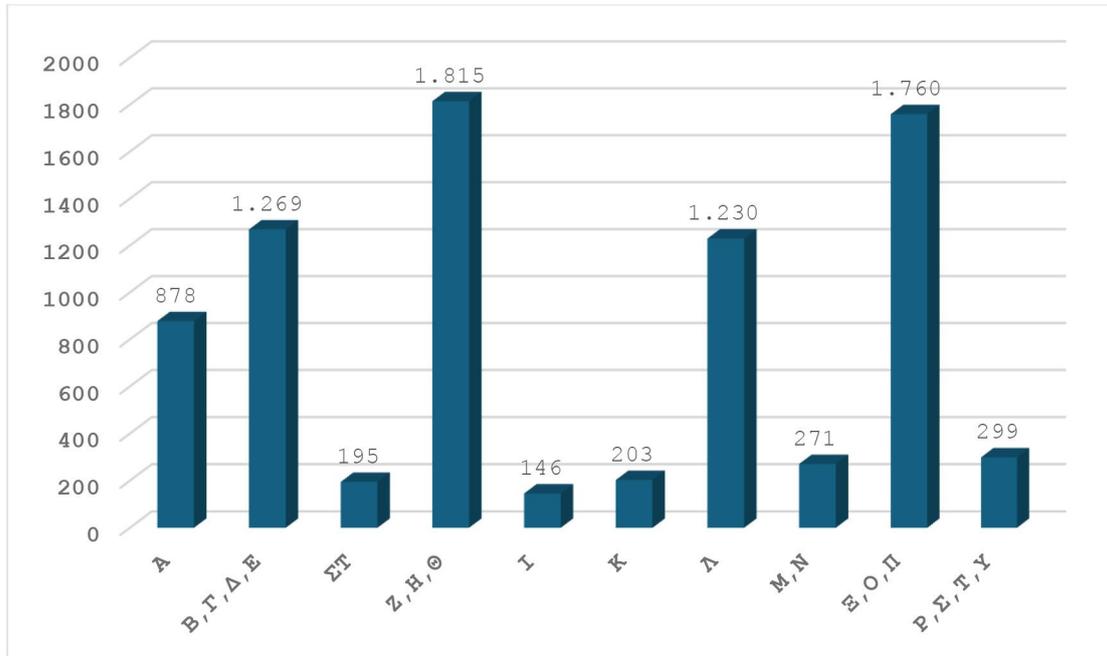
*: Προσωρινά στοιχεία

Πηγή: ΕΛ.ΣΤΑΤ. 2025 & ίδια επεξεργασία.

Το Διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζει στοιχεία για την Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξίας (ΑΠΑ) ανά κλάδο (σε εκ. ευρώ) για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022*).

Διάγραμμα 26: Ακαθάριστη Προστιθέμενη Αξία (ΑΠΑ) ανά κλάδο (σε εκ. ευρώ) για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (2022*).

* Προσωρινά Δεδομένα

Πηγή: Eurostat & Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας

Η ΠΔΕ αποτελεί μία από τις σημαντικότερες της χώρας στην παραγωγή ερευνητικής δραστηριότητας, καθώς έχει δημιουργήσει ένα μικρό αλλά δυναμικό οικοσύστημα καινοτομίας, το οποίο χρήζει ενδυνάμωσης για να δημιουργήσει αξιόλογο αντίκτυπο στην περιφερειακή οικονομία.

Η οικονομία στηρίζεται κυρίως στον πρωτογενή τομέα, με έναν αξιόλογο δευτερογενή, και έναν ισχυρό τριτογενή. Ο πρωτογενής τομέας χαρακτηρίζεται από χαμηλά επίπεδα σχετικής παραγωγικότητας, ο δευτερογενής και ο τριτογενής καταγράφουν ικανοποιητικά επίπεδα. Αναλυτικότερα, ο πρωτογενής τομέας αποτελεί ισχυρό πυλώνα, συνεισφέροντας κατά τρόπο σημαντικό στο ακαθάριστο προϊόν, καθώς απασχολεί 10% περίπου της περιφερειακής οικονομίας, έναντι 4% σε εθνικό επίπεδο, συμβάλλοντας στη διατήρηση του πληθυσμού στην ύπαιθρο. Η ανεπάρκεια των τεχνολογικών υποδομών και οι μικρές μη-διασυνδεδεμένες εκμεταλλεύσεις αποτελούν εμπόδιο στην τυποποίηση και τη δημιουργία αλυσίδων προστιθέμενης αξίας. Ο δευτερογενής τομέας βασίζεται στον κατασκευαστικό κλάδο και σε βιομηχανίες έντασης εργασίας (όπως η ξυλεία) με σχετικά ικανοποιητικά επίπεδα παραγωγικότητας. Ο τριτογενής τομέας παρουσιάζει επίσης ικανοποιητικά επίπεδα παραγωγικότητας, εστιάζοντας στον τομέα των ΤΠΕ, καθώς και τις διοικητικές και υποστηρικτικές υπηρεσίες.

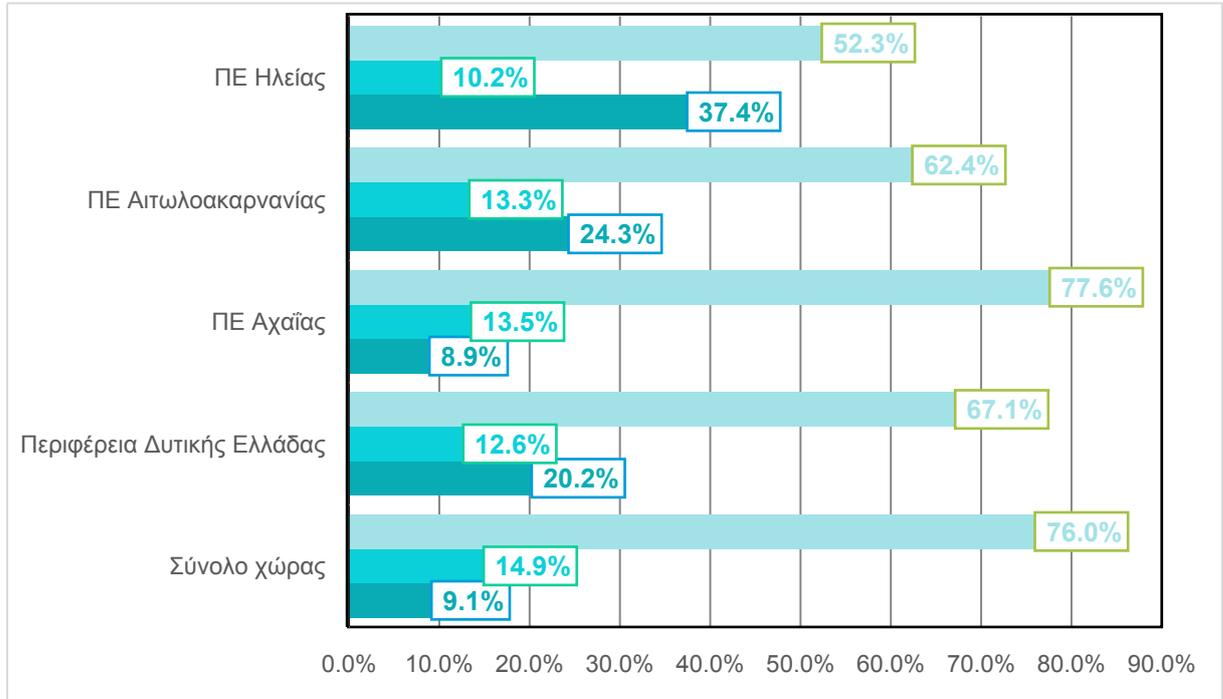

Ως προς την πρόσβαση σε ΤΠΕ η ΠΔΕ εμφανίζει ιδιαίτερα χαμηλές επιδόσεις τόσο στη χρήση Η/Υ και Διαδικτύου, όσο και στη χρήση ψηφιακών δημόσιων υπηρεσιών. Διαθέτει όμως σημαντικούς ερευνητικούς πόλους, που σε συνδυασμό με τον ικανοποιητικό όγκο νεοφυών / καινοτόμων επιχειρήσεων μπορεί να επιτύχει ανάπτυξη έρευνας - καινοτομίας και να οδηγηθεί ομαλά στη μετάβαση προς την ψηφιακή ενσωμάτωση.

Τα Διαγράμματα που ακολουθούν εξετάζουν τους απασχολούμενους, ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας, στο Σύνολο της Χώρας, στην ΠΔΕ και στις ΠΕ αυτής, για το έτος 2021. Το Διάγραμμα που ακολουθεί αποκαλύπτει τις σημαντικές περιφερειακές ανισότητες στην ΠΔΕ, με τον τριτογενή τομέα να κυριαρχεί παντού (52,3%-77,6%) αλλά με εντυπωσιακές διαφορές στον πρωτογενή τομέα: η ΠΕ Ηλείας εμφανίζει το υψηλότερο ποσοστό απασχόλησης στον πρωτογενή τομέα (37,4%), υποδηλώνοντας μια πιο παραδοσιακή αγροτική οικονομία, ενώ η ΠΕ Αχαΐας το χαμηλότερο (8,9%), δείχνοντας μια πιο σύγχρονη και διαφοροποιημένη οικονομική δομή. Η εικόνα αυτή αντανακλά τις διαρθρωτικές προκλήσεις της ελληνικής οικονομίας, όπου οι λιγότερο ανεπτυγμένες περιοχές εξακολουθούν να στηρίζονται κυρίως στη γεωργία, ενώ οι πιο αστικοποιημένες έχουν μεταβεί σε υπηρεσίες και βιομηχανία.

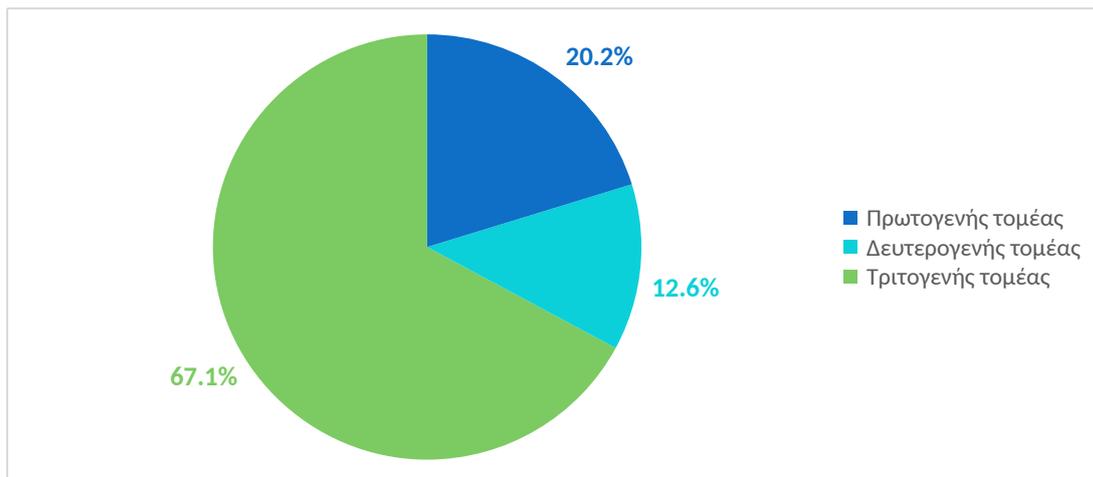

Διάγραμμα 27: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στο σύνολο της χώρας, την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας και στις ΠΕ που εντάσσονται σ' αυτήν (2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 28: Απασχολούμενοι κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας (% , 2021).

Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2025 & ίδια επεξεργασία.

4.4.ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ (ΣΠ4)

Η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αριθμεί 648.220 κατοίκους (ΕΛΣΤΑΤ, 2021), καταγράφοντας μείωση πληθυσμού κατά 4,6% σε σχέση με το 2011, εξέλιξη που συνδέεται με χαμηλά ποσοστά γεννήσεων και έντονη γήρανση (ΕΛΣΤΑΤ, 2025). Ο δείκτης γήρανσης στην Περιφέρεια καταδεικνύει την ύπαρξη 238 ηλικιωμένων (70+) ανά 100 παιδιά (0–9 ετών), έναντι 201 για το σύνολο της χώρας, γεγονός που υπογραμμίζει την αυξημένη συγκέντρωση ηλικιωμένων στον πληθυσμό (Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης ΠΔΕ, 2025). Οι πολίτες άνω των 75 ετών ανέρχονται στο 11,7% του πληθυσμού, στοιχείο που ενισχύει την ανάγκη στοχευμένων κοινωνικών και ενεργειακών πολιτικών.

Σημαντική θέση κατέχουν και οι μονογονεϊκές οικογένειες, καθώς το 32% των νοικοκυριών στην ΠΔΕ αποτελείται από ένα μέλος και το 28% από δύο μέλη (ΕΛΣΤΑΤ, 2025). Οι μικροί αυτοί σχηματισμοί υποδηλώνουν την απουσία εκτεταμένων οικογενειακών δικτύων και την αυξημένη ευαλωτότητα, ειδικά όταν πρόκειται για γονέα με ανήλικα παιδιά. Οι μονογονεϊκές οικογένειες καταγράφονται συχνά σε υψηλότερο κίνδυνο φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού, στοιχείο που επιβεβαιώνεται από τα ποσοστά φτώχειας στην Περιφέρεια (35,2% το 2024) τα οποία παραμένουν σχεδόν διπλάσια από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Eurostat, 2025).

Επίσης, τα Άτομα με Αναπηρία (ΑμεΑ) συνιστούν μια κρίσιμη ομάδα στο πλαίσιο του ΣΠ4. Αν και δεν υπάρχουν ειδικά επικαιροποιημένα δεδομένα για την ΠΔΕ, σε εθνικό επίπεδο εκτιμάται ότι περίπου το 24% των πολιτών δηλώνουν σοβαρούς περιορισμούς στις καθημερινές δραστηριότητες λόγω προβλημάτων υγείας (Eurostat, 2023). Η γεωγραφική διάρθρωση της ΠΔΕ, με έντονα ορεινά χαρακτηριστικά και περιορισμένες υποδομές, καθιστά ακόμη δυσκολότερη την πλήρη κοινωνική και επαγγελματική ένταξη των ΑμεΑ. Επιπλέον, το υψηλό ενεργειακό κόστος και η αδυναμία προσαρμογής κατοικιών εντείνουν την επισφάλεια διαβίωσης αυτής της ομάδας.

Οι πολύτεκνες οικογένειες αποτελούν σημαντικό τμήμα του πληθυσμού. Αν και σε εθνικό επίπεδο μόλις το 8% των νοικοκυριών έχει 5 ή περισσότερα μέλη, στην ΠΔΕ το αντίστοιχο ποσοστό φτάνει το 9% (ΕΛΣΤΑΤ, 2025), με έμφαση στις αγροτικές περιοχές της Αιτωλοακαρνανίας και της Ηλείας. Η πολυτεκνία συχνά συνδέεται με υψηλότερα ποσοστά φτώχειας, λόγω του αυξημένου κόστους διαβίωσης και της περιορισμένης πρόσβασης σε υπηρεσίες παιδικής μέριμνας.

Τα παιδιά αποτελούν άλλη μία κατηγορία υψηλής προτεραιότητας. Με δεδομένο ότι πάνω από το ένα τρίτο του πληθυσμού της Περιφέρειας ζει σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, εκτιμάται ότι σημαντικός αριθμός ανήλικων ζει σε συνθήκες οικονομικής στέρησης, στοιχείο που επηρεάζει την εκπαίδευση, την υγεία και τη μελλοντική κοινωνική τους ένταξη.

Οι άνεργοι μακράς διάρκειας και οι νέοι εκτός εκπαίδευσης, απασχόλησης ή κατάρτισης (NEETs) αποτελούν, επίσης, ευάλωτη κατηγορία. Το 2023 οι εγγεγραμμένοι άνεργοι στην ΠΔΕ ανέρχονταν σε 76.714 άτομα, εκ των οποίων το 61,3% γυναίκες (Μηχανισμός Διάγνωσης Αναγκών Αγοράς Εργασίας, 2023). Η ανεργία συγκεντρώνεται κυρίως στις ηλικιακές ομάδες 30–44 και 45–54 ετών, γεγονός που ενισχύει τον κίνδυνο κοινωνικής επισφάλειας. Οι νέοι σε αγροτικές περιοχές εμφανίζουν υψηλά ποσοστά μη συμμετοχής σε εκπαίδευση ή εργασία, επιβαρύνοντας τις κοινωνικές ανισότητες.

Η ΠΔΕ καταγράφει και παρουσία μεταναστών και προσφύγων, που αποτελούν το 4,9% του συνολικού πληθυσμού (ΕΛΣΤΑΤ, 2021). Η Ηλεία καταγράφει το υψηλότερο ποσοστό αλλοδαπών (10%), κυρίως από την Ασία (40%), ενώ στην Αιτωλοακαρνανία οι μετανάστες προέρχονται κυρίως από την ΕΕ και στην Αχαΐα από τρίτες χώρες. Οι πληθυσμοί αυτοί αντιμετωπίζουν εμπόδια ένταξης στην αγορά εργασίας και περιορισμένη πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες.

Ιδιαίτερα σημαντική είναι η παρουσία κοινοτήτων Ρομά, κυρίως στην Αιτωλοακαρνανία (Μεσολόγγι, Αγρίνιο) και στην Ηλεία (Πύργος, Αμαλιάδα). Η σχολική διαρροή, η υψηλή ανεργία και οι κακές συνθήκες στέγασης συνθέτουν ένα πλέγμα κοινωνικών αποκλεισμών που εντείνουν την ευαλωτότητα των κοινοτήτων αυτών.

Τέλος, οι άστεγοι και οι γυναίκες σε κίνδυνο αποτελούν συμπληρωματικές ομάδες του ΣΠ4. Στην Πάτρα καταγράφεται σημαντικός αριθμός αστέγων και επισφαλώς στεγασμένων, κυρίως εξαιτίας της ανεργίας και της οικονομικής κρίσης. Οι γυναίκες, από την άλλη, εμφανίζουν υψηλότερα ποσοστά ανεργίας και συμμετέχουν συχνότερα σε μονογονεϊκά νοικοκυριά, ενώ πλήττονται και από φαινόμενα έμφυλης βίας και χαμηλών αποδοχών.

Σε επίπεδο Περιφερειακής Ενότητας επισημαίνονται τα ακόλουθα:

Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας

Η Περιφερειακή Ενότητα Αχαΐας συγκεντρώνει το 47% του πληθυσμού της ΠΔΕ, αποτελώντας το κυρίαρχο αστικό κέντρο με πρωτεύουσα την Πάτρα. Ο πληθυσμός της παρουσιάζει πιο ισορροπημένη σύνθεση, με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο σε σχέση με τις υπόλοιπες ΠΕ (31% απόφοιτοι Λυκείου, 19% τριτοβάθμιας εκπαίδευσης). Ωστόσο, το ποσοστό ηλικιωμένων παραμένει αυξημένο, με 31.090 κατοίκους άνω των 75 ετών (ΕΛΣΤΑΤ, 2025). Οι μονογονεϊκές οικογένειες εμφανίζονται κυρίως στα μεγάλα αστικά κέντρα, όπου το 35% των νοικοκυριών αποτελείται από ένα μέλος, καταδεικνύοντας την τάση αποδυνάμωσης των παραδοσιακών οικογενειακών δικτύων. Επίσης, στην Πάτρα συγκεντρώνεται το μεγαλύτερο μέρος αστέγων και επισφαλώς στεγασμένων.

Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας

Η Αιτωλοακαρνανία, με πληθυσμό 192.346 κατοίκους, εμφανίζει τη μεγαλύτερη μείωση σε επίπεδο Περιφέρειας (-8,8% την περίοδο 2011–2021). Χαρακτηρίζεται από χαμηλή πληθυσμιακή πυκνότητα (35,5 κάτ./τ.χλμ.), εκτεταμένες αγροτικές περιοχές και αυξημένο ποσοστό ηλικιωμένων (25.433 κάτοικοι άνω των 75 ετών). Οι εκπαιδευτικοί δείκτες είναι χαμηλοί, με το 28% να διαθέτει μόνο απολυτήριο Δημοτικού και μόλις 14% να έχουν ανώτατη εκπαίδευση (ΕΛΣΤΑΤ, 2025). Τα νοικοκυριά με 1–2 μέλη φθάνουν το 59%, φανερώνοντας την έντονη παρουσία μικρών και ευάλωτων οικογενειακών σχηματισμών. Σημαντική είναι και η παρουσία κοινοτήτων Ρομά, οι οποίες αντιμετωπίζουν υψηλά ποσοστά φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού.

Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας

Η Ηλεία αριθμεί 149.895 κατοίκους, καταγράφοντας μείωση 5,9% σε μια δεκαετία. Η πυκνότητα (57,2 κάτ./τ.χλμ.) βρίσκεται κοντά στον μέσο όρο της ΠΔΕ, ωστόσο η γήρανση είναι ιδιαίτερα έντονη, με 19.129 κατοίκους άνω των 75 ετών. Η ΠΕ εμφανίζει το χαμηλότερο μορφωτικό επίπεδο στην Περιφέρεια: 31% του πληθυσμού έχει ολοκληρώσει μόνο το Δημοτικό (ΕΛΣΤΑΤ, 2025). Παράλληλα, παρουσιάζει το υψηλότερο ποσοστό αλλοδαπών (10%), με κυρίαρχες κοινότητες προερχόμενες από την Ασία (40%) (ΕΛΣΤΑΤ, 2025). Αυτό υποδηλώνει την ύπαρξη επιπρόσθετων κοινωνικών και πολιτισμικών προκλήσεων. Οι μονογονεϊκές οικογένειες και οι μετανάστες εντάσσονται σε ομάδες αυξημένου κινδύνου φτώχειας, ιδιαίτερα λόγω της υψηλής ανεργίας.

Η ΠΔΕ, παρά τη γενικότερη βελτίωση των δεικτών φτώχειας την περίοδο 2020–2024, εξακολουθεί να παρουσιάζει το 2024 το υψηλό ποσοστό του 35,2% πληθυσμού σε κίνδυνο φτώχειας ή κοινωνικού αποκλεισμού, σχεδόν διπλάσιο από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο (Eurostat, 2025). Οι ηλικιωμένοι, οι μονογονεϊκές οικογένειες, τα ΑμεΑ, οι πολύτεκνες οικογένειες, οι μετανάστες, οι Ρομά, οι άνεργοι και οι γυναίκες σε κίνδυνο αποτελούν τον βασικό πυρήνα του ΣΠ4, αντιμετωπίζοντας πολλαπλά εμπόδια στην πρόσβαση σε υπηρεσίες, στη συμμετοχή στην αγορά εργασίας και στην κάλυψη βασικών ενεργειακών αναγκών. Η διαφοροποίηση ανά Περιφερειακή Ενότητα αποκαλύπτει ότι η Αχαΐα διαθέτει υψηλότερους δείκτες εκπαίδευσης και κοινωνικών υποδομών, ενώ η Αιτωλοακαρνανία και η Ηλεία παρουσιάζουν εντονότερα φαινόμενα γήρανσης, φτώχειας και κοινωνικής επισφάλειας.

4.5.ΕΥΡΗΜΑΤΑ ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩΝ ΣΧΕΤΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ ΤΟΥ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΟΥ ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗΡΙΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΈΝΤΑΞΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η παρούσα υποενοότητα, έχει ως στόχο να θέσει τη βάση αναφοράς (baseline) της έρευνας για τις επιπτώσεις της ενεργειακής πολιτικής, συνοψίζοντας τα αποτελέσματα

της έρευνας των μελετών για τις επιπτώσεις του ενεργειακού κόστους σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις της ΠΔΕ. Η έρευνας εκπονήθηκαν από το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της περιφέρειας για επιχειρήσεις και νοικοκυριά, το 2022, στο αποκορύφωμα της ενεργειακής κρίσης. Στόχος λοιπόν είναι η δημιουργία ενός πλαισίου αναφοράς, ώστε μέσα από την παρούσα έρευνα να εντοπιστούν δομικές αλλαγές στην ενεργειακή συμπεριφορά και την κοινωνική ευαλωτότητα των ωφελομένων.

A. ΈΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η έρευνα που διεξήχθη τον Ιούλιο του 2022 από το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας είχε ως αντικείμενο τη διερεύνηση των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης στις επιχειρήσεις της περιοχής, καθώς και την καταγραφή των στρατηγικών προσαρμογής τους στο νέο ενεργειακό περιβάλλον. Στην έρευνα συμμετείχαν 904 επιχειρήσεις από τις τρεις Περιφερειακές Ενότητες (Αιτωλοακαρνανία, Αχαΐα, Ηλεία), προσφέροντας ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα που καλύπτει το μεγαλύτερο φάσμα της τοπικής επιχειρηματικότητας.

Η πλειοψηφία των επιχειρήσεων που συμμετείχαν χαρακτηρίζεται από μικρό μέγεθος, με μέσο όρο τριών εργαζομένων (πέραν του ιδιοκτήτη) και χαμηλό ετήσιο τζίρο – το 51,6% δεν ξεπερνούσε τα 60.000€. Αυτό σημαίνει ότι η έρευνα αντανάκλα κατά κύριο λόγο τις συνθήκες και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, οι οποίες συνιστούν τον κορμό της περιφερειακής οικονομίας. Παρά το γεγονός ότι η μεταποίηση/βιομηχανία κατέχει περιορισμένο ποσοστό (μόλις 10,1%), το εύρος των επιχειρηματικών κλάδων που καλύπτονται είναι μεγάλο, με έμφαση στην εστίαση, το εμπόριο, τις υπηρεσίες, τον τουρισμό και τον αγροδιατροφικό τομέα.

Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, οι αυξήσεις του ενεργειακού κόστους είχαν σημαντικές επιπτώσεις σε βασικούς δείκτες λειτουργίας των επιχειρήσεων. Το κόστος παραγωγής αυξήθηκε κατά μέσο όρο 12,8%, με τον αγροτικό και τον εμπορικό κλάδο να καταγράφουν τις μεγαλύτερες επιβαρύνσεις. Οι τιμές πρώτων υλών αυξήθηκαν κατά 15,3%, ενώ οι δαπάνες μεταφοράς επιβαρύνθηκαν σε μικρότερο βαθμό (έως 10% στο 67,5% των επιχειρήσεων). Ωστόσο, η επιβάρυνση αυτή δεν κατανεμήθηκε οριζόντια στο σύνολο της τοπικής οικονομίας. Ενώ οι κλάδοι της γεωργίας, της αλιείας και του εμπορίου κατέγραψαν σημαντική αύξηση του κόστους παραγωγής, το 50% των επιχειρήσεων παροχής υπηρεσιών δεν διαπίστωσε αντίστοιχη επιβάρυνση. Το στοιχείο αυτό υποδεικνύει την ανάγκη κλαδικής στόχευσης των μέτρων στήριξης, καθώς η ένταση των επιπτώσεων διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με τη φύση της οικονομικής δραστηριότητας. Ειδικά για τον τουριστικό, τον ξενοδοχειακό και τον κλάδο της εστίασης, η άνοδος των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας είχε άμεση και έντονη

επίδραση στη λειτουργία τους, με το 40-45% αυτών να αναφέρουν αύξηση του κόστους λειτουργίας άνω του 40%.

Παρά τις δυσμενείς συνθήκες, η έρευνα κατέγραψε και στοιχεία ανθεκτικότητας. Η πλειονότητα των επιχειρήσεων δεν εκτίμησε ότι οι αυξήσεις θα οδηγήσουν σε δραματική μείωση του κύκλου εργασιών, των κερδών ή του αριθμού εργαζομένων. Συγκεκριμένα, πάνω από το 58% δεν ανέμενε μείωση κερδοφορίας άνω του 10%, ενώ το 76% δεν εκτιμούσε μείωση προσωπικού πάνω από 10%. Στρατηγικές προσαρμογής που αναφέρθηκαν περιλάμβαναν τη μείωση κατανάλωσης ενέργειας, την αντικατάσταση εξοπλισμού με μεγαλύτερης απόδοσης, την αξιοποίηση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας, την αλλαγή παρόχου και την ενεργειακή αναβάθμιση κτιρίων. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται από τις επιχειρήσεις σε μέτρα που συνδυάζονται με κρατική ή ευρωπαϊκή επιδότηση, γεγονός που υπογραμμίζει την ανάγκη υποστηρικτικών μηχανισμών.

Ως προς τα αίτια της ενεργειακής κρίσης, το 44,9% των επιχειρηματιών απέδωσε τις αυξήσεις στις πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, το 30% σε εθνικές πολιτικές και το 14,3% σε γεωπολιτικούς λόγους. Παράλληλα, ένα σημαντικό ποσοστό (73,9%) θεωρεί ότι η προστασία των επιχειρήσεων έναντι των αυξήσεων στο ενεργειακό κόστος πρέπει να αποτελεί ευθύνη της κυβέρνησης, της ΔΕΗ και των δομών της Περιφέρειας. Ειδικότερα, το 8,5% των επιχειρήσεων αναγνωρίζει ρητά τις δομές της Περιφέρειας και των Επιμελητηρίων ως αρμόδιους φορείς προστασίας. Το ποσοστό αυτό, αν και χαμηλό, είναι σημαντικά υψηλότερο από το αντίστοιχο των πολιτών (0,5%), αναδεικνύοντας τον διακριτό ρόλο που καλείται να διαδραματίσει η περιφερειακή διοίκηση στην υποστήριξη της τοπικής επιχειρηματικότητας. Το στοιχείο αυτό αναδεικνύει την προσδοκία των επιχειρήσεων για ενεργή εμπλοκή τόσο της κεντρικής διοίκησης όσο και των περιφερειακών θεσμών.

Τέλος, τα ευρήματα σκιαγραφούν ένα μίγμα επιφυλακτικής αισιοδοξίας και συγκρατημένου προβληματισμού. Αν και η πλειονότητα των επιχειρήσεων αντιλαμβάνεται τις προκλήσεις, εμφανίζεται πρόθυμη να επενδύσει σε λύσεις πράσινης οικονομίας, ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και ενεργειακής αποδοτικότητας. Αξιοσημείωτο είναι ότι η Περιφερειακή Ενότητα Ηλείας εμφανίζεται περισσότερο απαισιόδοξη σε σχέση με την Αχαΐα και την Αιτωλοακαρνανία, καθώς εκεί υπερτερεί η αίσθηση ότι τα πράγματα κινούνται προς τη «λάθος κατεύθυνση».

Συνολικά, η έρευνα αποτυπώνει με σαφήνεια τη δομή, τις αντοχές αλλά και τις ευπάθειες της τοπικής επιχειρηματικότητας στο πλαίσιο της ενεργειακής κρίσης. Παράλληλα, υπογραμμίζει την ανάγκη για στοχευμένες πολιτικές στήριξης, με έμφαση στην ενίσχυση της ενεργειακής αποδοτικότητας, στη διεύρυνση της χρήσης ΑΠΕ και στη διαμόρφωση εργαλείων που θα συμβάλουν στη θωράκιση των μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων απέναντι σε μελλοντικές ενεργειακές και οικονομικές κρίσεις.

Β. ΈΡΕΥΝΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΤΙΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΣΤΑ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΑ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ

Η έρευνα που υλοποιήθηκε τον Ιούλιο του 2022 με αντικείμενο τις επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης στα νοικοκυριά της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, συγκέντρωσε 1.316 απαντήσεις πολιτών από τις τρεις Περιφερειακές Ενότητες (Αιτωλοακαρνανία, Αχαΐα, Ηλεία), διασφαλίζοντας υψηλό επίπεδο αντιπροσωπευτικότητας και αξιοπιστίας. Το δείγμα χαρακτηρίζεται από μέση ηλικία 40,8 έτη, με το 82,7% των νοικοκυριών να δηλώνουν ετήσιο καθαρό οικογενειακό εισόδημα έως 20.000€, γεγονός που αναδεικνύει τα περιορισμένα οικονομικά περιθώρια της πλειοψηφίας του πληθυσμού.

Επιπρόσθετα, ένα κρίσιμο στοιχείο για την κατανόηση της ευαλωτότητας είναι η επαγγελματική κατάσταση του δείγματος. Το 82,5% αποτελείται από ιδιωτικούς υπαλλήλους, εργοδότες, αυτοαπασχολούμενους και γεωργούς. Οι κατηγορίες αυτές, σε αντίθεση με τους δημόσιους υπαλλήλους και τους συνταξιούχους, είναι άμεσα εκτεθειμένες στις διακυμάνσεις της αγοράς και την πορεία της οικονομίας, καθιστώντας τα νοικοκυριά τους ιδιαίτερα επισφαλή απέναντι σε απότομες αυξήσεις του κόστους διαβίωσης.

Ως προς τις αντιλήψεις και γνώσεις, η πλειοψηφία των πολιτών δηλώνει ότι γνωρίζει τρόπους μείωσης της κατανάλωσης ηλεκτρικής ενέργειας, ωστόσο καταγράφεται χαμηλή εξοικείωση με το θεσμό των Ενεργειακών Κοινοτήτων, ιδιαίτερα στην Π.Ε. Ηλείας. Παρατηρείται, δηλαδή, ένα "παράδοξο της γνώσης": Ενώ οι πολίτες δηλώνουν ότι γνωρίζουν πρακτικούς τρόπους μείωσης των λογαριασμών (π.χ. περιορισμός κατανάλωσης), καταγράφεται έλλειψη γνώσης για θεσμικά και συλλογικά εργαλεία, όπως οι Ενεργειακές Κοινότητες. Η ανάγκη ενημέρωσης είναι εντονότερη στην Π.Ε. Ηλείας, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία γεωγραφικά στοχευμένων δράσεων ευαισθητοποίησης.

Οι αιτίες των αυξήσεων αποδίδονται κατά κύριο λόγο σε εθνικές και ευρωπαϊκές πολιτικές (συνολικά άνω του 70%), ενώ μικρότερα ποσοστά αναφέρονται σε γεωπολιτικούς παράγοντες ή στο χρηματιστήριο ενέργειας. Παράλληλα, το 76% των ερωτηθέντων θεωρεί ότι η ευθύνη προστασίας των καταναλωτών από τις αυξήσεις ανήκει στην εκάστοτε κυβέρνηση, ενώ μόλις το 0,5% αποδίδει ρόλο στην Περιφέρεια, στοιχείο που αποκαλύπτει την περιορισμένη αναγνωρισιμότητα του περιφερειακού ρόλου στον τομέα της ενέργειας. Η τεράστια απόκλιση στις προσδοκίες μεταξύ επιχειρήσεων (8,5%) και πολιτών (0,5%) ως προς τον προστατευτικό ρόλο της Περιφέρειας, υπογραμμίζει το έλλειμμα σύνδεσης των νοικοκυριών με τους περιφερειακούς θεσμούς. Το εύρημα αυτό καθιστά επιτακτική την ενεργοποίηση

μηχανισμών, όπως το Παρατηρητήριο, για την ουσιαστική στήριξη των νοικοκυριών και την ενίσχυση της εμπιστοσύνης.

Οι πολίτες κατέγραψαν σημαντικές αυξήσεις στις ενεργειακές δαπάνες: +45,6% στο ηλεκτρικό ρεύμα, +34,9% στη θέρμανση και +35,9% στα καύσιμα κίνησης σε σχέση με το προηγούμενο έτος. Οι μεταβολές αυτές επηρέασαν άμεσα τις καταναλωτικές συνήθειες, με το 62,5% να μειώνει δαπάνες για σημαντικές αλλά όχι απολύτως απαραίτητες ανάγκες (π.χ. service αυτοκινήτου), το 26,4% να περιορίζει δαπάνες διασκέδασης και ψυχαγωγίας, ενώ το 6,8% δήλωσε μείωση ακόμη και σε βασικές ανάγκες, όπως η διατροφή.

Αναφορικά με τις μελλοντικές προσδοκίες, οι πολίτες εμφανίζονται ιδιαίτερα ανήσυχοι: το 51,8% εκτιμά σταθεροποίηση των τιμών του ηλεκτρικού ρεύματος, αλλά το 70,4% αναμένει περαιτέρω αυξήσεις στα καύσιμα. Αντίστοιχα, περισσότερο από το 85% εκφράζει βεβαιότητα για αύξηση των τιμών προϊόντων και υπηρεσιών στο προσεχές εξάμηνο, συνδέοντας το φαινόμενο κυρίως με εξωγενείς παράγοντες (παγκόσμια ενεργειακή κρίση, πανδημία, σύρραξη στην Ουκρανία).

Η έρευνα ανέδειξε επίσης την προθυμία των πολιτών να στηρίξουν πρωτοβουλίες της Περιφέρειας στον τομέα των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας. Το 74,5% των συμμετεχόντων πρότεινε τη δημιουργία υποδομών ΑΠΕ από τις οποίες να ωφελούνται οι πολίτες, ενώ το 13,1% ζήτησε διάθεση χώρων για την ανάπτυξη ενεργειακών κοινοτήτων. Η εμπιστοσύνη σε τέτοιες πολιτικές δράσεις αντικατοπτρίζει την ανάγκη θεσμικής παρέμβασης για την ενεργειακή αυτάρκεια και την προστασία των ευάλωτων νοικοκυριών.

Συνολικά, η έρευνα καταδεικνύει το υψηλό επίπεδο ανησυχίας των πολιτών για το ενεργειακό κόστος, την επιβάρυνση του οικογενειακού προϋπολογισμού και τη συνεπακόλουθη μεταβολή των καταναλωτικών προτύπων. Τα ευρήματα αναδεικνύουν παράλληλα την ανάγκη ενίσχυσης της ενημέρωσης για βιώσιμες πρακτικές, την ενδυνάμωση του ρόλου της Περιφέρειας στον ενεργειακό σχεδιασμό και την αξιοποίηση των ΑΠΕ ως βασικού εργαλείου αντιμετώπισης των κοινωνικοοικονομικών συνεπειών της ενεργειακής κρίσης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1. ΤΕΚΜΗΡΪΩΣΗ ΑΝΑΓΚΑΙΌΤΗΤΑΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΠΡΩΤΟΓΕΝΟΎΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Η ανάλυση των διαθέσιμων δευτερογενών δεδομένων που αντλούνται από την ΕΛΣΤΑΤ, τη Eurostat και το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας, καταδεικνύει σημαντικούς περιορισμούς ως προς την αποτύπωση των πραγματικών συνεπειών της ενεργειακής κρίσης στον γενικό πληθυσμό και, ιδίως, στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που συγκροτούν τον Στόχο Πολιτικής 4 (ΣΠ4). Τα εν λόγω δεδομένα παρέχουν μία αξιόπιστη εικόνα των γενικών δημογραφικών, κοινωνικών και οικονομικών τάσεων, ωστόσο δεν επαρκούν για την εξειδικευμένη και εις βάθος κατανόηση των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης στο επίπεδο της καθημερινής διαβίωσης των νοικοκυριών. Συγκεκριμένα, οι υφιστάμενες στατιστικές πηγές καταγράφουν δείκτες σχετικούς με το εισόδημα, την ανεργία, το διαθέσιμο εισόδημα, τις καταναλωτικές δαπάνες και την ενεργειακή φτώχεια, όμως αδυνατούν να αναδείξουν τη σύνθετη και πολυδιάστατη φύση του φαινομένου.

Από την ανάλυση των διαθέσιμων δευτερογενών δεδομένων που αντλούνται από τις προαναφερθείσες πηγές παρατηρείται πως απουσιάζουν στοιχεία που να αποτυπώνουν τις διαφοροποιήσεις ανάμεσα σε κοινωνικές ομάδες.. Επίσης, η καταγραφή στοιχείων σχετικών με την ενεργειακή φτώχεια περιορίζεται σε ευρωπαϊκή και εθνική κλίμακα. Παράλληλα, δεν υπάρχει επαρκής καταγραφή των στρατηγικών επιβίωσης που αναπτύσσουν τα νοικοκυριά, προκειμένου να ανταποκριθούν στο αυξημένο ενεργειακό κόστος, ούτε των κοινωνικών και ψυχολογικών συνεπειών που επιφέρει η επισφάλεια πρόσβασης στην ενέργεια.

Η ανασκόπηση προηγούμενων ερευνών του Παρατηρητηρίου ενισχύει την παραπάνω διαπίστωση. Παρά το γεγονός πως έχουν καταγραφεί σημαντικά ευρήματα ως προς τις επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης στις επιχειρήσεις και στα νοικοκυριά της Περιφέρειας, απουσιάζει μία ολοκληρωμένη και διατομεακή ανάλυση που να συσχετίζει τα δευτερογενή στατιστικά δεδομένα με τις βιωμένες εμπειρίες των πολιτών. Δεν έχει, μέχρι στιγμής, εξεταστεί συστηματικά ο τρόπος με τον οποίο η ενεργειακή κρίση επηρεάζει τις κοινωνικές σχέσεις, την πρόσβαση σε υπηρεσίες, την κοινωνική συνοχή και τις προοπτικές κοινωνικής ένταξης των ευάλωτων ομάδων.

Η αναγκαιότητα διεξαγωγής πρωτογενούς έρευνας θεμελιώνεται σε τρεις βασικούς άξονες:

1. **Επικαιροποίηση και εξειδίκευση των δεδομένων:** Οι συνέπειες της ενεργειακής κρίσης παραμένουν δυναμικές και εξελισσόμενες, με αποτέλεσμα

τα διαθέσιμα στοιχεία να καθίστανται γρήγορα ανεπείκαιρα. Η πρωτογενής έρευνα θα προσφέρει επικαιροποιημένη και χωρικά εξειδικευμένη αποτύπωση για την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

2. **Ανάδειξη της ιδιαίτερης ευαλωτότητας των ομάδων ΣΠ4:** Πέραν της απλής καταγραφής, η έρευνα εστιάζει στη διάκριση των ανισοτήτων. Μέσω της ταυτόχρονης μελέτης του γενικού πληθυσμού και των ευάλωτων ομάδων του Στόχου Πολιτικής 4 (ηλικιωμένοι, ΑμεΑ, μονογονεϊκές οικογένειες, μακροχρόνια άνεργοι, Ρομά, μετανάστες, πρόσφυγες), καθίσταται δυνατή η συγκριτική αξιολόγηση της επιβάρυνσης. Αυτό επιτρέπει την κατανόηση του βαθμού στον οποίο πλήττονται σε σχέση με τον μέσο πολίτη, αναδεικνύοντας το «χάσμα» της ενεργειακής φτώχειας.
3. **Υποστήριξη της λήψης τεκμηριωμένων αποφάσεων:** Η συστηματική αποτύπωση των εμπειριών και των αντιλήψεων των πολιτών θα προσφέρει αξιόπιστα και επεξεργάσιμα δεδομένα στους Δήμους, στις αρμόδιες Διευθύνσεις της Περιφέρειας, στην Ειδική Υπηρεσία Διαχείρισης του ΕΠ, καθώς και στις Διευθύνσεις του Υπουργείου Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων, υποστηρίζοντας τον σχεδιασμό και την εφαρμογή στοχευμένων παρεμβάσεων.

Πρωτογενής έρευνα θα μπορούσε να υλοποιηθεί με τη συνεργασία των Κέντρων Κοινότητας και άλλων δομών της ΠΔΕ όπως τα ΚΗΦΗ, μέσω της ανάπτυξης και διάθεσης ερωτηματολογίων, καθώς και της επεξεργασίας των δεδομένων με σύγχρονα στατιστικά εργαλεία (SPSS, Microsoft Excel). Η παρούσα μεθοδολογική συγκρότηση, δυνητικά, θα διασφάλιζε την επιστημονική εγκυρότητα και την αξιοπιστία των αποτελεσμάτων. Επίσης, τα ευρήματα αναμένεται να τροφοδοτήσουν, τόσο την περιφερειακή στρατηγική κοινωνικής προστασίας, όσο και την εθνική πολιτική ένταξης και ενεργειακής δικαιοσύνης.

Συμπερασματικά, η διεξαγωγή πρωτογενούς έρευνας καθίσταται όχι απλώς χρήσιμη, αλλά απολύτως αναγκαία. Τα υπάρχοντα «κενά» δεδομένων, η απουσία εξειδικευμένων πληροφοριών για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες, καθώς και η ανάγκη για άμεση και τεκμηριωμένη χάραξη πολιτικών, καθιστούν την παρούσα ερευνητική πρωτοβουλία απαραίτητο εργαλείο. Η κατανόηση και η αποτελεσματική αντιμετώπιση των κοινωνικών συνεπειών της ενεργειακής κρίσης θα μπορούσαν να διερευνηθούν με την ύπαρξη των εν λόγω στοιχείων.

5.2. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΗ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΈΡΕΥΝΑΣ

Η μεθοδολογική προσέγγιση της παρούσας έρευνας καθορίζεται από την ανάγκη συστηματικής και αξιόπιστης αποτύπωσης των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης στον γενικό πληθυσμό και στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες του ΣΠ4 στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η έρευνα έχει σχεδιαστεί ως αμιγώς ποσοτική (quantitative research), με στόχο τη μέτρηση μεγεθών, την καταγραφή τάσεων και τον εντοπισμό στατιστικών συσχετίσεων (Creswell & Plano Clark, 2018). Η ποσοτική διάσταση, μέσω της χρήσης δομημένου ερωτηματολογίου και στατιστικών εργαλείων, παρέχει τη δυνατότητα μέτρησης μεγεθών και εντοπισμού συσχετίσεων.

Η έρευνα βασίζεται στη λογική της εμπειρικής κοινωνικής έρευνας, η οποία αντλεί πρωτογενή δεδομένα από το πεδίο και τα αναλύει με σκοπό την εξαγωγή τεκμηριωμένων συμπερασμάτων και τη διερεύνηση τάσεων (Babbie, 2020· Παπαδημητρίου, 2018). Παράλληλα, λαμβάνει υπόψη την ανάγκη κοινωνικής εγκυρότητας, δηλαδή την εξασφάλιση ότι τα εργαλεία μέτρησης και οι διαδικασίες συλλογής δεδομένων αντανακλούν την πραγματικότητα των συμμετεχόντων και είναι προσαρμοσμένα στο κοινωνικό τους πλαίσιο (Bryman, 2016).

Η παραπάνω θεμελίωση του μεθοδολογικού πλαισίου αναδεικνύει ότι η συγκεκριμένη έρευνα εστιάζει στη στατιστική τεκμηρίωση του φαινομένου, επιδιώκοντας την αναλυτική κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι πολιτικές που σχετίζονται με την ενέργεια επηρεάζουν τα νοικοκυριά. Η ποσοτική διάσταση της μεθοδολογίας επιτρέπει την εξαγωγή αντικειμενικών ευρημάτων, συμβάλλοντας στην εις βάθος κατανόηση των διαφοροποιημένων επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης και επισφάλειας στο δείγμα του πληθυσμού.

5.3. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑΣ

Η παρούσα μελέτη αποτελεί μια εμπειρική, διατομεακή (εγκάρσια) έρευνα πεδίου, αμιγώς ποσοτικού χαρακτήρα, με στόχο την πληρέστερη κατανόηση των κοινωνικών διαστάσεων της ενεργειακής κρίσης και της ενεργειακής φτώχειας. Ο συνολικός σχεδιασμός της έρευνας πεδίου ακολουθεί μια συνδυαστική στρατηγική συλλογής δεδομένων (mixed-mode survey design), η οποία αποσκοπεί στη διεύρυνση της συμμετοχής και στη βελτίωση της κοινωνικής και γεωγραφικής κάλυψης τόσο του γενικού πληθυσμού όσο και των ευάλωτων ομάδων του ΣΠ4, αξιοποιώντας συμπληρωματικούς τρόπους συλλογής δεδομένων. Η επιλογή αυτής της στρατηγικής κρίθηκε απαραίτητη προκειμένου να αντιμετωπιστούν ζητήματα αποκλεισμού από την έρευνα (όπως το ψηφιακό χάσμα) και να καταστεί δυνατή η συγκριτική ανάλυση μεταξύ του γενικού πληθυσμού και των ευάλωτων νοικοκυριών.

Η συνδυασμένη εφαρμογή ευρείας και στοχευμένης προσέγγισης εξυπηρετεί τη μεθοδολογική αρχή της τριγωνοποίησης (triangulation) των πηγών δεδομένων, η οποία ενισχύει την αξιοπιστία και την εγκυρότητα των αποτελεσμάτων μέσω της αξιοποίησης πολλαπλών πηγών δεδομένων και διαφορετικών στρατηγικών συλλογής (Denzin, 2012). Με αυτόν τον τρόπο, η έρευνα εξασφαλίζει ότι τα ευρήματά της δεν περιορίζονται σε μία οπτική, αλλά αντανακλούν την πολυπλοκότητα των εμπειριών που συνδέονται με την ενεργειακή φτώχεια στο συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο.

Η διαδικασία συλλογής των δεδομένων σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο, έτσι ώστε να εξασφαλίσει τη μέγιστη γεωγραφική και κοινωνική κάλυψη, προσαρμοσμένη στα χαρακτηριστικά της ομάδας στόχου. Πιο αναλυτικά, η συλλογή δεδομένων πραγματοποιήθηκε μέσω δύο παράλληλων ροών, ως εξής:

- ο Εφαρμόστηκε η μεθοδολογία αυτό-συμπλήρωσης (self-administered survey), μία πρακτική που ενδείκνυται για τη συλλογή μεγάλου όγκου δεδομένων (Sue & Ritter, 2012), μέσω της ιστοσελίδας και της διανομής ερωτηματολογίων. Η επιλογή αυτής της μεθόδου επέτρεψε τη μαζική συλλογή δεδομένων και από τις τρεις Περιφερειακές Ενότητες (Αχαΐα, Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία). Βασική επιδίωξη της διαδικασίας ήταν η συγκέντρωση ενός δείγματος με ευρεία διασπορά, ώστε να καλυφθούν επαρκώς διαφορετικά δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά προφίλ (όπως το φύλο, η ηλικία, το μορφωτικό επίπεδο και η γεωγραφική κατανομή), επιτρέποντας τη διερεύνηση τάσεων και τη σύγκριση βασικών χαρακτηριστικών που σχετίζονται με την ενεργειακή φτώχεια στον γενικό πληθυσμό της ΠΔΕ.
- ο Για τη διασφάλιση της συμμετοχής των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (ΣΠ4), εφαρμόστηκε η μέθοδος της δειγματοληψίας σκοπιμότητας (purposive sampling), που διευκολύνει την επιλογή δείγματος βάσει συγκεκριμένων χαρακτηριστικών (Patton, 2015). Η επιλογή του δείγματος δεν έγινε τυχαία, αλλά με βάση συγκεκριμένα κριτήρια ευαλωτότητας (όπως το χαμηλό εισόδημα, η ανεργία και η λήψη κοινωνικών επιδομάτων και η ύπαρξη μελών με αυξημένες ανάγκες φροντίδας), αξιοποιώντας τη συνεργασία με τα Κέντρα Κοινότητας και με άλλες κοινωνικές δομές του Δήμου (π.χ. ΚΗΦΗ). Μέσω διαδικασιών υποβοηθούμενης συμπλήρωσης, κατέστη δυνατή η συλλογή δεδομένων από πολίτες που βιώνουν κοινωνικό αποκλεισμό και οι οποίοι, υπό άλλες συνθήκες, δεν θα είχαν πρόσβαση στην έρευνα.

Η συλλογή των πρωτογενών δεδομένων πραγματοποιείται με τη χρήση ειδικά διαμορφωμένου ερωτηματολογίου (βλ. Παράρτημα), το οποίο συνιστά το βασικό ερευνητικό εργαλείο της παρούσας μελέτης. Η επιλογή της συγκεκριμένης μεθόδου δικαιολογείται από την ικανότητά της να συγκεντρώνει συγκρίσιμα και ποσοτικοποιήσιμα δεδομένα, επιτρέποντας ταυτόχρονα την ανάλυση διαφορετικών πτυχών ενός κοινωνικού φαινομένου, όπως η ενεργειακή φτώχεια (Fink, 2017).

Το ερωτηματολόγιο καταρτίστηκε με βάση:

- τη σχετική διεθνή και εγχώρια βιβλιογραφία για τη μέτρηση της ενεργειακής φτώχειας και των κοινωνικών της επιπτώσεων,
- την προσαρμογή διεθνών δεικτών και εργαλείων (π.χ. όσων προτείνονται από τη Eurostat και τον Διεθνή Οργανισμό Ενέργειας) στις ανάγκες της μελέτης (European Commission, 2020),
- τις ιδιαίτερες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας και τις ειδικές ανάγκες καταγραφής που προκύπτουν για τις ομάδες ΣΠ4.

Το εργαλείο περιλαμβάνει θεματικές ενότητες, οι οποίες διαρθρώνονται ως εξής:

- Δημογραφικά στοιχεία: ηλικία, φύλο, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, επαγγελματική κατάσταση, εισόδημα, Περιφερειακή Ενότητα κατοικίας. Στην ενότητα αυτή έχουν ενσωματωθεί ειδικές ερωτήσεις-φίλτρα (filter questions) που αφορούν το ύψος του εισοδήματος, την εργασιακή κατάσταση (μακροχρόνια άνεργοι) και τη σύνθεση του νοικοκυριού (ΑμεΑ, πολυμελή νοικοκυριά), επιτρέποντας τον εντοπισμό των ευάλωτων ομάδων του ΣΠ4.
- Πρόσβαση και κόστος ενέργειας: είδος θέρμανσης, ποσοστό εισοδήματος που δαπανάται για ενέργεια, μεταβολές δαπανών σε σχέση με προηγούμενα έτη, καθυστερήσεις πληρωμών λογαριασμών, περιορισμός κατανάλωσης.
- Στρατηγικές νοικοκυριών: μέτρα εξοικονόμησης ενέργειας, προσαρμογή καταναλωτικών συνηθειών, συμμετοχή σε προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης ή επιδοτήσεων, καθώς και διερεύνηση της εξοικείωσης με το θεσμό των Ενεργειακών Κοινοτήτων.
- Επιπτώσεις στην καθημερινότητα και την ποιότητα ζωής: οι μεταβολές στις δαπάνες για υγεία, διατροφή, εκπαίδευση, ψυχαγωγία, οι ψυχολογικές επιβαρύνσεις και οι στερήσεις ως προς την θερμική άνεση.
- Αντιλήψεις και προσδοκίες: εκτίμηση του ρόλου της Πολιτείας και της Περιφέρειας, βαθμός ενημέρωσης για τα μέτρα στήριξης, προσδοκίες για την πορεία των τιμών ενέργειας.

Η διαμόρφωση του ερωτηματολογίου ακολούθησε τις αρχές της σαφήνειας και της εγκυρότητας, ώστε οι ερωτήσεις να είναι κατανοητές και να αποφεύγονται φαινόμενα αμφισημίας (Krosnick & Presser, 2010). Πραγματοποιήθηκε πιλοτική εφαρμογή του εργαλείου σε μικρό αριθμό συμμετεχόντων, η οποία επέτρεψε τον έλεγχο της αξιοπιστίας, της εσωτερικής συνέπειας και της χρονικής διάρκειας συμπλήρωσης. Οι παρατηρήσεις που συγκεντρώθηκαν από την πιλοτική αυτή φάση αξιοποιήθηκαν για την τελική βελτίωση και προσαρμογή του ερωτηματολογίου.

5.4. ΜΕΤΑΒΛΗΤΕΣ ΤΗΣ ΈΡΕΥΝΑΣ

Η μελέτη των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης απαιτεί τον σαφή καθορισμό και την ανάλυση μεταβλητών που αποτυπώνουν τις διαφορετικές διαστάσεις του φαινομένου. Στην παρούσα έρευνα γίνεται διάκριση μεταξύ ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών, καθώς και ενσωμάτωση βασικών δεικτών που χρησιμοποιούνται διεθνώς για τη μέτρηση της ενεργειακής φτώχειας και της κοινωνικής ευημερίας. Οι ανεξάρτητες μεταβλητές σχετίζονται με τα δημογραφικά και κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων, τα οποία θεωρείται ότι επηρεάζουν την έκταση και τη μορφή της ενεργειακής φτώχειας. Ειδικότερα, περιλαμβάνουν:

- Ηλικία και φύλο: Μεταβλητές που επιτρέπουν την ανάλυση διαφορών μεταξύ γενεών και φύλων ως προς την έκθεση στην ενεργειακή κρίση.
- Μορφωτικό επίπεδο: Δείκτης που συνδέεται με την ικανότητα πρόσβασης σε πληροφορίες και προγράμματα ενεργειακής στήριξης (European Commission, 2020).
- Εισόδημα: Καθοριστικός παράγοντας για την ικανότητα κάλυψης ενεργειακών δαπανών, με διαστρωμάτωση των συμμετεχόντων σε κατηγορίες εισοδήματος.
- Οικογενειακή κατάσταση και μέγεθος νοικοκυριού: Στοιχεία που επηρεάζουν τις ανάγκες σε ενέργεια και τη διαχείριση των διαθέσιμων πόρων ενός νοικοκυριού, λαμβάνοντας υπόψιν και την ύπαρξη ατόμων με αυξημένες ανάγκες στην οικογένεια, για τον εντοπισμό της κοινωνικής ευαλωτότητας.
- Κατάσταση απασχόλησης: Μεταβλητή που συνδέεται με την οικονομική ασφάλεια και την ανθεκτικότητα απέναντι σε αυξήσεις των τιμών ενέργειας.
- Περιφερειακή ενότητα κατοικίας: Γεωγραφική διάσταση που επιτρέπει τον εντοπισμό διαφορών ανάμεσα στις τρεις Περιφερειακές Ενότητες της ΠΔΕ (Αιτωλοακαρνανία, Αχαΐα, Ηλεία).
- Καθεστώς κατοικίας: Μεταβλητή, η οποία επιτρέπει την εξέταση της σύνδεσης του ενεργειακού κόστους με εισοδηματικά κριτήρια και πάγιες δαπάνες, όπως το ενοίκιο.
- Επιπροσθέτως, από τη συνδυαστική επεξεργασία των ανωτέρω δημογραφικών και οικονομικών μεταβλητών, δημιουργείται η Παράγωγη Μεταβλητή "Επίπεδο Ευαλωτότητας" (Vulnerability Level). Η μεταβλητή αυτή λειτουργεί ως η κεντρική ανεξάρτητη μεταβλητή ομαδοποίησης στη Συνθετική Ανάλυση, επιτρέποντας τη διερεύνηση των συσχετίσεων μεταξύ της συνολικής κοινωνικής κατάστασης του νοικοκυριού και των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης.

Οι εξαρτημένες μεταβλητές αποτυπώνουν την έκταση των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης και τις στρατηγικές αντιμετώπισης που υιοθετούν τα νοικοκυριά. Οι βασικές κατηγορίες είναι:

- Ενεργειακές δαπάνες: Ποσοστό του εισοδήματος που κατευθύνεται για κάλυψη αναγκών σε ηλεκτρικό ρεύμα, θέρμανση και καύσιμα κίνησης, καθώς και η μεταβολή των δαπανών αυτών σε σχέση με προηγούμενα έτη.
- Στερήσεις: Συχνότητα καθυστερήσεων στην πληρωμή λογαριασμών ενέργειας, περιορισμός θέρμανσης/ψύξης ή γενική αδυναμία κάλυψης βασικών ενεργειακών αναγκών.
- Στρατηγικές νοικοκυριών: Μέτρα εξοικονόμησης, αλλαγές στις συνήθειες κατανάλωσης ενέργειας, συμμετοχή σε προγράμματα επιδότησης ή ενεργειακής αναβάθμισης, βαθμός γνώσης/συμμετοχής σε ενεργειακές κοινότητες.
- Επιπτώσεις στην ποιότητα ζωής: Μείωση δαπανών σε άλλα βασικά αγαθά (π.χ. υγεία, διατροφή, εκπαίδευση ή ψυχαγωγία) λόγω του ενεργειακού κόστους, ψυχολογική επιβάρυνση, προβλήματα στέγασης και μειωμένη θερμική άνεση στην κατοικία.
- Αντιλήψεις και προσδοκίες: Αξιολόγηση των πολιτικών στήριξης και βαθμός εμπιστοσύνης στους θεσμούς, καθώς και προβλέψεις/προσδοκίες για τη μελλοντική εξέλιξη των τιμών ενέργειας.

Η διεθνής βιβλιογραφία έχει προτείνει μια σειρά από δείκτες για τη μέτρηση της ενεργειακής φτώχειας, οι οποίοι προσαρμόστηκαν και χρησιμοποιήθηκαν στο πλαίσιο της παρούσας έρευνας (Boardman, 2010· Thomson et al., 2017). Ενδεικτικά, συμπεριλαμβάνονται:

- Δείκτης ενεργειακού βάρους (energy burden index): Το ποσοστό του εισοδήματος που δαπανάται σε ενεργειακές ανάγκες, με καθιερωμένο όριο αναφοράς το 10% (Boardman, 2010).
- Δείκτες στερήσεων στέγασης: Η καταγραφή προβλημάτων θέρμανσης, μόνωσης ή υγρασίας στην κατοικία, που υποδηλώνουν ανεπάρκεια στο επίπεδο θερμικής άνεσης.
- Υποκειμενικός δείκτης ενεργειακής φτώχειας: Η αυτοαναφερόμενη αίσθηση των συμμετεχόντων ότι αδυνατούν να καλύψουν επαρκώς τις ενεργειακές τους ανάγκες.

Πιο αναλυτικά, για τις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες που εντάσσονται στον Στόχο Πολιτικής 4 (ΣΠ4), ο καθορισμός και η ανάλυση των μεταβλητών εστιάζει στα εξής κριτήρια ευαλωτότητας, όπως αυτά προκύπτουν από τη δομή του ερωτηματολογίου:

- Εισοδηματική Επισφάλεια: Νοικοκυριά με εξαιρετικά χαμηλό εισόδημα που δυσκολεύονται να καλύψουν το ενεργειακό κόστος.
- Αυξημένες Ανάγκες Φροντίδας (ΑμεΑ, Ηλικιωμένοι, παιδιά): Η ύπαρξη μελών στο νοικοκυριό με αναπηρία ή ηλικιωμένων, αλλά και η ύπαρξη παιδιών γεγονός που συνεπάγεται αυξημένες ανάγκες θέρμανσης και χρήσης συσκευών.
- Δομή Νοικοκυριού (Μονογονεϊκές & Πολύτεκνες Οικογένειες): Η επισφάλεια που προκύπτει από την ύπαρξη ενός μόνο γονέα ή πολλών εξαρτώμενων μελών, αυξάνοντας τις οικονομικές πιέσεις.
- Εργασιακή Κατάσταση (Άνεργοι): Η έλλειψη τακτικού εισοδήματος που μειώνει την ενεργειακή ανθεκτικότητα του νοικοκυριού.

Η διαφοροποιημένη εξέταση των μεταβλητών και η ενσωμάτωση εξειδικευμένων δεικτών ενεργειακής φτώχειας διασφαλίζει ότι η ανάλυση θα αποτυπώσει πλήρως την πολυπλοκότητα του φαινομένου. Παρέχεται έτσι η δυνατότητα για ουσιαστικές συγκρίσεις τόσο στο εσωτερικό του γενικού πληθυσμού όσο και μεταξύ του γενικού πληθυσμού και των ομάδων ΣΠ4.

5.5.ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΣΗ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Για τη διαχείριση, την οργάνωση και την στατιστική ανάλυση των πρωτογενών δεδομένων που συλλέχθηκαν, αξιοποιήθηκε το περιβάλλον εργασίας του Microsoft Excel. Η αναλυτική διαδικασία οργανώθηκε σε τρία ιεραρχικά στάδια: Αρχικά, διενεργήθηκε ενδελεχής έλεγχος και καθαρισμός της βάσης δεδομένων για τον εντοπισμό σφαλμάτων και την κωδικοποίηση των ποιοτικών μεταβλητών. Ακολούθησε η μεθοδολογική κατασκευή του Σύνθετου Δείκτη Ευαλωτότητας (Composite Vulnerability Index), ο οποίος λειτούργησε ως το βασικό εργαλείο στρωματοποίησης των συμμετεχόντων βάσει κοινωνικο-οικονομικών κριτηρίων. Τέλος, εφαρμόστηκαν έλεγχοι στατιστικής σημαντικότητας (Statistical Significance Tests) για τη διερεύνηση και την τεκμηρίωση των συσχετίσεων μεταξύ της ενεργειακής ευαλωτότητας και των επιπτώσεων στη διαβίωση των νοικοκυριών.

5.5.1. ΈΛΕΓΧΟΣ ΠΟΙΟΤΗΤΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΕΤΟΙΜΑΣΙΑ ΔΕΔΟΜΕΝΩΝ

Πριν την εφαρμογή οποιασδήποτε στατιστικής δοκιμασίας, η βάση δεδομένων υποβλήθηκε σε διαδικασία εκκαθάρισης (data cleaning) για τη διασφάλιση της εγκυρότητας των αποτελεσμάτων. Συγκεκριμένα, ελέγχθηκε η πληρότητα των απαντήσεων στις δομικές μεταβλητές που απαιτούνται για την κατασκευή του προφίλ ευαλωτότητας.

Από το αρχικό σύνολο των ληφθέντων απαντήσεων, εφαρμόστηκαν κριτήρια αποκλεισμού για ερωτηματολόγια με ελλιπή στοιχεία στο Εισόδημα ή τα Δημογραφικά

χαρακτηριστικά, καθώς η απουσία τους καθιστούσε αδύνατη την ένταξη του νοικοκυριού σε κατηγορία ευαλωτότητας. Κατόπιν της εκκαθάρισης, το Τελικό Έγκυρο Δείγμα (Valid Sample) που χρησιμοποιήθηκε για τους ελέγχους συσχέτισης διαμορφώθηκε σε $N = 689$ συμμετέχοντες, διασφαλίζοντας έτσι τη στατιστική συνέπεια της ανάλυσης.

5.5.2. ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΣΥΝΘΕΤΟΥ ΔΕΙΚΤΗ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑΣ

Η μεθοδολογική προσέγγιση της έρευνας βασίστηκε στην παραδοχή ότι η ενεργειακή φτώχεια δεν αποτελεί αμιγώς οικονομικό μέγεθος, αλλά συνάρτηση πολλαπλών παραγόντων στέρησης (Bouzarovski & Petrova, 2015). Η προσέγγιση αυτή συνάδει με το ευρωπαϊκό πλαίσιο πολιτικής για την ενεργειακή φτώχεια, το οποίο αναγνωρίζει τη σύνθετη και πολυπαραγοντική της φύση, πέραν της στενής εισοδηματικής διάστασης (European Commission & Energy Poverty Advisory Hub, 2025). Ως εκ τούτου, δεν υιοθετήθηκε η μονοδιάστατη ταξινόμηση βάσει εισοδήματος. Αντιθέτως, σχεδιάστηκε ένας παραμετρικός αλγόριθμος για την κατασκευή του Σύνθετου Δείκτη Ευαλωτότητας (Composite Vulnerability Index). Η ανάπτυξη του Σύνθετου Δείκτη Ευαλωτότητας, ακολουθεί τις γενικές αρχές κατασκευής σύνθετων δεικτών κοινωνικής πολιτικής, σύμφωνα με τον μεθοδολογικό οδηγό του OECD (OECD, 2008).

Ο αλγόριθμος αυτός λειτούργησε συνδυαστικά, θέτοντας το δηλωθέν ετήσιο εισόδημα ως τη βάση του υπολογισμού για την απόδοση της οικονομικής διάστασης. Ειδικότερα, ενώ τα νοικοκυριά με εξαιρετικά χαμηλό εισόδημα (έως 5.000€) κατατάχθηκαν αυτόματα στην κατηγορία «Υψηλής Ευαλωτότητας» ανεξαρτήτως άλλων χαρακτηριστικών, για τις υπόλοιπες περιπτώσεις το εισόδημα συν-εκτιμήθηκε με τέσσερις (4) κρίσιμους Κοινωνικούς Δείκτες Κινδύνου (Social Risk Factors):

1. Καθεστώς Κατοικίας (Στεγαστική Διάσταση): Η ενοικίαση ως παράγοντας αυξημένων παγίων εξόδων. Οι ενοικιαστές θεωρούνται πιο ευάλωτοι, καθώς συχνά διαμένουν σε σπίτια χαμηλής ενεργειακής απόδοσης χωρίς να έχουν τη δυνατότητα ή το κίνητρο να επενδύσουν σε ενεργειακή αναβάθμιση, ενώ ταυτόχρονα επιβαρύνονται με το κόστος ενοικίου.
2. Κατάσταση Απασχόλησης: Η ανεργία ως παράγοντας οικονομικής αστάθειας. Η ανεργία δημιουργεί συνθήκες οικονομικής αστάθειας και αυξάνει τον χρόνο παραμονής εντός της κατοικίας, άρα και τις ενεργειακές ανάγκες για θέρμανση/ψύξη.
3. Μέγεθος Νοικοκυριού (Δημογραφική Διάσταση): Η πολυμελής οικογένεια (>3 μέλη) ως δείκτης αυξημένων ενεργειακών αναγκών. Μεγαλύτερη κατανάλωση ενέργειας για κάλυψη βασικών αναγκών (ζεστό νερό, μαγείρεμα, πλυντήρια), που δυσχεραίνει την αποπληρωμή λογαριασμών σε συνθήκες χαμηλού εισοδήματος.

4. Κατάσταση Υγείας (Βιολογική Διάσταση): Η ύπαρξη μελών με αυξημένες ιατρικές ανάγκες/ΑμεΑ, ηλικιωμένοι και παιδιά. Τα νοικοκυριά αυτά έχουν ανελαστική ζήτηση για ενέργεια (ανάγκη για σταθερή θερμοκρασία, λειτουργία ιατρικών συσκευών), καθιστώντας τα εξαιρετικά ευάλωτα στις αυξήσεις τιμών.

Βάσει του αλγορίθμου, το δείγμα διαστρωματώθηκε στις ακόλουθες τρεις κατηγορίες:

- **Κλίμακα 1: Υψηλή Ευαλωτότητα.** Αποτελεί τον «σκληρό πυρήνα» της ενεργειακής φτώχειας. Στην κατηγορία αυτή εντάχθηκαν αυτόματα όλα τα νοικοκυριά με εισόδημα κάτω του ορίου της ακραίας φτώχειας (<5.000€). Επιπροσθέτως, εντάχθηκαν νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος (5.000-10.000€) τα οποία εμφάνιζαν ταυτόχρονα τουλάχιστον έναν από τους προαναφερθέντες κοινωνικούς παράγοντες κινδύνου, υποδηλώνοντας σώρευση μειονεξιών.
- **Κλίμακα 2: Μεσαία Ευαλωτότητα.** Στην κατηγορία αυτή ταξινομήθηκαν νοικοκυριά που, αν και διαθέτουν μεσαίο εισόδημα, βρίσκονται σε ζώνη επισφάλειας λόγω της ύπαρξης επιβαρυντικών κοινωνικών παραγόντων (π.χ. ενοίκιο, ανεργία). Η ομάδα αυτή παρουσιάζει χαρακτηριστικά «κρυφής φτώχειας» και είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη στις τιμολογιακές διακυμάνσεις της ενέργειας.
- **Κλίμακα 3: Γενικός Πληθυσμός (Χαμηλή ευαλωτότητα).** Περιλαμβάνει το τμήμα του δείγματος με υψηλότερο εισόδημα ή/και την απουσία σημαντικών κοινωνικών επιβαρύνσεων. Η ομάδα αυτή χρησιμοποιήθηκε στην ανάλυση ως ομάδα αναφοράς, προκειμένου να συγκριθούν και να αναδειχθούν οι στατιστικά σημαντικές διαφορές στις στρατηγικές επιβίωσης έναντι των ευάλωτων ομάδων.

5.5.3. ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΠΕΞΕΡΓΑΣΙΑ ΚΑΙ ΈΛΕΓΧΟΣ ΥΠΟΘΕΣΕΩΝ

Η στατιστική επεξεργασία των δεδομένων πραγματοποιήθηκε σε δύο αλληλένδετα επίπεδα: την Περιγραφική και την Συνθετική Ανάλυση, όπως παρουσιάζεται ακολούθως.

A. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Το πρώτο στάδιο της επεξεργασίας αφορούσε την εφαρμογή μεθόδων Περιγραφικής Στατιστικής για τη μονομεταβλητή διερεύνηση των δεδομένων. Αναλυτικότερα, δημιουργήθηκαν συγκεντρωτικοί πίνακες κατανομής συχνοτήτων για τις ενότητες Α έως ΣΤ, του ερωτηματολογίου, υπολογίστηκαν οι σχετικές συχνότητες (%) για το σύνολο των ερωτηματολογίων.

Σκοπός του σταδίου αυτού ήταν να σκιαγραφηθεί το δημογραφικό και κοινωνικο-οικονομικό προφίλ των συμμετεχόντων, καθώς και αποτύπωση των ενεργειακών τους συνθηκών σε πρώτη φάση. Η ανάλυση λειτούργησε ως τη βάση αναφοράς, για να αναδείξει επικρατούσες τάσεις στο σύνολο του δείγματος, εντοπίζοντας παράλληλα τη

γενική έκταση των προβλημάτων που σχετίζονται με την ενεργειακή κρίση (π.χ. ποσοστά οφειλών, μέσα θέρμανσης κ.α.), πριν πραγματοποιηθεί η εξειδικευμένη διερεύνησή τους για τον γενικό πληθυσμό και τις ευάλωτες ομάδες.

B. ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Το δεύτερο στάδιο της ανάλυσης των δεδομένων, εντάσσεται στο πλαίσιο της Επαγωγικής Στατιστικής, και εστιάζει στη διμεταβλητή συσχέτιση των δεδομένων. Για τη διερεύνηση των ερευνητικών ερωτημάτων, εφαρμόστηκε ο Έλεγχος Ανεξαρτησίας χ^2 του Pearson (Pearson's Chi-Square Test of Independence) (McHugh, 2013). Η επιλογή της συγκεκριμένης μη-παραμετρικής δοκιμασίας κρίθηκε ως η πλέον ενδεδειγμένη, δεδομένης της φύσης των μεταβλητών, καθώς επιτρέπει τον έλεγχο της ύπαρξης στατιστικά σημαντικών διαφορών μεταξύ ομάδων.

Κεντρικός στόχος της διαδικασίας ήταν η αξιολόγηση της Μηδενικής Υπόθεσης (H_0), η οποία ορίζει ότι η ενεργειακή συμπεριφορά και οι επιπτώσεις της κρίσης είναι ανεξάρτητες από το επίπεδο ευαλωτότητας του νοικοκυριού. Ο έλεγχος διενεργήθηκε σε επίπεδο σημαντικότητας $\alpha=0.05$ (δηλ. επίπεδο εμπιστοσύνης 95%) και η ερμηνεία των αποτελεσμάτων βασίστηκε στην τιμή p (p -value):

- Τιμή $P < 0.05$: Απορρίπτεται η Μηδενική Υπόθεση (H_0). Το αποτέλεσμα υποδηλώνει στατιστικά σημαντική σχέση εξάρτησης, επιβεβαιώνοντας ότι οι παρατηρούμενες διαφοροποιήσεις δεν είναι τυχαίες, αλλά σχετίζονται άμεσα με την κατηγορία ευαλωτότητας.
- Τιμή $P > 0.05$: Η Μηδενική Υπόθεση (H_0) είναι αποδεκτή. Το αποτέλεσμα υποδεικνύει ότι δεν υπάρχει επαρκής στατιστική απόδειξη για τη συσχέτιση των μεταβλητών, επομένως τυχόν αποκλίσεις αποδίδονται σε τυχαίους παράγοντες δειγματοληψίας.

5.6. ΔΕΟΝΤΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΜΕΤΡΟΙ, ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΙ ΈΡΕΥΝΑΣ

Σε όλα τα στάδια της έρευνας τηρήθηκαν αυστηρά οι θεμελιώδεις δεοντολογικές αρχές της ανωνυμίας, της εμπιστευτικότητας και της εθελοντικής συμμετοχής των εξεταζόμενων. Οι συμμετέχοντες ενημερώθηκαν αναλυτικά για τον σκοπό και τις διαδικασίες της μελέτης και παρείχαν εγγράφως τη συναίνεσή τους πριν από τη συμμετοχή, σύμφωνα με τους κανόνες της κοινωνικής έρευνας και τις αρχές προστασίας προσωπικών δεδομένων (ESOMAR, 2016· ΕΣΔΕΚ, 2019). Ιδιαίτερη μέριμνα ελήφθη ώστε οι συμμετέχοντες από τις ευάλωτες ομάδες να αντιμετωπιστούν με σεβασμό και χωρίς άσκηση πίεσης, διασφαλίζοντας ότι η συμμετοχή τους ήταν πραγματικά εθελοντική και ενημερωμένη.

Κατά τη διαχείριση και ανάλυση των δεδομένων εφαρμόστηκαν όλες οι απαραίτητες πρακτικές για τη διασφάλιση του απορρήτου. Τα συλλεγόμενα δεδομένα

αποθηκεύτηκαν με ασφαλή τρόπο και χρησιμοποιήθηκαν αποκλειστικά για τους σκοπούς της έρευνας. Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων γίνεται σε συγκεντρωτική μορφή (aggregate form), ώστε να μην είναι δυνατή η ταυτοποίηση μεμονωμένων συμμετεχόντων μέσα από τις αναφορές ή τους πίνακες αποτελεσμάτων, σε πλήρη συμμόρφωση με τις διεθνείς κατευθυντήριες γραμμές ερευνητικής δεοντολογίας (ESOMAR, 2016) και την ισχύουσα νομοθεσία περί προστασίας προσωπικών δεδομένων.

Όπως σε κάθε ερευνητική προσπάθεια, έτσι και στην παρούσα μελέτη υπάρχουν ορισμένες μεθοδολογικές προκλήσεις και περιορισμοί που πρέπει να επισημανθούν:

- **Δειγματοληψία και αντιπροσωπευτικότητα:** Η επιλογή της μεθοδολογίας (ευρεία ηλεκτρονική διάχυση για τον γενικό πληθυσμό και δειγματοληψία σκοπιμότητας για τις ευάλωτες ομάδες) συνεπάγεται ότι το δείγμα δεν είναι αμιγώς πιθανοτικό (non-probability sampling). Παρά τη γεωγραφική κάλυψη και των τριών Περιφερειακών Ενοτήτων, ενδέχεται να υπάρχουν αποκλίσεις στην πλήρη αντιπροσωπευτικότητα, καθώς άτομα χωρίς πρόσβαση στο διαδίκτυο ή πολίτες που δεν επισκέπτονται τα Κέντρα Κοινότητας ενδέχεται να υποεκπροσωπούνται (Cochran, 1977).
- **Αυτοαναφορικά δεδομένα και μεροληψία:** Η μελέτη βασίζεται σε αυτοαναφερόμενα δεδομένα που συλλέχθηκαν μέσω ερωτηματολογίων, γεγονός που συνεπάγεται κινδύνους μεροληψίας στις απαντήσεις. Οι συμμετέχοντες ενδέχεται, συνειδητά ή ασυνείδητα, να δώσουν κοινωνικά επιθυμητές απαντήσεις ή να μην ανακαλέσουν με ακρίβεια πληροφορίες (Krosnick & Presser, 2010). Αυτό μπορεί να επηρεάσει την ακρίβεια των δεδομένων, παρά τις προσπάθειες διασφάλισης ειλικρινών αποκρίσεων.
- **Ορισμός και μέτρηση της ενεργειακής φτώχειας:** Δεν υφίσταται ένας ενιαίος, καθολικά αποδεκτός ορισμός της ενεργειακής φτώχειας, ούτε ένας μεμονωμένος δείκτης για τη μέτρησή της. Αυτό συνιστά μεθοδολογική πρόκληση, καθώς η επιλογή συγκεκριμένων δεικτών ή ορίων (thresholds) μπορεί να επηρεάσει τα αποτελέσματα. Στην παρούσα έρευνα χρησιμοποιείται ένας συνδυασμός αντικειμενικών και υποκειμενικών δεικτών, γεγονός που μετριάζει το πρόβλημα, όμως η πολυπλοκότητα του φαινομένου παραμένει (Boardman, 2010· Thomson et al., 2017). Τα συμπεράσματα πρέπει να ερμηνεύονται με επίγνωση των διαφορετικών προσεγγίσεων μέτρησης.
- **Εγκάρσιος χαρακτήρας της έρευνας:** Η μελέτη διεξάγεται σε συγκεκριμένη χρονική συγκυρία (cross-sectional) και αποτυπώνει μια «στιγμιότυπο» των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης. Ως εκ τούτου, δεν μπορεί να συλλάβει δυναμικές τάσεις ή μεταβολές σε βάθος χρόνου, ούτε να αποδείξει σχέσεις αιτιότητας. Για παράδειγμα, ενδέχεται να υπάρχουν εποχικές διαφοροποιήσεις

στην ενεργειακή συμπεριφορά ή στην ένταση της ενεργειακής φτώχειας που δεν καταγράφονται. Τα αποτελέσματα, επομένως, αντικατοπτρίζουν συσχετίσεις και όχι απαραίτητα αιτιώδεις συνδέσεις (Bryman, 2016· Babbie, 2020).

- **Μεθοδολογική προσέγγιση:** Η έρευνα υιοθέτησε αμιγώς ποσοτική προσέγγιση με χρήση δομημένου ερωτηματολογίου, επιλογή που εξασφαλίζει τη συγκρισιμότητα των δεδομένων και την εξαγωγή στατιστικών συμπερασμάτων. Ως εκ τούτου, η μελέτη εστιάζει πρωτίστως στην καταγραφή της έκτασης του φαινομένου και των τάσεων. Η εις βάθος διερεύνηση των υποκειμενικών βιωμάτων και των συναισθηματικών πτυχών της ενεργειακής φτώχειας, που απαιτεί διαφορετικά μεθοδολογικά εργαλεία, θα μπορούσε να αποτελέσει αντικείμενο μελλοντικής ερευνητικής προσπάθειας.
- **Πρόσβαση σε ευάλωτες ομάδες:** Παρά τη χρήση των Κέντρων Κοινότητας και τις ειδικές προβλέψεις για τη δειγματοληψία των ομάδων ΣΠ4, παραμένει πρόκληση η προσέγγιση των πλέον περιθωριοποιημένων ή δυσπρόσιτων ατόμων. Οι ευάλωτες ομάδες συχνά αντιμετωπίζουν πολλαπλά εμπόδια (γλωσσικά, μορφωτικά, έλλειψη εμπιστοσύνης προς τις αρχές κ.ά.) που μπορεί να δυσχεράνουν τη συμμετοχή τους (Dubois & Sinea, 2023). Επομένως, υπάρχει το ενδεχόμενο ορισμένοι από τους πιο απομονωμένους ή βαριά πληττόμενους πολίτες να μην εκπροσωπήθηκαν επαρκώς (για παράδειγμα, Ρομά, μετανάστες, πρόσφυγες), κάτι που μπορεί να οδηγήσει σε υποεκτίμηση της πραγματικής ένταξης του προβλήματος για αυτές τις περιπτώσεις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Στο παρόν κεφάλαιο παρουσιάζονται αναλυτικά τα ευρήματα της πρωτογενούς ποσοτικής έρευνας που διενεργήθηκε στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, με στόχο τη διερεύνηση των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης στο βιοτικό επίπεδο και την καθημερινότητα των πολιτών. Η ανάλυση των δεδομένων εστιάζει στη αποτύπωση της κατάστασης μεταξύ του γενικού πληθυσμού και των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων που εντάσσονται στον Στόχο Πολιτικής 4 (ΣΠ4), και την συγκριτική ανάλυση μεταξύ τους.

Τα αποτελέσματα προέκυψαν από την επεξεργασία των απαντήσεων που συγκεντρώθηκαν μέσω δομημένου ερωτηματολογίου, το οποίο διανεμήθηκε και στις τρεις Περιφερειακές Ενότητες (Αχαΐα, Ηλεία, Αιτωλοακαρνανία), εξασφαλίζοντας γεωγραφική και κοινωνική αντιπροσωπευτικότητα. Η στατιστική επεξεργασία πραγματοποιήθηκε με τη χρήση του λογισμικού Microsoft Excel, εφαρμόζοντας μεθόδους περιγραφικής και επαγωγικής στατιστικής για την εξαγωγή ασφαλών συμπερασμάτων.

6.1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Η παρουσίαση των αποτελεσμάτων διαρθρώνεται στις ακόλουθες θεματικές ενότητες, ακολουθώντας τη δομή του ερωτηματολογίου:

Ενότητα Α. Δημογραφικό και Κοινωνικοοικονομικό Προφίλ: Παρουσιάζονται τα χαρακτηριστικά του δείγματος (φύλο, ηλικία, οικογενειακή κατάσταση, μορφωτικό επίπεδο, εισόδημα), με έμφαση στον εντοπισμό των ευάλωτων ομάδων (ΣΠ4) (λ.χ. μονογονεϊκές οικογένειες, μακροχρόνια άνεργοι, ΑμεΑ).

Ενότητα Β. Πρόσβαση και Κόστος Ενέργειας: Αναλύονται τα δεδομένα σχετικά με τις μεθόδους θέρμανσης, το ποσοστό του εισοδήματος που δαπανάται για ενέργεια (δείκτης ενεργειακού βάρους), καθώς και τη συχνότητα αδυναμίας αποπληρωμής λογαριασμών.

Ενότητα Γ. Στρατηγικές Αντιμετώπισης και Προσαρμογής: Καταγράφονται οι τακτικές που υιοθετούν τα νοικοκυριά για να ανταπεξέλθουν στο αυξημένο κόστος (π.χ. περιορισμός θέρμανσης, αλλαγή καταναλωτικών συνηθειών), καθώς και ο βαθμός εξοικείωσης με θεσμούς όπως οι Ενεργειακές Κοινότητες.

Ενότητα Δ. Καθημερινότητα και Ποιότητα Ζωής: Εξετάζονται οι πολύπλευρες συνέπειες της κρίσης, όπως οι περικοπές σε βασικές ανάγκες (διατροφή, υγεία, εκπαίδευση), η ψυχολογική επιβάρυνση και η υποκειμενική αντίληψη της ενεργειακής φτώχειας.

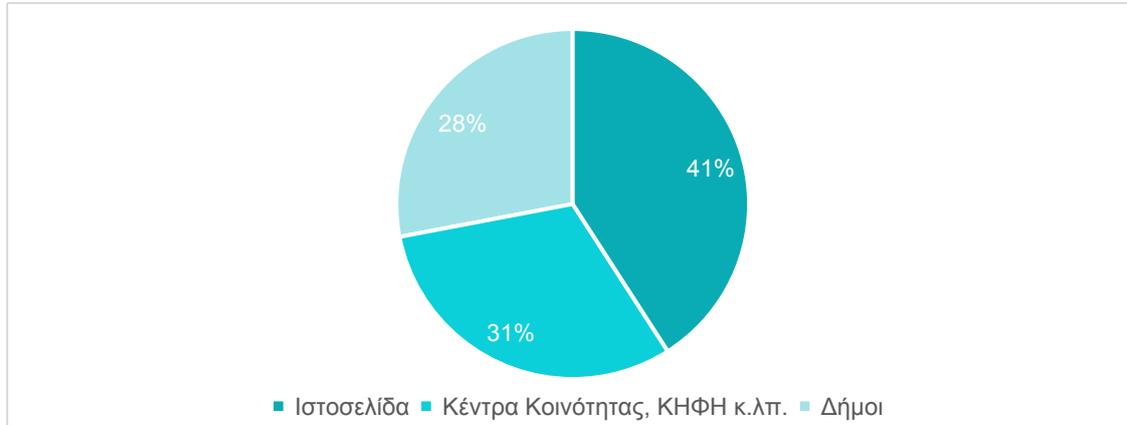
Ενότητα Ε. Πολιτικές και ο ρόλος της Περιφέρειας: Αποτυπώνονται οι απόψεις των πολιτών σχετικά με το ποιος φορέας οφείλει να αναλάβει δράση για την προστασία

τους, καθώς και οι προτάσεις τους για τις πρωτοβουλίες που αναμένουν από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

Ενότητα ΣΤ. Προσδοκίες για το μέλλον: Παρουσιάζονται οι εκτιμήσεις των συμμετεχόντων για τη μελλοντική πορεία των τιμών ενέργειας και καταγράφονται οι κυριότερες ανησυχίες τους, όπως ο κίνδυνος αδυναμίας πληρωμής λογαριασμών ή η απώλεια κατοικίας.

Μέσα από την παράθεση πινάκων, διαγραμμάτων και στατιστικών συσχετίσεων, το κεφάλαιο αυτό επιδιώκει να απαντήσει στα ερευνητικά ερωτήματα της μελέτης, τεκμηριώνοντας την έκταση της ενεργειακής φτώχειας και αναδεικνύοντας τις ανισότητες που βιώνουν οι ευάλωτοι πληθυσμοί της Δυτικής Ελλάδας. Σημειώνεται ότι η συλλογή των ερωτηματολογίων (N=689), πραγματοποιήθηκε μέσω μικτής μεθοδολογίας, που συνδύασε την ηλεκτρονική συμπλήρωση μέσω της ιστοσελίδας, με ποσοστό 41%, με τη φυσική παρουσία σε Δήμους της Περιφέρειας με ποσοστό 28% και τέλος σε κοινωνικές δομές Δήμων (Κέντρα Κοινότητας, ΚΗΦΗ, κ.λπ.) με ποσοστό 31%. Με τον τρόπο αυτό εξασφαλίστηκε η συμμετοχή ατόμων που δεν διαθέτουν ψηφιακές δεξιότητες ή πρόσβαση στο διαδίκτυο.

Διάγραμμα 29. Πηγή δείγματος έρευνας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ Α. ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΟ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΠΡΟΦΙΛ

1. ΗΛΙΚΙΑ

Η ηλικιακή διάρθρωση του δείγματος καλύπτει όλο το φάσμα του ενήλικου πληθυσμού. Η πολυπληθέστερη ομάδα είναι αυτή των ατόμων μέσης ηλικίας (45-64 ετών), η οποία συγκεντρώνει το 41% των συμμετεχόντων. Ακολουθεί η παραγωγική ηλικία των 30-44 ετών με 30%, ενώ οι νέοι (18-29 ετών) και οι ηλικιωμένοι (65+ ετών) εκπροσωπούνται ισόποσα με ποσοστό 15% έκαστος. Η συμμετοχή της τρίτης ηλικίας (15%) κρίνεται ιδιαίτερα σημαντική για την έρευνα, καθώς διασφαλίζει την καταγραφή των απόψεων μιας πληθυσμιακής ομάδας με αυξημένη ευαλωτότητα.

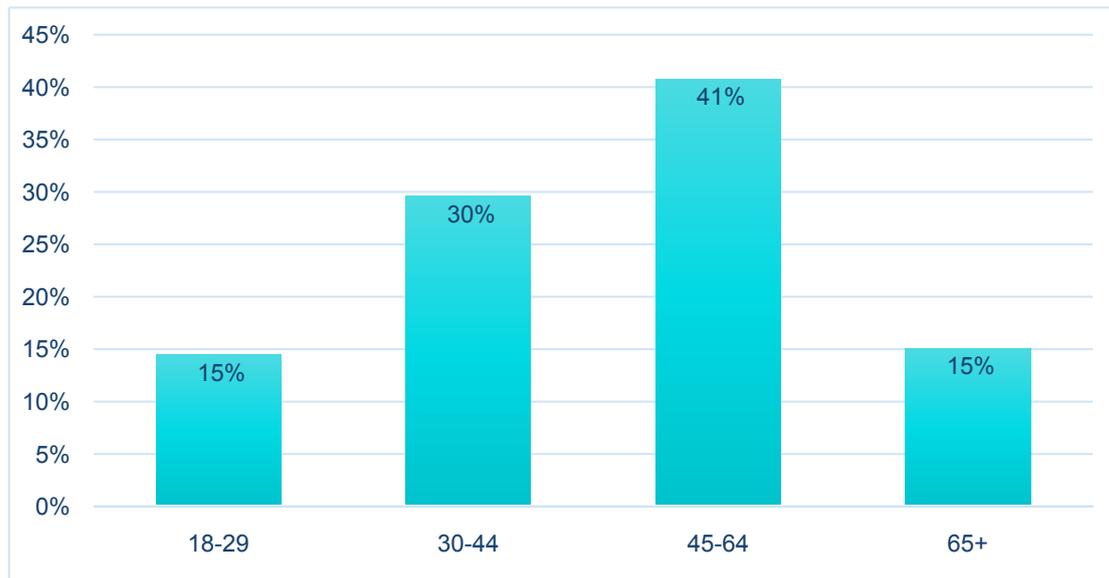

Πίνακας 24. Ηλικία συμμετεχόντων

Ηλικιακή Ομάδα	Ποσοστό (%)
18-29	15%
30-44	30%
45-64	41%
65+	15%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

Διάγραμμα 30. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά ηλικία

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

2. Φύλο

Αναφορικά με το φύλο, το δείγμα παρουσιάζει μια ισορροπημένη εικόνα με ελαφρά υπεροχή των γυναικών, οι οποίες αποτελούν το 51% των συμμετεχόντων. Οι άνδρες ανέρχονται στο 48%, ενώ ένα μικρό ποσοστό (1%) επέλεξε την κατηγορία «Άλλο» ή δεν επιθυμούσε να απαντήσει.

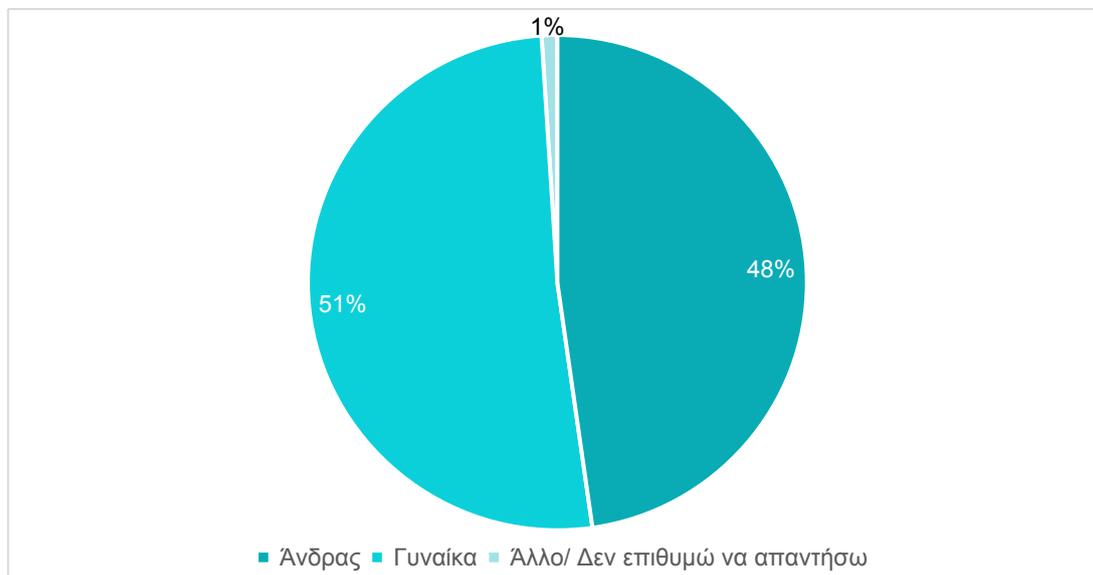
Πίνακας 25. Φύλο συμμετεχόντων

Φύλο	Ποσοστό (%)
Άνδρας	48%
Γυναίκα	51%
Άλλο/ Δεν επιθυμώ να απαντήσω	1%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

Διάγραμμα 31. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά φύλο

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

3. ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΉ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

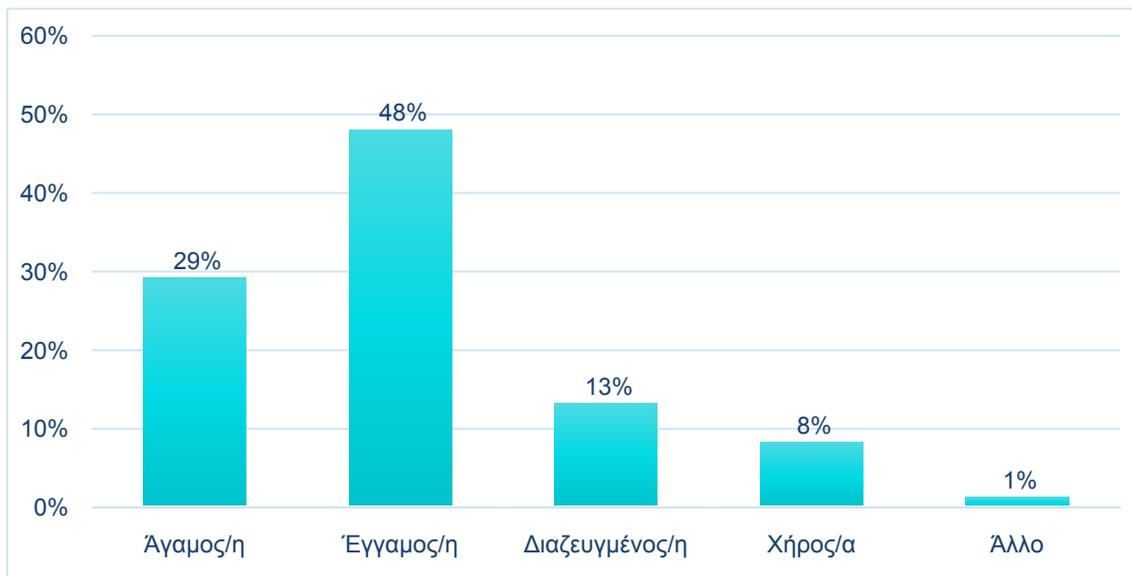
Ως προς την οικογενειακή κατάσταση, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (48%) είναι έγγαμοι. Σημαντικό ποσοστό καταλαμβάνουν οι άγαμοι (29%), ενώ ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι κατηγορίες των διαζευγμένων (13%) και των χήρων (8%). Αθροιστικά, τα μονογονεϊκά ή μοναχικά νοικοκυριά παρουσιάζουν σημαντικό ποσοστό, αποτελώντας μια ομάδα που θεωρείται υψηλού κινδύνου για ενεργειακή φτώχεια, καθώς συχνά καλείται να καλύψει τα πάγια έξοδα κατοικίας βασιζόμενη σε ένα μόνο εισόδημα.

Πίνακας 26. Οικογενειακή κατάσταση συμμετεχόντων

Οικογενειακή Κατάσταση	Ποσοστό (%)
Άγαμος/η	29%
Έγγαμος/η	48%
Διαζευγμένος/η	13%
Χήρος/α	8%
Άλλο	1%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 32. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά κατηγορία οικογενειακής κατάστασης

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

4. ΑΝΩΤΕΡΟ ΕΠΙΠΕΔΟ ΣΠΟΥΔΩΝ

Το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων παρουσιάζει σημαντική ποικιλομορφία. Η πολυπληθέστερη κατηγορία είναι οι απόφοιτοι Λυκείου, οι οποίοι ανέρχονται στο 23%. Ακολουθούν οι απόφοιτοι Δημοτικού με ποσοστό 21% και οι κάτοχοι πτυχίου Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης (ΑΕΙ/ΤΕΙ) με 19%. Οι απόφοιτοι Γυμνασίου αποτελούν το 15% του δείγματος, ενώ το 10% έχει ολοκληρώσει ΙΕΚ ή Μετα-δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Σε επίπεδο μεταπτυχιακών σπουδών, το 9% κατέχει Μεταπτυχιακό τίτλο και το 1% Διδακτορικό. Τέλος, ένα ποσοστό 1% δεν απάντησε ή δήλωσε ότι δεν γνωρίζει.

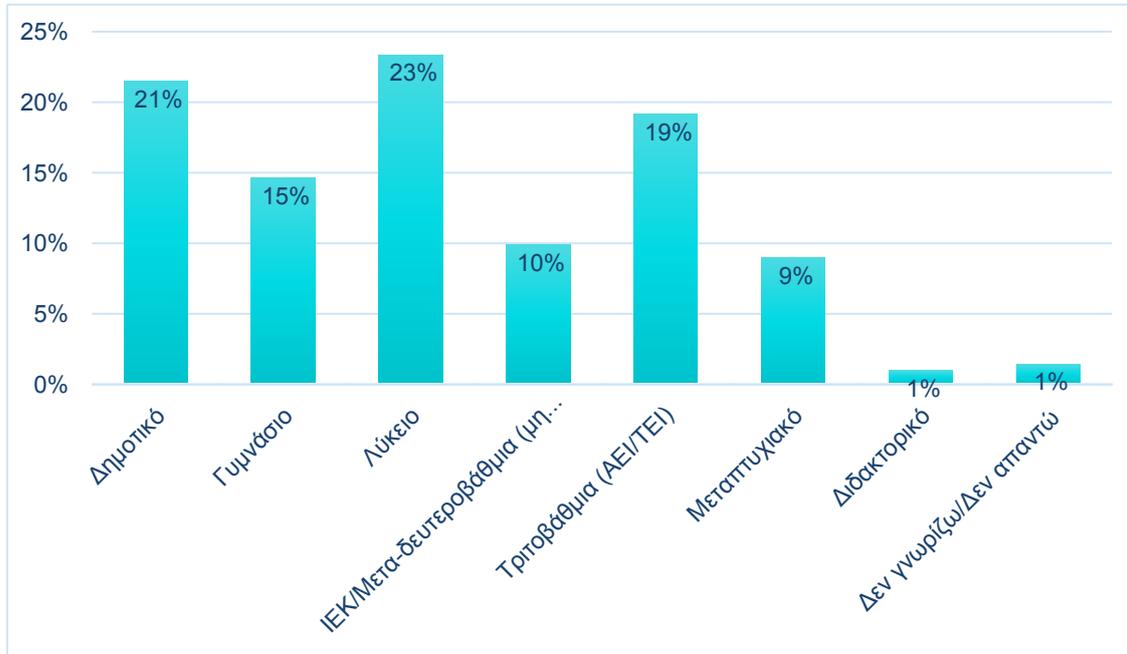
Πίνακας 27. Ανώτατο επίπεδο σπουδών συμμετεχόντων

Επίπεδο σπουδών	Ποσοστό (%)
Δημοτικό	21%
Γυμνάσιο	15%
Λύκειο	23%
ΙΕΚ/Μετα-δευτεροβάθμια (μη τριτοβάθμια)	10%
Τριτοβάθμια (ΑΕΙ/ΤΕΙ)	19%
Μεταπτυχιακό	9%
Διδακτορικό	1%
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	1%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 33. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά επίπεδο σπουδών

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

5. Κατάσταση απασχόλησης

Ως προς την εργασιακή κατάσταση των συμμετεχόντων, η πλειοψηφία να απασχολείται στον ιδιωτικό τομέα (21%), ενώ ακολουθούν οι δημόσιοι υπάλληλοι (16%), οι αγρότες/κτηνοτρόφοι (8%) και οι αυτοαπασχολούμενοι (7%). Ωστόσο, σημαντικό εύρημα αποτελεί το υψηλό ποσοστό ανεργίας, το οποίο αθροιστικά ανέρχεται στο 28% (23% αναζητούν εργασία και 5% δεν αναζητούν). Το ποσοστό αυτό υπερβαίνει τον εθνικό μέσο όρο, υποδεικνύοντας περιορισμένη οικονομική δυνατότητα για σημαντικό τμήμα του δείγματος. Τέλος, οι συνταξιούχοι αποτελούν το 12%, ενώ το 6% ασχολείται με τα οικιακά. Η σύνθεση αυτή, με το υψηλό ποσοστό μη ενεργού ή άνεργου πληθυσμού, αποτελεί κρίσιμη παράμετρο για την αξιολόγηση της ενεργειακής ευαλωτότητας των νοικοκυριών.

Πίνακας 28. Κατάσταση απασχόλησης συμμετεχόντων

Κατάσταση απασχόλησης	Ποσοστό (%)
Ιδιωτικός Υπάλληλος	21%
Δημόσιος Υπάλληλος	16%
Εργοδότης/Αυτοαπασχολούμενος	7%
Γεωργός/Κτηνοτρόφος	8%
Άνεργος - αναζητώ εργασία	23%

Άνεργος - δεν αναζητώ εργασία	5%
Συνταξιούχος	12%
Μαθητής/Φοιτητής	1%
Οικιακά	6%
Άλλο (π.χ. οικοδόμος)	2%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

Διάγραμμα 34. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά κατάσταση απασχόλησης

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

6. ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Η γεωγραφική κατανομή του δείγματος κρίνεται ικανοποιητική, καλύπτοντας και τις τρεις Περιφερειακές Ενότητες της Δυτικής Ελλάδας. Η μεγαλύτερη συμμετοχή καταγράφεται στην Π.Ε. Αχαΐας, η οποία συγκεντρώνει το 38% των απαντήσεων, ακολουθούμενη από την Π.Ε. Ηλείας με 36%. Η συμμετοχή από την Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας ανέρχεται στο 26%. Η διαστρωμάτωση αυτή επιτρέπει την αξιόπιστη συγκριτική ανάλυση και τη διερεύνηση τυχόν χωρικών ανισοτήτων στην εκδήλωση της ενεργειακής φτώχειας.

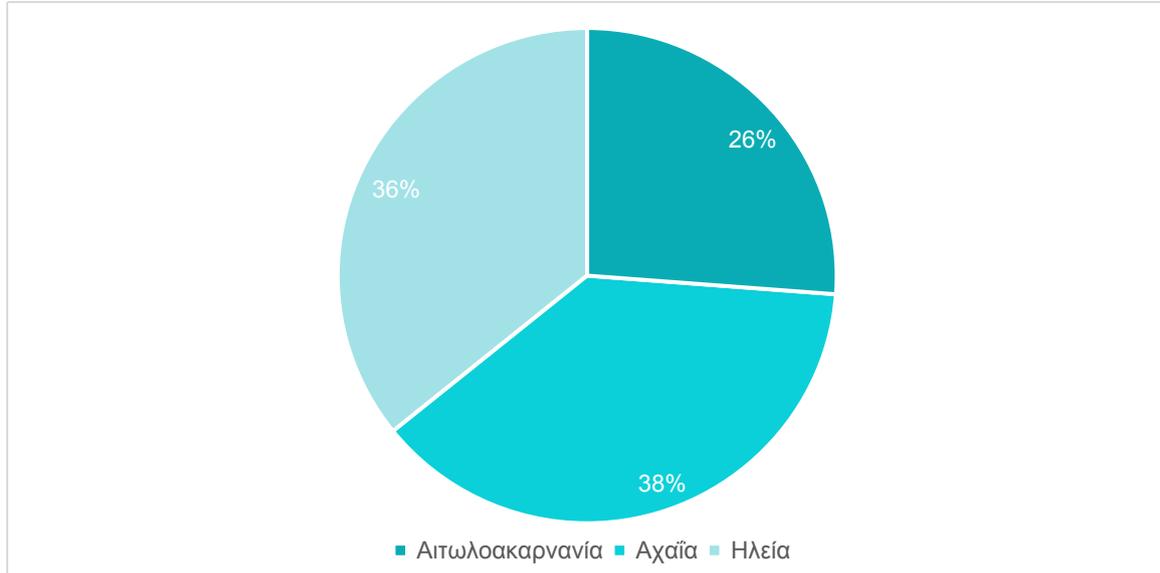
Πίνακας 29. Περιφερειακή Ενότητα κατοικίας συμμετεχόντων

Περιφερειακή Ενότητα Κατοικίας	Ποσοστό (%)
Αιτωλοακαρνανία	26%
Αχαΐα	38%
Ηλεία	36%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

Διάγραμμα 35. Χωρική κατανομή του δείγματος

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

7. ΕΤΗΣΙΟ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΚΟ ΚΑΘΑΡΟ ΕΙΣΟΔΗΜΑ

Τα δεδομένα για το ετήσιο οικογενειακό εισόδημα αποτυπώνουν την οικονομική διαστρωμάτωση του δείγματος. Η πλειοψηφία των ερωτηθέντων εντάσσεται στην χαμηλότερη κλίμακα 0-5.000€, με ποσοστό 30%. Ακολουθεί η εισοδηματική τάξη των 5.001-10.000€, η οποία συγκεντρώνει το 27%, ενώ το 20% των νοικοκυριών δηλώνει εισόδημα μεταξύ 10.001-15.000€. Σχεδόν 6 στα 10 νοικοκυριά επιβιώνουν με λιγότερο από 10.000€. Μικρότερα ποσοστά καταγράφονται στις υψηλότερες κλίμακες: το 8% κυμαίνεται μεταξύ 15.001-20.000€, το 6% μεταξύ 20.001-25.000€ και το 4% μεταξύ 25.001-30.000€. Τέλος, εισόδημα άνω των 30.001€ δηλώνει το 3% του δείγματος, ενώ αντίστοιχο ποσοστό (3%) επέλεξε να μην απαντήσει ή δήλωσε άγνοια.

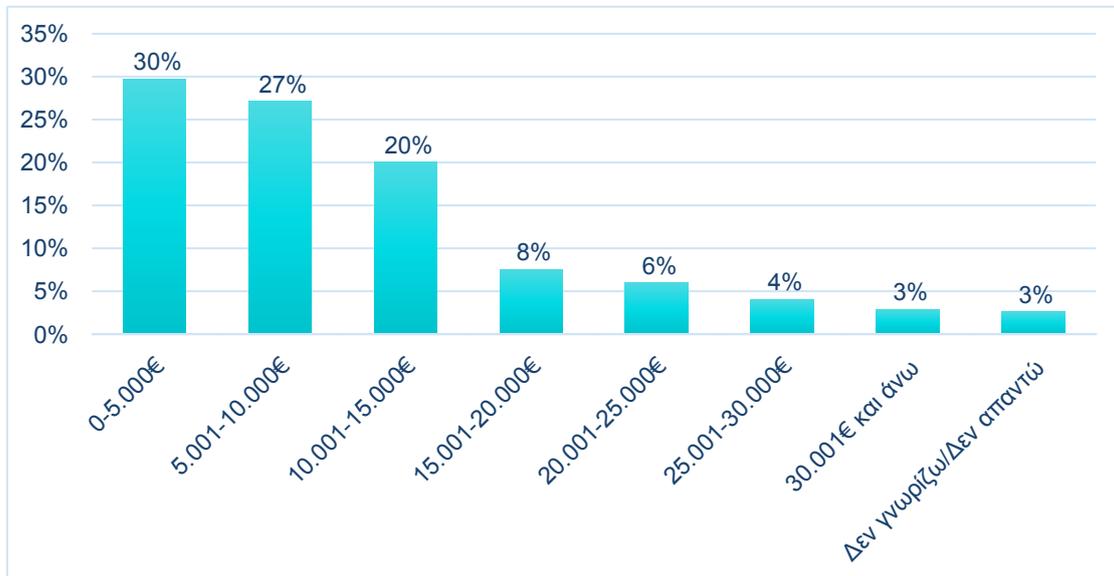
Πίνακας 30. Ετήσιο οικογενειακό καθαρό εισόδημα συμμετεχόντων

Ετήσιο οικογενειακό καθαρό εισόδημα	Ποσοστό (%)
0-5.000€	30%
5.001-10.000€	27%
10.001-15.000€	20%
15.001-20.000€	8%
20.001-25.000€	6%
25.001-30.000€	4%
30.001€ και άνω	3%
Δεν γνωρίζω/Δεν απαντώ	3%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 36. Ποσοστιαία κατανομή συμμετεχόντων ανά ομάδα οικογενειακού καθαρού εισοδήματος.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

8.Α. ΜΕΓΕΘΟΣ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟΥ

Σχετικά με το μέγεθος των νοικοκυριών, η πολυπληθέστερη κατηγορία είναι αυτή των 1-2 μελών, η οποία συγκεντρώνει το 47% του δείγματος, υποδεικνύοντας μεγάλο αριθμό ολιγομελών οικογενειών ή μοναχικών ατόμων. Ακολουθούν τα νοικοκυριά με 3-4 μέλη, με ποσοστό 39%, ενώ τα πολυμελή νοικοκυριά (5+ μέλη) αποτελούν το 10%. Τέλος, ένα ποσοστό 5% των συμμετεχόντων δεν έδωσε απάντηση στη συγκεκριμένη ερώτηση.

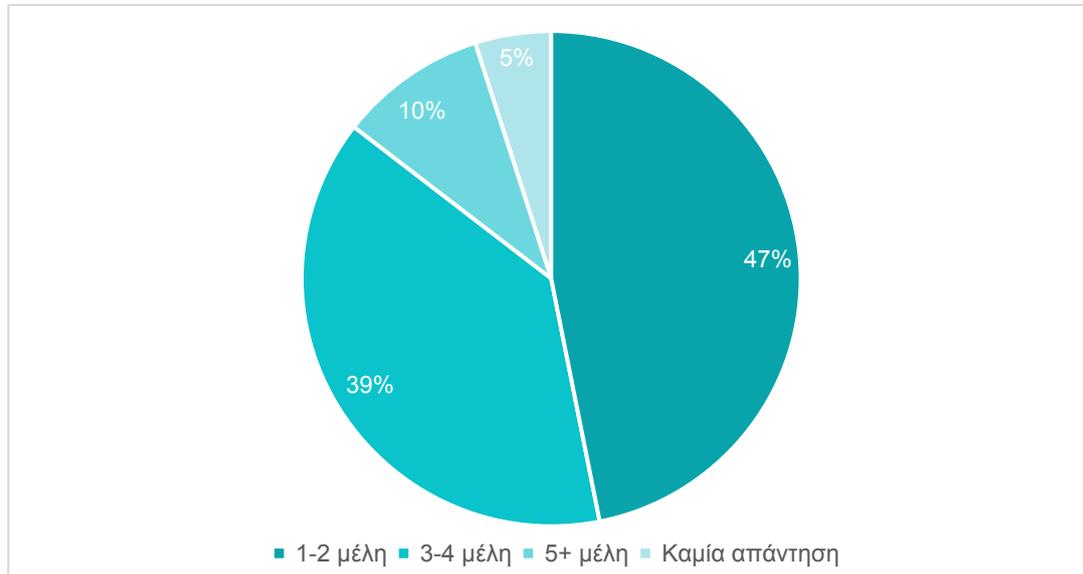
Πίνακας 31. Μέγεθος νοικοκυριού συμμετεχόντων

Μέγεθος νοικοκυριού	Ποσοστό (%)
1-2 μέλη	47%
3-4 μέλη	39%
5+ μέλη	10%
Καμία απάντηση	5%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 37. Κατανομή νοικοκυριών βάσει αριθμού μελών

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

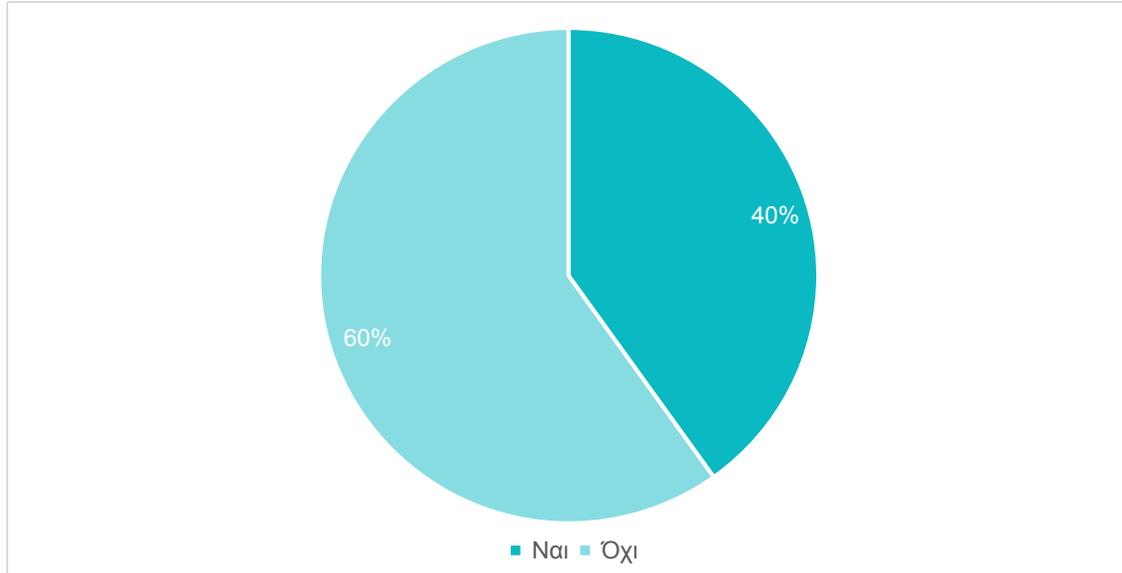
8.β. ΈΧΕΤΕ ΑΤΟΜΑ ΣΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΜΕ ΑΥΞΗΜΕΝΕΣ ΑΝΑΓΚΕΣ (ΌΠΩΣ ΑΝΉΛΙΚΑ, ΗΛΙΚΙΩΜΕΝΟΙ, ΑΜΕΑ Κ.ΛΠ.);

Ιδιαίτερη βαρύτητα για την ερμηνεία των ενεργειακών αναγκών έχει η ύπαρξη ευάλωτων μελών στο νοικοκυριό (όπως ηλικιωμένοι, ΑμεΑ, βρέφη ή μακροχρόνια άνεργοι). Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, ένα πολύ υψηλό ποσοστό που ανέρχεται στο 40%, δηλώνει πως στο νοικοκυριό διαβιούν άτομα που ανήκουν σε ευπαθείς ομάδες ή έχουν αυξημένες ανάγκες φροντίδας. Το υπόλοιπο 60% των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά. Το εύρημα αυτό είναι κρίσιμο, καθώς τα νοικοκυριά με ευάλωτα μέλη απαιτούν συνήθως υψηλότερα επίπεδα θερμικής άνεσης και περισσότερες ώρες θέρμανσης, καθιστώντας τα πιο επιρρεπή στις επιπτώσεις του ενεργειακού κόστους.

Σημειώνεται ότι στη συγκεκριμένη ερώτηση δεν απάντησαν 11 άτομα.

Διάγραμμα 38. Παρουσία μελών με αυξημένες ανάγκες στο νοικοκυριό

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

9. ΚΑΘΕΣΤΩΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Αναφορικά με το καθεστώς κατοικίας, η πλειοψηφία των συμμετεχόντων (52%) διαμένει σε ιδιόκτητη κατοικία. Ωστόσο, ένα σημαντικό τμήμα του δείγματος, που ανέρχεται στο 27%, διαμένει σε ενοικιαζόμενη κατοικία, γεγονός που συνεπάγεται επιπλέον οικονομική επιβάρυνση πέραν των λειτουργικών εξόδων του νοικοκυριού.

Αξιοσημείωτο είναι το ποσοστό όσων καλύπτουν τη στεγαστική τους ανάγκη μέσω υποστηρικτικών δικτύων, καθώς το 12% δηλώνει δωρεάν παραχώρηση και το 6% φιλοξενία. Τέλος, το 3% εντάσσεται στην κατηγορία «Άλλο», η οποία περιλαμβάνει ιδιαίτερα ευάλωτες συνθήκες διαβίωσης (π.χ. οικισμοί Ρομά, αστεγία). Η διάκριση αυτή είναι κρίσιμη, καθώς οι ενοικιαστές αντιμετωπίζουν συχνά το πρόβλημα των «δισταλμένων κινήτρων» (split incentives), αδυνατώντας να παρέμβουν ενεργειακά στο κέλυφος της κατοικίας.

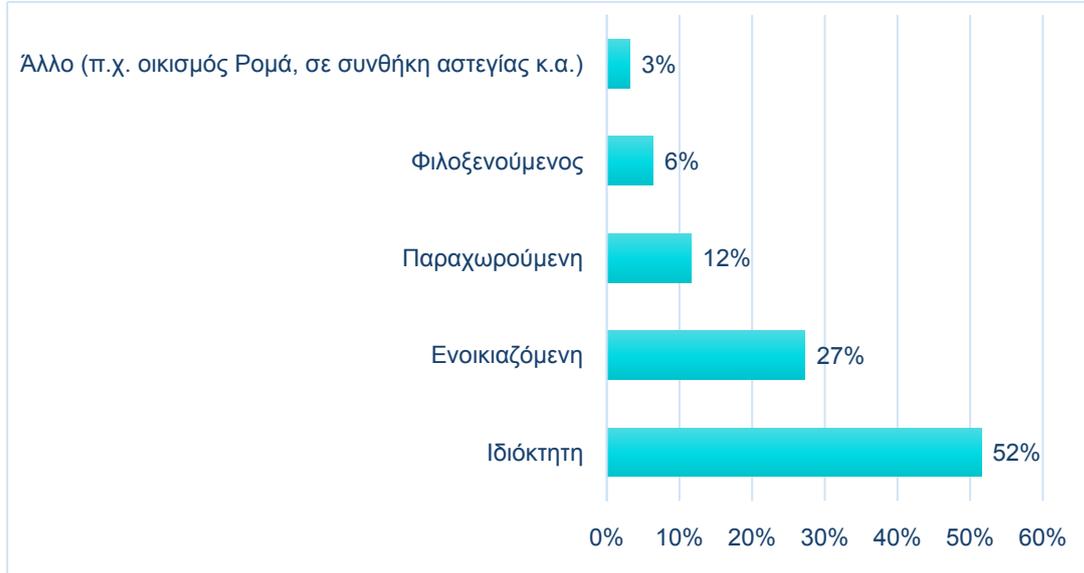
Πίνακας 32. Καθεστώς κατοικίας συμμετεχόντων

Καθεστώς κατοικίας	Ποσοστό (%)
Ιδιόκτητη	52%
Ενοικιαζόμενη	27%
Παραχωρούμενη	12%
Φιλοξενούμενος	6%
Άλλο (π.χ. οικισμός Ρομά, σε συνθήκη αστεγίας κ.α.)	3%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 39. Κατανομή νοικοκυριών βάσει καθεστώτος κατοίκησης

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ Β. ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΚΑΙ ΚΟΣΤΟΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

10. ΤΡΟΠΟΣ ΘΕΡΜΑΝΣΗΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ

Αναφορικά με τα συστήματα θέρμανσης, τα ευρήματα αναδεικνύουν την κυριαρχία του ηλεκτρισμού και του πετρελαίου, καθώς και τη σημαντική στροφή προς τη βιομάζα ως λύση ανάγκης. Πιο συγκεκριμένα, το 47% των νοικοκυριών χρησιμοποιεί ηλεκτρικά μέσα (κλιματιστικά, αντλίες θερμότητας, θερμοπομπούς), γεγονός που καθιστά την ηλεκτρική ενέργεια την πιο διαδεδομένη πηγή θέρμανσης. Ακολουθεί το πετρέλαιο, το οποίο παραμένει βασική επιλογή για το 33% του δείγματος, παρόλο που το κόστος του έχει αυξηθεί σημαντικά.

Αξιοσημείωτο είναι το υψηλό ποσοστό χρήσης βιομάζας (ξύλα, πέλλετ), που ανέρχεται στο 28%, δείχνοντας ότι σχεδόν 1 στα 3 νοικοκυριά στρέφεται σε στερεά καύσιμα, πιθανότατα για λόγους οικονομίας. Η κατηγορία «Άλλο» (π.χ. σόμπες υγραερίου, τζάκια ανοιχτού τύπου) συγκεντρώνει το 12%, ενώ η χρήση φυσικού αερίου είναι οριακή (1%), λόγω της έλλειψης δικτύων στην περιοχή.

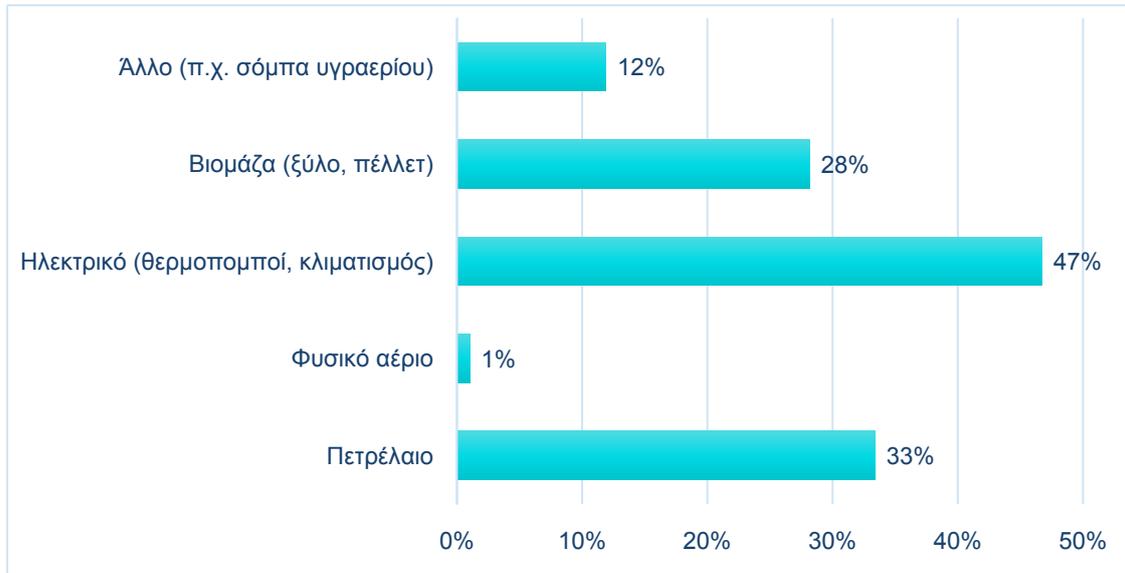
Πίνακας 33. Κατανομή Νοικοκυριών βάσει κύριου τρόπου θέρμανσης

Καθεστώς κατοικίας	Ποσοστό (%)
Πετρέλαιο	33%
Φυσικό αέριο	1%
Ηλεκτρικό (θερμοπομποί, κλιματισμός)	47%
Βιομάζα (ξύλο, πέλλετ)	28%
Άλλο (π.χ. σόμπα υγραερίου)	12%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Η ερώτηση ήταν πολλαπλής επιλογής. Ως εκ τούτου, τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των ερωτηθέντων (N=689) και το άθροισμά τους υπερβαίνει το 100%, καθώς ορισμένα νοικοκυριά χρησιμοποιούν συνδυασμό μέσων θέρμανσης.

Διάγραμμα 40. Ποσοστό χρήσης συστημάτων θέρμανσης στο σύνολο των νοικοκυριών.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

11. ΠΟΙΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΜΗΝΙΑΙΟΥ ΕΙΣΟΔΗΜΑΤΟΣ ΣΑΣ ΔΑΠΑΝΑΤΑΙ ΠΕΡΙΠΟΥ ΓΙΑ ΡΕΥΜΑ ΚΑΙ ΘΕΡΜΑΝΣΗ;

Ένας από τους βασικότερους δείκτες μέτρησης της ενεργειακής φτώχειας είναι το μερίδιο του οικογενειακού εισοδήματος που δαπανάται για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών. Τα ευρήματα της έρευνας αποκαλύπτουν σοβαρή οικονομική επιβάρυνση για την πλειονότητα των νοικοκυριών της ΠΔΕ.

Όσον αφορά το Ρεύμα, μόλις το 23% των νοικοκυριών καταφέρνει να διατηρήσει τη δαπάνη σε χαμηλά επίπεδα (έως 10% του εισοδήματος). Αντίθετα, η συντριπτική πλειοψηφία υφίσταται δυσανάλογο κόστος:

- Το 30% δαπανά το 11-20% του εισοδήματός του.
- Το 28% δαπανά το 21-30%.
- Το 17% βρίσκεται σε συνθήκες ακραίας ενεργειακής πίεσης, δαπανώντας άνω του 30% του εισοδήματος αποκλειστικά για λογαριασμούς ρεύματος.

Σχετικά με τη δαπάνη για Θέρμανση, η εικόνα παρουσιάζει ιδιαιτερότητες. Ενώ φαινομενικά τα ποσοστά επιβάρυνσης είναι χαμηλότερα (το 54% δηλώνει δαπάνη έως 20%), καταγράφεται ένα πολύ υψηλό ποσοστό «Καμίας Απάντησης» (17%). Το εύρημα αυτό ερμηνεύεται από το γεγονός ότι πολλά νοικοκυριά χρησιμοποιούν

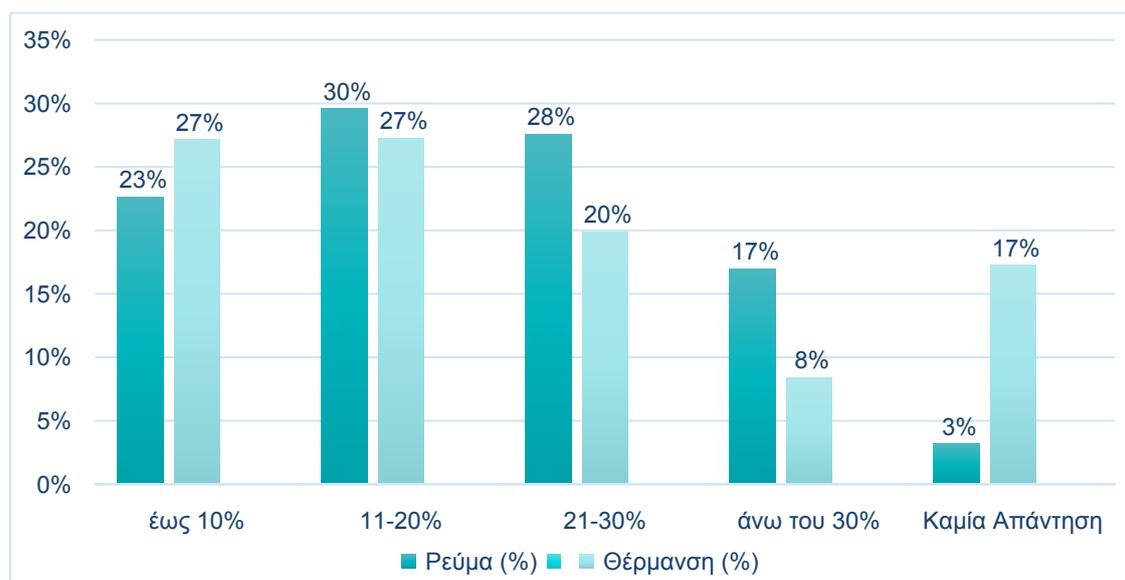
ηλεκτρικά μέσα θέρμανσης (κλιματιστικά, αντλίες), με αποτέλεσμα το κόστος θέρμανσης να ενσωματώνεται στον λογαριασμό ρεύματος και να μην είναι διακριτό. Παρ' όλα αυτά, σχεδόν 1 στα 3 νοικοκυριά δηλώνει ρητά ότι δαπανά πάνω από το 20% του εισοδήματος μόνο για να ζεσταθεί.

Πίνακας 34. Κατανομή δαπανών ρεύματος και θέρμανσης ως ποσοστό του μηνιαίου εισοδήματος.

Ποσοστό μηνιαίου εισοδήματος που δαπανάται	Ρεύμα (%)	Θέρμανση (%)
έως 10%	23%	27%
11-20%	30%	27%
21-30%	28%	20%
άνω του 30%	17%	8%
Καμία Απάντηση	3%	17%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 41. Επιβάρυνση νοικοκυριών από δαπάνες ρεύματος και θέρμανσης

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

12. ΣΕ ΣΧΕΣΗ ΜΕ ΠΕΡΥΣΙ, ΠΟΣΟ ΑΥΞΗΘΗΚΑΝ ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΔΑΠΑΝΕΣ;

Η καταγραφή της μεταβολής των ενεργειακών δαπανών σε σύγκριση με την προηγούμενη χρονιά αποτυπώνει την κλιμάκωση του κόστους για τα νοικοκυριά της Δυτικής Ελλάδας. Συγκεκριμένα, το 12% των ερωτηθέντων απάντησε πως δεν παρατήρησε καμία αύξηση («Καθόλου»), ποσοστό που πιθανώς αφορά νοικοκυριά με σταθερά τιμολόγια ή μειωμένη κατανάλωση. Το μεγαλύτερο μέρος του δείγματος, σε ποσοστό 40%, δήλωσε αύξηση της τάξης του έως 20%. Ακολουθεί η κατηγορία

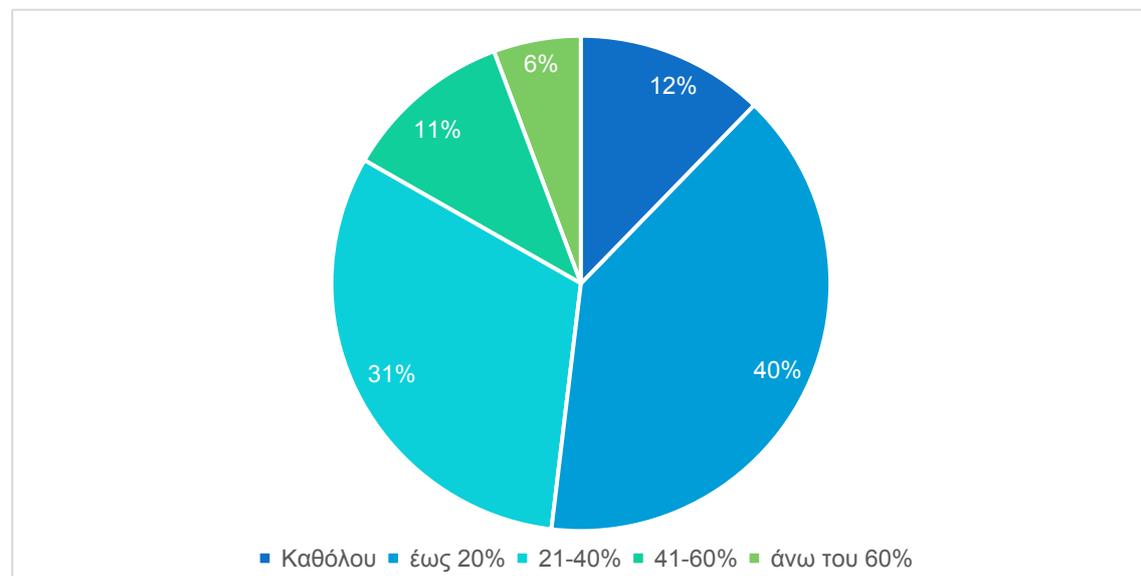
αύξησης 21-40%, την οποία επέλεξε το 31% των νοικοκυριών. Στις υψηλότερες κλίμακες επιβάρυνσης, το 11% των συμμετεχόντων ανέφερε αύξηση κόστους από 41% έως 60%, ενώ το 6% δήλωσε πως η αύξηση ξεπέρασε το 60% («Άνω του 60%»), υποδηλώνοντας συνθήκες εξαιρετικά υψηλής ανατίμησης για τα συγκεκριμένα νοικοκυριά.

Πίνακας 35. Αύξηση ενεργειακών δαπανών νοικοκυριού σε σχέση με πέρυσι

Αύξηση ενεργειακών δαπανών	Ποσοστό (%)
Καθόλου	12%
έως 20%	40%
21-40%	31%
41-60%	11%
άνω του 60%	6%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 42. Αύξηση ενεργειακών συγκριτικά με το προηγούμενο έτος.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

13. ΈΧΕΤΕ ΚΑΘΥΣΤΕΡΗΣΕΙ ΠΛΗΡΩΜΗ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΤΟΥΣ ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΥΣ 12 ΜΗΝΕΣ;

Η αδυναμία έγκαιρης εξόφλησης των λογαριασμών αποτελεί έναν από τους πιο άμεσους δείκτες ενεργειακής φτώχειας. Τα αποτελέσματα της έρευνας αποκαλύπτουν μια εικόνα γενικευμένης οικονομικής δυσπραγίας για τα νοικοκυριά της Δυτικής Ελλάδας. Το πλέον ανησυχητικό εύρημα είναι ότι μόνο το 31% των ερωτηθέντων δηλώνει πως δεν καθυστέρησε ποτέ την πληρωμή λογαριασμού τους τελευταίους 12

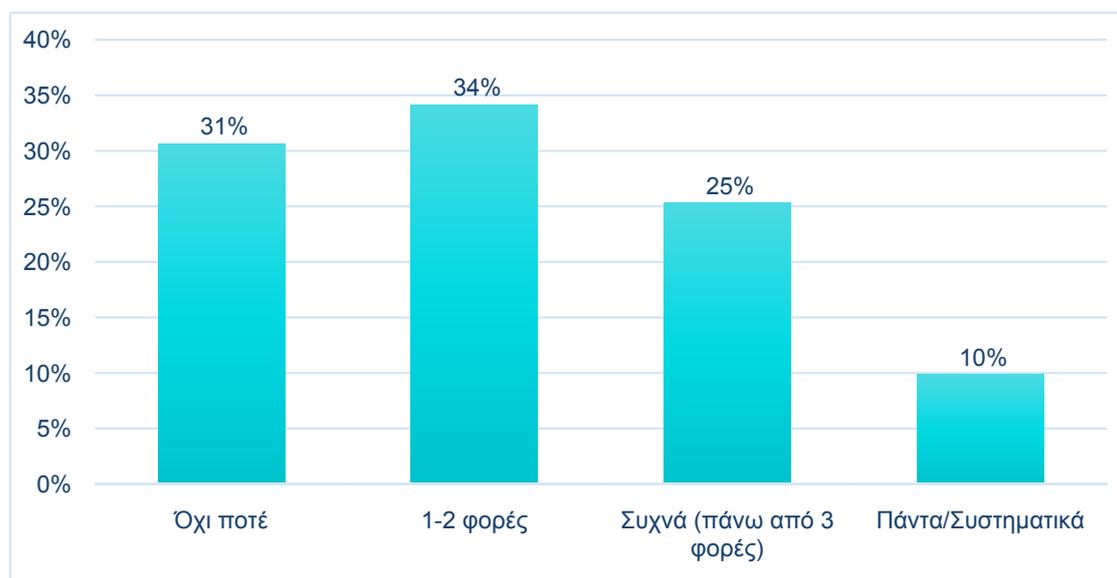
μήνες. Αυτό σημαίνει ότι σχεδόν 7 στα 10 νοικοκυριά βρέθηκαν στη θέση να αφήσουν απλήρωτους λογαριασμούς έστω και μία φορά.

Πίνακας 36. Συχνότητα καθυστέρησης πληρωμής λογαριασμών (τελευταίο 12μηνο)

Καθυστέρηση πληρωμής	Ποσοστό (%)
Όχι ποτέ	31%
1-2 φορές	34%
Συχνά (πάνω από 3 φορές)	25%
Πάντα/Συστηματικά	10%

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

Διάγραμμα 43. Συχνότητα καθυστέρησης εξόφλησης λογαριασμών ενέργειας

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

14. ΈΧΕΤΕ ΑΝΑΓΚΑΣΤΕΙ ΝΑ ΠΕΡΙΟΡΙΣΕΤΕ ΘΕΡΜΑΝΣΗ/ ΨΥΞΗ ΛΟΓΩ ΚΟΣΤΟΥΣ;

Η πιο άμεση επίπτωση της ενεργειακής κρίσης στην καθημερινότητα των πολιτών είναι η αναγκαστική μείωση της θερμικής άνεσης εντός της κατοικίας. Τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν ότι η «ενεργειακή στέρση» αποτελεί πλέον την κανονικότητα για τη συντριπτική πλειοψηφία των νοικοκυριών στη Δυτική Ελλάδα. Μόλις το 14% του δείγματος δηλώνει ότι δεν έχει χρειαστεί να περιορίσει τη θέρμανση ή την ψύξη λόγω κόστους. Αντίθετα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων έχει αναγκαστεί να μειώσει τη χρήση θέρμανσης/ψύξης σε κάποιον βαθμό. Πιο συγκεκριμένα:

- Το 29% δηλώνει ότι το πράττει σπάνια.
- Η πολυπληθέστερη ομάδα, που αγγίζει το 44%, δηλώνει ότι περιορίζει τη θέρμανση συχνά.

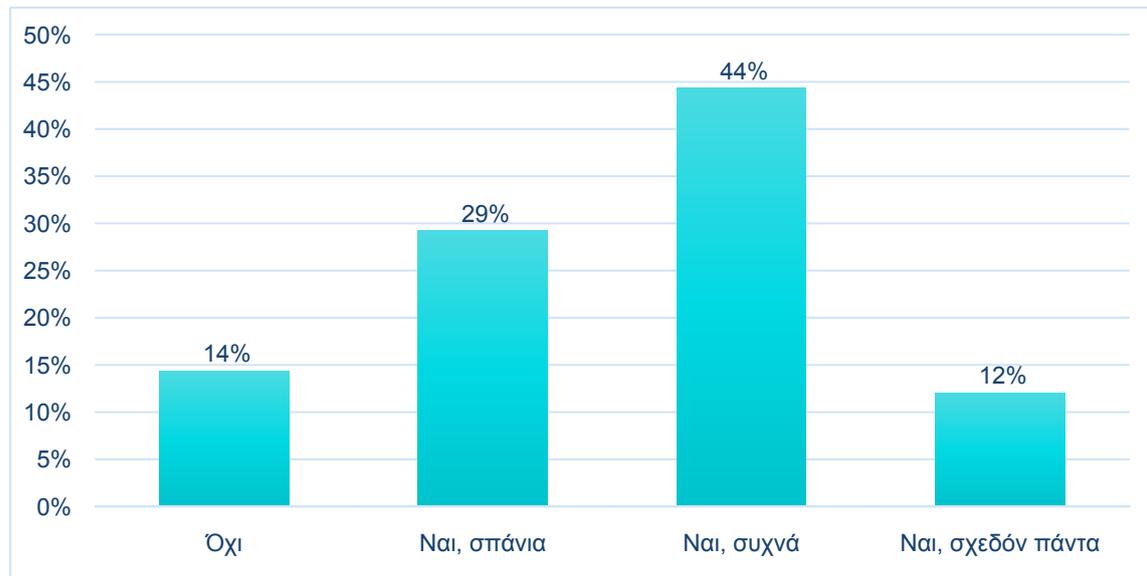
- ο Το 12% βρίσκεται σε συνθήκες μόνιμης δυσφορίας, καθώς περιορίζει τη θέρμανση σχεδόν πάντα.

Πάνω από τα μισά νοικοκυριά της Περιφέρειας διαβιούν σε συνθήκες ελλιπούς θέρμανσης ή ψύξης, με προφανείς κινδύνους για την υγεία και την ευημερία τους.

Πίνακας 37. Συχνότητα περιορισμού θέρμανσης/ψύξης λόγω κόστους

Συχνότητα περιορισμού	Ποσοστό (%)
Όχι	14%
Ναι, σπάνια	29%
Ναι, συχνά	44%
Ναι, σχεδόν πάντα	12%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ Γ. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΚΑΙ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗΣ

15. ΤΙ ΜΕΤΡΑ ΛΑΒΑΤΕ ΓΙΑ ΜΕΙΩΣΗ ΚΑΤΑΝΑΛΩΣΗΣ;

Στην προσπάθειά τους να ανταπεξέλθουν στο αυξημένο ενεργειακό κόστος, τα νοικοκυριά της Δυτικής Ελλάδας υιοθέτησαν διάφορες στρατηγικές. Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι η κύρια «στρατηγική» δεν αφορά τεχνικές παρεμβάσεις, αλλά περικοπή της άνεσης. Συγκεκριμένα, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων (56%) δηλώνει πως προχώρησε σε μείωση της χρήσης θέρμανσης και ψύξης. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την εικόνα ενεργειακής στέρησης που καταγράφηκε και στις προηγούμενες ενότητες.

Σε επίπεδο τεχνικών παρεμβάσεων χαμηλού κόστους, το 41% προχώρησε σε αλλαγή λαμπτήρων με LED. Αντίθετα, οι παρεμβάσεις υψηλότερου κόστους, όπως η αντικατάσταση ενεργοβόρων συσκευών, περιορίζονται στο 20%, ποσοστό αναμενόμενο δεδομένης της οικονομικής στενότητας που περιγράφουν οι συμμετέχοντες.

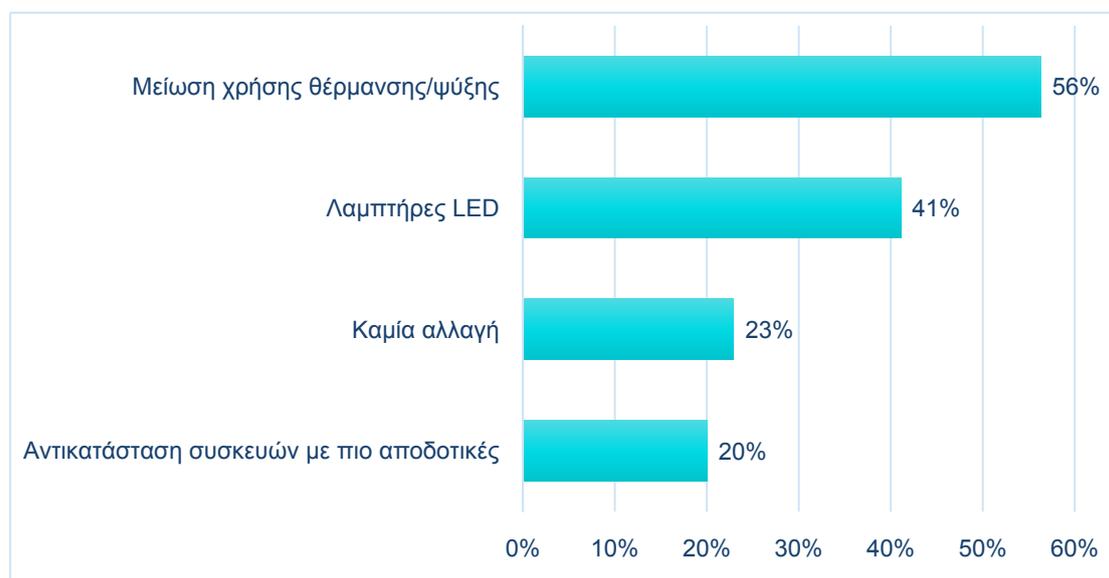
Τέλος, το 23% των νοικοκυριών δήλωσε πως δεν προέβη σε καμία αλλαγή. Η ομάδα αυτή πιθανότατα περιλαμβάνει δύο αντίθετες κατηγορίες: αφενός νοικοκυριά που δεν έχουν την οικονομική δυνατότητα ούτε για τις βασικές παρεμβάσεις, και αφετέρου νοικοκυριά που δεν ένιωσαν την ανάγκη να αλλάξουν συνήθειες.

Πίνακας 38. Υιοθέτηση μέτρων για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης

Μέτρα	Ποσοστό (%)
Λαμπτήρες LED	41%
Μείωση χρήσης θέρμανσης/ψύξης	56%
Αντικατάσταση συσκευών με πιο αποδοτικές	20%
Καμία αλλαγή	23%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 44. Υιοθέτηση μέτρων για τη μείωση της ενεργειακής κατανάλωσης

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Η ερώτηση ήταν πολλαπλής επιλογής (δυνατότητα δήλωσης περισσότερων του ενός μέτρων). Ως εκ τούτου, τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των ερωτηθέντων (N=689) και το άθροισμά τους υπερβαίνει το 100%.

16. ΓΝΩΡΙΖΕΤΕ ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΕΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ;

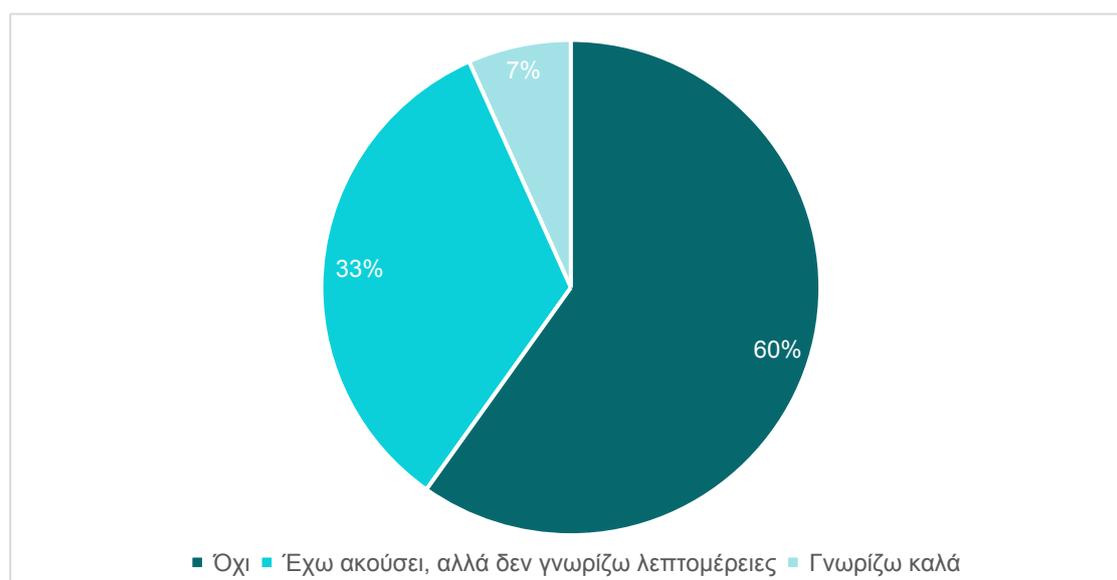
Παρά το γεγονός ότι οι Ενεργειακές Κοινότητες αποτελούν βασικό εργαλείο για την καταπολέμηση της ενεργειακής φτώχειας και την προώθηση της ενεργειακής δημοκρατίας, τα αποτελέσματα της έρευνας καταδεικνύουν εξαιρετικά χαμηλή διείσδυση του θεσμού στην κοινωνία της Δυτικής Ελλάδας. Το 60% των ερωτηθέντων δηλώνει πλήρη άγνοια, απαντώντας πως δεν γνωρίζει τι είναι οι Ενεργειακές Κοινότητες. Ένα σημαντικό ποσοστό, της τάξης του 33%, αναφέρει πως έχει ακούσει τον όρο, αλλά δεν γνωρίζει λεπτομέρειες. Αυτό υποδηλώνει μια επιφανειακή μόνο επαφή με το θέμα (πιθανώς μέσω ειδησεογραφίας), χωρίς όμως κατανόηση του τρόπου λειτουργίας ή των οφελών που προκύπτουν. Τέλος, μόλις το 7% του δείγματος δηλώνει πως γνωρίζει καλά το αντικείμενο. Το εύρημα αυτό αποκαλύπτει ένα σημαντικό «έλλειμμα πληροφόρησης», το οποίο εμποδίζει την ευρύτερη συμμετοχή των πολιτών σε συλλογικά σχήματα παραγωγής ενέργειας.

Πίνακας 39. Βαθμός εξοικείωσης των ερωτηθέντων με τις ενεργειακές κοινότητες

Γνώση για τις ενεργειακές κοινότητες	Ποσοστό (%)
Όχι	60%
Έχω ακούσει, αλλά δεν γνωρίζω λεπτομέρειες	33%
Γνωρίζω καλά	7%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 45. Βαθμός εξοικείωσης των ερωτηθέντων με τις ενεργειακές κοινότητες

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

17. ΈΧΕΤΕ ΣΚΕΦΤΕΙ Ή ΣΥΜΜΕΤΑΣΧΕΙ ΣΕ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΒΑΘΜΙΣΗΣ / ΑΠΕ;

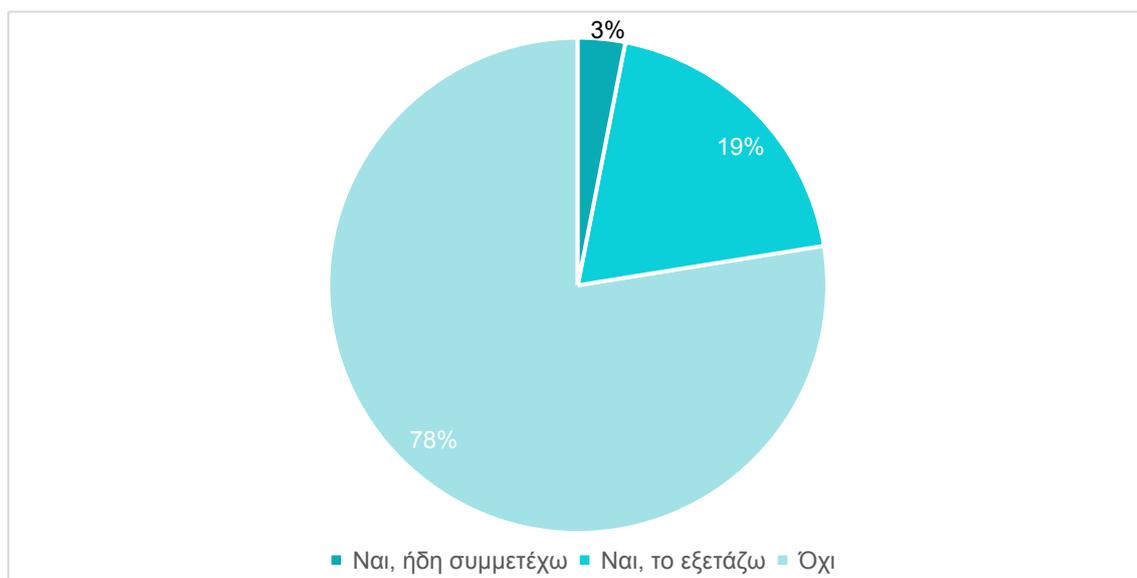
Η χαμηλή διείσδυση των παρεμβάσεων εξοικονόμησης ενέργειας επιβεβαιώνεται και από την απροθυμία ή αδυναμία των νοικοκυριών να ενταχθούν σε σχετικά προγράμματα (π.χ. «Εξοικονομώ», εγκατάσταση φωτοβολταϊκών). Τα ευρήματα αποκαλύπτουν στασιμότητα, καθώς το 78% των ερωτηθέντων δηλώνει κατηγορηματικά ότι δεν έχει συμμετάσχει, ούτε καν έχει εξετάσει το ενδεχόμενο συμμετοχής σε κάποιο πρόγραμμα ενεργειακής αναβάθμισης. Το ποσοστό αυτό αναδεικνύει ένα τεράστιο «κενό» μεταξύ της κεντρικής πολιτικής για την Πράσινη Μετάβαση και της πραγματικής δυνατότητας των πολιτών να την ακολουθήσουν. Το 19% βρίσκεται σε στάδιο διερεύνησης («το εξετάζω»), αποτελώντας τη δεξαμενή των δυνητικών μελλοντικών επενδυτών, υπό την προϋπόθεση ότι θα υπάρξουν τα κατάλληλα κίνητρα. Τέλος, μόλις το 3% δηλώνει ότι ήδη συμμετέχει σε κάποιο πρόγραμμα, καταδεικνύοντας ότι τα υφιστάμενα εργαλεία χρηματοδότησης είναι είτε άγνωστα, είτε δυσπρόσιτα για τη μεγάλη μάζα των ευάλωτων νοικοκυριών της Δυτικής Ελλάδας.

Πίνακας 40. Συμμετοχή σε προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης / ΑΠΕ

Συμμετοχή σε πρόγραμμα	Ποσοστό (%)
Ναι, ήδη συμμετέχω	3%
Ναι, το εξετάζω	19%
Όχι	78%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 46. Βαθμός συμμετοχής σε προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης / ΑΠΕ

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ Δ. ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ

18. ΛΟΓΩ ΤΟΥ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΟΥ ΚΟΣΤΟΥΣ, ΈΧΕΤΕ ΜΕΙΩΣΕΙ ΔΑΠΑΝΕΣ ΣΕ ΔΙΑΤΡΟΦΗ, ΥΓΕΙΑ, ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ Κ.ΛΠ.;

Η ανάλυση των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης στην καθημερινότητα των πολιτών αποκαλύπτει μια ζοφερή πραγματικότητα, όπου η εξόφληση των λογαριασμών ενέργειας γίνεται εις βάρος άλλων βασικών αναγκών. Όπως ήταν αναμενόμενο, οι πρώτες περικοπές γίνονται σε δαπάνες που δεν αφορούν την επιβίωση. Το 66% των νοικοκυριών μείωσε τις δαπάνες για Ψυχαγωγία/Αναψυχή, ενώ το ίδιο ακριβώς ποσοστό (66%) περιόρισε τις αγορές σε Ένδυση και Υπόδηση.

Ωστόσο, τα ευρήματα γίνονται ανησυχητικά όταν οι περικοπές αγγίζουν τον πυρήνα της διαβίωσης. Το 41% των ερωτηθέντων δηλώνει ότι αναγκάστηκε να μειώσει τη δαπάνη για Διατροφή (σούπερ μάρκετ), γεγονός που υποδηλώνει επισιτιστική ανασφάλεια. Ακόμη σοβαρότερη είναι η διαπίστωση ότι το 24% έκανε περικοπές σε θέματα Υγείας και Φαρμάκων, ρισκάροντας την σωματική του ακεραιότητα, ενώ το 20% περιόρισε δαπάνες σχετικές με την Εκπαίδευση (φροντιστήρια, δραστηριότητες παιδιών). Μόλις το 11% του δείγματος κατάφερε να ανταπεξέλθει στο ενεργειακό κόστος χωρίς να μειώσει καμία άλλη δαπάνη, ποσοστό που αντιστοιχεί στα νοικοκυριά με υψηλότερα εισοδήματα.

Πίνακας 41. Περικοπές σε βασικές και δευτερεύουσες ανάγκες λόγω ενεργειακού κόστους

Μείωση δαπανών σε	Ποσοστό (%)
Διατροφή	41%
Υγεία/Φάρμακα	24%
Εκπαίδευση	20%
Ένδυση/υπόδηση	66%
Ψυχαγωγία/αναψυχή	66%
Δεν μείωσα καμία	11%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Η ερώτηση ήταν πολλαπλής επιλογής (δυνατότητα δήλωσης περισσότερων του ενός κατηγοριών). Ως εκ τούτου, τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου των ερωτηθέντων (N=689) και το άθροισμά τους υπερβαίνει το 100%.

19. Σε ποιον βαθμό οι αυξήσεις επηρέασαν την ψυχολογική σας κατάσταση;

Πέρα από τις οικονομικές δυσκολίες και τις υλικές στερήσεις, η ενεργειακή κρίση φαίνεται να έχει ισχυρό αντίκτυπο και στην ψυχολογική κατάσταση των πολιτών. Η αβεβαιότητα για την κάλυψη των βασικών αναγκών και ο φόβος των λογαριασμών

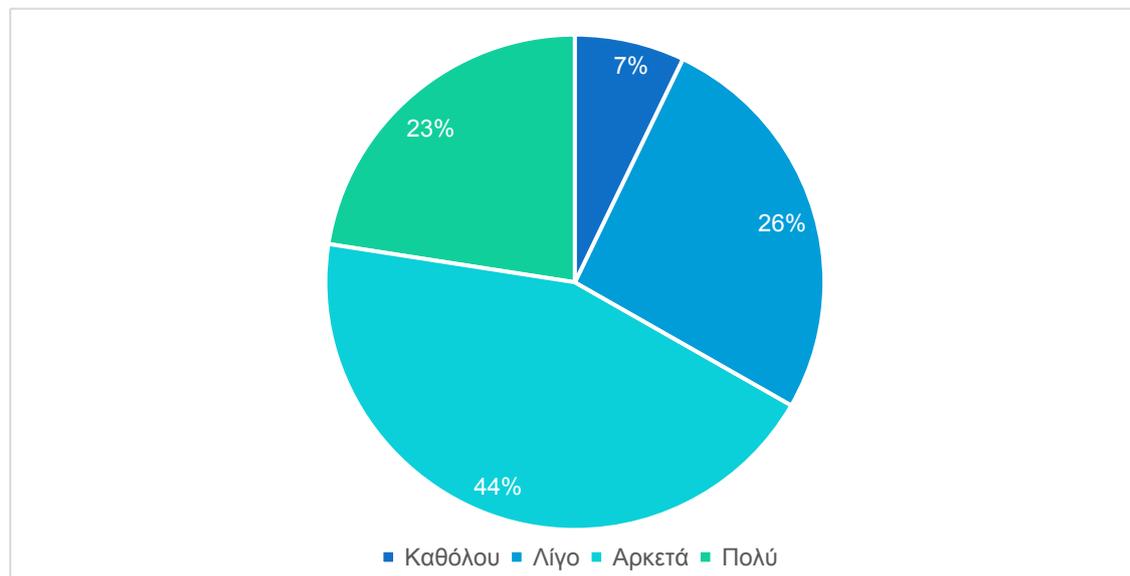
δημιουργούν συνθήκες διαρκούς πίεσης. Συγκεκριμένα, η πολυπληθέστερη ομάδα των ερωτηθέντων, που ανέρχεται στο 44%, δηλώνει ότι η ψυχολογική της διάθεση επηρεάστηκε «Αρκετά» από τις αυξήσεις στο ενεργειακό κόστος. Επιπλέον, το 23% του δείγματος αναφέρει ότι επηρεάστηκε «Πολύ», βιώνοντας εντονότερο άγχος ή ανησυχία μπροστά στην υποχρέωση εξόφλησης των λογαριασμών. Στον αντίποδα, το 26% των συμμετεχόντων απάντησε πως η ψυχολογία του επηρεάστηκε «Λίγο», ενώ μόλις το 7% δήλωσε πως δεν επηρεάστηκε «Καθόλου», ποσοστό που πιθανότατα αντιστοιχεί σε νοικοκυριά με υψηλότερα εισοδήματα που απορρόφησαν ευκολότερα το κόστος.

Πίνακας 42. Βαθμός επίδρασης των αυξήσεων στην ψυχολογική κατάσταση

Βαθμός ψυχολογικής επιβάρυνσης	Ποσοστό (%)
Καθόλου	7%
Λίγο	26%
Αρκετά	44%
Πολύ	23%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 47. Βαθμός επίδρασης των αυξήσεων στην ψυχολογική κατάσταση

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

20. ΘΕΩΡΕΙΤΕ ΟΤΙ ΤΟ ΝΟΙΚΟΚΥΡΙΟ ΣΑΣ ΒΙΩΝΕΙ ΕΝΕΡΓΕΙΑΚΗ ΦΤΩΧΕΙΑ;

Στο κλείσιμο της ενότητας για την ποιότητα ζωής, ζητήθηκε από τα νοικοκυριά να αυτο-αξιολογήσουν την κατάστασή τους, δηλώνοντας εάν θεωρούν ότι βιώνουν ενεργειακή φτώχεια. Οι απαντήσεις επιβεβαιώνουν ότι το πρόβλημα δεν είναι απλώς μια στατιστική καταγραφή, αλλά μια βιωμένη πραγματικότητα για τη μεγάλη πλειοψηφία.

Μόλις το 15% των ερωτηθέντων απάντησε αρνητικά («Όχι, καθόλου»), δηλώνοντας ότι δεν αισθάνεται να βρίσκεται σε καθεστώς ενεργειακής ένδειας.

Η πολυπληθέστερη ομάδα, που αντιστοιχεί στο 46% του δείγματος, αναγνωρίζει ότι βιώνει το πρόβλημα, έστω και «σε μικρό βαθμό». Η απάντηση αυτή υποδηλώνει μια κατάσταση πίεσης και περιορισμών, χωρίς όμως να φτάνει στα όρια της εξαθλίωσης. Ωστόσο, το 36% των νοικοκυριών προχωρά σε μια δραματική παραδοχή, δηλώνοντας ότι βιώνει ενεργειακή φτώχεια «σε μεγάλο βαθμό». Το ποσοστό αυτό είναι ιδιαίτερα υψηλό και αντικατοπτρίζει το τμήμα του πληθυσμού που αντιμετωπίζει σοβαρότατα προβλήματα επιβίωσης, αδυναμία θέρμανσης και συσσώρευση χρεών.

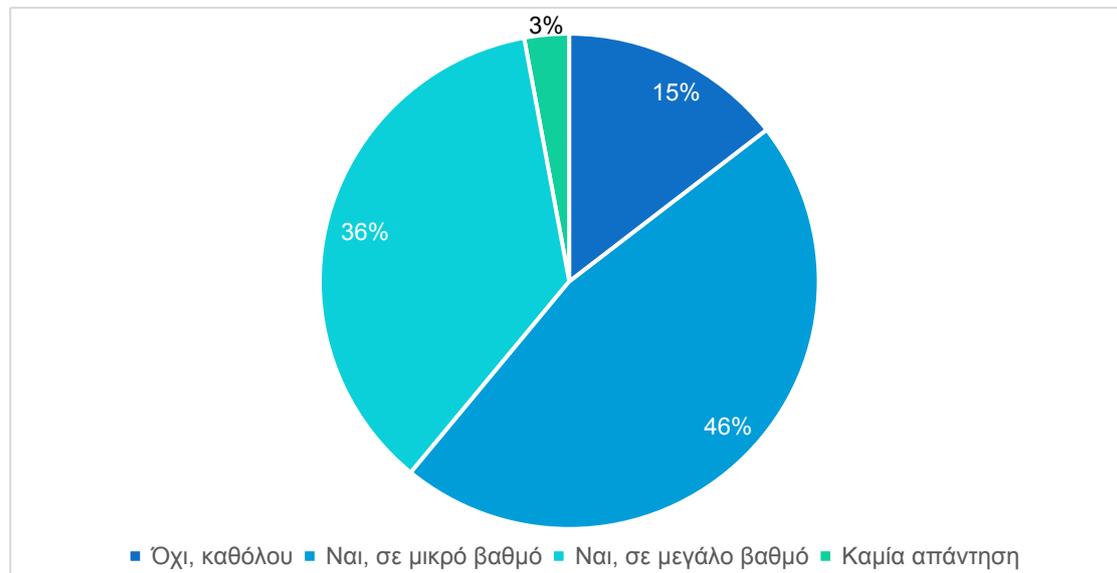
Τέλος, ένα μικρό ποσοστό (3%) δεν έδωσε καμία απάντηση.

Πίνακας 43. Αυτο-αξιολόγηση νοικοκυριών σχετικά με την ενεργειακή φτώχεια

Υποκειμενική φτώχεια	Ποσοστό (%)
Όχι, καθόλου	15%
Ναι, σε μικρό βαθμό	46%
Ναι, σε μεγάλο βαθμό	36%
Καμία απάντηση	3%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 48. Υποκειμενική αντίληψη των ερωτηθέντων για την ενεργειακή φτώχεια του νοικοκυριού

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ Ε. ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΣ

21. ΠΟΙΟΣ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΣΕΙ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΑΥΞΗΣΕΙΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ;

Στην ερώτηση σχετικά με το ποιος φορέας οφείλει να αναλάβει δράση για την προστασία των πολιτών από τις ανατιμήσεις, οι απαντήσεις είναι αποκαλυπτικές της προσδοκίας για κρατική παρέμβαση. Η συντριπτική πλειοψηφία, που αγγίζει το 79%, στρέφει το βλέμμα στην Κεντρική Κυβέρνηση. Το εύρημα αυτό καταδεικνύει ότι οι πολίτες αντιλαμβάνονται την ενεργειακή ακρίβεια ως ένα συστημικό πρόβλημα που απαιτεί κεντρικές πολιτικές αποφάσεις και κρατική μέριμνα. Σημαντικό μερίδιο ευθύνης αποδίδεται και στην Ευρωπαϊκή Ένωση (18%), καθώς και στην Τοπική Αυτοδιοίκηση (Περιφέρεια/Δήμοι) με ποσοστό 14%, από τους οποίους οι πολίτες αναμένουν υποστηρικτικές δράσεις.

Αντίθετα, η εμπιστοσύνη στους μηχανισμούς της αγοράς είναι ελάχιστη. Μόλις το 8% θεωρεί ότι οι Ιδιωτικές Εταιρείες Ενέργειας πρέπει (ή μπορούν) να προστατεύσουν τους καταναλωτές, ενώ το αμελητέο 1% πιστεύει ότι «Κανείς» δεν πρέπει να παρέμβει (αυτορρύθμιση της αγοράς). Η κοινωνία, δηλαδή, απορρίπτει σχεδόν ομόφωνα τη λογική της αυτορρύθμισης σε συνθήκες κρίσης.

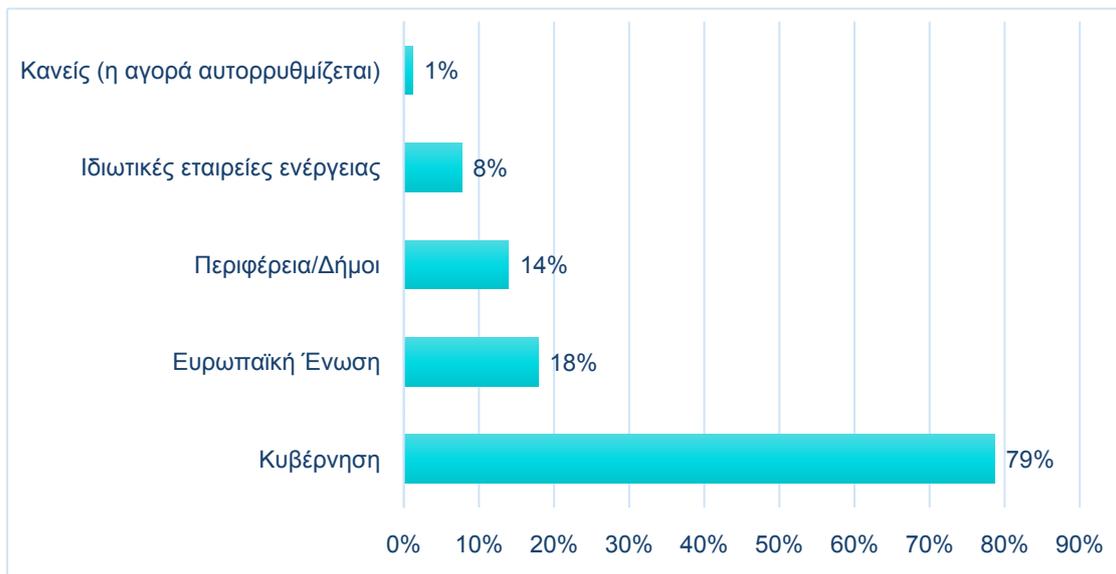
Πίνακας 44. Προσδοκίες πολιτών για τους φορείς αντιμετώπισης της ενεργειακής κρίσης

Φορέας	Ποσοστό (%)
Κυβέρνηση	79%
Ευρωπαϊκή Ένωση	18%
Περιφέρεια/Δήμοι	14%
Ιδιωτικές εταιρείες ενέργειας	8%
Κανείς (η αγορά αυτορυθμίζεται)	1%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Παρόλο που η ερώτηση δεν διατυπώθηκε ρητά ως πολλαπλής επιλογής, σημαντικός αριθμός ερωτηθέντων επέλεξε περισσότερους του ενός φορείς (θεωρώντας την ευθύνη διαμοιρασμένη). Τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου (N=689).

Διάγραμμα 49. Προσδοκίες πολιτών για τους φορείς αντιμετώπισης της ενεργειακής κρίσης

Πηγή: Ίδια επεξεργασία.

22. ΤΙ ΘΑ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΚΑΝΕΙ Η ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ ΔΥΤΙΚΗΣ ΕΛΛΑΔΑΣ;

Στο ερώτημα σχετικά με τις δράσεις που πρέπει να αναλάβει η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας, οι απαντήσεις των πολιτών αντικατοπτρίζουν την πιεστική οικονομική πραγματικότητα που βιώνουν. Η κυρίαρχη απαίτηση, με ποσοστό 47%, είναι η χορήγηση επιδοτήσεων ή κουπονιών ενέργειας. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει ότι για σχεδόν 1 στα 2 νοικοκυριά, προτεραιότητα αποτελεί η άμεση ανακούφιση από το υψηλό κόστος και η ταμειακή διευκόλυνση, έναντι μακροπρόθεσμων λύσεων. Σημαντικό ενδιαφέρον, ωστόσο, καταγράφεται και για δομικές παρεμβάσεις. Το 31% ζητά προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης κατοικιών, αναγνωρίζοντας την ανάγκη βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης του κτιριακού αποθέματος.

Οι επενδύσεις σε Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) για τους πολίτες συγκεντρώνουν το 17%, ενώ η δημιουργία Ενεργειακών Κοινοτήτων βρίσκεται στο 15%. Το σχετικά χαμηλό ποσοστό για τις κοινότητες συνδέεται άμεσα με το έλλειμμα ενημέρωσης που διαπιστώθηκε νωρίτερα (60% άγνοια). Τέλος, το 18% των πολιτών ιεραρχεί υψηλά την ανάγκη για ενημέρωση και εκπαίδευση, ζητώντας ουσιαστικά εργαλεία κατανόησης της ενεργειακής αγοράς και των τρόπων εξοικονόμησης.

Πίνακας 45. Προτιμώμενες δράσεις παρέμβασης από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

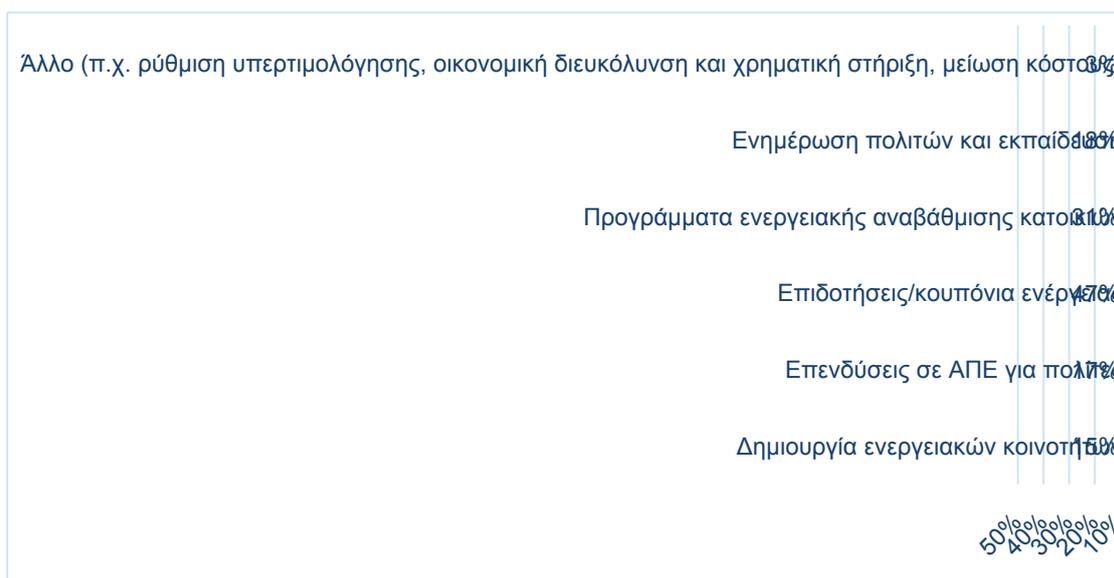
Προτεινόμενες δράσεις	Ποσοστό (%)
Δημιουργία ενεργειακών κοινοτήτων	15%
Επενδύσεις σε ΑΠΕ για πολίτες	17%
Επιδοτήσεις/κουπόνια ενέργειας	47%

Προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης κατοικιών	31%
Ενημέρωση πολιτών και εκπαίδευση	18%
Άλλο (π.χ. ρύθμιση υπερτιμολόγησης, οικονομική διευκόλυνση και χρηματική στήριξη, μείωση κόστους)	3%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Παρόλο που η ερώτηση δεν διατυπώθηκε ρητά ως πολλαπλής επιλογής, σημαντικός αριθμός ερωτηθέντων επέλεξε περισσότερες της μίας δράσης. Τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου (N=689).

Διάγραμμα 50. Προτιμώμενες δράσεις παρέμβασης από την Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

ΕΝΟΤΗΤΑ ΣΤ. ΠΡΟΣΔΟΚΪΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

23. ΠΟΡΕΙΑ ΤΙΜΩΝ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ ΕΠΟΜΕΝΟΥ ΕΞΑΜΗΝΟΥ

Οι προσδοκίες των νοικοκυριών για το άμεσο μέλλον διαγράφονται εξαιρετικά δυσοίωνες, γεγονός που συντηρεί και εντείνει το κλίμα ανασφάλειας στην αγορά. Η συντριπτική πλειοψηφία των ερωτηθέντων, σε ποσοστό 86%, εκτιμά ότι οι τιμές της ενέργειας θα αυξηθούν περαιτέρω κατά το επόμενο εξάμηνο. Η πεποίθηση αυτή υποδηλώνει ότι οι πολίτες δεν θεωρούν την παρούσα κρίση συγκυριακή, αλλά αναμένουν συνέχιση των πληθωριστικών πιέσεων. Μόλις το 11% προβλέπει σταθεροποίηση των τιμών («Θα μείνουν σταθερές»), ενώ το ποσοστό εκείνων που αισιοδοξούν για αποκλιμάκωση του κόστους («Θα μειωθούν») είναι στατιστικά ασήμαντο (3%). Η καθολική αυτή αισιοδοξία αποτελεί κρίσιμο δείκτη, καθώς επηρεάζει την καταναλωτική συμπεριφορά και την ψυχολογία των νοικοκυριών,

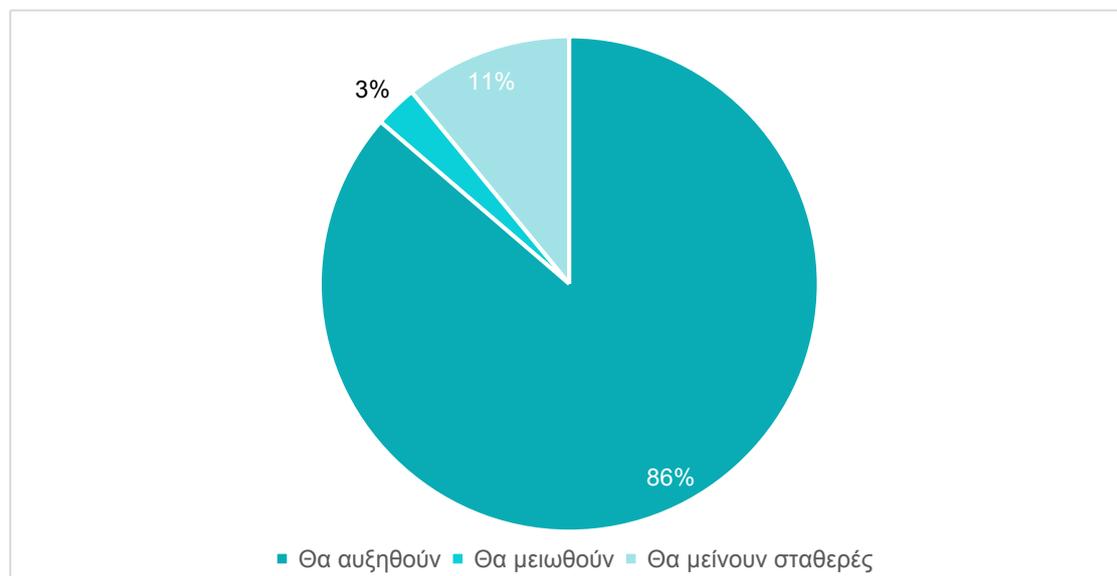
οδηγώντας τα σε περαιτέρω περιορισμό δαπανών για να προετοιμαστούν για δύσκολες καιρικές συνθήκες.

Πίνακας 46. Προβλέψεις ερωτηθέντων για την πορεία των τιμών ενέργειας

Πρόβλεψη	Ποσοστό (%)
Θα αυξηθούν	86%
Θα μειωθούν	3%
Θα μείνουν σταθερές	11%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Διάγραμμα 51. Εκτιμήσεις πολιτών για την εξέλιξη του ενεργειακού κόστους στο επόμενο εξάμηνο

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

24. ΒΑΣΙΚΟΤΕΡΕΣ ΑΝΗΣΥΧΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Στο ερώτημα σχετικά με τους κυριότερους φόβους που γεννά η ενεργειακή κρίση για το μέλλον, οι απαντήσεις των πολιτών σκιαγραφούν ένα περιβάλλον έντονης ανασφάλειας και αγωνίας για την επιβίωση. Η κυρίαρχη ανησυχία, την οποία συμμαρτίζεται το 62% των νοικοκυριών, είναι η αδυναμία πληρωμής λογαριασμών. Το ποσοστό αυτό είναι εξαιρετικά υψηλό και καταδεικνύει τον φόβο εγκλωβισμού σε έναν κύκλο χρεών, ο οποίος επιβεβαιώνεται και από τα ευρήματα για τις ήδη υφιστάμενες καθυστερήσεις πληρωμών. Αμέσως επόμενη, με ποσοστό 54%, είναι η ανησυχία για την υποβάθμιση της ποιότητας ζωής. Οι πολίτες αντιλαμβάνονται ότι η ακρίβεια στην ενέργεια θα συνεχίσει να διαβρώνει το εισόδημά τους, οδηγώντας σε μόνιμες στερήσεις αγαθών και υπηρεσιών.

Ιδιαίτερα σοβαρό είναι το εύρημα ότι το 14% των ερωτηθέντων εκφράζει φόβο για κίνδυνο απώλειας της κατοικίας του. Αν και μειοψηφικό, το ποσοστό αυτό αποτυπώνει την ακραία αγωνία των πιο ευάλωτων στρωμάτων, που συνδέουν τη συσσώρευση χρεών με τον κίνδυνο πλειστηριασμών ή εξώσεων. Τέλος, το 13% ανησυχεί για τη μείωση της κοινωνικής συνοχής, αντιλαμβανόμενο τις ευρύτερες κοινωνικές προεκτάσεις της φτώχειας και της ανισότητας.

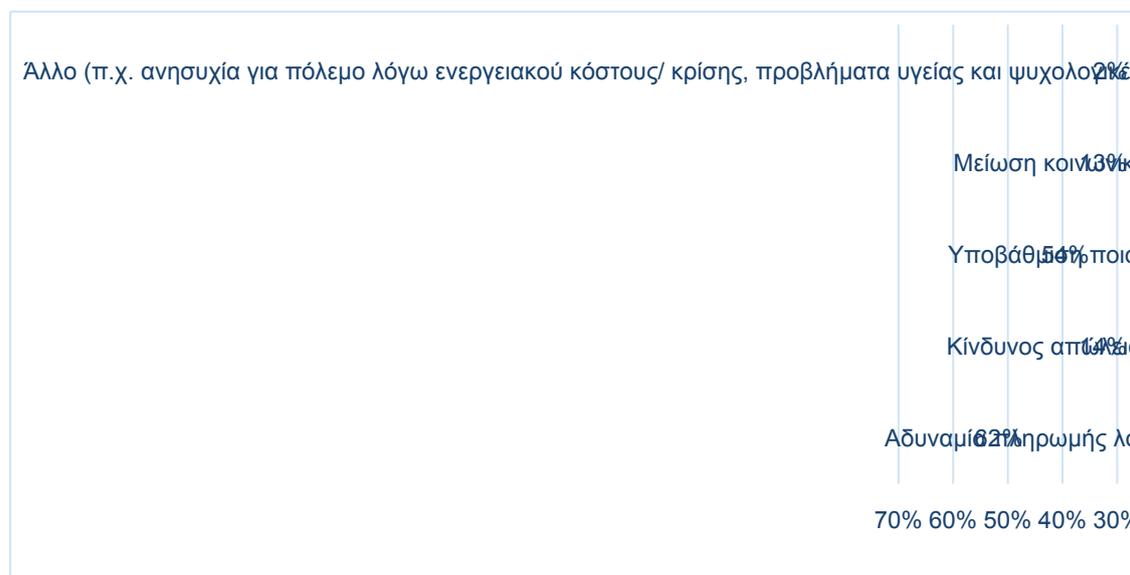
Πίνακας 47. Κυριότερες ανησυχίες των νοικοκυριών για το μέλλον

Λόγος ανησυχίας	Ποσοστό (%)
Αδυναμία πληρωμής λογαριασμών	62%
Κίνδυνος απώλειας κατοικίας	14%
Υποβάθμιση ποιότητας ζωής	54%
Μείωση κοινωνικής συνοχής	13%
Άλλο (π.χ. ανησυχία για πόλεμο λόγω ενεργειακού κόστους/ κρίσης, προβλήματα υγείας και ψυχολογικές παθήσεις)	2%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Παρόλο που η ερώτηση δεν διατυπώθηκε ρητά ως πολλαπλής επιλογής, σημαντικός αριθμός ερωτηθέντων εξέφρασε περισσότερες της μίας ανησυχίες. Τα ποσοστά υπολογίζονται επί του συνόλου (N=689).

Διάγραμμα 52. Κυριότερες ανησυχίες των νοικοκυριών για το μέλλον

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

6.2. ΣΥΝΘΕΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

Στην παρούσα ενότητα επιχειρείται η εμβάθυνση στα ερευνητικά δεδομένα μέσω της συνθετικής ανάλυσης, με στόχο να διερευνηθεί ο βαθμός διαφοροποίησης των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης ανάλογα με το επίπεδο ευαλωτότητας του νοικοκυριού. Η ανάλυση βασίστηκε στη διασταύρωση του Σύνθετου Δείκτη Ευαλωτότητας (Υψηλή / Μεσαία / Γενικός Πληθυσμός) με κρίσιμες μεταβλητές που αφορούν τη στέγαση, τις στερήσεις σε βασικές ανάγκες, την ποιότητα ζωής και την ψυχολογία των συμμετεχόντων, αναδεικνύοντας τις δομικές ανισότητες που υφίστανται εντός της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Τα ερευνητικά ερωτήματα που θα απαντηθούν στις ακόλουθες ενότητες είναι τα εξής:

1. Υπάρχουν γεωγραφικές ανισότητες στην κατανομή της ενεργειακής ευαλωτότητας εντός της ΠΔΕ;
2. Αποτελεί η ενοικίαση κατοικίας επιβαρυντικό παράγοντα που αυξάνει την ενεργειακή επισφάλεια;
3. Ποια είναι η συχνότητα καθυστέρησης αποπληρωμής λογαριασμών ενέργειας στις πιο ευάλωτες ομάδες;
4. Σε ποιο βαθμό τα ευάλωτα νοικοκυριά στερούνται τη θερμική άνεση προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο ενεργειακό κόστος;
5. Ποιες βασικές ανάγκες (διατροφή, υγεία, εκπαίδευση) θυσιάζονται λόγω της ενεργειακής ακρίβειας;
6. Ποια είναι η επίπτωση της ενεργειακής ανασφάλειας στην ψυχική υγεία των πολιτών;

Αρχικά, παρουσιάζεται η ποσοστιαία κατανομή των συμμετεχόντων ανά επίπεδο ευαλωτότητας. Όπως προκύπτει από την επεξεργασία των δεδομένων, το δείγμα της έρευνας διαστρωματώνεται σε τρεις διακριτές ομάδες. Η πολυπληθέστερη κατηγορία είναι αυτή της «Υψηλής Ευαλωτότητας», η οποία συγκεντρώνει το 50,5% των νοικοκυριών. Πρόκειται για το τμήμα του πληθυσμού που αντιμετωπίζει τις σοβαρότερες οικονομικές πιέσεις και τον υψηλότερο κίνδυνο ενεργειακής φτώχειας.

Ακολουθεί η ομάδα της «Μεσαίας Ευαλωτότητας» με ποσοστό 31,5%, η οποία περιλαμβάνει κοινωνικά ευάλωτες ομάδες που, αν και ενδεχομένως διαθέτουν κάποιο εισόδημα, παραμένουν επισφαλείς απέναντι στην ενεργειακή κρίση. Τέλος, το 18% του δείγματος κατατάσσεται στην κατηγορία του «Γενικού Πληθυσμού» (Χαμηλή Ευαλωτότητα), διαθέτοντας μεγαλύτερη ανθεκτικότητα στις αυξήσεις του κόστους.

Το γεγονός ότι αθροιστικά το 82% των συμμετεχόντων εμπίπτει στις ζώνες Υψηλής και Μεσαίας ευαλωτότητας, υπογραμμίζει την κρισιμότητα της κατάστασης στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας.

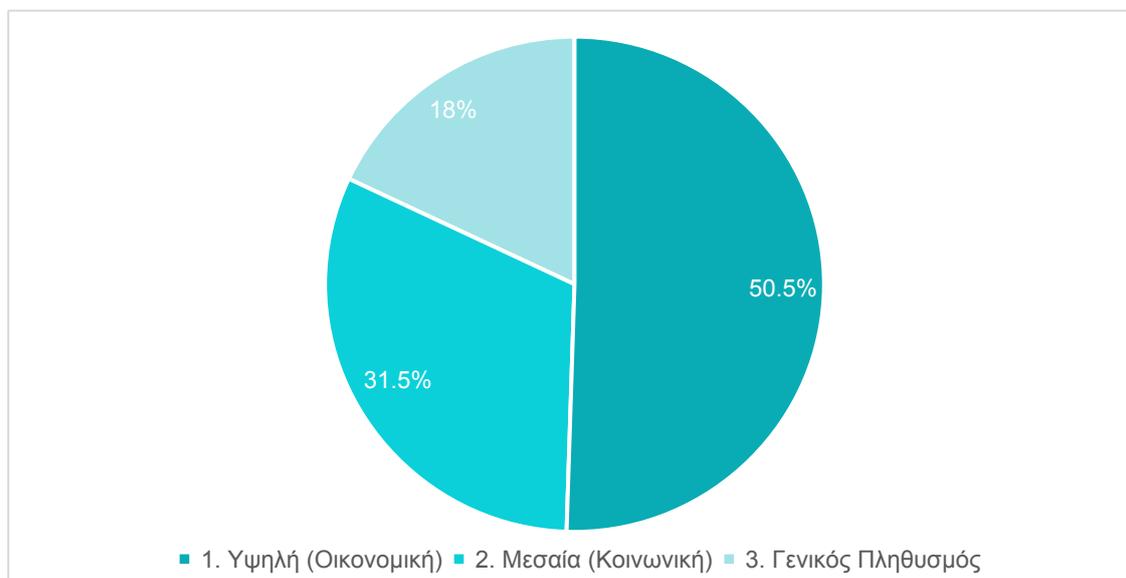

Πίνακας 48. Κατανομή νοικοκυριών ερωτηθέντων ανά επίπεδο ευαλωτότητας

Επίπεδο ευαλωτότητας νοικοκυριών	Ποσοστό (%)
1. Υψηλή (Οικονομική)	50,5%
2. Μεσαία (Κοινωνική)	31,5%
3. Γενικός Πληθυσμός	18%

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

Διάγραμμα 53. Κατανομή νοικοκυριών ερωτηθέντων ανά επίπεδο ευαλωτότητας

Πηγή: *Ιδία επεξεργασία.*

Α. ΧΩΡΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑΣ

Η γεωγραφική κατανομή της ενεργειακής ευαλωτότητας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας αναδεικνύει την ΠΕ Ηλείας ως την περιοχή με τη μεγαλύτερη συγκέντρωση του προβλήματος, καθώς σε αυτόν εντοπίζεται το 44,3% του συνολικού ευάλωτου πληθυσμού του δείγματος. Αντίθετα, η ΠΕ Αχαΐας, εμφανίζει μεγαλύτερη οικονομική ανθεκτικότητα, φιλοξενώντας το 61,5% των συμμετεχόντων που ανήκουν στον γενικό πληθυσμό (μη ευάλωτοι ή χαμηλή ευαλωτότητα). Τα στοιχεία υποδηλώνουν ότι οι πολιτικές παρέμβασης πρέπει να δώσουν προτεραιότητα στην ΠΕ Ηλείας, όπου ο όγκος των ευάλωτων νοικοκυριών είναι δυσανάλογα μεγάλος σε σχέση με την υπόλοιπη Περιφέρεια.

Πίνακας 49. Γεωγραφικές ανισότητες στην κατανομή της ενεργειακής ευαλωτότητας (Ερευνητικό Ερώτημα 1)

Περιφερειακή Ενότητα (ΠΕ) Κατοικίας	Επίπεδο Ευαλωτότητας		
	1. Υψηλή	2. Μεσαία	3. Γενικός Πληθυσμός

Αιτωλοακαρνανίας	27,6%	25,8%	23,0%
Αχαΐα	28,2%	40,6%	61,5%
Ηλεία	44,3%	33,6%	15,6%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Ο έλεγχος ανεξαρτησίας χ^2 (Chi-square) επιβεβαίωσε την ύπαρξη ισχυρής συσχέτισης μεταξύ της ΠΕ κατοικίας και του επιπέδου ευαλωτότητας ($p < 0,001$). Το αποτέλεσμα αυτό υποδηλώνει ότι η γεωγραφική κατανομή των ευάλωτων νοικοκυριών στην Περιφέρεια δεν είναι ομοιόμορφη, αλλά παρουσιάζει στατιστικά σημαντικές συγκεντρώσεις, με το επίπεδο ευαλωτότητας να διαφοροποιείται σημαντικά ανάλογα με την περιοχή κατοικίας.

B. ΣΤΕΓΑΣΤΙΚΗ ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΕΥΑΛΩΤΟΤΗΤΑΣ

Το καθεστώς στέγασης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ενεργειακή επισφάλεια, με την ενοικίαση και την παραχώρηση κατοικίας να συνδέονται άμεσα με υψηλά επίπεδα ευαλωτότητας. Συγκεκριμένα, το 61,2% των ενοικιαστών και το 71,5% όσων διαμένουν σε σπίτια με παραχώρηση ή φιλοξενούνται ανήκουν στην ομάδα υψηλής ευαλωτότητας, ενώ στους ιδιοκτήτες το αντίστοιχο ποσοστό είναι σημαντικά χαμηλότερο (36,6%). Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει ότι τα νοικοκυριά που δεν διαθέτουν ιδιόκτητη στέγη είναι πιο εκτεθειμένα στην ενεργειακή κρίση, πιθανότατα λόγω του συνδυασμού των εξόδων ενοικίου και της αδυναμίας παρέμβασης για την ενεργειακή αναβάθμιση των ακινήτων στα οποία διαμένουν.

Πίνακας 50. Σχέση ενοικίασης κατοικίας και ευαλωτότητας (Ερευνητικό Ερώτημα 2)

Καθεστώς κατοικίας	Επίπεδο Ευαλωτότητας		
	1. Υψηλή	2. Μεσαία	3. Γενικός Πληθυσμός
Ενοικιαζόμενη	61,2%	26,1%	12,8%
Ιδιόκτητη	36,6%	39,2%	24,2%
Άλλο (Παραχώρηση, Φιλοξενία κ.λπ.)	71,5%	20,1%	8,3%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Η στατιστική ανάλυση κατέδειξε ότι η σχέση μεταξύ του καθεστώτος κατοικίας και της ενεργειακής ευαλωτότητας είναι εξαιρετικά σημαντική ($p < 0,001$). Η ισχύς του δείκτη p υποδηλώνει ότι η ενοικίαση κατοικίας δεν συνδέεται τυχαία με τη φτώχεια, αλλά αποτελεί επιβαρυντικό παράγοντα που αυξάνουν στατιστικά την πιθανότητα εμφάνισης ενεργειακής επισφάλειας.

Γ. ΕΚΚΡΕΜΕΙΣ ΟΦΕΙΛΕΣ ΕΝΕΡΓΕΙΑΣ

Τα στοιχεία αποκαλύπτουν ένα τεράστιο χάσμα στη συνέπεια πληρωμών. Συγκεκριμένα, το 15,5% των πολιτών που ανήκουν στην Υψηλή Ευαλωτότητα δηλώνουν ότι αφήνουν απλήρωτους λογαριασμούς «πάντα ή συστηματικά», ενώ ένα επιπλέον 34,2% τους αφήνει απλήρωτους «συχνά». Αντίθετα, στον Γενικό Πληθυσμό, η εικόνα είναι τελείως διαφορετική: η πλειοψηφία (54,5%) δηλώνει ότι δεν καθυστερεί «ποτέ» τις πληρωμές, ενώ μόλις το 3,2% δηλώνει συστηματική αδυναμία. Αυτό δείχνει ότι η μόνιμη αδυναμία πληρωμής είναι σχεδόν αποκλειστικό χαρακτηριστικό της υψηλής ευαλωτότητας.

Πίνακας 51. Συχνότητα εμφάνισης εκκρεμών οφειλών ενέργειας (Ερευνητικό Ερώτημα 3)

Επίπεδο ευαλωτότητας	Συχνότητα εμφάνισης εκκρεμών οφειλών ενέργειας			
	Όχι ποτέ	1-2 φορές	Συχνά	Πάντα/Συστηματικά
1. Υψηλή	16,7%	33,6%	34,2%	15,5%
2. Μεσαία	39,6%	36,9%	18,9%	4,6%
3. Γενικός πληθυσμός	54,5%	30,9%	11,4%	3,3%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Η συσχέτιση μεταξύ του επιπέδου ευαλωτότητας και της συχνότητας καθυστέρησης πληρωμής λογαριασμών ενέργειας παρουσιάζει την υψηλότερη στατιστική ισχύ από όλες τις μεταβλητές της έρευνας ($p < 0,001$). Η εξαιρετικά χαμηλή τιμή του δείκτη p αποδεικνύει ότι οι οφειλές προς τους παρόχους ενέργειας αποτελούν τον πλέον αξιόπιστο δείκτη για τον προσδιορισμό της οικονομικής αδυναμίας ενός νοικοκυριού.

Δ. ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΖΩΗΣ ΚΑΙ ΣΤΕΡΉΣΕΙΣ

1. ΣΤΕΡΗΣΗ ΘΕΡΜΙΚΗΣ ΑΝΕΣΗΣ

Στον τομέα της θέρμανσης, η στέρηση είναι εμφανής και έντονη για τους ευάλωτους. Το 51,4% της ομάδας Υψηλής Ευαλωτότητας δηλώνει ότι περιορίζει τη θέρμανση «συχνά», ενώ ένα 17,5% αναγκάζεται να την περιορίζει «σχεδόν πάντα». Μόλις το 10% των ευάλωτων απάντησε ότι δεν κάνει καθόλου περικοπές. Στον αντίποδα, ο Γενικός Πληθυσμός κινείται σε πιο ήπιες προσαρμογές, με την πολυπληθέστερη ομάδα του (39,8%) να περιορίζει τη θέρμανση μόνο «σπάνια», και το 20,3% να μην την περιορίζει καθόλου.

Πίνακας 52. Στέρηση της θερμικής άνεσης λόγω της αύξησης του κόστους ενέργειας (Ερευνητικό Ερώτημα 4)

Επίπεδο ευαλωτότητας	Στέρηση θερμικής άνεσης λόγω ενεργειακής ακρίβειας			
	Όχι	Ναι,	Ναι, συχνά	Ναι, σχεδόν πάντα

		σπάνια		
1. Υψηλή	10,3%	20,7%	51,4%	17,5%
2. Μεσαία	17,5%	36,9%	40,1%	5,5%
3. Γενικός πληθυσμός	20,3%	39,8%	31,7%	8,1%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Ο περιορισμός της θέρμανσης και της ψύξης για λόγους οικονομίας συνδέεται άρρηκτα με την ομάδα ευαλωτότητας, με τη στατιστική σημαντικότητα να κρίνεται ως εξαιρετικά υψηλή ($p < 0,001$). Η διαφοροποίηση των απαντήσεων μεταξύ των ομάδων είναι τόσο έντονη, που επιβεβαιώνει στατιστικά ότι η θερμική στέρηση αποτελεί το κύριο βιωματικό χαρακτηριστικό που διακρίνει τους ευάλωτους πολίτες από τον γενικό πληθυσμό.

2. ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΒΑΣΙΚΩΝ ΑΝΑΓΚΩΝ

Οι δαπάνες διατροφής αποτελούν την πρώτη και αμεσότερη επιλογή περικοπών για τα ευάλωτα νοικοκυριά, προκειμένου να ανταπεξέλθουν στο αυξημένο κόστος διαβίωσης. Το 50,6% της ομάδας Υψηλής Ευαλωτότητας δηλώνει ότι έχει μειώσει τις δαπάνες για φαγητό, ποσοστό που είναι πολύ μεγαλύτερο από το αντίστοιχο 30,6% του Γενικού Πληθυσμού. Όσον αφορά την Υγεία, το 27,3% των ευάλωτων δηλώνει περικοπές, ποσοστό που είναι κοντά στο 25,8% του γενικού πληθυσμού. Παρόμοια εικόνα και στην Εκπαίδευση, όπου το 21,6% των ευάλωτων έκανε περικοπές. Τα στοιχεία δείχνουν ότι ενώ στο φαγητό υπάρχει μεγάλη ανισότητα, την υγεία και την παιδεία προσπαθούν να τις προστατεύσουν όλοι, ανεξαρτήτως εισοδήματος.

Πίνακας 53. Ποσοστό νοικοκυριών που προχώρησαν σε περικοπή βασικών δαπανών (Διατροφή, Υγεία, Εκπαίδευση) για την κάλυψη ενεργειακών αναγκών, ανά επίπεδο ευαλωτότητας (Ερευνητικό Ερώτημα 5)

Επίπεδο Ευαλωτότητας	Μείωση δαπανών για (Μέσος Όρος απαντήσεων)		
	Διατροφή	Υγεία	Εκπαίδευση
1. Υψηλή	50,6%	27,3%	21,6%
2. Μεσαία	32,3%	18,9%	16,1%
3. Γενικός Πληθυσμός	30,6%	25,8%	25,0%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Η ανάλυση των στερήσεων έδειξε ότι η μείωση των δαπανών διατροφής συνδέεται άμεσα και στατιστικά σημαντικά με την ευαλωτότητα ($p < 0,001$). Αντίθετα, οι περικοπές σε θέματα υγείας και εκπαίδευσης εμφάνισαν χαμηλότερη στατιστική ισχύ ($p > 0,05$), γεγονός που υποδηλώνει ότι οι πολίτες, ανεξαρτήτως οικονομικής κατάστασης, ιεραρχούν τις συγκεκριμένες ανάγκες ως «αδιαπραγμάτευτες» και προσπαθούν να τις προστατεύσουν ακόμη και υπό συνθήκες κρίσης.

Ε. ΨΥΧΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΒΑΡΥΝΣΗ

Η ενεργειακή κρίση δημιουργεί έντονο ψυχολογικό φορτίο στους οικονομικά ασθενέστερους. Το 31,7% των πολιτών στην Υψηλή Ευαλωτότητα δηλώνει ότι αισθάνεται πως οι επιπτώσεις από τις αυξήσεις επηρέασαν «Πολύ» την ψυχολογική τους κατάσταση, ενώ την ίδια στιγμή στον Γενικό Πληθυσμό το ποσοστό αυτό είναι τρεις φορές μικρότερο (11,3%). Αντίστοιχα, το 43,8% των ευάλωτων νιώθει «Αρκετά» την ψυχολογική επιβάρυνση. Είναι σαφές ότι η αβεβαιότητα για την κάλυψη των ενεργειακών αναγκών μετατρέπεται σε κυρίαρχο συναίσθημα φόβου κυρίως για τα νοικοκυριά που βρίσκονται στην πρώτη γραμμή της φτώχειας.

Πίνακας 54. Βαθμός επίπτωσης της ενεργειακής ακρίβειας στην ψυχική υγεία (Ερευνητικό Ερώτημα 6)

Επίπεδο ευαλωτότητας	Βαθμός επίπτωσης στην ψυχική υγεία			
	Καθόλου	Λίγο	Αρκετά	Πολύ
1. Υψηλή	5,2%	19,3%	43,8%	31,7%
2. Μεσαία	10,1%	29,5%	46,1%	14,3%
3. Γενικός πληθυσμός	7,3%	39,5%	41,9%	11,3%

Πηγή: Ιδία επεξεργασία.

Σημείωση: Η επίδραση της ενεργειακής ανασφάλειας στην ψυχική υγεία είναι στατιστικά τεκμηριωμένη και ισχυρή ($p < 0,001$). Η διαφοροποίηση στην ψυχολογική επιβάρυνση μεταξύ των ευάλωτων ομάδων και του γενικού πληθυσμού αποτελεί μια στατιστικά σημαντική ένδειξη της οικονομικής πίεσης, η οποία μεταφράζεται σε αυξημένο ψυχολογικό φορτίο για τα νοικοκυριά που βρίσκονται σε καθεστώς επισφάλειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Η παρούσα μελέτη κατέδειξε με σαφήνεια ότι η ενεργειακή κρίση αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες κοινωνικής ευαλωτότητας στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας. Η αύξηση του ενεργειακού κόστους δεν λειτουργεί ως μεμονωμένη οικονομική επιβάρυνση, αλλά επηρεάζει πολλαπλές διαστάσεις της καθημερινής ζωής των νοικοκυριών, ενισχύοντας υφιστάμενες ανισότητες και δημιουργώντας νέες μορφές κοινωνικού αποκλεισμού.

Τα ευρήματα της έρευνας ερωτηματολογίου καταδεικνύουν ότι η ενεργειακή ευαλωτότητα δεν είναι ένα ομοιόμορφα κατανομημένο φαινόμενο ανάμεσα στον πληθυσμό, αλλά συγκεντρώνεται συστηματικά σε συγκεκριμένα κοινωνικοοικονομικά προφίλ, επιβεβαιώνοντας έτσι τον πολυδιάστατο χαρακτήρα της ενεργειακής φτώχειας. Αναλυτικότερα, τα νοικοκυριά με χαμηλό εισόδημα, ασταθή εργασιακή κατάσταση, περισσότερα εξαρτώμενα μέλη και περιορισμένο μορφωτικό κεφάλαιο, εμφανίζουν αυξημένη πιθανότητα έκθεσης σε ενεργειακή επισφάλεια. Η κοινωνική ευαλωτότητα, λειτουργεί πολλαπλασιαστικά ως προς τον κίνδυνο, εφόσον οι ανισότητες στην πρόσβαση σε πόρους, στην πληροφόρηση και τη θεσμική υποστήριξη, εντείνουν τη δυσκολία προσαρμογής στη συνεχή μεταβλητότητα του ενεργειακού κόστους. Η ενεργειακή κρίση δεν είναι συνεπώς ένα μονόπλευρο, οικονομικό φαινόμενο, αλλά είναι ένας μηχανισμός που αναπαράγει κοινωνικές ανισότητες.

Η ανάλυση της πρόσβασης και του κόστους ενέργειας επιβεβαιώνει ότι η ενεργειακή επιβάρυνση συνιστά δομικό παράγοντα οικονομικής ασφυξίας για σημαντικό μέρος των νοικοκυριών. Το αυξημένο ποσοστό εισοδήματος που διοχετεύεται σε ενεργειακές δαπάνες περιορίζει τη δυνατότητα κάλυψης βασικών αναγκών και ενισχύει τον κίνδυνο συσσώρευσης ληξιπρόθεσμων λογαριασμών ρεύματος. Η αδυναμία αποπληρωμής λογαριασμών δεν εμφανίζεται ως μεμονωμένο περιστατικό αλλά ως επαναλαμβανόμενο μοτίβο, υποδηλώνοντας τη μετάβαση από τη συγκυριακή δυσχέρεια στη διαρθρωτική ενεργειακή φτώχεια. Επιπλέον, οι επιλογές θέρμανσης επηρεάζονται έντονα από οικονομικούς περιορισμούς και όχι από κριτήρια ενεργειακής αποδοτικότητας, γεγονός που οδηγεί σε φαύλο κύκλο αυξημένου κόστους και μειωμένης ενεργειακής ασφάλειας.

Οι στρατηγικές προσαρμογής που υιοθετούν τα νοικοκυριά καταδεικνύουν μια μετατόπιση από ενεργητικές μορφές διαχείρισης της κατανάλωσης προς πρακτικές αναγκαστικής στέρησης. Η μείωση της θέρμανσης, η αναβολή πληρωμών και η τροποποίηση καθημερινών συνηθειών αποτελούν κυρίαρχες πρακτικές επιβίωσης και όχι συνειδητές επιλογές ενεργειακής εξοικονόμησης. Η περιορισμένη εξοικείωση με

συλλογικά εργαλεία ενεργειακής μετάβασης, όπως οι ενεργειακές κοινότητες, υποδηλώνει έλλειμμα θεσμικής διασύνδεσης και πληροφόρησης, το οποίο λειτουργεί ανασταλτικά για την κοινωνικά δίκαιη ενεργειακή μετάβαση. Συνολικά, οι στρατηγικές προσαρμογής εμφανίζονται περισσότερο ως μηχανισμοί διαχείρισης κρίσης παρά ως βιώσιμες πρακτικές ενεργειακής μετάβασης.

Η ενεργειακή κρίση αποτυπώνεται με έντονο τρόπο στην καθημερινότητα των νοικοκυριών, επηρεάζοντας άμεσα το επίπεδο διαβίωσης και την κοινωνική ευημερία. Οι περικοπές σε βασικές ανάγκες, όπως η διατροφή, η υγεία και η εκπαίδευση, καταδεικνύουν ότι η ενεργειακή δαπάνη λειτουργεί ανταγωνιστικά προς θεμελιώδεις διαστάσεις κοινωνικής αναπαραγωγής. Παράλληλα, η ισχυρή επίδραση της ενεργειακής ανασφάλειας στην ψυχική υγεία επιβεβαιώνει ότι το ενεργειακό κόστος μεταφράζεται σε ψυχολογικό φορτίο και αίσθημα διαρκούς επισφάλειας. Η ενεργειακή φτώχεια αναδεικνύεται έτσι ως σύνθετο κοινωνικό φαινόμενο που υπερβαίνει την οικονομική διάσταση και επηρεάζει συνολικά την ποιότητα ζωής.

Οι αντιλήψεις των πολιτών σχετικά με τον ρόλο των θεσμών αναδεικνύουν σαφή προσδοκία πρωτίστως προς την κεντρική διοίκηση για την αντιμετώπιση της ενεργειακής ευαλωτότητας, καθώς η πλειονότητα των ερωτώμενων αποδίδει στην Κυβέρνηση τον κύριο ρόλο διαχείρισης της ενεργειακής κρίσης. Η έμφαση στην κεντρική κρατική παρέμβαση αντανάκλα την αντίληψη ότι οι διαρθρωτικοί παράγοντες του ενεργειακού κόστους και της κοινωνικής προστασίας ρυθμίζονται κυρίως σε εθνικό επίπεδο. Παράλληλα, αν και μικρότερο ποσοστό αποδίδει ευθύνη στην Περιφέρεια και τους Δήμους, ο ρόλος τους αναγνωρίζεται ως συμπληρωματικός και κρίσιμος για την τοπική εξειδίκευση και χωρική στόχευση των παρεμβάσεων. Τα ευρήματα υποδηλώνουν συνεπώς την ανάγκη πολυεπίπεδης διακυβέρνησης, με συντονισμό εθνικών πολιτικών κοινωνικής προστασίας και τοπικών παρεμβάσεων πρόληψης της ενεργειακής φτώχειας, που θα συνδυάζουν οικονομική στήριξη, ενεργειακή αναβάθμιση κατοικιών και ενίσχυση της κοινωνικής ανθεκτικότητας σε τοπικό επίπεδο.

Οι προσδοκίες των νοικοκυριών για το μέλλον χαρακτηρίζονται από έντονη αβεβαιότητα και ανησυχία για τη διατήρηση της οικονομικής τους βιωσιμότητας. Ο φόβος περαιτέρω αύξησης των ενεργειακών τιμών και η πιθανότητα αδυναμίας κάλυψης βασικών αναγκών συνθέτουν ένα πλαίσιο κοινωνικής ανασφάλειας που υπερβαίνει τη συγκυριακή κρίση. Η προσδοκία επιδείνωσης των συνθηκών υποδηλώνει ότι η ενεργειακή κρίση βιώνεται ως διαρκής κατάσταση και όχι ως παροδικό φαινόμενο, γεγονός που ενισχύει τη σημασία προληπτικών πολιτικών και μακροπρόθεσμου σχεδιασμού κοινωνικής προστασίας.

Η συνθετική ερμηνεία των ευρημάτων επιβεβαιώνει ότι οι επιπτώσεις της ενεργειακής κρίσης διαχέονται σε πολλαπλά επίπεδα κοινωνικής οργάνωσης, από το νοικοκυριό έως τη χωρική ανάπτυξη, διαμορφώνοντας νέα πρότυπα κοινωνικής ανισότητας και

αναπαράγοντας υφιστάμενες ευαλωτότητες. Η ενεργειακή επιβάρυνση δεν αποτελεί μόνο ζήτημα κόστους, αλλά μηχανισμό περιορισμού των δυνατοτήτων κοινωνικής κινητικότητας, καθώς μειώνει το διαθέσιμο εισόδημα, αυξάνει την οικονομική επισφάλεια και επιβαρύνει τη συνολική ευημερία. Η αλληλεπίδραση μεταξύ ενεργειακής δαπάνης, στεγαστικών συνθηκών και κοινωνικοοικονομικής θέσης συγκροτεί ένα σύνθετο πλέγμα κινδύνων που επηρεάζει δυσανάλογα τα ήδη ευάλωτα νοικοκυριά.

Η ενεργειακή κρίση αναδεικνύεται ταυτόχρονα ως παράγοντας χωρικής διαφοροποίησης, καθώς η ένταση των επιπτώσεων συνδέεται με την ποιότητα του κτιριακού αποθέματος, την πρόσβαση σε ενεργειακές υποδομές και τη δυνατότητα αξιοποίησης μηχανισμών συλλογικής ενεργειακής δράσης. Η χωρική διάσταση της ενεργειακής ευαλωτότητας ενισχύει την ανάγκη για τοπικά προσαρμοσμένες πολιτικές που λαμβάνουν υπόψη τα ιδιαίτερα κοινωνικά και αναπτυξιακά χαρακτηριστικά κάθε περιοχής.

Υπό το πρίσμα αυτό, η ενεργειακή φτώχεια δεν μπορεί να αντιμετωπιστεί αποκλειστικά ως ενεργειακό ή οικονομικό πρόβλημα, αλλά ως διατομεακή πρόκληση κοινωνικής πολιτικής, χωρικού σχεδιασμού και βιώσιμης ανάπτυξης. Η ενεργειακή ευαλωτότητα εμφανίζεται ως πολυπαραγοντικό φαινόμενο που συνδέεται με τη στεγαστική κατάσταση, τη χωρική θέση, την κοινωνικοοικονομική δομή και την πρόσβαση σε θεσμικούς πόρους. Η αντιμετώπιση της ενεργειακής φτώχειας απαιτεί λοιπόν, ολοκληρωμένη στρατηγική πρόληψης και διαχείρισης, η οποία να συνδυάζει άμεσα μέτρα ανακούφισης με διαρθρωτικές παρεμβάσεις μετασχηματισμού του ενεργειακού και κοινωνικού συστήματος. Αναλυτικότερα,

- Σε βραχυπρόθεσμο επίπεδο, προκύπτει η ανάγκη άμεσης ενίσχυσης της οικονομικής προστασίας των ευάλωτων νοικοκυριών μέσω στοχευμένων επιδοτήσεων ενεργειακού κόστους, ευέλικτων ρυθμίσεων οφειλών και μηχανισμών αποτροπής διακοπής παροχής ενέργειας. Παράλληλα, απαιτείται η ανάπτυξη μηχανισμών έγκαιρης ανίχνευσης ενεργειακής ευαλωτότητας σε τοπικό επίπεδο, μέσω διασύνδεσης κοινωνικών υπηρεσιών και ενεργειακών παρόχων. Η συστηματική ενημέρωση των πολιτών για διαθέσιμα μέτρα στήριξης και πρακτικές εξοικονόμησης ενέργειας, καθώς και η παροχή ενεργειακών συμβουλευτικών υπηρεσιών σε ευάλωτα νοικοκυριά, μπορούν να λειτουργήσουν ως άμεσοι μηχανισμοί μείωσης της ενεργειακής επιβάρυνσης.
- Σε μεσοπρόθεσμο επίπεδο, αναδεικνύεται η ανάγκη εκτεταμένων παρεμβάσεων ενεργειακής αναβάθμισης του κτιριακού αποθέματος, με προτεραιότητα στα νοικοκυριά χαμηλού εισοδήματος και στις κατοικίες χαμηλής ενεργειακής απόδοσης. Η προώθηση τοπικών ενεργειακών κοινοτήτων και συλλογικών σχημάτων παραγωγής ενέργειας μπορεί να συμβάλει στη μείωση του ενεργειακού κόστους και στην ενίσχυση της

ενεργειακής δημοκρατίας. Παράλληλα, απαιτείται θεσμική ενίσχυση της περιφερειακής διακυβέρνησης στον σχεδιασμό κοινωνικά δίκαιων ενεργειακών πολιτικών και ενσωμάτωση της ενεργειακής διάστασης στον χωρικό σχεδιασμό. Η δημιουργία τοπικών μηχανισμών παρακολούθησης ενεργειακής φτώχειας μπορεί να υποστηρίξει την τεκμηριωμένη λήψη αποφάσεων και τη στοχευμένη κατανομή πόρων.

- Σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, η πρόληψη της ενεργειακής φτώχειας συνδέεται με τον συνολικό μετασχηματισμό του ενεργειακού και κοινωνικού μοντέλου ανάπτυξης προς μια κοινωνικά δίκαιη ενεργειακή μετάβαση. Απαιτείται διαρθρωτική μείωση της ενεργειακής επιβάρυνσης μέσω βελτίωσης της ενεργειακής αποδοτικότητας του οικιστικού αποθέματος, ενίσχυσης των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας σε τοπικό επίπεδο και θεσμοθέτησης μόνιμων μηχανισμών κοινωνικής προστασίας έναντι ενεργειακών κρίσεων. Η ενσωμάτωση της ενεργειακής διάστασης στις πολιτικές κοινωνικής συνοχής, χωρικής ανάπτυξης και καταπολέμησης της φτώχειας καθίσταται αναγκαία για την αποτροπή αναπαραγωγής της ενεργειακής ευαλωτότητας.

Καταληκτικά, η αποτελεσματική αντιμετώπιση της ενεργειακής ευαλωτότητας προϋποθέτει τον αρμονικό συντονισμό κοινωνικής πολιτικής, ενεργειακής μετάβασης και χωρικού σχεδιασμού, με γνώμονα τη μείωση των ανισοτήτων και την ενίσχυση της ανθεκτικότητας των τοπικών κοινωνιών. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας αναδεικνύεται κομβικός, καθώς δύναται να λειτουργήσει ως επιτελικός φορέας συντονισμού. Η λειτουργία του Περιφερειακού Παρατηρητηρίου Κοινωνικής Ένταξης προσφέρει το απαραίτητο θεσμικό υπόβαθρο για τη συνεχή παρακολούθηση και αξιολόγηση των κοινωνικών επιπτώσεων, επιτρέποντας την έγκαιρη και στοχευμένη παρέμβαση. Συνολικά, η μελέτη καταδεικνύει ότι η ενεργειακή φτώχεια συνιστά μείζονα πρόκληση για την κοινωνική συνοχή στη Δυτική Ελλάδα, η οποία μπορεί να αντιμετωπιστεί μόνο μέσα από ολοκληρωμένες πολιτικές που εγγυώνται ότι η μετάβαση σε ένα βιώσιμο ενεργειακό μέλλον θα είναι δίκαιη και συμπεριληπτική για όλους τους πολίτες.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α. Ελληνόγλωσση βιβλιογραφία

Βαταβάλη, Φ., Κατσουλάκος, Ν., & Χατζηκωνσταντίνου, Ε. (2023). *Η ενεργειακή φτώχεια στη συγκυρία της ενεργειακής κρίσης: Μεθοδολογικές σημειώσεις*. Δελτίο Ενημέρωσης Κοινωνικής Έρευνας, (3), 1–6.

ΕΣΔΕΚ (2019). *Κατευθυντήριες Γραμμές για την Ηθική στη Συλλογή και Ανάλυση Δεδομένων*. Αθήνα: Εθνικό Συμβούλιο Δεοντολογίας και Έρευνας.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2020). *Ο Μηχανισμός Δίκαιης Μετάβασης: μέριμνα ώστε κανείς να μη μείνει στο περιθώριο*. Υπηρεσία Εκδόσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. doi:10.2775/02220.

Παπαδημητρίου, Δ. (2018). *Μεθοδολογία Κοινωνικής Έρευνας*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.

Σπυρόπουλος, Κ. (2022). *Ενεργειακή φτώχεια στην Ελλάδα: προκλήσεις και πολιτικές*. Αθήνα: Ινστιτούτο Ενέργειας.

Υπουργείο Περιβάλλοντος και Ενέργειας (2019). *Οδηγός για την ενεργειακή φτώχεια*. Αθήνα: ΥΠΕΝ

Β. Ξενόγλωσση βιβλιογραφία

Acock, A. C. (2014). *A gentle introduction to Stata* (4th ed.). College Station, TX: Stata Press.

Agresti, A. (2018). *Statistical methods for the social sciences* (5th ed.). New York: Pearson.

Axon, S., & Morrissey, J. (2020). *Just energy transitions? Social inequities, vulnerabilities and unintended consequences*. Buildings and Cities, 1(1), pp. 393–411. DOI: <https://doi.org/10.5334/bc.14>

Babbie, E. (2020). *The practice of social research* (15th ed.). Boston: Cengage Learning.

Biswas, S., Echevarria, A., Irshad, N., Rivera-Matos, Y., Richter, J., Chhetri, N., Parmentier, M. J., & Miller, C. A. (2022). *Ending the Energy-Poverty Nexus: An Ethical Imperative for Just Transitions*. Science and Engineering Ethics, 28(36).

Boardman, B. (1991). *Fuel Poverty: From Cold Homes to Affordable Warmth*. London: Belhaven Press.

Boardman, B. (2010). *Fixing fuel poverty: Challenges and solutions*. London: Earthscan.

- Bouzarovski, S. (2018). *Energy Poverty: (Dis)Assembling Europe's Infrastructural Divide*. Palgrave Macmillan. <https://doi.org/10.1007/978-3-319-69299-9>
- Bouzarovski, S., & Petrova, S. (2015). *A global perspective on domestic energy deprivation: Overcoming the energy poverty–fuel poverty binary*. *Energy Research & Social Science*, 10, 31–40.
- Braun, V., & Clarke, V. (2006). *Using thematic analysis in psychology*. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Bryman, A. (2016). *Social research methods* (5th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Cochran, W. G. (1977). *Sampling techniques* (3rd ed.). New York: Wiley.
- Creswell, J. W., & Plano Clark, V. L. (2018). *Designing and conducting mixed methods research* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Denzin, N. K. (2012). *Triangulation 2.0*. *Journal of Mixed Methods Research*, 6(2), 80–88.
- Dubois, U., & Sinea, A. (2023). *Methodological challenges in energy poverty research*. *International Journal of Market Research*, 65(2–3), 340–358.
- European Commission. (2019). *The European Green Deal (COM(2019) 640 final)*. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2020). *Commission Recommendation (EU) 2020/1563 of 14 October 2020 on Energy Poverty*. Brussels: European Commission.
- European Commission. (2021). *European Green Deal: Progress and policy developments*. Brussels
- European Commission. (2022). *REPowerEU: A plan to rapidly reduce dependence on Russian fossil fuels and fast forward the green transition*. Brussels.
- European Commission. (2023). *European Green Deal: Progress and policy developments*. Brussels.
- European Commission: Directorate-General for Energy & Energy Poverty Advisory Hub (EPAH). (2025). *Energy Poverty Advisory Hub handbook 1 : guide to energy poverty diagnosis*. Publications Office of the European Union. <https://data.europa.eu/doi/10.2833/7220414>.
- European Parliament. (2023). *Energy Poverty and Vulnerable Consumers in the Energy Transition*. Brussels: European Parliament.
- European Union. (2017). *European Pillar of Social Rights*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

- Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics* (5th ed.). London: Sage.
- Fink, A. (2017). *How to conduct surveys: A step-by-step guide* (6th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Fowler, F. J. (2014). *Survey research methods* (5th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Healy, J. D., & Clinch, J. P. (2004). *Quantifying the severity of fuel poverty, its relationship with poor housing and reasons for non-investment in energy-saving measures in Ireland*. *Energy Policy*, 32(2), 207–220.
- Hills, J. (2012). *Getting the measure of fuel poverty: Final Report of the Fuel Poverty Review*. London: CASE, LSE.
- Howden-Chapman, P., Viggers, H., Chapman, R., O'Sullivan, K., Barnard, L. T., & Lloyd, B. (2012). *Tackling cold housing and fuel poverty in New Zealand: A review of policies, research, and health impacts*. *Energy Policy*, 49, 134–142.
- McHugh, M. L. (2013). *The Chi-square test of independence*. *Biochemia medica*, 23(2), 143-149
- IEA (International Energy Agency). (2022). *Global Energy Crisis 2022: Analysis and outlook*. Paris: IEA.
- Jenkins, K., McCauley, D., Heffron, R., Stephan, H., & Rehner, R. (2016). *Energy justice: A conceptual review*. *Energy Research & Social Science*, 11, 174–182.
- Jones, T., Taylor, J., & Kearns, A. (2021). *Energy vulnerability and the spatial distribution of fuel poverty*. *Energy Policy*, 149, 112034.
- Krosnick, J. A., & Presser, S. (2010). *Question and questionnaire design*. In P. V. Marsden & J. D. Wright (Eds.), *Handbook of survey research* (pp. 263–313). Bingley: Emerald.
- Liddell, C., & Morris, C. (2010). *Fuel poverty and human health: A review of recent evidence*. *Energy Policy*, 38(6), 2987–2997.
- Markard, J., Raven, R., & Truffer, B. (2012). *Sustainability transitions: An emerging field of research and its prospects*. *Research Policy*, 41(6), 955–967.
<https://doi.org/10.1016/j.respol.2012.02.013>
- Marmot Review Team. (2011). *The Health Impacts of Cold Homes and Fuel Poverty*. London: Friends of the Earth & the Marmot Review Team.
- McCauley, D., & Heffron, R. (2018). *Just transition: Integrating climate, energy and environmental justice*. *Energy Policy*, 119, 1–7.
<https://doi.org/10.1016/j.enpol.2018.04.014>

Middlemiss, L. (2016). *A critical analysis of the new politics of fuel poverty in England*. *Critical Social Policy*, 37(3), 425–443.

Middlemiss, L., & Gillard, R. (2015). *Fuel poverty from the bottom-up: Characterising household energy vulnerability through the lived experience of the fuel poor*. *Energy Research & Social Science*, 6, 146–154.

Muinzer, T. L. (2023). *Challenges in research approaches to the ‘just energy transition’ in legal studies and other branches of the social sciences*. *Journal of World Energy Law and Business*, 16(1), 8–17. <https://doi.org/10.1093/jwelb/jwac035>

OECD/European Union/European Commission – Joint Research Centre (2008). *Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide*. OECD Publishing, Paris. <https://doi.org/10.1787/9789264043466-en>

Patton, M. Q. (2015). *Qualitative research & evaluation methods* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.

Pye, S., Dobbins, A., Baffert, C., Brajković, J., De Miglio, R., & Deane, P. (2020). *Energy poverty across the EU: Key indicators and policy insights*. European Commission.

Robinson, C. (2019). *Energy poverty and gender in urban Latin America: Diagnosing inequities, informing solutions*. *Energy Research & Social Science*, 53, 145–154.

Sareen, S., & Thomson, H. (2022). *Energy poverty and infrastructure in the Global North: A review*. *Wiley Interdisciplinary Reviews: Energy and Environment*, 11(2), e424.

Schaffrin, A., Sewerin, S., & Seubert, S. (2015). *Toward a Comparative Measure of Climate Policy Output*. *Policy Studies Journal*, 43(2), 257–282. <https://doi.org/10.1111/psj.12095>

Sen, A. (1999). *Development as Freedom*. New York: Alfred A. Knopf.

Silverman, D. (2020). *Interpreting qualitative data* (6th ed.). London: Sage.

Sovacool, B. K. (2015). *Fuel poverty, affordability, and energy justice in England: Policy insights from the Warm Front Program*. *Energy*, 93, 361–371.

Sovacool, B. K., & Dworkin, M. H. (2015). *Energy justice: Conceptual insights and practical applications*. *Applied Energy*, 142, 435–444. <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2015.01.002>

Sovacool, B. K., Heffron, R. J., McCauley, D., & Goldthau, A. (2016). *Energy decisions reframed as justice and ethical concerns*. *Nature Energy*, 1, 16024.

Sue, V. M., & Ritter, L. A. (2012). *Conducting online surveys* (2nd ed.). Sage Publications.

Sun, Z., Zhang, F., Wang, Y., & Shao, Z. (2023). *Literature review and analysis of the social impact of a just energy transition*. *Frontiers in Sustainable Food Systems*, 7, 1119877. <https://doi.org/10.3389/fsufs.2023.1119877>

Tamasiga, P., Onyeaka, H., Bakwena, M., Kayembe, B., Dzingai, V., Kgengwenyane, N., Babugura, A. A., & Ouassou, E. H. (2025). *Sustainable futures: Aligning climate actions and socio-economic justice through the just energy transition*. *Energy Strategy Reviews*, 59, 101726. <https://doi.org/10.1016/j.esr.2025.101726>

Thomson, H., & Snell, C. (2020). *Quantifying the prevalence of fuel poverty across the European Union*. *Energy Policy*, 52, 563–572.

Thomson, H., Bouzarovski, S., & Snell, C. (2017). *Rethinking the measurement of energy poverty in Europe: A critical analysis of indicators and data*. *Indoor and Built Environment*, 26(7), 879–901.

Thomson, H., Snell, C., & Bouzarovski, S. (2017). *Health, well-being and energy poverty in Europe: A comparative study of 32 European countries*. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 14(6), 584.

Walker, G. (2021). *Energy justice and the politics of energy transitions*. *Energy Research & Social Science*, 74, 101857.

Wang, X., & Lo, K. (2021). *Just transition: A conceptual review*. *Energy Research & Social Science*, 82, 102291. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2021.102291>

Winkler, H. (2020). *Towards a theory of just transition: A neo-Gramscian understanding of how to shift development pathways to zero poverty and zero carbon*. *Energy Research & Social Science*, 70, 101789. <https://doi.org/10.1016/j.erss.2020.101789>

Γ. Θεσμικά Κείμενα και Νομοθεσία

N. 4001/2011 (ΦΕΚ 179/A/22.08.2011). *Λειτουργία Ενεργειακών Αγορών Ηλεκτρισμού και Φυσικού Αερίου*.

N. 4425/2016 (ΦΕΚ 185/A/30.09.2016). *Αναδιοργάνωση της Ελληνικής Αγοράς Ενέργειας (Target Model)*.

ΦΕΚ 4893/B/31.12.2019. *Έγκριση του Εθνικού Σχεδίου για την Ενέργεια και το Κλίμα (ΕΣΕΚ)*

ΦΕΚ 4096/B/22.09.2021. *Σχέδιο Δράσης για την Καταπολέμηση της Ενεργειακής Φτώχειας*.

Ν. 4936/2022 (ΦΕΚ 105/Α/27.05.2022). *Εθνικός Κλιματικός Νόμος.*

Ν. 5106/2024 (ΦΕΚ 63/Α/01.05.2024). *Ρυθμίσεις για την αντιμετώπιση των επιπτώσεων της κλιματικής αλλαγής (Πρόγραμμα «Απόλλων»).*

Δ. Διαδικτυακές πηγές

ESOMAR. (2016). *ICC/ESOMAR International Code on Market and Social Research.* Ανακτήθηκε από: <https://esomar.org>

European Commission. (2022). *REPowerEU.* Ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/repowereu>

Eurostat. (2023, September 11). *9% of EU population unable to keep home warm in 2022* [Δελτίο Τύπου]. Ανακτήθηκε από <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20230911-1>

Ευρωπαϊκή Επιτροπή. (2020). *Energy poverty observatory.* Ανακτήθηκε από: <https://energy-poverty.ec.europa.eu>

IEA. (2022). *Global Energy Crisis 2022.* Ανακτήθηκε από: <https://www.iea.org>

Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης (Χ.Χ.) Ανακτήθηκε από: <https://socialpolicy-pde.gr/>

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΈΡΕΥΝΑΣ

«Επιπτώσεις της Ενεργειακής Κρίσης στον Γενικό Πληθυσμό και στις Ευάλωτες Ομάδες (ΣΠ4) της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας»

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Η παρούσα έρευνα πραγματοποιείται από το Περιφερειακό Παρατηρητήριο Κοινωνικής Ένταξης Δυτικής Ελλάδας στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Δυτική Ελλάδα 2021–2027». Η έρευνα αποσκοπεί στην καταγραφή των επιπτώσεων της ενεργειακής κρίσης στον γενικό πληθυσμό, καθώς και στις ευάλωτες κοινωνικές ομάδες της Περιφέρειας Δυτικής Ελλάδας. Οι αυξήσεις στις τιμές της ενέργειας έχουν δυσχεράνει την πρόσβαση των νοικοκυριών σε επαρκή θέρμανση και έχουν εντείνει τα φαινόμενα ενεργειακής φτώχειας.

Οι απαντήσεις σας θα αξιοποιηθούν ανώνυμα και αποκλειστικά για ερευνητικούς σκοπούς, με στόχο την υποστήριξη του σχεδιασμού κατάλληλων πολιτικών και μέτρων στήριξης από τους αρμόδιους φορείς. Η συμμετοχή σας είναι εθελοντική και πολύτιμη. Σας ευχαριστούμε εκ των προτέρων για τη συνεργασία σας.

Ενότητα Α: Δημογραφικά στοιχεία

1. Ηλικία:
 - 18-29
 - 30-44
 - 45-64
 - 65+
2. Φύλο:
 - Άνδρας
 - Γυναίκα
 - Άλλο / Δεν επιθυμώ να απαντήσω
3. Οικογενειακή κατάσταση:
 - Άγαμος/η
 - Έγγαμος/η
 - Διαζευγμένος/η
 - Χήρος/α
 - Άλλο
4. Ανώτερο επίπεδο σπουδών:
 - Δημοτικό
 - Γυμνάσιο

- Λύκειο
 - ΙΕΚ / Μετα-δευτεροβάθμια μη τριτοβάθμια
 - Τριτοβάθμια (ΑΕΙ/ΤΕΙ)
 - Μεταπτυχιακό
 - Διδακτορικό
 - Δεν γνωρίζω / Δεν απαντώ
5. Κατάσταση απασχόλησης:
- Ιδιωτικός υπάλληλος
 - Δημόσιος υπάλληλος
 - Εργοδότης / Αυτοαπασχολούμενος
 - Γεωργός / κτηνοτρόφος
 - Άνεργος – αναζητώ εργασία
 - Άνεργος – δεν αναζητώ εργασία
 - Συνταξιούχος
 - Μαθητής / Φοιτητής
 - Οικιακά
 - Άλλο
6. Περιφερειακή Ενότητα κατοικίας:
- Αιτωλοακαρνανία
 - Αχαΐα
 - Ηλεία
7. Ετήσιο οικογενειακό καθαρό εισόδημα:
- 0 – 5.000 €
 - 5.001 – 10.000 €
 - 10.001 – 15.000 €
 - 15.001 – 20.000 €
 - 20.001 – 25.000 €
 - 25.001 – 30.000 €
 - 30.001 € και άνω
 - ΔΓ/ΔΑ
8. α) Μέγεθος νοικοκυριού (αριθμός ατόμων π.χ. 4): _____
β) Έχετε άτομα στο νοικοκυριό με αυξημένες ανάγκες (όπως: ανήλικα, ηλικιωμένοι, ΑμεΑ κλπ.);
- Ναι
 - Όχι
9. Καθεστώς κατοικίας:
- Ιδιόκτητη
 - Ενοικιαζόμενη
 - Παραχωρούμενη
 - Φιλοξενούμενος
 - Άλλο: _____

Ενότητα Β: Πρόσβαση και Κόστος Ενέργειας

10. Τρόπος θέρμανσης κατοικίας (πολλαπλές επιλογές):
- Πετρέλαιο
 - Φυσικό αέριο
 - Ηλεκτρικό (θερμοπομποί, κλιματισμός)
 - Βιομάζα (ξύλο, πέλλετ)
 - Άλλο (π.χ. σόμπα υγραερίου)
11. Ποιο ποσοστό του μηνιαίου εισοδήματός σας δαπανάται περίπου για:
- Ρεύμα: έως 10% 10–20% 21–30% άνω του 30%
 - Θέρμανση: έως 10% 10–20% 21–30% άνω του 30%
12. Σε σχέση με πέρυσι, πόσο αυξήθηκαν οι ενεργειακές δαπάνες;
- Καθόλου
 - Έως 20%
 - 21–40%
 - 41–60%
 - άνω του 60%
13. Έχετε καθυστερήσει πληρωμή λογαριασμού ενέργειας τους τελευταίους 12 μήνες;
- Όχι ποτέ
 - 1–2 φορές
 - Συχνά (πάνω από 3 φορές)
 - Πάντα / συστηματικά
14. Έχετε αναγκαστεί να περιορίσετε θέρμανση/ψύξη λόγω κόστους;
- Όχι
 - Ναι, σπάνια
 - Ναι, συχνά
 - Ναι, σχεδόν πάντα

Ενότητα Γ: Στρατηγικές Αντιμετώπισης

15. Τι μέτρα λάβατε για μείωση κατανάλωσης; (πολλαπλές απαντήσεις)
- Λαμπτήρες LED
 - Μείωση χρήσης θέρμανσης/ψύξης
 - Αντικατάσταση συσκευών με πιο αποδοτικές
 - Καμία αλλαγή
16. Γνωρίζετε τι είναι οι Ενεργειακές Κοινότητες;
- Όχι
 - Έχω ακούσει αλλά δεν γνωρίζω λεπτομέρειες
 - Γνωρίζω καλά
17. Έχετε σκεφτεί ή συμμετάσχει σε πρόγραμμα ενεργειακής αναβάθμισης / ΑΠΕ;
- Ναι, ήδη συμμετέχω
 - Ναι, το εξετάζω
 - Όχι

Ενότητα Δ: Επιπτώσεις στην Καθημερινότητα

18. Λόγω του ενεργειακού κόστους, έχετε μειώσει δαπάνες σε (πολλαπλές απαντήσεις):
- Διατροφή
 - Υγεία / φάρμακα
 - Εκπαίδευση
 - Ένδυση/υπόδηση
 - Ψυχαγωγία/αναψυχή
 - Δεν μείωσα καμία
19. Σε ποιον βαθμό οι αυξήσεις επηρέασαν την ψυχολογική σας κατάσταση;
- Καθόλου
 - Λίγο
 - Αρκετά
 - Πολύ
20. Θεωρείτε ότι το νοικοκυριό σας βιώνει ενεργειακή φτώχεια;
- Όχι καθόλου
 - Ναι, σε μικρό βαθμό
 - Ναι, σε μεγάλο βαθμό

Ενότητα Ε: Πολιτικές και Ρόλος της Περιφέρειας

21. Ποιος πρέπει να προστατεύει τους πολίτες από τις αυξήσεις ενέργειας;
- Κυβέρνηση
 - Ευρωπαϊκή Ένωση
 - Περιφέρεια / Δήμοι
 - Ιδιωτικές εταιρείες ενέργειας
 - Κανείς (η αγορά αυτορυθμίζεται)
22. Τι θα έπρεπε να κάνει η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας;
- Δημιουργία ενεργειακών κοινοτήτων
 - Επενδύσεις σε ΑΠΕ για πολίτες
 - Επιδοτήσεις / κουπόνια ενέργειας
 - Προγράμματα ενεργειακής αναβάθμισης κατοικιών
 - Ενημέρωση πολιτών και εκπαίδευση
 - Άλλο: _____

Ενότητα ΣΤ: Προσδοκίες για το Μέλλον

23. Πορεία τιμών ενέργειας επόμενου εξαμήνου:
- Θα αυξηθούν
 - Θα μειωθούν
 - Θα μείνουν σταθερές
24. Βασικότερες ανησυχίες για το μέλλον:
- Αδυναμία πληρωμής λογαριασμών
 - Κίνδυνος απώλειας κατοικίας
 - Υποβάθμιση ποιότητας ζωής

- Μείωση κοινωνικής συνοχής
- Άλλο: _____